Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

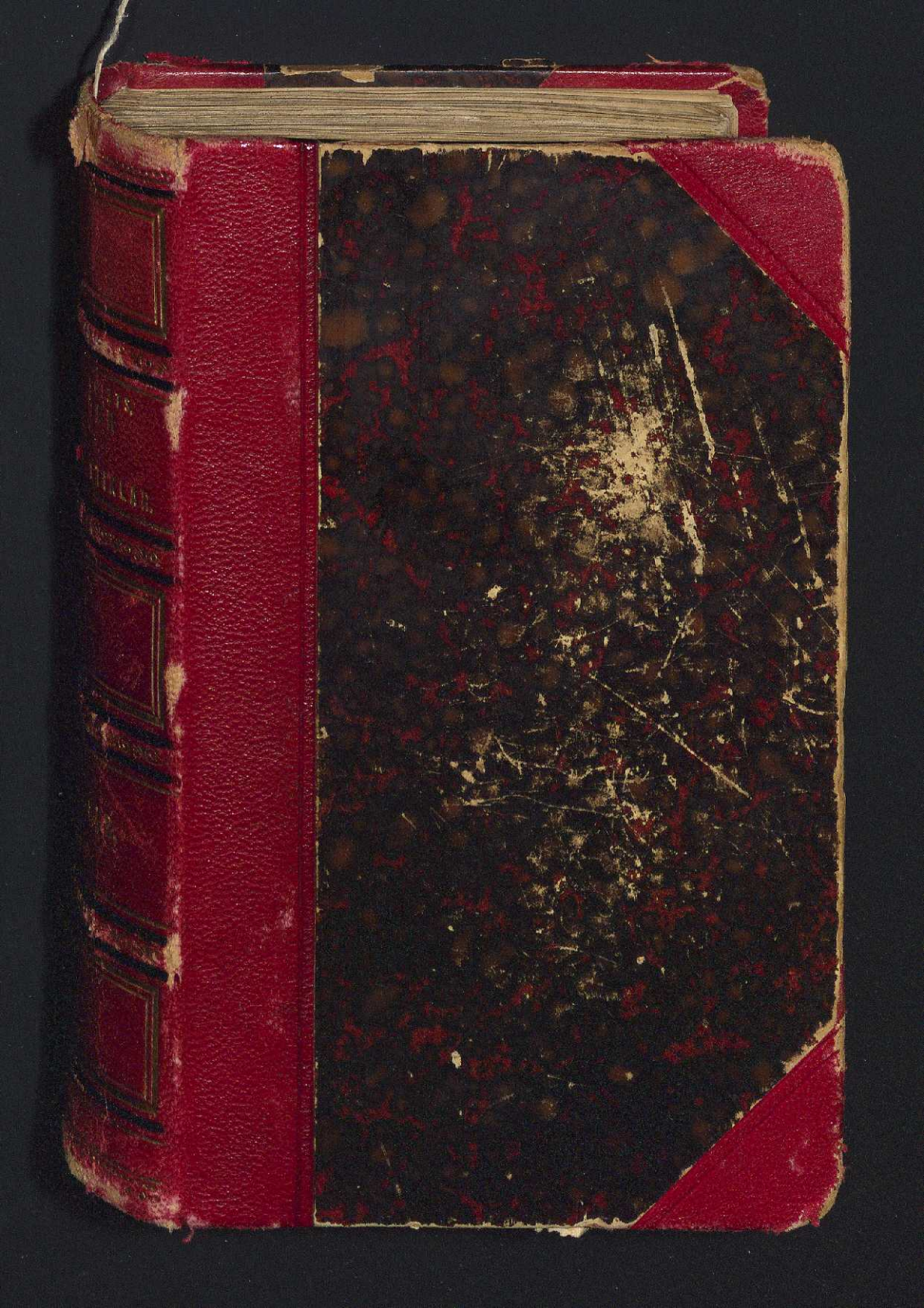

Almquist, C. J. L.

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS · BIBLIOTEK

Centralbiblioteket

Polygr.
Sv.

Utlånat ej

Denna Almquistska tidnings-
artikel-samling har A. sjelf
gjort v o. obs. samt anteckningar
äro af Almquist. Anteckning-
garne om artiklarnes data har
jag gjort. Uppklistringarne äro
gjorda af gamle bokbindare
Franz Beck i Sthlm. — Arti-
kelsamlingen har jag bekommit
efter Joh. Leonh. Höijer.

C. M. C.

1. Den enkla orsaken, hvarföre i Svensk Språklära åtskilligt *icke blifvit införd*t, ehuru äfven det kunde hafva ländt till undervisning, har varit, att Förf. i sin bok önskade rum för följande i Svensk Grammatik hittills nästan nya ämnen: 1:o *de fordna Svenska Deklinationernas och Konjugationernas former*, märkvärdiga, såsom grund för de närvarande — 2:o *Utdrag ur monumenter, handlingar och böcker*, såsom prof på Svenska språkets utseende under förflutna åldrar, ifrån tionde seklet ända till våra tider. — 3:o Anvisning till Svenska *Utledningsläran*, eller om de former Språket företrädesvis i allmänhet brukar vid nya ords bildande af förutvarande Svenska ord. — 4:o Prof på huru språket utföres i olika stilar (*den berättande skrifarten*, den *andliga* framställningen, målningar af *natur* och *menniskor*, *brefstil*). Huruvida icke alla dessa ämnen voro intressanta nog, att förtjena rum, framför andra, i en bok för ungdomen, lemnas åt hvarje fördomsfri att begrunda. *Vanan* att finna vissa saker i en Grammatik, bevisar ej nödvändigheten af att *de* just alla oundgängligt böra stå der på bekostnad af annat. Något måste undvaras, när man icke hade i sinnet att låta Vidlöftigheter utgå af trycket. *Hvilken* skulle nu afgöra uteslutningen? Förf. respecterar hvarje annans *tycke*, men hoppas deremot vördsamt, att hans eget ock i egna ämnen må respecteras. Allt sådant är *subjectivt*, och en *vidare strid om tycken* vore lika fruktlös, som löjlig.

2. Med *Latinska Litteraturen* måste nu här i landet stå besynnerligt och ytterst svagt till. Förf. rädes det, då frejdade Publicister icke akta sig, att slå blindt allarm om missaktning för denna Litteratur, och våra stora förbindelser till den *), ehuru man aldrig satt slikt i fråga, utan gjort — *val emellan några Konst-termer!* Hvad hör det dit? — Har man icke alltid afskytt visse *Prestmäns* taktik, som, när man satt deras charakterer litet i ljuset, med höga rop beklagat sig, att man hädat ingenting mindre än *Chri-*

N:o 29. 1832. STOCKHOLM. den 21 Juli.

Tryckt hos Johan Hörberg.

HEIMDALL.

Utdelas hos Norman & Engström.

Witterhet.

Serviska Folksånger, öfversatta af Joh. Ludv. Runeberg. Helsingfors 1830; sid. 121 duod. (Priset 1 R:dr B:ko.)

Liksom man en vacker sommardag längtat från stadslifvets brokiga vimmel och konstfulla sysselsättningar, och med en frisk känsla af glädje och frihet andas den rena, stärkande landtluften, och med öppet sinne öfverlemnar sig åt njutningen af den fria naturen, lycklig att åter få hvila vid dess trogna sköte, höra dess enkla språk, smekas af dess ljufliga dofter; likaså vänder man stundom med en lycklig och frimodig sinnesstämning från konst-poesiens medvetna skönhet och ofta behagsjuka fullkomlighet, till natur-poesiens älskvärda enfald, sälla oskuld, enkla och anspråkslösa fägring. Samma intryck, ett rent och oförderfvadt sinne erfar af de omvexlande natur-föremålen, samma intryck gifver den enkla folkdikten, med sina rena drag, sitt öppna väsen, 'sin fria och okonstlade gång. Man känner en friskhet i själen och en fullhet i hjertat: man känner sig lycklig, att vara befriad från alla förkonstlingens band, och att få förnya sitt förbund med barndomens oskuldslif och glada medvetslöshet.

Med en lycklig och upprymd känsla hafva vi också återläst dessa sköna *Serviska folksånger*, som förut gifvit oss en så rik njutning. De äro i hög grad originella, i hög grad intressanta; kanske än mera såsom lemningar af ett numera kufvadt och nästan tillintetgjordt folk, af hvars rika poetiska anlag man icke har några andra minnen, än dessa folkdikter, som genom mundtligt öfverlåtande gått från slägte till slägte. Uppsöker man spåren till den bildning, denna poesi antagit, så återfinner man dem i Serviernas samhällsförhållanden. Sedan sekler i fejd med Grekiska Kejsarne, Ungern, Venedig och Turkarne, kunde Serviern ej undgå, att af gemenskapen med de främmande folken röna en stor inflytelse. Den råa kraften, det lifliga och modiga, det kloka och fintliga, men ändå ärliga och godhjertade, den starka nationalkänslan och det spänstiga sinnet, som tillhör den Slaviska stammen, framträder i hans skaldskap förenadt med den Italienska mildheten, den Helleniska plastiken, den Orientaliska värman och färgprakten. Dessa elementer hafva på ett beundransvärdt sätt sammansmält, och danat ett sjelfständigt skaplynne, så till anda som form. De historiska balladerna, som bevara minnet af Serviernas strider och olyckor, tyckas oss röja mera skyldskap med de öfriga Slaviska stammarnes poesi, synnerligast Böhmarnes, så vidt vi känna denna sednare. Böhmaren och Serviern hafva också i den historiska eller mera episka folksången versslaget, den femfotade trochéen, gemensamt; likasom öfverhufvud i sin poesi det trochaiska versmåttet, hvilket dock, på samma sätt som hos Finnar och Esther, någongång inrymmer daktylen, men är icke, såsom i den Spanska romansen, symmetriskt afmätt i strofer eller vers-afdelningar. Om Serviernas diktning kan eljest i viss mån gälla dessa vackra ord af en Engelsk författare, om Slavernas poesi i allmänhet: "Man skulle kunna säga, att en gnista af de gamle Hellenernas snille och skönhetssinne löper igenom deras ingifvelser; men de bleka och melancholiska strålarne vittna om ett mindre lyckligt klimat. Slavernas sångmö, mindre leende och på samma gång mindre passionerad, mindre vällustig och mindre tragisk, påminner understundom, genom det kyska och oskuldsfulla i sitt väsen, om dessa sköna sommarnätter i Norden, hvilka andas på samma gång så mycken renhet, stillhet och mildt behag." Som ett exempel härpå anföra vi ett litet poem: *De älskandes graf:*

Tvenne unga älskade hvarandra,
Tvådde båda sig i samma vatten,
Torkade med samma duk sig båda.
Ingen visste derom första året,
Men på andra blef det kändt för alla,
Kändt också för fader och för moder.
Modren hindrar dock de trognas kärlek,
Och den älskande från älskarn skiljer.

Genom stjernan sände gossen budskap:
"Dö, min älskade, om Lördagsqvällen,
Jag vill dö med Söndags-morgonrodnan."
Så beslöts det, så det skedde äfven.
Lördagsqvällen dog den trogna flickan,
Hennes älskling dog med morgonrodnan.

Man begrof dem båda med hvarandra,
Hand i hand i jordens sköte sänkta,
Och i händren lades gröna äpplen *).

Några månar — och från gossens läger
Reste sig en lummig gran i höjden,
Och från flickans sköt en rosenbuske.
Men kring granen slingrade sig rosen,
Som ett sidenband kring eterneller.

Den af den Engelska författaren anmärkta melancholien röjer sig dock i vida mindre grad hos Serverna, än hos deras stamförvandter. Också hade Serverna det sydligaste läget och det lyckligaste luftstrecket; de lågo i alla afseenden Grekerna närmast. Deras sång har uttryck för både den skakade och den stilla känslan, för ömhet och dristighet, vekhet och kraft, undergifvenhet och glädje, förtjusning och öfverraskning. Synnerligast i deras erotiska sånger, deras kanske mest charakteristiska diktart — dessa täcka och naiva kärleksqvåden, för hvilka Goethe hade en så stor beundran — uttalar sig ofta en glädtigare stämning och en friskare lefnadslust, skämtsamhet och lif, skalkaktighet och humor. Utan att förlora det raska, djerfva och förslagna, som tillhör deras folklynne, hafva de derjemte gifvit sin poesi en blidhet, en finhet och ett behag, som erinrar om Anakreon. Men lika märkvärdigt är det sinnrika, epigrammatiska och nästan gåtformiga, som så ofta träffas i dessa dikter, —

*) Symboler af kärlek.

en likhet med Meleager, Dioskorides, Antipater och vissa andra Grekiska lyriker. Man skall finna detta, om man t. ex. jemför Meleagers epigrammer med något af dessa stycken:

Stum Kärlek.

Flacka fält, hur djupt du mig bedröfvar!
O, min älskling skiljdes här ifrån mig,
Och han sade ej: Gud med dig dyra!
Tryckte blott sin mössa ned på pannan,
Slog till jorden sina svarta ögon,
Och mot barmen förde högra handen.

Att han tryckte mössan ned på pannan,
Dermed sade han: Gud med dig dyra!
Att han slog till jorden sina ögon,
Dermed mentes: mer än ögat dyra!
Att han förde handen mot sitt hjerta,
Sade: aldrig skall jag dig förgäta.

Till Sanct Göran.

Flickan beder på Sanct Görans dagen:
O Sanct Göran, när härnäst du kommer,
Finn mig mer ej hos min mor; men finn mig
Hos en make, eller ock i grafven!
Förr dock hos en make, än i grafven!

Dommen.

Blommor sådde trenne täcka flickor,
Kyndel uppå berg, i dalen mynta.
Och en yster gosse kommer dristigt,
Och af blommorna en knippa plockar.
Hemligt gillra flickorna dock snaror,
Och den yra, käcka gossen fångas.

Ena så: "i lågorna med honom!"
Andra så: "ur landet skall han jagas!"
Tredje så: "nej, nej han måste hängas!"

Och den ystra gossen talar åter:
Är ej guld, att man mig smälta skulle,
Är ej skälm, att ut ur landet jagas,
Gosse är jag, och jag måste hängas
Vid det olycksträdet — qvinnohalsen.

Samma gåtform återfinner man stundom i andra folkslags fornsånger, t. ex. i Skandinaviens äldsta quäden. Men hvilken olika anda, oaktadt slägtskapen i framställningssättet, råder ej t. ex. uti "Allvis Sång" i Sæmunds Edda, och uti denna Serviska folksång:

Fisken.

Flickan hon satt på hafvets strand,
Talade i sitt sinne så:
O, du min gode Gud, ändå!
Finns väl hvad bredare är än haf?
Eller hvad vidare är än fält?
Eller hvad snabbare är än häst?
Hvad är väl mera än honing sött,
Eller hvad öfvergår broderkyss?

Tittar ur vågen en liten fisk:
"Fjolliga flicka, hvad tänker du?
Himmel långt bredare är än haf,
Haf ju långt vidare är än fält,
Öga ju snabbare är än häst,
Socker öfvergår honing — och
Älskarekyssen en broderkyss."

Ett eget drag i Serviernas kärleksdikter är en naif fintlighet att vinna sin afsigt och en naturlig fyndighet af intrig, dock näpen och oskyldig. Här ett par exempel:

Den bönhörde.

Ber till Gud den unga gossen:
Gif, o Gud, åt mig ett gullhorn,
Gyllne horn med silfver-ändar,
Att jag granens bark må borra,
För att se hvad finns i granen.

Gaf åt honom Gud ett gullhorn,
Gyllne horn med silfver-ändar;
Och han borrar nu i granen,
Finner der en vacker flicka,
Hvilken lyser skön, som solen.
Talar då till henne gossen:
Hör mig du, min unga flicka!
Friar jag man ger dig icke;
Lockar jag, du följer icke;
Ville röfva dig — och kan ej.

Och den unga flickan talar:
Fria ej — man ger mig icke;
Röfva ej — du är förlorad;
Ty jag äger nio bröder,
Syskonbarn till lika antal.
Svänga de sig opp på hästar,
Gjorda om sig skarpa sablar,
Sneda sina vargskinnsmössor,
Är det fasligt att dem åse,
Ännu mera att dem bida.
Synd det vore att förloras,
Skam det vore att fly undan.
Nej, men locka — månn' jag följer?

Flickans anlete.

Flickan stod på bergets kulle,
Öfver hvilken mildt ett skimmer
Spreds från hennes sköna anlet.

Vid sig sjelf då talte flickan:
Anlet du, som gör min oro!
Om jag visste, ljusa anlet,
Att åt vissna gubbens kyssar
Dig ett oblidt öde ärnat,
Ville jag, i gröna skogar,
Strax all bitter malört plocka,
I dess bittra saft dig bada,
Att den gamles kyss förbittra.
Visste jag dock, ljusa anlet,
Att åt unga makens kyssar
Dig ett herrligt öde ärnat,
Ville jag, i gröna gårdar,
Alla röda rosor plocka,
Och i deras ljufva vatten
Dig, du ljusa anlet, bada,
Att du ljufligt skulle mot den
Unga makens kyssar dofta.

Det tillhör i allmänhet *visan*, att upprepa vissa ord, meningar eller ljud, för att lifligare anslå sinnet, och fasthålla uppmärksamheten vid vissa känslor, föreställningar eller bilder; stundom också för att gifva sångaren eller den reciterande skalden en hvilopunkt vid utförandet. Vanligast är i detta afseende refrain eller ritornell. Den nyttjades äfven någon gång af Troubadouren, hvilken dock vanligen förla-

de motsvarigheten i de på mångfaldigt sätt sammankedjade rimmen, och jemväl vid sina tillfällen använde alliteration, den man eljest träffar i klosterpoesien, i Isländskan och Finskan. Spanioren och Portugisarn älskade assonansen *), och den Tyska minnesångaren lade en oändlighet af genljud i de inom hvarje versrad förekommande rimslut. Hos Skandinaven åter, och troligen ensamt hos honom såsom stående form, träffas omqvädet, hvilket jemväl i sådana äldre Tyska romanser, som ega någon likhet med de Skandiska, ytterst sällan förekommer, hvilket ock kan sägas om de eljest med våra inhemska så nära befryndade Skottska balladerna; bland Spanska romanser kan man upptäcka någon enda, som har omquäde, antingen vid strofens början eller slut. Serviska folkvisan har deremot det utmärkande, att ofta i densamma vissa ord eller vändningar i talet upprepas i flera verser eller rader efter hvarandra, t. ex.

Släppte den främmande,
Släppte den hulda mig.
Sadlar jag fålen, då
Sadlar min flicka af.
— — — — — —
Friar jag, man ger dig icke;
Lockar jag, du följer icke.
— — — — — — —
Synd det vore att förloras,
Skam det vore att fly undan. o. s. v.

Denna motsvarighet, eller så kallade parallelism, framträder ibland alternatift eller i mellanskof, utan att alltid följa rad för rad; t. ex. i det lila behagliga och rörande qvädet: *Till en Ros*:

O, du min källa sval
O, du min ros så röd,
Ros, som så snart slog ut!
Hvem skall jag ge dig åt?
Månne åt moder min?
Har ju ej moder mer.
Månne åt syster då?
Fjerran hos maken hon.
Månne åt broder då?
Drog ju i härnad han.
Månn' åt min älskling då?
O, han är långt från mig,
Bakom tre skogars löf,
Bakom tre strömmars våg.

I *Talvj's* stora samling (Volkslieder der Serben) har man ett par stycken, der parallelen icke heller går den ena raden efter den andra, men hänföres till samma rad inom hvarje vers-afdelning, så att första strofen eller stansen upprepas i de följande, blott med förändring af ett och annat ord, som dock hufvudsakligen uttrycker tankens särskilda modifikation. Vi skulle dock tro, att dessa dikter ega ett yngre ursprung, så mycket hellre som den regelbundna och symmetriska strof-indelningen annars icke i Serviskan förekommer. Hvad eljest parallelismen såsom rhetorisk figur vidkommer, så vet man, att den härstammar från Österlandet, och är t. ex. i Hebreiskan vanlig. Sällsynt är den ej heller hos sådana Europeiska folkslag, som stått i närmare beröring med Orienten, t. ex. Spaniorerna; men än allmännare är den hos dem, som icke, genom någon mera djupt ingripande Occidentalisk kultur, i högre grad förlorat det Orientaliska skaplynnet, t. ex. Finnar och Esther, hos hvilka denna poetiska egenhet visar sig alldeles på samma sätt, som hos Servierna; hvarigenom, i förening med det gemensamma trochaiska versmåttet, formen i Serviernas national-poesi blifvit snarlik den i Finnarnes och Esthernas, ehuru en annan folkstam, andra mythiska föreställningar och traditioner, andra hemseder, andra klimatiska och historiska förhållanden, gjort den inre charakteren väsendtligen skiljaktig. Den Serviska folkdikten är i hög grad charakteristisk, och skildrar på ett lifligt och öfverraskande sätt folkets sedvänjor, lynne och anda; ja, vore den till och med icke genomströmmad af ett så poetiskt lif, som den är, skulle den vara intressant blott för den trogna sedemålningen och den nationella drägten.

Genom de anförda profven hoppas vi ha gifvit läsaren en föreställning om den sinnrikhet, idylliska täckhet och naivetet, som utmärker dessa ljufva och älskliga sånger, hvilka, med naturpoesiens hela friskhet och enfald, och utan ega den egentliga konstens politur, likväl ha ett fullkomligare behag, en rikare framställning och en mera intagande form, än de flesta andra folkdikter *). Helgjutenhet, gedigenhet och rundning träffar man också till denna grad sällan annorstädes. Vi hembära Hr *Runeberg* den lifligaste tacksamhet för återgifvandet af dessa sköna skaldestycken, deruti han nedlagt en verklig talang och en sann poetisk anda **). Han har väl härmed liksom anvisat den källa, hvarur han sjelf synes ha stärkt sin skaldehåg; ty hans vackraste lyriska original-poemer, utgifna i hans "Dikter" under namn af "Idyll och Epigram," skola, efter en närmare bekantskap med Serviskan, befinnas vara efterbildningar derifrån; äfvensom det af Svenska Akademien belönta poemet: "Grafven i Perrho" har, så till anläggning som utförande, ett tycke af den Serviska folkvisan, kanske — så vidt vi af styckets partiella uppläsning på Akademiens högtidsdag kunde döma — med någon modifikation från den Finska. Men vi hålla honom särskildt räkning för denna upprigtighet, och då i allt fall hans imitation är snillets, kunna vi ej annat än värdera den. Om också i dessa Hr R:s original-stycken tankegången, bildspråkets charakter, tonen, formen, erinrar om Serviskan, är det ingalunda en härmning i vanliga meningen; det är en ny diktning i den gamla Serviska poesiens stil. Det kan äfven i allmänhet anmärkas, att det med åtskilliga frejdade män stode illa till, om man ville följa dem strängt på spåren, och upptäcka, huru mycket deras originalitet står i skuld hos en och annan mindre bekant källa.

*) Assonans och alliteration äro ingalunda sällsynta i Serviska poesien; mera sällan träffas rim, och befinna sig då ofta i midten.

*) Vi hänvisa läsaren vidare till den i Heimdall N:o 19 för sistl. år införda öfversättning ur *Edinburgh Review*, angående Serviernas poesi, med anledning af *Bowrings* anthologi; hvarvid vi fogat några litterär-historiska uppgifter.

**) Hr R. har utfört sin behandling efter *v. Goetze's* Tyska öfversättningar, hvilka icke sällan upptaga samma ämne, som *Talvj's*.

---

obs: Författaren af Svensk Språklära

tackar Heimdall för alla dess anmärkningar och beskrifningar, så väl *mot* som *med*; de hafva i begge fallen tillkännagifvit uppmärksamhet. Som Förf. uppriktigt anser Heimdall tillhöra de liberala Tidningar, som ej neka vidrörde Skriftställare att i bladet yttra sig öfver ämnen, närmast rörande dem sjelfve; så anhåller han att för egen del få tillägga:

1. Den enkla orsaken, hvarföre i Svensk Språklära åtskilligt *icke blifvit infördt*, ehuru äfven det kunde hafva ländt till undervisning, har varit, att Förf. i sin bok önskade rum för följande i Svensk Grammatik hittills nästan nya ämnen: 1:o *de fordna Svenska Deklinationernas och Konjugationernas former*, märkvärdiga, såsom grund för de närvarande — 2:o *Utdrag ur monumenter, handlingar och böcker*, såsom prof på Svenska språkets utseende under förflutna åldrar, ifrån tionde seklet ända till våra tider. — 3:o Anvisning till Svenska *Utledningsläran*, eller om de former Språket företrädesvis i allmänhet brukar vid nya ords bildande af förutvarande Svenska ord. — 4:o Prof på huru språket utföres i olika stilar (*den berättande skrifarten*, den *andliga* framställningen, målningar af *natur* och *menniskor*, *brefstil*). Huruvida icke alla dessa ämnen voro intressanta nog, att förtjena rum, framför andra, i en bok för ungdomen, lemnas åt hvarje fördomsfri att begrunda. *Vanan* att finna vissa saker i en Grammatik, bevisar ej nödvändigheten af att *de* just alla oundgängligt böra stå der på bekostnad af annat. Något måste undvaras, när man icke hade i sinnet att låta Vidlöftigheter utgå af trycket. *Hvilken* skulle nu afgöra uteslutningen? Förf. respecterar hvarje annans *tycke*, men hoppas deremot vördsamt, att hans eget ock i egna ämnen må respecteras. Allt sådant är *subjectivt*, och en *vidare strid om tycken* vore lika fruktlös, som löjlig.

2. Med *Latinska Litteraturen* måste nu här i landet stå besynnerligt och ytterst svagt till. Förf. rädes det, då frejdade Publicister icke akta sig, att slå blindt allarm om missaktning för denna Litteratur, och våra stora förbindelser till den *), ehuru man aldrig satt slikt i fråga, utan gjort — *val emellan några Konst-termer!* Hvad hör det dit? — Har man icke alltid afskytt visse *Prestmäns* taktik, som, när man satt deras charakterer litet i ljuset, med höga rop beklagat sig, att man hädat ingenting mindre än *Christendomen?* Skulle dessa ämnen vara så oskiljaktiga, att man ej kan djupt vörda det ena, i samma stund som man rör en smula på det andra? Så måtte det väl ock vara någon skillnad mellan *Roms auctorer*, och latinska *vetenskapsord*, af hvilka sednare redan tusentals bortdött, utan att den klassiska storheten skakats. I kärlek för det goda, vackra och i sanning märkvärdiga, som talar till oss hos de Gamle, så Romare som Greker, eftergifver Förf. ingen, och trottsar hvem som helst, att om honom bevisa annat. Men att — såsom någon anmärkt — i tid och otid fortfara att blindt använda en god sak till hvad som helst, anser äfven Förf. icke rätt klokt. Termer kunna väl något ändras, om tiden så fordrar. På sextonhundratalet och hälften af det sjuttonde seklet talades Latin i vissa kretsar allmänt, liksom nu Fransyska. Således visar ju Historien, att Latinet aftagit såsom *jargon?* och ingen har lidit på det. — För öfrigt angår det Förf. till Svensk Språklära föga. Han har, vanligt nog, brukat *Latinska* termer i sin bok, ehuru han derjemte utmärkt hvad de betyda på *Svenska*. Han kunde tillägga, att förtjensten af det sistnämnda icke är hans. Direktionen öfver Nya Elementar-Skolan har förordnat bruket af ett antal konst-termer *på modersmålet*, sjelf statuerat *hvilka* de skola vara, och befallt Skolans tre Språklärare i deras undervisningsböcker begagna dem till redigare begrepps bibringande åt barn. Om det rätta eller orätta häraf kan man tänka, tvista och yttra sig efter smak. Men Förf. önskade af hjertat, att man icke, genom bortblandning med annat, ville handla så, att det liknar väld. — — Mera ämnar han icke yttra, emedan det i *saken* torde vara nog. Stockholm den 17 Julii 1832.

C. J. L. Almqvist.

*) Som vi icke vidrört detta ämne, lärer Förf:s anmärkning ha afseende på de betraktelser, som i *Journalen* förekommit, och blifvit föranledda af en derstädes införd artikel mot Heimdall. *Red:s anm.*

Pot-Pourri.

= Biskop *Tegnérs* helsotillstånd lärer under flera veckors tid varit ganska betänkligt, men de sista underrättelserna hafva varit mera lugnande för hans talrika vänner och beundrare, och låta hoppas ett snart vederfående. — Tidningarne om *Walter Scotts* sjukdom äro äfvenledes något mer tillfredsställande än förut, och lemna utsigt att få se honom någorlunda återställd. Sorgligt och märkvärdigt skulle detta år blifva för litteraturen, om i nästan hvarje land det största snillet skulle läggas i grafven.

= Prof. *Perevoshtshikov* i Moskwa har utgifvit en i alla afseende förbättrad och tillökt upplaga af sin inledning till Astronomien. Arbetet skall vara märkvärdigt icke blott såsom nästan det enda original-verk i denna väg på Ryska språket, men äfven för dess inre värde, genom en strängt logisk disciplin och en noggrann undersökning, innefattande så väl den vetenskapliga spekulationens sednaste resultater, som Förf:s egna observationer och beräkningar, anställda efter en af honom uttänkt förbättrad method.

= Ett blad har nyligen framträdt i Neapel, under denna oändliga titel: "*Archivio di Curiosità e Novità interessanti e dilettevoli, in letteratura, scienze e belle-arti, commercio, industria ed invenzioni, viaggi e costumi de' popoli, avvenimenti singolari, aneddoti e raconti gustosi, festi, teatri e modo, coi relativi disegni o figurine di Parigi, e taluni di Vienna o di Londra*, &c."

= I Milano fortsättes den lysande samling gravyrer utaf de förnämsta kyrkor i Europa, af hvilken redan utkommit S:t Peter, Pantheon, Kathedralerna i Florenz och Pisa, Domen i Milano, S:t Stephan i Wien, S:t Marcus i Venedig m. fl.

= Af Conversations-Lexikon utkommer ett supplement-band, innehållande hvad som sedan 1829 tilldragit sig i historia, konst och vetenskap, med särskild hänsyn till de bemödanden för utvecklingen af konstitutionell frihet, hvilka i Tyskland försports. Detta band är så inrättadt, att det bildar ett helt för sig.

= I Berlin har, på Preussiska Regeringens befallning, utkommit en priskurant på tidningsblad, hvilken upptager 667 Tyska, 177 Franska, 72 Engelska, 29 Italienska, 23 Holländska, 15 Polska, 11 Rysk-Tyska, 6 Danska, 5 *Svenska*, 3 Ungerska, 2 Böhmiska, 1 Spansk, 1 Latinsk, 1 ny-Grekisk, — inalles 1013 tidningar. Vid hvarje artikel finnes en underrättelse, hvarest och huru ofta bladet utkommer, huru många ark det innehåller, samt hvad post-arfvodet och total-kostnaden belöper sig till. En Engelsk tidskrift gör härvid den anmärkningen, att offentliggörandet af förenämnde uppgift är ett lysande prof på Preussiska Regeringens bemödande att underlätta och befrämja upplysningens kringspridande. Man kunde tillägga, att Tyskland, med sina 667 tidningar, synes vara i fullt åtnjutande af all den själaspis, som dagbladslitteraturen har att erbjuda, och omöjligen kan opinionen dersammastädes sakna den bearbetning, som tidens smak gör till ett vilkor för lycksaligheten.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

Rec. kallade basiska ytorna) dertill, så blir summ
hela cylinderns yta." Huru kan då Rec. säga,
deßa ytor äro förbigångna? Det står ju tydligt att de
tagas med i beräkningen? och huru de uträknas, n
Bok. II N:o 24.

12. Rec:s förslag, att i st. f. blott afskärin
(läs: afskärningar) äfwen tala om Twärskärin
längdskäringar och genomskäringar, kan gerna
sökas. Rec. säger sjelf, att det låter "trögt."

13. Rec:s slutanmärkning, "att Hr Almqwists
bok är ganska anwändbar, ja förträfflig" förtjenar en h
lig och uppriktig tacksägelse. Förf. önskar, att den
mätte förstly lika lätt, som Rec:s föregående anmärkni
Rec. fäster redan sjelf det wilkor wid anwändbarheten
det gäller för "olärde" och "öfwerallt, der ingen ege
wetenskaplig underbyggnad kommer i fråga." Den pra
tendensen (dock alldeles icke utan theori) har enligt B
titel och företal warit Förf:s syftemål. Men att en
tendens skall skada en lärjunge, som söker wetenskaplig
derbyggnad, eller rättare sagdt, att den icke i sin mån
i denna ålder ganska tjenligt dertill bidrager, är hwad
Rec. borde bewisa. Det torde blifwa swårt. Att
qwist icke nedsätter mathematikens wärde, synes t. e
hans företal till läroboken i Linearteckning. — Hwad
nasier och Högskolor beträffar, der naturligtwis sjelfw
rarne i mathematik, jemte de särskilda discentes, som
werwägande egnat sig åt denna wetenskap, måste g
mängfaldiga och långt högre källor, än en Elementar
metri om 120 sidor: så är det för öfrigt troligt, at
de andre studerande derstädes genom en tjenlig lärobok
ehuru kort till widden, dock äfwen sträckte sig
Planometri och Stereometri) inhemtade geometri på
sättet, att de deruti äfwen praktiskt wiße någonting
gen hand, när de komma ut i det lif, som möter de
skulle hwarken deras Theorier eller öfriga högre kun
häraf det ringaste lida, utan måhända på sitt sätt d
nom stödjas och befrämjas.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

Bihang
till
Swenska Litteratur-Föreningens Tidning.

1834. Onsdagen den 17 Juli. **N:o 5.**

Upplysningar,

till den i N:o 25 (den 18 sistl. Junii) införde Recension öfwer Lärobok i Geometrien af Chr. Wolff, omarbetad af C. J. L. Almqwist.

1. Rec. hade bort uppgifwa hwad han menar med System och Consequens i en mathematisk skrift. Allt hwad som förekommer i den recenserade Geometrien är på det sätt uppställdt, att hwarje efterföljande stödjer sig på ett föregående, och ingenting påstås utan förut uppgifwen Grund, så fort det icke är någonting i sig sjelf klart (axiomatiskt). Ett sådant framställningssätt i mathematik är hwad som, enligt gängse språkbruk, kallas System och Consequens. Menar Rec. då något annat?

2. Rec. finner Def. på Likformighet (sid. 2) ej tillräcklig, och, för att wisa det, frågar han: "Hwad är figuren af en rät linea? hwad skall man om henne anteckna? (jfr. Anm. till Ax. 18)." — Hwad räta linien är för en figur, kan Rec. utan twifwel swara sig sjelf. Men obegripligt är, hwad han menar med det signerade ordet "anteckna," som icke finnes hwarken i Lärobokens Def. på Likformighet, eller i det åberopade axiom. 18, med deß anmärkning.

3. Läroboken spar den närmare förklaringen af Förhållande till sid. 67 N:o 8, derföre, att Proportionsläran först här förekommer, och denna förklaring således ej förr än här behöfwes. Förf. har gjort denna förklaring genom rationen (Förhållandets wisare), hellre än genom något annat, emedan begreppet om Rationen enklare och säkrare än mycket annat, wisar förhållandets beskaffenhet.

4. Förf. har icke wid Def. 3 (om parallela linier) uppgifwit, att afståndet utmärkes genom en winkelrätt linie dem emellan; ty der behöfdes icke den uppgiften. Deremot behöfwes den wid utförandet af Parallel-theorien (sid. 41 o. följ.); och der står den.

5. Rec. har af Ax. 18 dragit en slutsatts, som hwarken Wolff eller Almqwist åsyftat, och som af detta Axiom, strängt taget, ej är en nödwändig följd. Axiomet säger icke, att allt, som göres af likformiga saker, också sins emellan blir likformigt (hwaraf skulle följa den orimlighet Rec. anför, att alla rätliniga trianglar skulle påstås wara sins emellan likformiga, såsom gjorde af räta linier, hwilka alltid, såsom sådana, äro likformige sins emellan). Axiomet säger om figurer, att när det, hwarigenom de göras är hos dem likformigt, så äro de sjelfwa likformiga. Detta Wolffska axiom, som wäl icke (enligt Rec.) är origtigt, är dock nog allmänt. Derföre har också Förf., så fort det behöfs, d. w. s. i N:o 32—36 o. s. w., när theorien om likformiga trianglar m. m. förekommer, gjort alla de särskilda bestämningar, som fordras för deßa figurers likformighet.

6. Förf. har såsom Axiomer antagit ätskilliga satser i Proportionsläran (Bok. II: 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18), och det i anledning af Anm. under Theoremer sid. 6. — I sjelfwa werket äro de sjelfklara (axiomatiska) för ett något öfwadt förstånd, sådant som en lärjunge, hunnen hit, utan twifwel eger. För öfrigt ser Rec., att arithmetiska Demonstrationer så under dem alla. Dermed är wißerligen nog.

7. Förf. har i N:o 20 (Bok. 11) saklöst uteslutit ordet nästan, emedan här citeras Bok. II—7. Anm. 5., hwarest (sid. 66.) just står, att hela denna Cirkel-uträkning är approximativ, ehuru för elementarstudier alldeles tillräckligt noggrann. Hwad behöfdes då ordet nästan? Männe icke Rec. (som wisar sig wara en human man, och alldeles icke en ilsker, dum häcklare) lika saklöst kunde hafwa besparat sig utflygten om "osystematiskt," då han talar om ett arbete, som är systematiskt (se Upplysn. N:o 1).

8. Rec. önskar en omskrifning, i st. f. ordet ömsewis. Förf. tycker att ömsewis i N:o 36 är ett tjenligt ord, för att uttrycka respective; och älskar ej omskrifningar, der de kunna undwaras.

9. Rec. har rätt, att skifwor i ekonomisk mening (t. ex. brödskifwor, bordskifwor) hafwa tjocklek; men tydligt menas dermed i Bok. III N:o 3 sid. 103, detsamma som afskärningar, efter der står "skifwor eller afskärningar;" hwilka i Geometrien äro mathematiska, samt utan tjocklek. Förf. har endast låtit order skifwor inflyta, för att göra åskådligt för lärjungen, hwad som menas med skärande planer.

10. Att Theorem. 12 i Bok. III innehåller en identisk sats kan wara rätt anmärkt. Det är då åtminstone gifwet, att ej, såsom Förf. påstår, något origtigt deri kan hafwa influtit. Rec. menar förmodligen, att Diagonalplanets beskrifning borde hafwa gjorts utförligare. Hwarför icke? — Men det kan också frågas: Hwarföre? när det, som står, är tillräckligt.

11. Rec. uppgifwer med en inadwertens, som Förf. ej kan begripa, "att i 14 Theoremet (läs: Problemet) sid. 108. Cylinderns basiska ytor blifwit förbigångna." Frågan är om att finna Cylinderns hela yta. Ordagrant står högst upp på den citerade sidan: "Multiplicera cylinderns grundytas periferi med cylinderns höjd, så uppkommer hela ytan, utom hegge grundytorna. Lägg då dessa (d. w. s. grundytorna, eller de af

Rec. kallade basiska ytorna) dertill, så blir summan hela cylinderns yta." Huru kan då Rec. säga, att deßa ytor äro förbigångna? Det står ju tydligt att de skola tagas med i beräkningen? och huru de uträknas, wisar Bok. II N:o 24.

12. Rec:s förslag, att i st. f. blott affkäringar (läs: affkärningar) äfwen tala om Twärskäringar, längdskäringar och genomskäringar, kan gerna förskas. Rec. säger sjelf, att det låter "trögt."

13. Rec:s slutanmärkning, "att Hr Almqwists läroboк är ganska anwändbar, ja förträfflig" förtjenar en hjertlig och uppriktig tacksägelse. Förf. onskar, att den icke mätte förfly lika lätt, som Rec:s föregående anmärkningar. Rec. fäster redan sjelf det wikor wid anwändbarheten, att det gäller för "olärde" och "öfwerallt, der ingen egentlig wetenskaplig underbyggnad kommer i fråga." Den praktiska tendensen (dock alldeles icke utan theori) har enligt Bokens titel och företal warit Förf:s syftemål. Men att en sådan tendens skall skada en lärjunge, som söker wetenskaplig underbyggnad, eller rättare sagdt, att den icke i sin mån och i denna ålder ganska tjenligt dertill bidrager, är hwad som Rec. borde bewisa. Det torde bliswa swårt. Att Almqwist icke nedsätter mathematikens wärde, synes t. ex. af hans företal till läroboken i Linearteckning. — Hwad Gymnasier och Högskolor beträffar, der naturligtwis sjelfwa lärarne i mathematik, jemte de särskilda discentes, som öfwerwägande egnat sig åt denna wetenskap, måste gå till mängfaldiga och långt högre källor, än en ElementarGeometri om 120 sidor: så är det för öfrigt troligt, att om de andre studerande derstädes genom en tjenlig lärobok (som, ehuru kort till widden, dock äfwen sträckte sig öfwer Planometri och Stereometri) inhemtade geometri på det sättet, att de deruti äfwen praktiskt wiste någonting på egen hand, när de komma ut i det lif, som möter dem, så skulle hwarken deras Theorier eller öfriga högre kunskaper häraf det ringaste lida, utan mähända på sitt sätt derigenom stödjas och befrämjas.

Anmälan.

Mera än twenne decennier hafwa förflutit sedan i wårt fädernesland första försöket gjordes att utgifwa en Poetisk Kalender, och densammas affsättning förwißade både utgifwaren och förläggaren om allmänhetens wälwilja för fortsättningen af det nybegynta företaget. Under en i Sweriges litteraturhistoria wißerligen långwarig tidrymd fortsattes utgifwandet af denna diktsamling; men förekommande omständigheter gjorde omsider att Atterbomska Kalendern helt och hållit upphörde. Länge wägade man icke framkomma med ett likadant försök, men omsider utgick dock från Hr Hjertas officin Kalendern "Psyche," hwilken snart fann medtäflare uti "Hebe" och "Josephina" samt på sistone i Hr Mellins "Winterblommor," som fortsatts äfwen för i år. Författarne, som skriftwit för deßa Kalendrar, höra, så widt wi hafwa oß bekant, till större delen till Norra Swerige äfwensom Finland, och wi framträda derföre med en uppmaning till alla yngre Litteratörer i Södra Swerige att bidraga till utgifwandet af en Poetisk Kalender för nästkommande år.

Utomlands, isynnerhet i England och Tyskland, hafwa länge de årligen utkommande Poetiska Kalendrarne tillwunnit sig allmänhetens bifall, och wi anföra blott "Ackermans" Forget-me-not samt "Tiedges" Urania, hwilka kringspridas i hela den bildade werlden. Men från Norden kan icke en dylik utflyttning äga rum, så länge icke språket är mera kändt, äfwensom icke någon betydlig affsättning inom fäderneslandet, så länge icke folkbildningen hunnit bliswa mera allmän, hwilken man med skäl kan säga ännu på många ställen ligger i sin linda. Mera än ett slägte torde troligtwis komma att hemwandra innan denna hinner utbredas; men tillhör det dock enhwar att hwad i förmåga står werka för samtiden. Bragurmannens och Trubadurens sånger i Konungaborgen eller den stilla hyddan fästade fordomdags månget skönt minne i åhörarens själ, och för nutidens sångarharpa är icke sinnet förwäcktigadt, fastän tonerna deruti snarare bortdö.

Utgifwarne, som härmed inbjuda södra Sweriges yngre Litteratörer till deltagande i den tillernade diktsamlingen, inse ganska wäl att flere swårigheter komma att möta, men tro dock att deßa skola undanrödjas. Wi göra oß hopp om, att flere wälbekanta Författare hedra samlingen med metriska och prosaiska bidrag, af hwilka senare endast emottagas sådana, som innehålla fosterländska händelser, och torde bidragen insändas till Berlingska Boktryckeriet i Malmö, som, i händelse af inträffande hinder wid utgifwandet, återsänder manuskripterna till dem som uppgifwa namn och adreß, samt skall derjemte alltid, för dem som så åstunda, iakttagas den strängaste anonymitet. Bidragen, hwilka för öfrigt bero af Författarne sjelfwe, önskas hitsände före slutet af instundande September (1834) månad, hwarefter tryckning af arbetet kommer att påbörjas, och hafwa wi utsatt denna tid, för att, i händelse någon teckning eller musikbilaga skulle komma att åtfölja, denna må kunna nog tidigt erhållas. Arbetets widd kommer att bero på de inlemnade bidragen, och utsäsla wi oß äfwen att till dem af Författarne, som så åstunda, aflemna honorarii-exemplar.

För att i någon mohn kunna wara tryggade wid utgifwandet af denna Diktkrans, anhålla wi hos Litteraturens gynnare och wänner om samlande af Subscribenter, hwilka torde anteckna sig å medföljande lista, som återwäntas wid förut bestämd tid. Priset kommer icke att öfwerstiga det i Bokhandeln wanliga, men blir högre för dem som icke inom nämnde tid antecknat sig. Hrr Bokhandlare och Bokhandelskommissionärer, som härå mottaga subscription, erhålla de wanliga fördelarne, och anhålla wi hos Hrr Tidningsutgifware att i sina blad i sammandrag införa denna wår anmälan.

Utgifwarne.

Subscribtions-Anmälan *).

Den tid synes hafwa inträdt, då en närmare kännedom af samtidens politiska och litterära förhållanden wun-

*) Denna Subscriptions-Anmälan, som under sistl. April månad inkom till Redactionen af Swenska Litter. Förens Tidning, har ej förr än nu kunnat införas, emedan något Bihang efter emottagandet hittills icke bliswit utgifwet.

Förf. önskar, att Rec. måtte betrakta hans svar med en så glad och fördomsfri blick, som han bör, och det förtjenar. Rec. har, som man sett, öfverallt blifvit tillrättavisad genom citater ur Lärde, hvilkas höga existimation han sjelf i recensionens inledning vitsordat, och som han följaktligen icke lärer gäfva. Förf. upprepar ännu en gång det kanske mindre ärorika, men likväl fullt sanningsenliga och med den i Företalet uppgifna afsigten öfverensstämmande förhållandet, att intet enda påstående, intet exempel, ingen förklaring gifves i hela hans bok, som icke står att träffa hos någon lärd, den han kan citera när helst påfordras. Någon torde fråga, huru, när saken så är, det varit möjligt för en så skicklig man, som Rec., att göra de anmärkningarne? Men gåtan är icke svårlöst. Grekiska Grammatiken finnes på så otaliga sätt bear-

Ytterligare
om
Almqvists Grekiska Språklära.

I anledning af N:o 39—42, Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, årg. 1837.

Såsom det alltid kan vara intressant, att skåda förhållandet emellan en Bok sjelf och Anmärkningarne öfver boken; så skola vi här anställa en jemnförelse emellan Grekiska Språkläran och de i Svenska Litt.-Fören. Tidning N:o 39—42 influtna recenserande anmärkningar deröfver. Utom allt berömmet, hvarvid Förf. endast önskar, att det måtte vara i någon mån förtjent, innehåller Recensionen flere erinringar, för hvilka Förf. hjertligen tackar: de röra mest bristande uppgifter, hvilken brist har sin grund deruti, att då man i en kort bok icke kan anföra allt och något får blifva ute, måste ett urval ske, som här gjorts af Förf., efter han skref boken; men hvarom Rec. tycker, att det kunde hafva verkställts annorlunda. Detta tycke har Förf. intet emot. Men eljest besväras recensionen af en mängd inadvertenser, hvilka väl så till vida äro af mindre vigt, som anmärkningarne sjelfva merendels angå obetydligheter; men de äro icke dessmindre af behof att upptagas, emedan de icke alla ligga i dagen för hvar man.

Förf. har, såsom af företalet synes, haft för afsigt att till ett Helt sammanfatta och ordna hvad han i sitt ämne fann i godkända arbeten förut. Han älskar icke att vara *uppfinnare* i saker, som dessa, och blyges derföre ej att tillstå, det *intet enda filologiskt påstående* i hans bok, och *intet enda* till påståendets upplysning anfördt *exempel* influtit, för hvilket ej sida och rad kunna citeras ur godkända verk. Hvad dessa Förf:s källor angår, tyckes Rec. vara lika hemmastadd som Förf. i en af dem, nemligen *Buttman* *); hvarföre han också alltid ger Förf. rätt, så fort han finner honom inom Buttmans område, men då han icke igenkänner hans spår der, debiterar han honom merendels för ingenting mindre än det värsta, nemligen fel. Detta är någorlunda orätt. I synnerhet har Rec. rörande Prosodien fällt obegripliga domar, såsom vi skola se längre ned. Förf. ämnar visst icke med Rec. inleda en strid, men han skall hänvisa honom till ogäfaktiga källor. —

I förväg får erinras, att på de ställen, der Rec. ej gjort annat än releverat tryckfel (om hvilka boken sjelf ordar i Företalet, tredje sidan), har han fullkomligt rätt, utom när han i rättelsen begår tryckfel sjelf, såsom t. ex. då han säger, att boken sid. 46 har felet πλόεν, ehuru i boken står πλόϊν, hvilket, rättadt, bör vara πλοῦν. Sådant må dock förlåtas Rec. likaväl som Förf., enär det angår Boktryckeriet och ej Afhandlingen. Förf. skattar sig i sanning lycklig, att tryckfelen i hans bok lära befinnas jemnförelsevis sällsyntare än i någon annan i Sverige utkommen, der grekisk text läses. Sättare och korrektörer hafva i vårt land litet svårt för grekiska. Man kan hänvisa till Rec:s egen lilla korta citation ur Dionysius af Halikarnass i N:o 39; der bland annat ett λεγομένῳ sticker läsaren i ögonen med *två* akuter (skall vara λεγομένῳ) — Men allt dylikt lemnas nu billigt åsido, och vi gå till saken.

1. Rec. säger "Boken begynner med en 'Innanläsningslära (Orthoëpia — Orthographia)'. Men den svenska termen passar blott till den förra af de latinska." — Denna anmärkning är icke stor, men besynnerligheten att den göra, större. Ty hvarföre anmärkes icke också, att orden i 2:dra Delens öfverskrift "Formlära (Etymologia)" sid. 27, och den 3:djes "Kort Syntax (Syntaxis tironica)" sid. 216, icke *passa* mot hvarann, enär *etymon* ej kan öfversättas med *form*, ej heller *tironica* med *kort*? — Förf. har ju tydligen ej haft för afsigt, att de svenska och utländska orden här skulle vara hvarandras *öfversättningar*, utan endast att genom dem antyda hvad i Bokens hvarje afdelning vore att träffa.

2. Rec. säger: "Sid. 1. Vid alphabetet angifves att Ἰῶτα i uttalet svarar ej blott mot I utan ock mot

*) Ausführliche griechische Sprachlehre von Philipp Buttman, Berlin 1819 o. följ. (Förf. dog ifrån fortsättningen). Den af Faxe i Lund öfversatte och af Tegnér förordade s. k. *mindre Buttman* har Förf. ej begagnat som källa.

J, hvilket sednare är orätt, emedan, såsom Förf. sjelf sid. 5 anmärker, ljudet af J, såsom consonant, hvarken fanns i grekiska skriften eller uttalet. Skall åter meningen vara den, att hela den sista columnen blott visar, huru det latinska alphabetet motsvaras af det grekiska, så är densamma blott ett förvillande *hors d'œuvre*." — — När man ser åt i sjelfva boken sid. 1 finner man vid uppgiften om alfabetet:

Α α med a-ljud, kallas *Ἄλφα* Alfa lat. A
. . . .
. . . .
. . . .
Ι ι — i — — *Ἰῶτα* Iota — I. J.

Här synes dagsklart, att enär man skall läsa detsamma om de öfriga bokstäfverna som om *A*, blir det: *I ι med i-ljud kallas Ἰῶτα Iota, lat.* I. J. *). Här står ju intet ord om, att *Ἰῶτα* har annat *ljud* (uttal), än det af *i* (*i-vocalis*). Hvad menar nu Rec. med sitt påbördande om, att Förf. skulle hafva tillagt *Ἰῶτα* ett dubbelt uttal, hvaraf det ena är orätt? Visserligen gör Rec. mot slutet sin anmärkning *alternativ*. Men hvarföre sätta en boks bestämda och otvifvelaktiga utsaga under tvifvel genom ett alternativ, som hos den der icke sett boken, kan väcka tanken, att boken *kanske* innehåller det ifrågasatta felet? Omsider är alternativets eget slut falskt. Ty hvad är det för en *förvillande hors d'œuvre* i en uppgift, som 1) är exakt sann, alltså ej förvillande; och 2) ej onödig (emedan väl ingen, som studerar grekiska, icke tillika läser latin, och dertill behöfver en jemnförelse emellan begge språkens alfabeter), alltså ej ett hors d'œuvre.

Denna Rec:s inadvertens ligger inom omfånget af hvad hvar och en kan se och bedöma, emedan dertill endast behöfs innanläsning. Rec. skall icke kunna förebrå oss, att vi icke velat förstå hans mening, ty vi hafva otvifvelaktigt läst och afskrifvit hans ord rätt. Men samma anspråk, vice versa, att också Rec. alltid skulle hafva velat förstå bokens mening, blir tvifvelaktigare genom den återkommande händelsen, att Rec. icke läst hvad i boken står (se längre fram).

3. Att grundljudet i *X*, enligt Rec., skulle hafva varit *h* (jemte *k*), möter ej mycket motstånd af Förf., som säger detta ljud hafva varit *kh*.

4. Att Förf. för *Η* uppgifvit både ljudet *e* och *ä* (dock alltid långt), är sanning; äfvensom att dessa begge ljud i svenskan äro olika. Förf:s obestämda utsaga

*) Vill säga: finnes i latinsk version tecknadt än med I och än med J; såsom t. ex. synes på Jonia, jonicus, Johannes; och Ionia, ionicus, Ioannes — beggedera synligt i upplagor af latinska böcker.

kommer sig deraf, att han, i likhet med Rec. och hvarje annan, icke bestämdt vet hvilketdera ljudet *Η* i grekiskan hade.

5. Rec. säger: "Sid. 14 läres, 'att muta cum liquida utgör ett undantag ifrån positionslagen, så att t. ex. *τέκνον* och *πότμος* icke hafva första stafvelserna långa.' Hvad skall nybegynnaren tänka, när han ser Homerus nästan i hvarje vers bryta mot denna regel?" — Hvad nybegynnaren om Homerus i detta fall skall tänka, läses sid. 258, der det står (stycket 152): "En egenhet, tillhörande Epikerne i allmänhet, är den frihet, hvarmed de så ofta *förlänga korta stafvelser*...." Till detta hör den homeriska produktionen (förlängningen) af ord med muta cum liquida. — Visserligen har Rec. rätt, då han beklagar, att detta, som hos Epikerne i sig sjelf är *regel*, förekommer i Språkläran som *undantag*. Men det kan ej annorlunda vara, då man skrifver en grammatik öfver grekiska språket, såsom en enhet, i stället att uppgöra en särskild språklära för hvarje Dialekt. Det sistnämnda vore utan tvifvel rättast, och största delen af den grekiska grammatikens labyrinther hafva ingen annan grund, än tvånget att till en hufvudlära söka sammanpassa hvad som egentligen borde utgöra flere skilda läror. Onaturen häraf uppenbarar sig också i den oundvikliga myckenheten af undantag, som i sig sjelfva visst icke äro undantag, men måste som sådana behandlas, så länge man ej går derhän, att för ungdomen skrifva en enkom "ionisk grammatik" — en "attisk d:o" — en "dorisk" — en "alexandrinsk" o. s. v. Men om ett så splittradt förfarande ock vore språkrättare, innebure det likväl för lärjungen ingen lättnad; emedan myckenheten af olika grammatikor för honom vore lika svår att inhemta då, som nu myckenheten af s. k. *undantag* ifrån vissa s. k. normaler eller *reglor*.

6. Rec. tycker, att man vid bokstafven *Α* ej behöfver tänka på en Oxes uppvända hufvud. Hvad Förf. härom sagt, återfinnes dock hos *Gesenius* (Hebr. Lex. sid. 1 vid ℵ). ∀ är sjelfva oxhufvudet med hornen uppåt, hvarföre A är samma hufvud med hornen nedåt (hufvudet alltså uppvändt).

7. Rec. finner den sid. 23 anförda afhandlingen om Accent och Qvantitet, utom annat, mycket "ordrik." Förf. anser den, för att något afgöra, ej kunna skrifvas kortare. För öfrigt ämnar icke Förf. nu härom inlåta sig med Rec., som öfverhufvud icke uppfattat meningen deraf *). Frågan är om möjligheten, att i utläsning af grekiska förlika accentens och qvantitetens

*) Rec. har t. ex. icke läst sid. 26 rad. 5.

fordringar. Att ideen om accenten, såsom tecken för *melodi* eller sång till en stafvelse, i stället för tecken för *uthållighet*, icke är en af Förf. uppfunnen förslagsmening, kan bland annat ses af *Matthiæ* *) sid 29, der också musikaliska noter visa sig. Men missförståndet hos Rec. kommer till en del deraf, att han ansett Förf. vilja emellan gravis och acutus statuera ett nödvändigt mellanrum af till och med 6 toner. Förf:s grundidee (som synes sid. 24 rad. 4—7) innehåller dock blott, att acutus må höras med någon *öfver* tonikan liggande ton, och gravis med någon *under* densamma, för öfrigt likgiltigt *hvilken*; churu i svenskan gravis oftast höras ända ned i *g* (fyra toner under den här antagna tonikan *c*, och acutus stundom ända upp till *f* (4 toner öfver tonikan). — Citaten ur Dionysius af Halikarnass säger följaktligen ingenting emot Förf. stridande, enär den allenast omtalar, att de grekiska tal-ljuden icke öfverstego 5 toners omfång. Ty för det hos Förf. uppgifna läsesättet kan till och med icke behöfvas mer än 2½ toners vidd. Om man t. ex. låter acutus höras med *d* (*en* ton öfver *c*), och gravis med *h* (en half ton under *c*), så är föreskriftens fordran redan uppfylld, churu blott med en tonvidd af 2½ intervaller.

8. Nu följa en rad anmärkningar, af hvilka flere äro ganska riktiga, rörande tryckfel, t. ex. det af *ἕως* i st. f. *ἔως*.

9. Vid sid. 55 anmärkes rätt, att i accentläran för 3:dje deklinationen icke *πᾶς, παῖς, φῶς* (*τὸ*) och *θώς*, nämnts ibland undantagen. Saken är, att inga undantag alls, mer än enstafviga participier, der anförts; utan efter dem allenast följer ett *m. fl.* I grunden att tala, äro *πᾶς, παῖς* och *φῶς* icke ursprungligen enstafviga, som synes af circumflexen, hvarföre de så till vida icke hörde hit; *θώς*, deremot, fans redan upptaget i paradigmet. — Oaktadt allt detta nekar Förf. icke, att ju de omtalade orden ganska lämpligen kunde hafva influtit i stället för *m. fl.*

10. Den af Rec. tadlade och corrigerade flexionen af *Γλυκεία*, finnes hos *Dahl* sid. 182 rad. 18, sådan, som Förf. sid. 67 gifvit den.

11. Sid. 85, 86 angifver Förf. svenska språket vara mera *artikelfritt*, än t. ex. *Tyskan* och *Franskan*; emedan han anser de s. k. slutartiklarne eller ändelserna *en, an, et* egentligen vara *demonstrativer*; då deremot de begge andra språken ej kunna röra sig med sina nominer, utan att släpa med sig de verkliga artiklarne *le, la; der, die, das*. Detta påstående är väl icke nytt. — Rec. håller nu tvertom Svenskan för att vara rikare på artiklar, än sjelfva Tyskan. Godt.

*) Griech. Grammatik, 2:te Aufl. Leipzig 1824.

12. Förf. hade sid. 89 i en not, utan anspråk på något slags visshet, blott för att här, liksom på flere andra ställen, gifva en vink om möjligheten af en närmare frändskap mellan Svenskan och Grekiskan, nämnt om klang-likheten mellan *Δεῖνα* och *Denna*; samt dervid kallat *δεῖνα* ett gammalt ord. Rec. visar, att *δεῖνα* icke är äldre än Plato. Men månne den åldern ej kan vara tillräcklig för en ljud-frändskap med svenska ordet *denna*, som väl icke heller går långt bortom Christi födelse, om det ens hinner dit. — Förf. är visst ingen vän af etymologiska hypotheser, minst af att på dem bygga något afgjordt säkert; han har derföre merendels blott till noter förvisat några korta och små drag, som i den vägen förefallit honom tänkvärda. Så har han ock gjort sid. 91 med *i demonstrativum* och dess likhet med latinets *ce*, franskans *ci* och svenskans *si*. Rec. finner för sin del orimligt, att icke det svenska *si* skall vara detsamma som imperativen *se*! Förf. hade nemligen ansett dem för skilda ord; och gör det bland annat derföre, att *si* aldrig fordrar accusativus (man säger: si jag! si han! likasom då man brukar en vanlig interjektion); då deremot imperativen *se* nödvändigt måste hafva en sådan, t. ex. se mig! se honom! — Men lika mycket. Rec. sjelf har visat icke ringa prof på etymologisk djerfhet, då han (N:o 39) i en not förklarar vårt svenska *Fan* vara samma ord, som grekiskans *Ἄναξ* (*herre*), och dervid tillägger *att ingenting är säkrare*. Detta går nemligen så till, att i *ἄναξ* är ξ allenast ändelse, och *α* en stackars hjelpvokal; hvadan det återstående *ἀν* sedan lätt nog blir *fan*. Det är likasom att i svenskan ingenting kan vara säkrare, än att *Glad* är samma ord som *Gul*; ty i glad är *d* blott en ändelse, *a* en hjelpvokal, och i det återstående *gl* behöfver man allenast tänka sig ett media vau, så har man *gul*. Detta styrkes ytterligare, då man betraktar hebreiskans גִּיל גִּלָּה (*gul, gil*), som betyder dansa, hoppa, *yttra glädje* (Ges. Ups. sid. 151). Kan någon ännu tvifla på sambandet mellan Glad och Gul? — Visst tror annars mången om *Fan*, att såvida han öfverhufvud har någon slägt i gamla Grekland, så är det med *Πάν*, den store *Pan*, som måste hafva blifvit en afsky för de christne i samma förhållande, som den slocknande hedendomen ofta till honom vände sin dyrkan och sina yttersta förhoppningar. — Andre anse Fan nära sammanhänga med Fauner och Satyrer; hvilka, såsom skogsdjeflar, blefvo till en fasa för civiliserade menniskor. — Om *ἄναξ* finnes slutligen mången också, som tviflar, att ξ deruti kan vara blott en ändelse och *α* hjelpvokal. Ty man föreställer sig *ἄναξ* hafva något att göra med verbet *ἄγω, föra*, då *Ἄναξ* vill säga: Anförare

(eg. uppåt-förare, af *ἀνά* upp), regent, styresman, den som bör föra folket framåt, uppåt; i hvilken händelse bokstäfverna *αξ* (*αγς*), långt ifrån att låta sig bortförklaras, blefve hufvudsaken i hela ordet.

15. Sedan Rec. (i N:o 41) billigat Förf:s verbuppställning, och riktigt upptäckt några tryckfel i paradigmerna, kommer han till ett antal anmärkningar emot spridda uppgifter, till svar hvarå Förf. endast hänvisar till ort och ställe, hvarifrån han hemtat dem.

Sid. 140 *διαιτάω* jag föreskrifver diet. Rec. ogillar denna öfversättning, och talar om ordets ursprungliga bemärkelser, hänvisande till lexica; likasom om på detta ställe i grammatiken det alls vore frågan om ordens grundbetydelse. Det citerade stället rör allenast *verbformationerna*. För öfrigt finnes just den i boken nyttjade bemärkelsen hos *Rost* *) sid. 200 rad. 21.

Sid. 143, vid frågan om futurbildningen för verba pura, ogillar Rec., att till ett exempel *ἀκούσω* blifvit anfördt som fut. åt *ἀκούω*. Allt hvad här läses i boken (sjelfva *ἀκούσω* inberäknadt) står ordagrant att återfinna hos Matthiæ sid. 170, rad. 22 och följ. — Rec:s mindre höfliga utflygt: "Detta futurum förekommer aldrig hos någon klassisk författare, hvilket Förf. kan lära af sin egen Ordlista sid. 146", besvaras dermed, 1) att Rec. på den nämnde Ordförteckningen, sid. 146, rörande bruket af fut. medii *ἀκούσομαι*, i st. f. det aktiva *ἀκούσω*, icke finner det sednare förklaradt för *aldrig* brukadt, utan för *sällan* visande sig (en filologisk varsamhet, som Förf., på grund af yttrandet hos Matthiæ sid. 175, velat iakttaga, ehuru den ej slår in med Rec:s skärande och afgjorda omdöme); samt 2) att Rec. på Förteckningen öfver Anomalerne i Förf:s bok sid. 173 vid *ἀκοίω* sjelf kunnat inhemta, att Förf. utan vidare lärdom har sig förhållandet med detta futurum bekant.

De sidd. 144, 145 o. f. upptagne förklaringarne öfver verba på *ίω* m. m., och hvarvid Rec. har en och annan betänklighet, återfinnas samtlige ordagrant hos Matthiæ sid. 170, 171; deri inberäknadt sjelfva fut. *χίσω*, med de öfriga, som Rec. påstår icke finnas till. Samma sak gäller om *καίω*, som enligt Rec. "icke exsisterar," men hvarom Matthiæ sid. 174 rad. 7 hyser en annan tanke.

Det sid. 148 upptagne *μήθω*, med (*μαθήσω*) *μεμάθηκα*, som Rec. äfven förklarar icke gifvas, och vill hjelpa genom att föreslå det till tryckfel, läses hos Matthiæ sid. 175, rad. 56.

Sid. 153 är det väl sant, att vid ordet *impf.* (imperfektum) saknas tillägget *Indicativi*; men detta är i grammatikor vanliga bruket, så fort hela kontexten, såsom här, utvisar, att ej på stället kan vara fråga om annat än indikativer.

*) Griech. Grammatik, 3:e Aufl. Göttling. 1826.

Då sid. 156 läses: "I 2 p. s. præs. Ind. Pass., som ursprungligen var *εαι*, men sammandrogs till *ει*, hafva Attikerne gjort detta till *η*"; så förklarar Rec. sådant för alldeles orätt, och omnämner i stället den äldsta formen på *εσαι*. — Rec. har i sin anmärkning så till vida rätt, att Förf. här nyttjat ordet *ursprungligen* blott relativt, emedan ett ännu ursprungligare (*εσαι*) gifves. Men på det citerade stället var endast fråga om hvad som *föreqick* Attikerne, d. v. s. hvad som var relativt äldre; hvilket det ioniska *εαι* var. Då, åter, Rec. nu ger historien om sammandragningarne så, att *εαι* (*ηαι*) först sammandrogs till *η* och sedan hos Attikerne till *ει*; så tarfvar detta mycken rättelse. Ty 1) kan icke *η sammandragas* till *ει*, och 2) är icke *η* äldre än *ει*, utan tvertom (hvarom Rec. bland annat kan se Rost sid. 247); *η*, som blef det slutligen vanliga bruket, är till tiden sist, och det äldre *ει* bibehöll sig omvexlande vid sidan deraf, dock så, att i Fut. 2 Med. ändelsen *ει* alltid företrädesvis gällde.

Af de sidan 157 anförda 4 futura på *οῦμαι*, utan *σ* (*μαχοῦμαι*, *ἐδοῦμαι*, *πιοῦμαι* och *ἐδομαι* i st. f. *ἐδοῦμαι*), vill Rec. med säkerhet borttaga *ett ἔδομαι*. Förf. har dock för säkerhetens skull låtit det stå qvar, ehuru antastadt och ovisst ordet än är, såsom minne och rest af en gammal formbildning. Jfr. Rost sid. 216.

Förklaringarne öfver verba på *μι*, sid. 168, hvarvid Rec. finner något betänkligt och annat oriktigt, stå ordagrant att läsa hos Rost sid. 271 och följ.

Vid Förf:s förteckning på Anomala verber gör Rec. anmärkningar öfver dess begagnande, som äro läsvärda, utom påståendet, att verbformer upptagits, som icke finnas. Det blefve för långt, att genomgå alla ord här, men Förf. hänvisar till Matthiæ sid. 254—268, Rost sid. 286—331, m. fl.; och han kan försäkra, att *hvarenda* af de former, han anfört, der igenfinnes. I synnerhet hos Matthiæ ses de mest ifrågasatta verbformerna, oftast med citation af Auctor, der de läsas. Men att, för öfrigt, åtskilliga anomaler kunde hafva framställts stundom utförligare, stundom kortare, stundom på annat sätt, såsom Rec. exempelvis vill med *Φαίνω*, medgifves gerna; och kan sådant lämpligen ske i en grammatik, som någon annan skrifver.

14. Ifrån Verberna öfvergår Rec. till Adverbierna, hvarest vid korrelaterna göres den riktiga anmärkningen, att *τόθεν*, *ἔνθεν* ej bort öfversättas med *dit*. Att i stället måste vara *derifrån*, synes af bokens egen kontext, enär de med *τόθεν* samhörande korrelaterna *πόθεν* och *ποθέν*; gifvits med "någonstädes ifrån" och "hvarifrån?"

15. Den konjunktion *ἄν*, som Rec. anser vara förbigången sid. 206, står dock der på raden 29, straxt ofvanför expletiverne. Att Förf. ej instuckit den ibland sjelfva particulæ expletivæ, kommer deraf, att denna konjunktion har, som bekant, ett mycket vidsträcktare bruk, och tillåter ofta en egentlig öfversättning.

16. Bland interjektionerna, sid. 207, finner Rec. flere förbigångne, som likväl skulle vara brukligare, än de upptagne; neml. *ἰώ*, *παπαί*, *ἀτταταί*, *ἔ*. — Kan så vara: — *παπαί* står på raden 9 skrifvet brukligare med *β*, *ἀτατταταῖ* på raden 8, med den för det vanligare vokalen *ο*, men *ἔ* (för smärta) är borta, och raden 7 har *ἄ* (för löje). Sant är, att det *ἰώ* Rec. menar, blifvit utelemnadt; men det likbetydande förvånings-utropet *ὦ* står på raden 9. — Imperativen *ἄπαγε* borde kanske hafva utgått; men uti *ἄπαγε bort!* är väl föga af verb qvar.

17. Rec. säger: "Sid. 218 vidtager en Syntax, för hvars korthet Förf. sjelf gör ursäkter." — Förhållandet är, att Förf. derför inga ursäkter gör, utan visar *sin* åsigt vara den, att för det ändamål hans bok skrefs, *bör* Syntaxen icke vara utförligare. Se sid. 216, 217.

18. Vid sid. 223 (om Perf. 11) säger Rec., att Förf. följt Buttman, och ogillar att han icke återfinner allt hvad B. härom sagt. — Förhållandet är, att Förf. här icke följt Buttman, utan Rost, der (sid. 458) allt står att läsa, som Förf. här andragit.

19. Rec. säger, att rörande Optativens bruk, Förf. ej utgått ifrån den rätta punkten. Emellertid förmäler sig Rec. ej sjelf hafva rum att derifrån utgå. Det får således bli dervid. — — Jfr Rost sid. 455 och följ., hvarest allt ordagrant befinner sig, som Förf. om Optativen anfört.

20. Rec. säger, att läran om Præpositionerna är den bäst utförda delen af Syntaxen. Lär menas den *mest utförda*; ty i annat skiljer den sig ej från det öfriga. Rörande *κατά* svaras, att i en så kort framställning, som denna, Förf. ej haft för afsigt att deducera præpositionernas bemärkelser ifrån en grundbetydelse, utan allenast att, så vidt möjligt, angifva *alla* deras bemärkelser, och hvilka kasus, som fordras vid hvardera.

21. I frågan om Anakolutherna har Rec. tagit för afgjordt, att Förf. hemtat sin uppgift ur Buttman; hvilket icke skedt. — Rec. erkänner ju sjelf, att Hermann ansett de klandrade anakoluth-exemplen riktiga? och hela Förf:s framställning, med definition och exempel, står att läsa hos Rost sid. 544, 545; hvarvid Förf. inskränkt sig till anförande af den grammatiska

anakoluthien, emedan den rhetoriska ansågs mindre nödig att här omtala.

22. Vid sid. 235 har Rec. stött sig på Förf:s bruk af ordet *Skaldeslag*, såsom likbetydande med Poesi; hvarföre han undrar på om något skaldeslag kan finnas, som icke går på vers? Utan tvifvel. En god Roman är t. ex. ett skaldeslag, som, såvida den är skrifven på prosa, icke går på vers.

23. Vid sid. 226 (menas 236) förebrås Förf., att under en enda term, *cesur*, hafva sammanslagit 5 särskilda begrepp: *fot-cesur*, *rhytmisk cesur*, *vers-cesur*, *menings-cesur* och *ord-cesur*. Frågas nu, om icke alla dessa, äfven efter Rec:s benämningar, äro *cesurer*? Har Förf. då gjort illa, som kallat dem så? Det kan aldrig Rec. påstå, ehuru det låter så. Men saken är, att Rec. velat, det Förf. skolat närmare ingå i alla de fem distinktionerna, hvilket han icke gjort af brist på rum för en mindre nödig sönderdelning. Uppgiften om det slags cesur, som Förf. nämnt vid versen:

Ἀλλὴ μὲν γὰρ ἔγωγ' οὐ δείδια χεῖρας ἀάπτους

blir derföre ej oriktig, för att i samma vers äfven finnas andra obetydligare cesurer, dem Förf. icke förnekat.

24. Vid uppräknandet (sid. 239) af de anapestiska versslagen (Paroimiaken, Dimeter acatalecticus m. m.) anmärker Rec. såsom ett det värsta fel, att exemplet

Ξὺν πατρὶ καὶ πᾶς δόμος ἔρρει

icke passar till versen. Om så förhölle sig, vore det i sanning illa; och så illa kunde det bli, om man skanderade efter Rec:s anvisning. Men nu står ordagrant i Förf:s bok att läsa (raden straxt under exemplet): "Spondeer kunde nemligen brukas i anapesternas ställe." När detta användes för *första* anapesten, så blir Paroimiaken ganska tydlig:

Ξὺν πα|τρὶ καὶ πᾶς||δόμος ἔρ|ρει.

Det är obegripligt, att Rec. sjelf icke blifvit varse detta, som ögonskenligen står att läsa; utan tvertom öfver *ξὺν* och *πα* låtit trycka (ᴗ) korthetsmärken, som här för ingen del duga.

Om de begge andra exemplen gäller samma förklaring. Rec:s klagan, att rättigheten till spondeers insättning för anapester, icke blifvit i boken anförd, är förundransvärd; ty i boken sid. 240, raden 18, straxt under det ur Aristofanes anförda exemplet, stå dessa ord att läsa: "hvarvid märkes, att .... i första afdelningen spondeer kunna brukas i anapesternas ställe."

För öfrigt igenfinnes hela den prosodiska framställningen hos Rost sid. 560—584. Särskildt om Hexametern, se Thiersch: Homeriska Dialekten.

Förf. önskar, att Rec. måtte betrakta hans svar med en så glad och fördomsfri blick, som han bör, och det förtjenar. Rec. har, som man sett, öfverallt blifvit tillrättavisad genom citater ur Lärde, hvilkas höga existimation han sjelf i recensionens inledning vitsordat, och som han följaktligen icke lärer gäfva. Förf. upprepar ännu en gång det kanske mindre ärorika, men likväl fullt sanningsenliga och med den i Företalet uppgifna afsigten öfverensstämmande förhållandet, att intet enda påstående, intet exempel, ingen förklaring gifves i hela hans bok, som icke står att träffa hos någon lärd, den han kan citera när helst påfordras. Någon torde fråga, huru, när saken så är, det varit möjligt för en så skicklig man, som Rec., att göra de anmärkningarne? Men gåtan är icke svårlöst. Grekiska Grammatiken finnes på så otaliga sätt bearbetad, och flera delar deraf så olikt, stundom så stridigt framställda, att man häröfver ingenting kan skrifva, utan att komma i mer eller mindre opposition till hundradetals andra afhandlingar. Förf. *skref*; och Rec., som sett flere med Förf:s källor ej alltid öfverensstämmande arbeten, *anmärkte*. De egentliga frågorna angå således hvarken *Rec.* eller *Förf.*, utan de tyske lärde sins emellan. En naturlig följd blir också häraf, att, ehvad Rec. skulle vilja ingå i förklaringar på detta, eller icke; så kommer dock Förf. ej att vidare svara, emedan det icke behöfs att göra citationerne *ånyo*. För Läsaren sjelf är det naturligtvis tillräckligt, att allt hvad i boken står, flutit ur källor, hvilkas godhet och giltighet ingen nekat. För Rec:s och Förf:s vänskap kan det icke heller vara störande, att de en och annan gång läst i skiljaktiga böcker.

Stockholm den 25 Okt. 1837.

C. J. L. Almqvist.

Stockholm, tryckt i *Hörbergska Boktryckeriet*, 1837.

Poesi i Sak

till åtskillnad ifrån

Poesi i blott Ord,

af Z*.

1 Art.

Vår tid är ny, säger man. *Vi gå ett nytt tidehvarf till mötes*: må vara, men hvaruti? Hvaruti består det nya, som vi gå till mötes?

I samhällets regeneration, svarar man. Vi tvifla ej derpå; men månne ett tidehvarf af så genomgripande kraft, som vårt, blott stadnar vid samhällsbyggnaden? vid politiken? Derpå tvifla vi.

Eller kanske rättare samhällets regeneration, då dermed icke förstås några ytliga formförbättringar allenast, utan återupplifvandet af hela samhällets innersta nerv, medför nödvändigt en fordran på regeneration af allt annat också: af allt det vigtigaste, som angår menniskan. Det rör då icke blott politiken, så vida dermed förstås statsformerna. Om man i ordet *samhälle* således inbegriper det stora *af alla slag*, som måste intressera menniskan, så är det sant, att vår tid nöjer sig med att kräfva samhällets pånyttfödelse. Men dit hör då också religion, skön konst, poesi. — Vi inskränka oss i denna afhandling till några ord om *Poesins restauration*.

Restauration af poesien! skall man ropa. Hvad vill det säga? behöfva vi häruti restaureras? Äro vi då icke nöjde med de stora skalder vi äga; Kunna vi nånsin tröttna, att läsa *Tegnér* om igen? Kunna vi tänka oss några dramer, mer lefvande än *Beskows*? Kanske man till slut äfven i poesien skulle vilja göra den grundsatsen gällande, att allmänhetens dom betyder mera, än sjelfva den öfver vitterheten insatta domstolens dom?

Utan att inlåta oss i denna strid-fråga som numera kanske till och med ej en gång behöfver till slitning upptagas, anmärka vi blott, att, om någon pånyttfödelse i skön konst är å bane måste vi framför allt önska veta denna restaurations grundbetydelse, dess mening och afsigt. Förklaringen häraf måste vara vigtigare än alla utrop, allt skri, och alla tvister om framledne skalders ära. I synnerhet måste denna förklaring betyda något, om den visar det nära sammanhanget emellan poesiens och politikens nya utsigter.

Till nående häraf, om möjligt, framställa vi efterföljande betraktelse, i hopp att den må kunna lemna ett litet bidrag till den stora frågans lösning.

Det är en ansenlig skillnad emellan ***Poesi i sak*** och en sådan, som, utan att till innehåll, uppfinning, väsende och egentlig karakter — d. v. s. till sak — vara poetisk, likväl bär en poetisk masque öfver sig, en mer eller mindre väl gjord form, som inbillar Författaren sjelf och ännu mer andre, att den någonting är, ehuru den ingenting annat betyder, än en ***Poesi i blott ord.*** Europa har länge nog nödgats lefva af den sednare allenast: vi längta nu, vi hungra efter ***sak*** i konsten, såsom i allt annat.

Poesi i sak är derföre långt ifrån att ***vara utan*** poetiska ord. Tvertom, den har just sitt språk: sitt egna, sitt passande, sitt rätta. Men språket är här det mindre betydliga: ännu en gång, språket är långt ifrån att vara det uraktlåtna, men blir likväl blott det andra i ordningen; såsom all form måste stiga ned ifrån sitt usurperade högsäte, så fort ***väsendtlighet*** och ***egentlighet*** i ett tidehvarf är i antågande.

Vår tids lynne är redan — och blir allt mer — en fordran på ***verklighet***. Icke på blott ***materiell*** verklighet, långt derifrån: vi fordra verklighet och sanning

i det andliga området fullt ut så mycket, som i det jordiska: det är just ur idéernas magiska verld vi äfven önska alla origtigheter förjagade. Vi vilja en ren *psyche* lika så mycket, om ej mer, än en ren *physis*. Vi vilja att sjelfva de ledande principerna i allt skola hafva ett innehåll af rätthet, godhet och sans. Kan man inbilla någon, att ett dylikt kraf blott går ut på jordiska fördelar, "materiella intressen?" Nej. Vår tids politiska hufvudfrågor, äga på djupet ingen annan mening, än den, att menniskorna begära ett sannt innehåll i samhället, i stället för de tusenfaldiga lögner, som småningom intagit platserna. Det är *menniskan*, som vill göra sig gällande på alla de horizonter, som Gud gifvit henne, i stället för att oräkneliga *namn utan värde, men som skola representera värde*, hittills vävit det mest gällande.

Man har nu en gång hunnit derhän, att man *ledsnat* vid det oupphörliga representerandet (symboliserandet, allegoriserandet, liknelse-fabricerandet); man vill en gång *hafva* det, hvarom i sekler *talats*. Man föraktar namn nu: må denna dystra grundsanning tagas och läggas på hjertat, ty det kan omöjligen längre hjelpas: det är så. Namnföraktet består icke deruti, att man vill eller tror sig kunna undvara namn (hvilket vore orimligt), utan deruti, att man vill drifva namnen ifrån det usurperade främsta rummet, dit de af naturen icke höra.

Men namnens *innehafvare* äro deröfver upprörda ända till raseri; ty de känna på sig, att en kamp förestår på lif och död: de känna, att vasende och verklighet är i antågande, och *att masqueradens sluttimma slår*.

Man talar om revolutioner: hvilka äro då de, som åvägabringa revolutioner? Det är de värdelösa namnens innehafvare, som icke godvilligt stiga ned ifrån de höjder,

der de så länge stått och ljugit, utan motspänstigt streta emot Menskligheten gång. Det är *de*, som genom motståndet emot enkel menniskorätt och klar sanning gifva första impulsen till revolutioner, der några blifva. De vilja skylla ifrån sig, men ingen skall tro dem. Och hvarföre äro de motspänstige emot sådant, som länder till allas väl? Jo derföre att de såsom en personlig *egendom*, såsom ett *gods*, betrakta sin ställning i samhället; och de försvara den såsom man försvarar sina penningar. Vore de af humant sinnelag, så skulle de glädjas åt den stora hvälfning, hvarigenom menniskobildningen går ett steg närmare till förverkligande, till ren mening, och till sitt af Gud föresatta ideal: men, emedan de äro inhumane, så fägnas de för ingen del åt menskligheten fram-

gång, är mindre nitälska de derpå, utan se i allsammans blott sin egen undergång, ropa öfver våld, svek och omstörtning. På hvilkendera sidan är dock det egentliga våldet? och sveket? och hvad är det som omstörtas? Lögnerna.

Och hvilken är den största af alla dessa lögner? *Jo den, att menskligheten sak nu skall vara i fara, då det endast är de värdelösa namnen (i alla håll och afseenden), som föras till undergång.*

Dessa skakningar kännas i samhällets alla rigtningar. Öfverallt. Icke blott rörande statsförfattningens *politiska chefer*, högre eller lägre; men äfven i frågor om *religion*, *seder*, *bruk*, och slutligen, det dessa rader blifvit enkom egnade åt, *konst*. Öfverallt är det lifvet som står för dörren, anmäler sig vilja in, och begär att döden skall vara så god och gifva vika. Lifvet framför sin begäran alltid höfligt *först*; ty det innehar den egentliga makten, och kommer derföre till oss med öfverlägsenhetens mansueta ton. Hvar och en stark börjar med mildhet. Men om motstånd göres: om förtydningar, vrede,

form-anspråk, misshag och illvilja möter: om *döden* skakar sina knotor, skallrar tänderna, fäktar med skelettet åt alla håll, väsnas och bråkar öfver hvad billigt är, i stället för att — hvad till dess frid hörer — gå och lägga sig i den ärofulla bädd, som står den öppen: då vredgas också *det lefvande* i århundradet, och åskor höras i dess annalkande. Det kommer i början vekt som solstrålen: det vill värma, lysa, glädja, välsigna jorden och dess inbyggare. Men om dödmännen göra uppror, då händer att skyar sammandraga sig på det lefvandes himmel, ljungeldar begynna gå med derutur, och hvarje förruttnad sak som ej godvilligt låter bädda sig i sin graf, skall af frasande viggar störtas deri.

Huru missförstår sig icke det Bortgående? Huru illa begriper det lifvets mening? Alla dessa ting, som tillhöra det Vikande; alla dessa institutioner, som äro i Nedgående, huru djupt och till sin egen skada misskänna de icke den nya tiden? Ville de sjelfmant och kärleksfullt afgå, hvilket deras ställning i verlden nu tillhör att göra, liksom det en gång tillhörde deras föregångare, med hvilken kärlek skulle de icke följas till grafven? Med hvilken tacksamhet, hvilka vördnadsfulla tårar skulle det Uppstigande, det nyare slägtet sätta sig vid det afgångnas läger, ära, lofva och berömma det af hjertat? Hvarföre kan man icke begripa ett så enkelt och i sig sjelf ljuft förhållande, som det, att Gud ständigt föryngrar tiderna, förer slägtet fram? Hvad olycka är det då att varda gammal och gå till hvila, blott man erkänner sig för gammal och går till hvila med nöje? Så gör hvarje gammal, som är *god*; och de unga älska honom mera outsägligt, än han sjelf anar. Men här gifvas många gamla former, som numera icke äro *goda*: de vilja alldeles icke veta af, att Gud förer menniskorna fram-

åt; de vilja alls icke erkänna sig sjelfva för en utvecklingslänk i slägtet, utan betrakta sig såsom *sjelfbestående*, hvilkas rolle skulle vara, att aldrig gå undan för ett bättre, utan som försvara sin plats med alla möjliga åtbörder, än löjliga, än nedriga, än fula; försvara sig såsom i fältslag, der frågan är om seger eller nesligt fall. De begripa icke, att den nya tiden vill dem alls intet ondt; blott vill, att de skola lägga sig.

Om stridens utgång behöfver ingen tvehågsenhet vara. Nog går det Stora fram; men frågan kan endast bli för det afgående, att falla förhatligt och med vanära, eller räcka det kommande handen, afgå ärofullt och somna i ett himmelskt sköte. Hvilketdera af dessa två det afgående väljer står det fritt. Vi tycka emedlertid att det sednare skulle vara angenämast.

Ännu en gång: lifvet är välsignande, gladt och vill helst visa sig i solstrålar. Men att, om motstånd göres, sammandraga skyar och derur skicka åskor till de motspänstigas fall, är för lifvets ande en sådan småsak, att man skulle häpna, om man rätt visste det. Man invänder kanske emot påståendet om det lefvandes makt, att det nya ju, uti många fall, tyckes gå långsamt? Man har ganska orätt i den tanken. Den varelse vi här förehafva till betraktelse, är ingenting mindre än *hela den Europeiska civilisationen*. Decennier äro för denna varelse, hvad sekunder för den enskilde. Varen visse, det går nu alldeles icke långsamt.

Berl. Dagbl. 1/7 1839.

Poesi i Sak
till åtskillnad ifrån
Poesi i blott Ord.

af Z*.

2 Art

Vi återvända till den särskilda krets, ibland allt det öfriga i den stora civilisationskedjan, som kallas *Poesi*. Dess historia visar samma grundsträfvande, som allt annat i samhället, nemligen begäret att blifva allt mera *mensklig* och *naturlig* i sann mening. Man må icke tro, att detta sträfvande innebär ett slutligt förvandlande af Poesien till Prosa: att det medför konstens upplösning i Vetenskap, i Rationalitet blott; eller att det blir detsamma som det *hemlighetsfullas afsked ifrån oss* genom alltings för mycken belysning. Icke så. Den högsta skönhet och underbarhet befinner sig just i *menniskan* och i Guds *skapade verld* omkring henne, *sådana* som dessa i alla sina sferer (så väl eviga, som timliga) verkligen förhålla sig; och alla de medel till artistisk upphjelpning, som man sökt dels i allegorier och symboler, dels i orimligheter, obefintliga varelsers framkallande, hjertats och själens kränkning genom falsk idealitet, likasom genom falsk realitet — allt detta *konstmakeri* har sjelf haft intet af ren konst uti sig.

Det stora i konsten är att förnimma och uttala *allt* ifrån *den artistiska horizonten*, hvilket är långt ifrån detsamma som att ljuga om allting. Men att se Guds hela skapelse ifrån den artistiska horizonten, är ungefär att se den som ett barn. Allt blir då lek och likväl tillika det förundransvärdaste allvar. Den artistiska ståndpunkten är alla motsatsers underbara jemnvigt och lösning, icke i grunden uttaladt likväl, men förnimbart uti stämningen. Icke uttaladt, emedan denna jemnvigt och lösning äro i grunden out-

sägbara; och blott det slags raljeri här i verlden, som kallas filosofi, kan gifva sig minen af att rent i grund förklara och utreda dem. ***Konsten är det enda fullt uppriktiga.*** Den är så sann, att den nästan aldrig förer ordet sanning i sitt språk, icke sjelf påstår sig ega den, och anses knappt för dess vän. Den är så full af oändlig godhet, att den blyges för att visa sitt hjerta. Den är en närvarande himmel: säll, talar den derföre föga *om* himmelen, men allt hvad den säger, äfven om de jordiska tingen, är himmelskt. När skapelsen (allt i och omkring oss) sålunda uppfattas artistiskt, då står den sannerligen underbar inför oss; den har en ren och ädel tjusarmakt, vida öfvergående allt hvad seklers konstmakeri sökt frambringa genom fiktioner.

Fordran på naturlighet, den man en tid hört så mycket omtalas, hör visserligen hit; men ett stort misstag kan dock härvid begås. Mången har med naturlighet förstått blott den jordiska och lägre sanningen i tingen; har fordrat skilderier af låga och usla ämnen företrädesvis, och har fröjdat sig åt smuts såsom det reellaste. Hvilken förvillelse! Liksom icke den högre och inre blicken öfver tingen, så fort blicken är sann, innehåller naturlighet så väl som den lägre, och vida mer än den? Skönhet, poesi och allt det intagande, som möter oss från hvarje skärt och hemlighetsfullt väsende — detta omger oss i allt, hvart vi vända oss, så snart vi se sakerna som barn eller som artister. Det triviala, dåskiga och ledsamma ligger aldrig i något ämne sjelf: det är betraktarens fel. Icke en enda sten vid vägen är trivial, ingen stuga lumpen, och intet förhållande opoetiskt, det vare hvilket som helst, högt eller lågt; men den oomvände och syndige ser ingenting med

oskuldsbliekar; och likasom han inbillar sig icke kunna religiöst räddas eller nå förlåtelse utan genom besattheter, så finner han också intet nöje eller vederqvickelse i ren konst, utan vill omhvärfvas af kobolter och fiktioner.

Lären eder dock att glömma de vanliga föreställningarne, men i stället älska och försjunka i Gud och hans verk; detta skall hela eder själ, och ljufva värelser skola afslöja trädgårdar för edra ögon hvarthelst J gån. Detta sker, då J omvänden eder till lifvets herre. Den Glömska, hvarom vi tala, innehåller också då i sig sjelf det djupaste och bästa Minne. Ty med ***glömskan*** af de förvrängningar, som konstmakerier infört, stiger ***minnet*** af sakerna som de äro; kärleken gör dem alla täcka; och då vi låta vår ande försjunka i Guds stora helsa, så blir det en lustgård i och omkring oss. Detta är hvad vi, med enskildt afseende på poesien, kallat den artistiska ståndpunkten. Det är icke sagdt, att hvar och en menniska, som förnimmer verlden från denna horizont, derföre skall bilda konstverk, skrifva poemer, komponera musik eller måla taflor. I fall någon det gör, så blir han verksam för andra; blir nämnd Artist. Men om han det icke gör, så är han Poet likafullt, han är ***skaldisk till sin stämning***. Och inga andra, än sådana, kunna egentligen njuta af skaldeverk. De blifva då ganska få! skall man kanske utropa. Icke så få ändå; ty af födelsen äro nästan alla menniskor sådana.

Usel uppfostran hos olyckliga föräldrar, vridna förhållanden ute i lifvet, och alla de ömkligheter, som famntaga oss i de s. k. mogna åren, göra väl sitt till att qväfva hvad Gud har skapat; men menniskan är dock i sitt inre rik på helande kraft. Låtom oss blott göra en frontförändring, och vi skola till vår undran finna, att vi hafva Gud tätt bakom oss. Religionen kallar detta omvändelse. Vi kalla det, för det enskilda fallet *konsten*, den artistiska horizonten: en oskyldig förnimmelse af varelserna och tingen sådana som de äro.

Vi hoppas, att mycket af sig sjelf klart skall följa af de grundsatser, vi här uttalat, och hvarom vi i det följande närmare skola yttra oss. Men för att undvika möjliga misstag måste vi anmärka sådana. Så må man för ingen del föreställa sig, att *obetydligheter* endast eller företrädesvis skulle utgöra de ämnen, som artisten har att behandla. Visst icke. Barnet klipper af sina kort än slädar och hästar, än kungar och soldater; artisten likaså. Han eger det stora på samma sätt, som han rår om det lilla. Vår mening är allenast den, att intet af allt, som omgifver oss, är genom sin ringhet eller s. k. prosaism oskickligt för konstbehandling; och att verlden visst icke faller ut ur poesiens område, derigenom, att den förnimmes sådan den är, eller derigenom, att falska medel, konstmakerier och imaginationer utan halt bortgalras. Men då det ringa eller lilla lifvet göres till ämne för

konst, är det lika angelaget, som i fragan om det stora lifvet, att sakerna fattas ifrån den artistiska horizonten, ses med skaldens oskuldsblickar.

Denna anmärkning är i vår tid desto vigtigare, som en hel klass af skribenter, för att vinna en motsats emot förra tiders kobolter och orimligheter, nu i stället slagit sig ned på en naturlighet, som söker sitt värde i ***lumpenheten.*** Dessa författare måste påminna sig, att sjelfva det otillgjorda kan också vara tillgjordt och sökt; det triviala, blott och bart som sådant, är visst icke poetiskt; och det lilla lifvets afskildrande i sina jordiska egenheter har alls ingen förtjenst eller glädje med sig, om det icke ses ifrån himmelen: vi mena, om det icke ses med barnets eller den äkta artistens ögon. Hvad båta oss trogna skildringar af en mängd personer och deras händelser, fullkomligt sant aftecknade i det yttre, men hvilkas inre och högre lif med ***sin*** sanning icke kommer med i taflorna? Det fröjdar oss alls icke; det är en platthet, en nullitet. Den trogna afteckningen har sina olika höjder. Man bör komma ihåg, att den högre och inre blicken öfver tingen och händelserna, så fort blicken är sann, innehåller naturlighet och rätthet likaså väl som den ytligare och lägre blicken; men derutöfver har den högre blicken den fördelen, att vara ***intressant,*** som ej den lägre har, ehuru trogen den för öfrigt må vara. Ty det rent artistiska är alltid tillika sant; men allt sant är icke derföre straxt artistiskt. Fordran på

naturlighet och verklighet i konst, den man så ofta hör omtalas, är således ganska rättmätig; men man akte sig att missförstå den. Mången begriper härmed blott den jordiska och yttre verkligheten hos tingen, just som om icke den högre, den inre, den himmelska verkligheten, inneboende hos varelserna och i tingen redan här, vore en verklighet fullt ut så mycket, och mera! Och det är just den sednare, som artisten har att i synnerhet framställa, emedan han eger att vara intressant.

Förstå vi detta, så befara vi icke, att Poesien går sitt slut till mötes i dessa dagar af kamp för menniskans erkännande. Men väl är det en stor fara för all sådan slags poesi, som blott rörer sig med ord och fraser; alldeles som det i samhället för öfrigt nu är fara, icke för humaniteten sjelf, men väl för de tomma namnen.

Inom den oss kända historiens område se vi, att den (yngre) grekiska konsten varit den, som först vågade försöket att framställa menniskan och verlden sådana de äro. Den äldsta orientaliska konstens verk äro oss till det mesta okända, eller ännu icke återupptackta: likväl finnas spår, som låta oss i den ana en hög och ren simplicitet. Den yngre österländska konsten, så vidt vi ännu känna den, hade andra intressen; den nöjde sig icke med Skapelsen sådan hon är. Den ville oupphörligt *beteckna*, försmående det enkla att *vara*. Den gjorde fördenskull mångböjdade fi-

gurer, satte sexton armar på en kropp, förenade lejon- och tjurformer med delar af menniskogestalter. Hvarföre? Jo, för att symboliskt representera de hemlighetsfulla lärorna om Gud och verlden. Afsigten var således, att lösa gåtor genom .. nya gåtor: och hvad blef vinsten? Ganska liten. Vår mening kan ej vara, att häckla den österländska, egyptiska eller förngrekiska konsten; vi veta ganska väl, att menniskan merendels slår öfver sitt mål, innan hon fattar det; och det behöfdes årtusenden innan man erkände det stora och underbara i det, som man har i och omkring sig, helt simpelt, sådant det af Gud är.

Christendomen kom. Här stod nu Gud, och ***Hans gestalt var Menniska.*** Detta är den djupast träffande blixt af allt, som inom den oss kända kulturhistorien slagit ned ibland folken, till värme, ljus och gång framåt. För att här icke vidröra hvad denna stora händelse betydde för vår religiösa räddning, påminna vi oss blott hvad den innebär för konsten; och som man vanligen förbiser. Den christne får nu erkänna, att den menskliga gestalten sjelf är det renaste Under, och att ***Vidunder icke behöfvas.***

Christendomen, sådan den är i sig sjelf och som den af Christus framställts, består i att ***vara*** hvad alla de öfriga religionerna blott ***betecknade.*** Den är ***sak,*** nemligen Guds sak; den är ämnad att icke längre blott framställa alla de der ***namnen och ordasätten om*** Gud, ***om*** räddning, ***om*** lif. Der christendom finnes hos en enskild menniska, der ***är*** förlåtelse och lif;

den enskilda menniskans karakter behöfver för ingen del derigenom uppoffras; tvertom, karakteren förherrligas af Guds ande till den största förträfflighet, som den i sin enskildhet kan vinna: sjukdomen deri förtages allt som christna lifvet verkar, och den enskilde blir af Christus allt mer en menniska efter Guds vilja. Så bildar sig också hela lefnadssättet till att *vara* menskligt i ren stil, i stället för att blott *representera* det goda och förnuftiga.

Men man bedrar sig högeligen, om man tror hela samfundet hafva blifvit christet i och med antagandet af christna namnet. Långt derifrån. Aderton sekler hafva förgått, men *beteckningsväsendet* är ännu i de flesta afseenden qvar. Hvad hafva då dessa aderton uträttat? Fraserna och formerna pretendera ju ännu att hafva försteget och gälla för väsendet? Den inrotade hågen att symbolisera och representera vill icke gerna gifva vika. Men den måste.

Christendomens djupaste arbete för menniskans återbringande till andelig helsa är, att ingifva henne begäret att *vara*, i stället för att blott *heta*. Detta är Christi stora predikan. Det är denna predikan, som ännu i dag föryngrar verlden, störtar de tomma namnen och förer oss småningom fram till att *blifva menniskor*; hvilket för hvarje individ vill säga, att den föres fram till *sitt* största väl och till sin fullkomlighet såsom individ. Detta innebär ock skillnaden emellan den christna frälsningen och den hedniska, hvilken sed-

nare (skeende genom offer) blott är en frälsning till namnet.

Denna skillnad emellan *vara* och *blott heta* gör sig i poesien gällande såsom skillnad emellan *poesi i sak* och *poesi i blott ord.*

Denna olikhet har så till vida alltid funnits, att väl ingen tid gifvits, alldeles utan poesi i sak. Men den andra slags poesien (ordasättens, formernas och skenets) har dock varit den, som oftast och hastigast slagit an, och bekommit de flesta vännerna; ehuru det tillika är en sanning, att den lika hastigt förflygtigats, andats bort och försvunnit ur hjerta och minne, mången gång på ett obegripligt sätt och förr än man anat. Det är Tomhetens mysterium, "att kunna vinna *bataljer*, men förlora *hela kampanien*" (segra i början uti några skärmytslingar, men förlora fälttåget). Den egentliga poesien deremot — poesien i sak — är den, som alltid slutligen hemburit segren, emedan den vunnit i de stora och afgörande fältslagen.

Men om så alltid varit, hvad utmärker då i detta afseende vår tid?

Vår tid utmärker sig icke framför alla tider som varit, deruti, att den *ensam* framstått med en oafvislig fordran på *sak* (verklighet och rätthet); men vår tid sträcker denna fordran *längre*, än någon föregående gjort, och vänder den till *flere* ämnen, ja snart till *alla*. I synnerhet har den uppstått såsom en skarp kontrast emot den närmast föregående, den företrädesvis *formalistiska* tiden.

Vi afsluta härmed denna uppsats, hvilken kan hafva varit att betrakta som inledning för det följande, hvari vi måhända skola våga några blickar på *Konsternas Framtid*, enligt de grundsatser om sak, vi här uttalat. Det torde då medsamma tillåtas oss, att yttra några ord om Tysklands, Frankrikes, Englands — och hvarföre icke äfven om Sveriges? — stora namn. Nyaste Dag. Allah. 11/7. 99.

Om Musikens Framtid

(*i följd med uppsatsen om Konsternas Framtid.*) af *Z**.

Art. 1.

Mången skall säga: hvem har häröfver rätt att yttra sig, med mindre han är *Musicus?* Häruppå hafva vi intet svar.

Vi torde vara obehörige, och stadna då i så mycket ringare ansvar för våra tankars beskaffenhet, ehuru det alltid må vara betänkligt, att vi hysa några i detta ämne alls. Då vi sakna all officiell egenskap inom musikens verld, hafva vi ingenting att frukta å något embetes vägnar; men hafva vi orätt i hvad vi komma att säga, som nog kan inträffa, så förestår oss deruti vår enda fara, hvilken likväl är tillräckligen stor för en person, som yttrar sig.

Grundsatsen, hvarifrån vi utgingo, och som äfven för musiken skulle ega sin tillämplighet, var ingen annan än den, att i ett stundande tidehvarf, mera än förut, *sak* skall komma att gälla i konsterna, likasom i politiken. Hvad är det då, som man företrädesvis kan kalla Sak i musiken?

Det är *Melodien.* — Är då hela *Harmoni*-byggnaden ingenting? skall man fråga. Den är visserligen icke ingenting, och kommer aldrig att blifva det. Den måste alltid fortfara att vara en lära, en anvisning, i synnerhet för så vidt den innehåller grundade sanningar; men den måste sluta att vara det bestämmande för en kompositions värde: måste upphöra att vara det, hvarpå det sköna i ett stycke står. Vi befinna oss i en besynnerlig brytning, i ett chaos, som i musikaliskt afseende låter illa. Det är det Harmonistiska — det är "systemet" —som ser sig på väg att (för huru lång tid, veta vi icke) lemna thronen, men gör det ogerna, och gifver derföre under nedgåendet missljud ifrån sig. Dessa slags missljud skrälla nu i nästan alla större kompositioner öfver hela Europa. Skall då det Melodiösa i stället

uppstiga på thronen? Vi tro icke det; men vi förmoda, att hela thronen (för huru länge, veta vi icke) kommer att bäras ut.

Således stundar då *anarki* i musiken, efter det Harmonistiska lemnar suprematien, och något annat i stället icke intager den? Det ser så ut, men detta sken bedrager.

Melodien — som är saken, uppfinningen, det väsendtliga, egentliga och sjelfva i musiken — kommer att herrska; men utan att intaga en lemnad thron. Vi stöta således här på en gåtolik makt. Det är någonting, som tager oss endast dergenom att det intager oss: det är denna förvånande myndighet, som aldrig befaller. Och den kan herrska ändå? Vi måste tvifvelsutan således här befinna oss framför samma enigmatiska element, som det Demokratiska, hvilket också beskrifves vara undret af en styrelse utan thron.

Likväl finnes här en thron, ehuru af annat slag, och derom skola vi tala. Men innan vi gå ett steg längre, måste vi först se oss om på sidan och besvara en bi-anmärkning, som göres emot oss.

Hvad vill det säga, skall man utropa, att nu, eller i någon annalkande tid, det Harmonistiska skall lemna suprematien, och Melodien gå att blifva det herrskande: det afgörande för en kompositions värde; det egentliga, hvarpå ett styckes skönhet skall hvila? Har det någonsin varit annorlunda? Har man väl i någon tid värderat musik utan melodi? Är det icke just deruti de förnämste mästares storhet består, att de med de herrligaste melodier vetat förena de mest sublima tillgångar, som den enkla och dubla kontrapunkten erbjuda, och hvarigenom de förstått på rikaste sätt använda sitt thema, än rätt fram och än omvändt, än i sin egen tonart och än i en dermed beslägtad, än figureradt och än .... Månne icke härigenom, och endast härigenom, möjligheten

gifvits till uppförande af dessa stolta och vördnadsbjudande musikaliska byggnader, som likna göthiska tempel med skyhöga spiror, underbara hvalf och fönsterrosor: dessa odödliga mästerverk, som man påminner sig allenast man hör namnen Bach, Händel, Haydn, Mozart? Kan man påstå, att melodien hos dem ligger nedtryckt, eller att den någonsin saknas? Och månne icke, slutligen, en melodi utan alla dessa "ressourcer" skulle vara att förlikna vid ett litet landtligt hus allenast, med ett par rum, på sin höjd, och kanske gröna luckor till prydnad utanför de hvitmålade fönsterkarmarne? Hvad har väl ett sådant hus att betyda emot en Strasburger-dôm?

I allt detta ligger mycken sanning, men också en viss förvillelse, som icke är så lätt att framdraga. Vi skola försöka, om det är möjligt att få den i ljuset. Vi måste yttra den hårda satsen, att det är just ifrån de store mästarne (men alldeles utan deras skuld), som allt det gränslösa charlataneri utgått, som öfversvämmat den musikaliska verlden med meningslöst klingklang: med kompositioner utan innehåll, men som dårat medelst harmonistiskt machineri: med verk, jättestora till vidd och pretention, men tomma som nötskal på sant musikaliskt lif, i ton och rhytm. Huru är det väl möjligt, att sådana till tusental kunnat vinna insteg bland menniskor, och vunnit det i långa tider? Huru blef det tänkbart, att millioner vid åhörande af sådant stadnat och förvånats? Huru har man kommit derhän, att tvinga sig till enthusiasm härvid, och att försäkra hvarann derom i de utsöktaste ord? Huru understod sig örat, att på egen hand intagas, utan att själen hänrycktes, och under det hjertat slumrade i sällskap med förståndet? Med få ord sagdt, huru kom den *harmonistiska konsten, äfven utan melodi*, till väldet och på en thron, der

den länge nog herrskat? *Detta hafva vi de store mästarne att tacka för* (dock, ännu en gång anmärkt, utan deras personliga skuld). Enär detta låter som ett ganska djerft tal, och vi med säkerhet vänta oss beskyllningen för paradoxi, utbedja vi oss allenast, att man ville följa ossi några undersökningar, för att efterse huru sakerna i sjelfva verket tillgått. Lärdomen kan i sig vara ganska oskyldig, men är dock grunden till hela den ena stora hälften af allt charlataneri, emedan hon först gjort ett sådant möjligt.

Det är någonting, som i konst är *svårt* för artisten att bringa i verket. Deremot är det något annat, som har den egenskapen att för honom antingen vara *ogörligt*, eller högligen *lätt*. I musiken tillhör Harmonibyggnaden det svåra; det fordrar mycket arbete att läras, men kan med studium inhemtas. Det väsendtliga, åter, uppfinningen af skön melodi, är oändligen lätt för den, åt hvilken Gud och natur behagat gifva sådant, men blir annars ogörligt. Det kan på intet sätt inläras; studium kan här ingenting vidare uträtta, än visa, huru man skickligt må kunna åt sig bruka något å annat håll befintligt melodiöst; hvilket, om det i begagnandet mycket jemkas (så att endast ton-façonen, men icke noterna blifva desamma) står såsom *reminiscens* blott? om förändringen gjorts mindre, visar sig vara *plagiat*; och, om ingen förändring alls försiggått, är uppriktig *stöld*. Detta ligger likväl icke under den kriminella synpunkten, emedan på konstens område, likasom i Eden, allt är allas egendom, och ingen i sjelfva verket är uppfinnare, utom Gud, den ensamne rättsinnehafvaren. Men vi måste anmärka ett förhållande, som var vigtigt att se för att försså utvecklingskedjan af kompositionssätten.

Hos de store mästarne träffar man den musikaliska fulländning, som består i Me-

lodiens och Harmonibyggnadens architekoniska sammangjutning till ett. De äro således herrar både öfver det himmelskt lätta och det jordiskt svåra: de hafva snille och lärdom på en gång: både krona och lager. Nu måste man märka, att menniskorna i alla tider — vid sina tillfällen, och då sådant gafs — hört intagande melodier och hört dem ifrån de simplaste munnar. I anseende till det *melodiösa*, blott och bart för sig betraktadt, kunde man således hos de store mästarne icke se det utomordentliga, hvaröfver man förvånades; ty, om också deras melodier voro nya, så var det likväl intet nytt på jorden, att vara melodiös. Men före Harmonilärans utveckling, i synnerhet uti den gigantiska scala, som man må datera ifrån Sebastian Bach (hvartill samtidigt, eller snart efter, anslöt sig våra musikaliska instrumenters fullkomning och förökning till en grad, som först gjort Orchester-fenomenet på jorden möjligt), hade man icke fattat ett så stort begrepp om den rikedom och förmåga, att *använda* melodiska motiver, som man nu med häpnad varseblef. Det är således *det sednare* (men icke melodien), som nu blef det egentliga föremålet för tidens beundran. Någon kontrapunktering hade väl alltid egt rum, åtminstone sedan Ambrosius af Milano; och det är ovisst om grekerne beständigt sjöngo unisont. Men all musikalisk "Begleitung" var dock ännu så enkel och enfaldig, att den på långt när icke förmådde bestå såsom ett eget för sig, än mindre trycka melodien åt bakgrunden. Den italienska gamla kyrkosången beskrifves väl i viss mening *fugerad*, men egentligen blott på ett *canoniskt* sätt; och man finner, att det melodiska härigenom för åhöraren icke alls viker undan, emedan tvertom samma thema oförändradt (och utan den sednare Fugans karakter af themats omvändningar, mellanspelet, repercussionen o. d.) i

en Canon upprepar sig, utgörande i vissa delar accompagnement åt sig sjelf i andra delar. Likväl ligger redan häruti första fröet till den revolution, som fullkomnades genom Sebastian Bach, och hvarigenom den harmonistiska konsten bekom det öfvertag, hvarom vi skola tala. Ty just för att sammansätta en Canon, måste man — hvad man förr aldrig behöft, eller ens kunnat tänka på — göra en urskillnad emellan melodier, icke blott efter deras egenskap att vara sköna eller fula, utan efter möjligheten att kunna *användas* canoniskt. Ett thema var för detta ändamål alls icke dugligt endast genom att vara vackert såsom melodi, utan det måste hafva den särdeles egenskapen, att vissa takter deruti kunde kontrapunktiskt motsvara andra: en fordran, som högligen måste inskränka melodierna till antal och frihet, och i synnerhet blifva svårlöst, då fråga uppstod om en mångstämmig Canon, der takterna icke blott *en* gång, utan flerfaldigt, borde utgöra hvarandras accompagnement. Vi stå här vid en period, der man icke ännu kan säga, att *melodien* sjelf vikit, men väl att det *sköna* deruti satts af sätet, emedan icke längre det, utan i stället något annat (canonisk användbarhet genom förmågan att i sina delar kontrapunktera sig sjelf), måste göras till måttstock vid uppfinningen. Detta kunde dock ännu utöfva föga inflytelse på folkens musikaliska verldsställning, emedan det höll sig inskränkt till Kyrkosången; ingen Orchestermusik, ingen Opera, och intet egentligt Kammarspel fanns ännu. Menniskorna i stort egde blott sitt natur-in-

strument, rösten, och hade icke nog kunskap, för att sjunga annorlunda än melodiskt, på sin höjd beledsagande hvarandra med en s. k. Secundstämma, som gjorde Primens uttryck litet fylligare, utan att vara af någon betydelse sjelf. Det är först i och med *Kammarspelets* uppkomst och stora utbredande, som den egentliga och första brytningen skedde; och detta spel grundar sig på *Klaveret*. Genom Claviaturens uppfinning sattes man i stånd, att *ensam* kunna låta till och med tio toner höras på en gång. Härmed var det Harmonistiskas seger, såsom konst, gifven; och Sebastian Bach, claviatur-instrumentets jätte, kan kallas denna revolutions förste man. Ty då förut hvarje kontrapunkterad musik, äfven den minst invecklade canon och till och med en blott secundering, nödvändigt erfordrade flere personer för att verkställas, så disponerade nu ett enda hufvud öfver tio *samtidiga* toner. Man kan visst säga, att hvarje kompositör, som *skref* förut, på sitt *papper* disponerade öfver lika många, och ännu flere collaterala ljud, hvilka han sedan lät ett större antal menniskor gifva luft åt. Men man måste ur psychologiska grunder inse, hvilken lockelse att, mer än förr, vända sig åt ett harmonistiskt fält, det måste vara, då man under sina egna händer, och utan att besvära flere personer, på stället kan mana upp kontrapunkterade satser, icke blott i ljudlösa tecken på papperet, hvilka fordra enkom reflexion för att begripas, utan i verkliga toner, som ögonblickligt gifva födelse och fortsättning åt nya harmonistiska utvecklingar, njutbara genast, emedan de nu äro genast hörbara, och följaktligen ganska lifligt uppmuntra sin man, att fortgå i detta nya rike, der ingen gräns gifves för accorder, utvikningar, inledningar i nya ton-ätter, alla slags "Motus, Begleitungen und Nachahmungen". Vi veta nog, att Klaveret (både såsom Or-

gel, Claveçymbal, Clavecin och till och med såsom "vältempereradt" klaver) är äldre än Bach; men det synes, såsom hade han varit det första rätt stora snille härpå. Äfven känna vi, att Bach, sedan han blef fullbildad artist, icke berodde af tangenterne, icke behöfde uppmanas af dem till gången och utvikningarne i sina kompositioner, eller ens skref vid klaveret; men han var likväl redan en utomordentlig spelare innan han skref, och vi förmoda säkert, att han hemtade lifgrunden för sin musik, jemte dess stora karakter af Harmonistik, ifrån den omständigheten, att i yngre år hafva tillbringat hela dagar vid ett *så beskaffadt* instrument — nemligen ett clavieradt — att det gaf honom tillfälle att njuta af så många samtidiga toner, som hans tio fingrar ens kunde frambringa. En sångare, en blåsinstrumentist eller en violinspelare, äfven den utmärktaste, skulle aldrig, såsom Bach, hafva blifvit fader till den egentliga Fugan och till hela det nyare Europas musik: *harmonien såsom eget, stort system.* Klaveret, så obetydligt det nu står till sin betydelse (knappt värdigt, att i större mening ens heta ett instrument, för omöjligheten af ett rent Legato, eller ens ett alldeles fullkomligt, Cantabile), måste likväl erkännas för vaggan till all kammarmusik, all orchester och all opera. Hvilken otrolig verkan på menniskornas sinnen till förändring i deras musikaliska lynne och hela stämning detta måste medföra, kan man fatta, då man besinnar, att före denna period hörde man nästan aldrig någon kombinerad musik, utan i den förnämsta kyrkosången; nu, tvertom, fick man aldrig höra annat än kontrapunktiska saker. Harmonistiken steg så till thronen och bibehöll sig der. Den steg dit i sällskap *med* melodien; men qvarbehöll sig der *utan* den, såsom vi skola se.

Den nya brytningen skulle omöjligen

kunnat hafva vunnit insteg hos menniskorna så allmänt och så djupt, om icke dess första begynnare och största utförare varit sanna musikaliska snillen, hvilka med lärdomen, techniken och systemet förenat det melodiska elementet i hög grad. Genom detta sednare allenast vann saken fast fot. Men vi hafva redan förut anmärkt, att sjelfva häpnaden, beundran och försjusningen, som den uppväckte, icke kunde vara öfver det melodiösa i och för sig, ty sådant hade man i alla tider hört; utan öfver *användningen* af det melodiösa i och genom harmonistisk konst. Just detta var något *nytt*; och hitåt drogs man så mycket mera, som man såg framför sig någonting i sanning jättelikt. Vi skola i nästa artikel betrakta följderna.

Om Musikens Framtid.

(*i följd med uppsatsen om Konsternas Framtid.*) af *Z**.

Art. II.

Vi sågo i det föregående, att när man hos de stora musikaliska mästarne *), som sammansmält melodi med harmoni, visserligen alltid älskade och vintogs af det *melodiösa elementet*, så var det likväl icke häröfver man förvånades, emedan deruti icke systemets *nyhet* låg. Man fäste sig vid det så mycket mindre, som man tyckte sig finna, att den musikaliska *konsten* såsom sådan, jemte äran och storheten af sjelfva det artistiska, icke berodde häruppå, enär melodier uppkommit i alla verldens tider, utgångna ifrån de obetydligaste personer, aldrig kända för konst, knappt för ära, och allraminst för lärdom. När man således icke inträngde till ämnets djup, hvilket ingen utom de store mästarne sjelfve gjorde, så måste man naturligt nog komma derhän, att se det *egentligen för konsten utmärkande* ligga i det *harmonistiska elementet*. En melodi aktade man för intet: hvem kunde icke hitta på en sådan eller taga den ur en visbok? Deremot blef melodiens rätta *användande* och artistiska *behandling* hufvudfrågan. Man ser således, huru saken sjelf försvann ur menniskornas sigte, och sakens *bruk* kom i stället.

Men alla de tusentals secundära kompo-

sitörer (mästarne sjelfve äro väl hittills endast sex **)) som misskände eller, rättare sagdt, icke förmådde nå musikens rätta hufvudmål (melodi och harmoni i förening) och af nyss beskrefne orsaker öfvervägande, om ej uteslutande, bearbetade den harmonistiska sidan af konsten, skulle härmed

---

*) Förf. hyser den tillförsigt till sina läsare, att då i förra artikeln på ett ställe sades: «Vi måste yttra den hårda satsen, att det är just ifrån de store mästarne (men alldeles utan deras skuld), som allt det gränslösa charlataneri utgått, som öfversvämmat den musikaliska verlden med meningslöst klingklang, med kompositioner utan innehåll &c.» man af kontexten såväl här, som ännu mera i det följande, begriper Förfs mening för ingen del hafva varit den, att sjelfve de store mästarne skrifvit kompositioner utan innehåll eller utgörande ett gränslöst charlataneri m. m. (de skulle väl icke då hafva kallats store mästare); utan att sådant ifrån dem *utgått* i *den* mening, att imitatörer och secundära komponister af de store mästarne endast uppfattat det Harmonistiska, upphöjt det till en storhet för sig, och sålunda inledt det meningslösa klingklang m. m., hvarom i artikeln talas.

**) Först de fyra: S. Bach, Händel, Haydn och Mozart: samt vidare Gluck och Beethoven, till karaktären mera distinktivt olika de fyra, än desse sinsemellan må kunna kallas, men sjelfve dock till genialitet och stor betydelse dem visserligen icke underlägsne.

intet insteg vunnit hos den större allmänheten, om icke denna, såsom vi funnit, blifvit bemäktigad af samma sida redan; hvilket, åter, skett genom de store mästarne. Genom den allt mer och mer utbredda Kammarmusiken, genom sjelfva Violinen (som annars af alla instrumenter står den enkla sången och melodien närmast, men nu, uppträdande i qvartettförbund, hjelpte klaveret att biträda till harmonistikens seger), och slutligen genom Orchestern hade publiken blifvit berusad af tycke för det kombinatoriska, det kontrapunkterade i musiken *framför* det enkelt sköna, och äfven utan dess medvaro. Det första ruset, det oskyldiga, åtminstone det förlåtliga, kom ifrån de stora mästarne: fylleriet blef efter-komponisternes verk.

En ganska stor orsak tillkom, att öka detta förhållandr. Vi hafva i det föregående anmärkt skillnaden mellan hvad som i konst är *svårt*, och hvad som antingen är *ogörligt* eller ganska *lätt*; samt att det sednare, såsom beroende af någonting ofrivilligt, af en naturskänk, icke genom något studium kan vinnas, likasom det öfverhufvud endast sparsamt blifvit de dödligas lott. Det förra, åter, det blott svåra, är genom arbete åtkomligt för hvem som helst, och kunde följaktligen eröfras af tusenden, eller egentligen af huru många som ville: och det är klart, att så fort musikens verldsställning en gång blef sådan, att ära, utmärkelse och äfven materiella fördelar genom författandet och ut-

förandet af kompositioner med karakteren af det blott *svåra* (harmonistiken) stod att bekomma, så måste följden blifva, att ganska många slogo sig på det arbete, som härtill erfordrades. En lika gifven följd var också, att i samma mån som det *svåras män* (harmonisterne) stego uti antal och i en dermed förknippad allt större makt öfver den musikaliska opinionen, skulle de bearbeta, öka och utbreda ryktet om det stora konstvärde, som låg i detta svåra, samt i samma mån nedsätta värdet af det för de fleste Ogörliga (uppfinningen af skön melodi), hvilket nedsättande gick an att tillvägabringa, dels emedan publiken redan förut blifvit stämd åt detta håll, och dels emedan det Ogörliga, såsom vi sett, äfven med skäl kunde kallas det oändligt Lätta (hvilket är alldeles sant för dem som kunna det), men hvilket också, för denna orsak, kunde få öfver sig slöjan af en viss obetydlighet, om icke föraktlighet, efter det var så oändligen lättgjordt.

Man begriper följaktligen, att så fort en gång det *Svåra* får fast fot, och ännu mera när det får öfvertaget i så väl artisternas egen, som allmänhetens opinion, så flyr det Ogörliga (det lätta), och som är det egentligen *Sköna*, allt mera till bakgrunden: *konsten* sjelf, i sin stora mening, drager sig tillbaka, och det *konstiga* framstiger i stället.

När man en gång var på denna väg, anslöt sig till det föregående ett annat, äfven nytt och ganska stort fenomen in-

om musikens verld, hvilket gaf intresset för det egentligen Sköna sista dråpslaget. Vi hafva i det föregående anmärkt, huru uppkomsten af flere nya musikaliska *instrumenter*, jemte utvidgningen och fulländningen af de äldre och förut befintliga, infaller med sjelfva det harmonistiska systemets stora upparbetande; och man kan säga, att dessa begge — ***Harmonistiken*** och ***Instrumenterna*** —, i förbund och jemte hvarandra stigit till musikens thron. Likasom musik skrefs för att ådagalägga ***komponistens*** talang i det harmonistiskt svåra, det kombinerade, det djupsinnigt, skarpsinnigt och gedieget kontrapunkterade; så började också musik skrifvas blott och bart för något visst instruments räkning, i den dubbla afsigten, att dels visa sjelfva instrumentets fördelaktigaste sida, dels ock i synnerhet ådagalägga ***virtuosens*** talang i öfvervinnande af svårighet på detsamma. I allt detta kan, om man vill, ligga mycken oskuld; ty hvarföre skall man icke få se ett instruments karakter i dess bästa dager, och hvarföre icke få höra huru stor en stor spelmästare genom stort arbete blifvit? Endast ***det*** måste vi anmärka, som musikens historia bevittnar, att det egentliga i tonkonsten icke vunnit på, att andra ändamål, än det skönasjelf, beafsigtigats. Konstmakeriet, såsom vi vilja benämna instrumentväldet, har utan tvifvel sin välförtjent aktade horizont att lefva på; men när detta såsom ett novum emergens i tiden fängslar och dårar publiken, så måste det medföra den menliga följd, att sinne, smak, tycke och kärlek för det rent musikaliska försvinner.

Man ser, att också här det *svåra* herrskar öfver det ogörliga (lätta). Det svåra är väl här af annat slag än harmonistikens; men tillhör emellertid, likasom det, det genom arbete vinnbaras område, hvilket ej alltid infaller med geniets gebiet. Vår mening kan visst icke vara att nedsätta arbetets ära; men i artistiska företag är det egna förhållande, att man måste förklara för illa, om geniet viker, och *flitens* hand ensam tar spiran. *Begge tillsammans* bilda det rätta och enda stora mästerskapet, derom strider ingen. Men de förenas så sällan i samma person. Flitens barn, äfven utan snille, förlora dock icke härigenom sin karakter af oförtrutenhet; hvadan, då stämningen inom musikens verld en gång (af grunder, dem vi ofvanföre sett) blifvit *för* det Svåra, mera än för det i sig Sköna, så kan man icke undra på, att de flitige lika oförtrutet begagnade tillfället för att stiga till väldet, som de till lynnet visa sig driftige och oförtrutne i allt annat. Att äfven det Instrumentsvåra eller Virtuositeten icke ifrån början kunnat vinna insteg hos en åhörande allmänhet utan i förening med melodi, är säkert: Lully, Tartini och flere pläga härvid uppgifvas såsom lysande exempel; Ries, familjen Romberg o. fl. tilläggas för sednare tider; men lika säkert måste vara, att, sedan man fått smak och lynne för att låta sig intagas af musik, blott och bart gjord för ett instruments skull, så har här, likasom i Harmonistiken, det i stor mening Sköna fått försvin-

na, och det Svåra, i och för sig, tagit förmanskapet, visserligen icke med den obehagliga afsigten att med flit vara fult — för ingen del — men "par la force des choses" lutande ditåt, sedan musiken förloral ur sigte sin rätta grundval. Hela *detta slags* musik — hvilken, såsom egnad att upphöja en virtuos-talang och ett instrument mera än det i och för sig sjelf musikaliskt sublima, vi vilja kalla *Instrumentik*, ett måhända löjligt namn nog, men icke elakt, enär man för allting behöfver en technisk term: — vi neka ej, att äfven den fordrar sitt geni, jemte fliten. Harmonistiken fordrar ock sitt stora geni, jemte fliten. Men man bedrar sig mycket, om man med dessa begge slag af geni förvexlar det egentliga snillet för musik. Exempla sunt odiosa, derföre förbigå vi alla nyare namn, som skulle kunna uppgifvas på män med stort geni för Instrumentik, och som tilldragit sig Europas beundran lika som dess penningar: icke mindre kunde vi nämna personer med stort snille för Harmonistik, hvilke äfven vunnit beröm; men ingendera klassen behöfver derföre tillerkännas ett stort musikaliskt geni, ehuru det må vara sant, att allmänheten genom instrumenternas och harmoniväldets förenade och långvariga bemödanden så fördjupats i åhörande af det konstiga, att den blifvit lomhörd, och icke vetat göra den åtskillnad, som vederbör, utan gerna kallat alla möjliga konstiga menniskor genier, för att ... slippa dem.

Detta sista låter högst bedröfligt; men torde gifva oss klaven till de sednare tilldragelserna, och till den förfärliga scepticism, jemte principlöshet, som synbarligen råder i musik, likasom i allt. Harmonistik och Instrumentik tillsammans uträttade slutligen, att musiken nedsattes till att för publiken allenast vara en lyxartikel, i stället för att gifva den en ren och sann konstnjutning. Man kom derhän, att icke mera höra musik med själen, utan med örat blott (vi tala naturligtvis icke om enskilda personer, utan om en tids stämning i det hela). Vi tro icke, att det alltid varit så, eller att det ligger i en hos pluraliteten af menniskor nödvändig dålighet, att oundgängligt behöfva fatta musiken så.

Vi tro det så mycket mindre, som tydliga spår visa sig af en *brytning*, hvilken till meningen utgör ett *sträfvande att återkomma till melodi igen*. Denna revolution innebär det Harmonistikens afsättande från thronen, hvarom vi från början talade. Såsom all brytning icke kan undvika att medföra något hårdt, kränkande och i smärre delar orättvist, ehuru den kan hafva fullkomligt rätt i sin totala riktning, så utmärker sig också det sträfvande, hvarom vi nämna, genom ett förakt, nära hån, för det harmonistiska, hvilket visst icke är berömvärdt, och som väl ock med tiden jemkar sig, men hvilket dock för närvarande är lika begripligt som ursäktligt, då man besinnar till hvilken oerhördt låg ståndpunkt Harmonistiken, i sällskap med Instrumentiken,

neddragit det musikaliska elementet i menskligheten. Men just af den *strid* emellan Melodi och Harmonistik, som med brytningen och spänningen nu följa, blir också den besynnerligheten ett resultat, att inne i kompositioner, som tillhöra denna brytning, man på somliga ställen förnimmer bara melodiska sattser, nakna, öfvergifna och magra; på andra, åter, harmonistiska hopgyttringar af onödiga accorder, disharmonier och deras upplösningar, med ett ord: kontrapunkter utan inre betydelse och utan allt behof för det hela. Dessa harmoniplågor medfölja här, derföre, att, oaktadt de kompositioner, hvarom frågan är, till sin grundsensation tillhöra ett sträfvande att åter begifva sig under melodien såsom egentligt herravälde, kunna de icke ändå genast befria sig ifrån tidens harmonistiska fordringar, söka derföre äfven fylla dem, men göra det på bedröfligt vis. Vi äro ej vänner af bilder; men skulle det tillåtas oss, att här begagna en, så vöre det den, att dessa sista kompositioner — hvilka tillhöra brytningen — likna en Ölost, som skurit sig, deruti osten ligger för sig i ledsamma klumpar, och allt det öfriga utgör vassla blott. Likt sådana klumpar förekommer oss det harmonistiska i dessa kompositioner, och lik vassla deras melodier. Annorlunda beskaffad är den rätta och förträffliga ölosten, der begge mjölk-elementerne befinnas herrligt upplösta i hvarandra och sammangjutna till ett godt, ett intagande helt.

Hvad skall man nu säga, då vi, som

nyss tillåto oss nyttja en den minst förföriska liknelse om kompositioner, tillhörande brytningen för återkommande till melodi, likväl tillägga, att vi betrakta dessa musikaliska verk med glädje och hopp. Till klassen af hela detta slag hör, för att exemplifiera, de nyare Fransyska operorna. Man kan säga allt ondt om dem, och man kan vara huru skoningslös man behagar. Också tro vi icke, att de utgöra mera än en liten del af det uppkommande, åt melodi sträfvande musikslag, hvarom vi vågat skrifva.

Emellertid står nu tiden midt i massan af ett dubbelt charlataneri — på en gång ytlighetens och lärdomens: vasslans och ostens: den vattniga, nakna Melodiens, och den stockade, effektsökande After-harmonistikens. Månne icke utsigten är nedslående? Och likväl tillåter sig nedskrifvaren af denna lilla uppsatts vara djerf eller förhoppningsfull nog, att med så mycken säkerhet, som kan vara en menniska tillständigt, förutse den lyckliga utgången ur ett så charlataniskt chaos. Några ord härom må göra tillfyllest.

Vi hafva i det föregående anmärkt, att Harmonistiken en gång bekom sitt stora öfvertag derigenom, att, ehuru det melodiska hos mästarne sjelfva visserligen fans i lika betydlig grad, detta likväl icke förekom allmänheten nytt, och således ej kunde ådraga sig uppmärksamhet eller vinna aktning för att vara det stora i konsten. I vår tid är detta förhållande alldeles ombytt. Harmonistik och Instru-

mentik hafva så länge arbetat, genljudit och låtit höra sig i massor af kompositioner med liten eller ingen egentligt skön melodi, att den sednare omsider blifvit en raritet på jorden. Lik en blyg nymf har hon längesedan smugit sig bort ur en verld, som föraktat henne. Sjelfva det svåra (principen i den ifrån melodi skilda Harmonistiken och Instrumentiken), hvilket i några sekler intagit och förvånat menniskorna, står på vägen att mista sista aktningen, emedan man hört så många svåra och öfversvåra män, att man till sluts börjar tro det detta icke måtte vara någon riktig konst längre. Vid denna tidepunkt och då publiken börjar vakna ur sitt rus, måste det svåra söka bibehålla sig genom så onaturliga ansträngningar, att det öfvergår till karikatur, faller i löjlighet, och härmed är sista timmen slagen för dess välde. Vi hafve hört ryktet om en man, som vore sinnad att med *en* hand utföra hvad skickliga personer annars spela under namn af quatre-mains-musik. Troligen kommer snart också en, för att låta höra sig på violin à la Paganini, men spelande med foten och hållande stråken emellan tvenne tår. Vi spå, att allmänheten begynner *skratta* en dag. Skrattet torde gå öfver verld-delen. Om så sker, så blir det ett Waterloo-slag för hela det harmonistiska och instrumentistiska duumviratet. Ty i publiken *afgör* leendet den saks fall, som förnuftet länge förgäfves bekämpat. Mycket välförtjent aktadt och förträffligt torde komma att falla med detsamma: illa:

men sådan är verldens gång: och det rätt förträffliga, som endast föll emedan det var blandadt med massor af slagg, kommer att uppstå i renad gestalt.

Allmänhetens sträfvan, att i sin musikaliska verldsställning återkomma till melodi igen, visar sina första spår i det mäktiga tycke, hvarmed den omfattat kompositioner, som, oaktadt svagheten på den lärda sidan, dock hafva en melodisk anklang, och besitta verkliga toner på sina ställen, om icke öfverallt. Dit måste vi åtminstone exempelvis räkna *Aubers* operastil. Mången tänker också här på *Meyèrbeer*. Om dessa herrar äro ytlige eller icke, lemna vi till personers afgörande, som säkert förstå den saken; men vi anta ga dem så gerna obestridt för ytlige, och tillägga, att när allmänheten i vår tid synes älska tingens ytor, hellre än deras bottnar, så är det icke i sig sjelf af kärlek till det ytliga såsom sådant, utan för att få andas litet frisk luft efter instängningen i after-lärdomens lufttomma och ängsliga kamrar, hvarvid vi för musikens räkning — men ändå alltid blott exempelvis — tänka på Spohr.

När en gång det melodiska i publikens stämning får det öfvertag, hvartill det nu synbarligen sträfvar, så kommer tycket förmodligen ej att stadna vid saker på Aubers och Meyerbeers horizonter. Dessa auktorer synas allenast tillhöra brytningens karakter och period. När konsten en gång tagit sitt parti, skall den veta att kasta allt charlataneri ifrån sig, äfven

det sista.

Men huru musiken då skall komma att låta, veta vi naturligtvis ej, och det vore förmätet att tala derom. Det lönar ock för oss, som nu lefva, visst icke mödan att grubbla öfver; ty vid den tiden måste vi väl alla vara lyckigen döde. Så stora hvälfningar, som dem vi vågat ana, gå icke fort. Det låter förmodligen ganska melankoliskt, men vi måste yttra den öfvertygelsen, att visserligen ej i hela vår samtid, och måhända långt derefter, någon musik alls står att vänta, af det slag, hvarom här har talats. Ty när så svåra brytningar inträffa, som den närvarande, behöfva menniskorna en ganska lång tid för att stadga sig till att bilda något nytt af rätt stort värde. Vi lefva nu på det beundransvarda förflutnas spillror, hafva för det tillkommande endast hopp, och kunna under tiden sjelfve göra intet som är att tala om.

Vi sluta med det tillägg, att om *Melodien* vinner segren och får sitt välde, bestiger det dock ingen thron. Vi sade härom några ord i början, och nämde om en styrelse, en musikalisk makt, *utan* thron, utan en förnimbar åtminstone: således en, som, om den så kan kallas, dock måste vara af mycket annat slag, än en herrskares.

Detta låter som ett mysterium, men är i sig intet annat än *Skönhetens* egen hemlighet. När hon är den rätta, behöfver hon blott komma, för att taga oss.

Ingen föreskrift bjuder oss, ingen paragraf, ingen regel befaller oss: vi veta knappt sättet, huru det tillgår; men hon tager oss. Det är till och med troligt, att om hon skulle sätta sig på en thron och derifrån gifva oss ordres, så skulle hon beherrska oss mindre. Nej; hon är icke så oklok. Hon står vid dörren i våra kamrar, hon står i farstun, på trappan, ute på gården — och befaller oss *öfverallt*. Låtom oss förklara detta om vi kunna; låtom oss kalla det en thron, om vi vilja; det är då en, som icke är någon. — Melodien skall icke införa någon lagstiftning. För dess räkning kunna vi endast skrifva löjliga afhandlingar såsom denna, eller tiga, såsom nu. Nyare Dagbladet 5/12 39

PEHR HENRIK LING.

Kort Karakteristik af hans arbeten.

Vi hafva här tecknat det namn, som en af Sveriges mest gigantiska karakterer burit. Mannen är död. Det kan då vara tillåtligt, att med några ord söka gifva en vink om såväl hvad han gjort och lyckats uti, som hvad han gjort olyckligt. Äfven det misslyckade har hos Ling varit af en jättelik natur, och, hvad ännu mera är, af en för efterverlden fruktbringande. Små karakterer misslyckas vanligen på ett ömkligt sätt: sjelfva saken, som de försökt, var usel, och utgången blef blott en löjlighet. Prof på dylikt hafva vi dagligen omkring oss. Men när höga och vidtomfamnande ämnen i ett tidehvarf äro i antågande, finna vi det merendels så gå till, att en tid förut *modulationer* låta höra sig, som — efter hvad lefvande samtida i deras inskränkta vishet tycka — bortdö betydelselöst i tomma luften: *för-slag, påkänningar, försök* ske, som ingen begriper, emedan det ligger i saken, att de för egen del måste slå dåligt ut, och den väg, som de med egen undergång öppna, ser och förstår blott efterverlden. Sådana saker äro enfans perdus på sekelets stormstegar. De dö utan seger, men segren följer dem.

Två stora banor utmärkte Lings verksamhet: *Gymnastik* och *Nordisk Poesi*. I den förra lyckades han och har, genom den stiftelse han i denna väg bragt i gång, för fäderneslandets ungdom och framtid säkert uträttat mer, än de fleste patrioter, dem Sverige äger att med tacksamhet och hög sjelfkänsla teckna i sina minnen. I den sednare misslyckades han, men på ett så betydelsefullt sätt, att det skall befinnas värdigt den högsta uppmärksamhet.

När Ling först uppträdde med ett af honom sjelf skapadt nytt system för gymnastik och fäktkonst, omfattades han genast af det unga slägtet med liflig enthusiasm, och det dröjde icke heller länge, förrän han bekom en af styrelsen sjelf anvisad lokal till anläggande af ett central-institut. Ständerna gåfvo medel och saken kom i gång. Men det stora återstod, att

få den ut bland folket. Man gäckade uppfinnaren, man kallade honom charlatan; man lät honom «roa sig och de sina i sitt institut», då han nu en gång lyckats att skaffa sig ett sådant. Men efter man förr i verlden kunnat lefva och dö bra utan gymnastik, så ville icke *medici* af inflytelse tillerkänna dessa upptåg någon nytta för allmänheten; och efter svenska arméen förr i verlden kunnat i bataljer låta slå sig, ej mindre än segra, allt utan gymnastik, så ville icke *militärer* af inflytande tillstyrka dess bruk för manskapets bildning och öfning. Skolverkens styresmän och ledare gillade också icke införandet af dessa »konster« bland sina barn; dels derföre, att de sjelfve i sin ungdom icke gymnasticerat och likväl kunnat uppstiga till all den värdighet, de innehade; dels ock derföre, att barnens egna föräldrar, särdeles de feminina, med hufvud och hjerta fulla af farhågor betraktade öfningar, som kunde göra deras afkomlingar till raska menniskor — följaktligen i samma mån till djerfve och i samma mån till sjelfspillingar. Emot alla dessa opinioner fordrades att sätta icke blott mod, utan denna oöfvervinneliga ihärdighet, som man i lägre omständigheter brukar kalla hårdnackad envishet, och hvilken vi förmoda ingen, näst grefve Balzar Bogislaus von Platen, hafva inom Sverige hyst i högre grad än Ling. Denna egenskap medför något obehag i det personliga umgänget, och äfven då man kom i Lings närhet, saknade man icke alldeles detta; imedlertid tyckes en panna af jern vara vilkoret för att genomdrifva stora verk. Under några decennier hade den Lingska gymnastiken att kämpa med menniskornas vacklande tankegångar; än steg, och än föll den, och så steg den åter. Småningom blef den införd vid de flesta, om ej alla regimenten, och vid ganska många allmänna läroanstalter. Föräldrarnes farhågor minskades, då inga olyckor inträffade (ehuru det är en sanning, att många, som begagnat gymnastik, aflidit enligt de dödliges vanliga öde); och när slutligen en hel generation växte fram, af barn, i allmänhet friskare, raskare och nervstarkare, än

man förr sett, så gingo fäder och slutligen äfven mödrar talrikt öfver på de förut så fruktade kroppsöfningarnes sida. Det för landet vigtigaste återstår ännu, det, att ibland sjelfva det stora, s. k. lägre folket Gymnastik, som *sed*, åter må kunna blifva gängse, såsom den en gång i forntiden varit: lekar af högsint slag, folknöjen, bildande både för själ och kropp. Vi hoppas kunna säga, att banan härför blifvit bruten genom hvad Ling redan uträttat. Sjelf har han väl icke inventerat några olympiska lekar, men öfvergången till uppfinningar af detta slag blir icke svår, när man kan basera dem på en nära öfver hela riket spridd massa af snart till män uppväxande ungdom, som vid läroverk deltagit i gymnastik, äfvensom på officerare och manskap i alla landsorter, hvilke genomgått sådana Lingska öfningar, som allmänt kunna verkställas. Utan att tänka på *Jahn*, eller i Sverige vilja införa något analogt med hans »Turnkunst« eller »altdeutsche Tracht«, så skall man säkert ändå icke kunna neka, att förädlande och stärkande folknöjen (hvaribland gymnastiska ej intaga obetydligaste rummet), vid sidan af en mera bland sjelfva allmogen i gång kommen gagnande läsning skulle, starkast af allt, uttränga de vanarter och laster, man hos folket beklagar.

Vi komma nu till den Lingska verksamhetens andra sida, sträfvandet för *nordisk poesi*. Ling har häruti lemnat en stor mängd arbeten, af, såsom man finner, vanskelig förtjenst. Främst stå Gylfe och i synnerhet *Asarne*, då vi tala om hvad skalden *velat*. Berömmet öfver det förträffliga i några lyriska enskildheter hos den Lingska sångmön är allmänt, högljudt och välförtjent; men tadlet är större, emedan det rör kompositionerna, både i deras helhet betraktade och i större delen af de enskilda dragen. Vi kunna icke neka, att man tadlat rättvist; vi skola ännu lägga några ytterligare anmärkningar till dem, vi redan hört; men ändock, oaktadt allt, skall det visa sig, att inom sven-

ska poesiens litteratur, såsom *svensk*, hittills intet till sin betydelse vigtigare och just i denna mening större fenomen gifves, än Lings Asar.

Inom den italienska poesien finnes en företeelse, mutatis mutandis så lik Lings sträfvande, att vi ej kunna neka oss nöjet att påminna om den. Vi mena *Bojardo*. Hvem känner nu Bojardo? och hvem läser hans *Orlando inamorato?* I Bojardos själ hade den tanken uppgått, att i ett enda jätteverk förena och genom bearbetning till ett organiskt helt bilda alla de otaliga strödda och sins emellan skenbart osammanhängande folk-dikterna om Carl den stores kämpar, samtligen grupperade kring hjelten *Roland* (Orlando), såsom störst af dem alla. Denna tanke — som i poetisk tanka är Italiens största — var Bojardos: för att utföra den, samlade han vidsträckta materialier, arbetade i många år, skref otaliga vers, och hans lifs varmaste gnista utgjordes af hans sträfvan för sin Orlando. Arbetet misslyckades fullkomligt; men det misslyckades så, som stora verk äga att misslyckas: det blef nemligen vilkoret och grunden för ett annat, efterkommande, som fullkomligt lyckades: *Ariostos Orlando Furioso*. Man finner gerna, att det är efter denna method menskligheten arbetar i sin verkstad; och ingen blick på tingen är kortsyntare, än den, som anser det fallna vara synonymt med det onödiga, det ändamålslösa, det förlorade. Icke behöfver man på grund häraf truga sig till att förtjusas af den tråkiga Orlando inamorato, men man kan förtjusas af Bojardos tanke, som Ariosto med snille upptog och gjorde till ett verk för seklerna. (Slutet följer.)

PEHR HENRIK LING.

Kort Karakteristik af hans arbeten.

(Slut fr. Onsdagsbl.)

Lings tanke för lifstiden var, att i ett enda jätteverk förena, bearbeta och till ett organiskt helt sammangjuta allt, hvad de nordiska sagorna berätta om Asarnes bosättning i Skandinavien, grupperadt kring Sigge Fridulfsson (Oden), den störste hjelten bland dem alla. Föreställer man sig detta såsom taflan af det svenska samhällets grundläggning och, vidare fortsatt, såsom ett skilderi af dess utbildning genom tidehvarfven, så blefve ett sådant poem för oss hvad Firdusis Shahnameh är för Persien; och vår själ kan, i fosterländsk mening, ej förtjusas af någon större poetisk tanke. Vår half-ö har i otaliga händelser, förenade kring Oden, Ynglingarne, tusen furstar och riddare såsom medelpunkter, en äfventyr-krets af alldeles eget skrot och korn, men i sitt slag underbarare än både *Amadis*-sagan i Gallien, *Esplandian*- och *Lisuart*-sagan i Grekland, *Arthur*-sagan i England, *Roland*-sagan (Carl den store och hans kämpar, Haimons söner, m. fl.) i Frankrike, *Thidrik af Bern's* saga, romancerna om *Cid* i Spanien, o. s. v. Den högnordiska eller *Skandiska* dikten har, både till väsende och skepnad, föga tycke af alla de uppräknade gauliska, grekiska, brittiska, fransyska och spanska. Den är på en gång mera rik, heroisk, förvånande, varm, melankolisk, mörk, och ändock tillika — genom den högst märkvärdiga förmedlingen af en kontrast, som tyckes oupplöslig — ljus och lycksalig. Den är i visst afseende hårdare och mera grotesk än den söderländska och orientaliska dikten, men också i annat fall mycket finare, sedligare i hög stil, innerligare, smidigare och fantastiskt mjukare. När man nu påminner sig, att den skandiska (svensk-norsk-danska) sagukretsen icke blott omfattar sin första medelpunkt, kultens hufvudtempel i Upsala, och sitt

egentliga hemland, Upp-Sverige, utan, genom berättelsen om oräkneliga vikingafärder, kolonisationer och segertåg, tillika omsluter *Frankrike* (der våra fäder genom Rolf (Raoul, Rou) i Normandie skapade ett eget välde, som snart bestämde sjelfva Frankernas politiska öde), *England* (som genom Norrmanden Wilhelm blef snart sagdt ett nordiskt rike), *Neapel och Sicilien* (der också genom Norrmanden Roger ett långvarigt välde stiftades), *Ryssland* (som genom Rurikska furstehusets ätteläggar i Novgorod, Pskow och Kiew utgjorde en kedja af svenska riken, ända intill Tartarernes inbrott, och sedermera den riktning, som Ivan Wasiliewitsch gaf sakerna i detta land); så måste vi erkänna, att intet europeiskt folk har ett vidsträcktare fält för möjligheten till romantisk behandling af sin folkpoesi. Våra sagor och nationalberättelser, ifall de tänkas gjutna till en helhet, till ett enda poetiskt stycke, skulle icke kunna jemnföras med något annat, utom oss, än med det firdusiska *Schahnameh*, som vi en gång förut nämnt; likväl deri olikt, att detta persiska skaldeverk helt och hållet går på vers, hvarigenom det låter något enformigt, äfvensom det saknar Nordens lust för lek och skalkaktighet. Våra sagor och sånger, ända från urminnes tid, räcka i sitt skämt Orlando Furioso och Don Quixote handen, likasom de till alfvar och romantiskt tycke synas försystrade med allt det skönaste och djupaste i Forntid och Medeltid.

Vi våga påstå, att Ling har *anat* detta, och att han *velat* någonting ditåt. Han har

dock icke förmått utföra hvad han ville! skall man förnämt invända. Men huru många äro icke de, som hvarken velat eller kunnat? Hel honom, som åtminstone *ville*!

Är det fråga om, att se Ling för hvad han är, och icke blott för hvad han haft till afsigt, så kan man med skäl göra följande anmärkningar emot honom. Han brister hufvudsakligen deruti, att han icke i egentlig mening är poet; han har icke sett sitt stora ämne (vi tala om Asarne) med en skalds öga, utan äflats att tillfredsställa ett helt och hållet fremmande kraf, den yttre faktiska historiens. Åtminstone kan man af hans *Noter* till Asarne ej sluta annat. Han har i dem icke skämtat, utan på fullt allvar trott sig kunna till historiska data förlika de strödda sago-uppgifterna. Han tyckes icke hafva förstått, att den poetiska sanningen i sagan kan finnas fullkomlig och ren, fast utan faktism. Taflan af ett land, skildringen af dess folk, målningen af dess seder, kunna vara korrekt riktiga, om ock de personer, som omtalas, hetat annorlunda eller aldrig funnits, ja, om sjelfva de händelser, som berättas, icke ens tilldragit sig. Det är på detta sätt *Dikt* kan vara något helt annat än *Lögn*; kan stundom vara dess fullständigaste motsats och sanningens bästa bundsförvant, den stora sanningens nemligen. Ty vigtigare och större är en ren intuition, en ren bild af ett helt folks lif, rikt och sant framställd, än att veta om den föreställde personen just hetat *Oluf* eller *Ubbe*; om han bott vid Gripsholmsviken eller vid Granfjärden. *Historien* får icke sätta sig öfver dessa betänkligheter — det är sant; men *poesien* får det. Det är just också derföre, som poesien har i sin makt, att komma den stora och för oss vigtigaste riktigheten mycket närmare, än historien: såvida skalden sjelf har sinne (har »divination») nog, att fatta och återgifva *det*, som i hvarje tid, i hvarje land och hos hvarje folk utgjort det sanna tillståndet; om ock faktismen brister på uppgifter af alla data dertill. Man måste derföre icke så grof misstaga sig om vår mening, som skulle vi åt poesien vilja inrymma rättig-

heten, att sanslöst och efter en blott nyck flyga i alla regioner, om dem spå och måla allt hvad infallet gifver vid handen, och likväl gå med större anspråk, än den vid marken krypande historien. För ingen del. Skalden är icke utan band, fast han har andra, än historieskrifvaren; han har långt större och betydelsefullare. Ty att uppfatta och förstå det sanna tillståndet i ett helt folk-lif, förutsätter mycket mera ren kunnighet, än att säga, om ett visst faktum händt eller icke, och, i förra fallet, hurudant historien vet det hafva varit; ty härtill behöfves endast, att flitigt eftersöka allt hvad derom blifvit i arkiverna bevaradt, och redligt omtala det. Denna flit och denna redlighet äro aktningsvärda; men de åligganden, som hvila på den sanna skalden, äro, *jemte dessa* (ty han måste känna allt hvad historien vet), ännu derutöfver någonting mycket mera. Hvad detta «utöfver« är, kan svårligen definieras; det är skaldskapets hemlighet. Men denna hemlighet synes Ling icke hafva varit hemmastadd uti.

Man har förebrått Ling, att ej förstå *menniskan*, och att i sitt verk ej gifva oss taflor af det själens inre spel, hvarigenom först en mensklig karakter skiljer sig från en annan. Man har rätt. Hans karakterer äro inga. Det kommer deraf, att Ling hade en för mycket gifven och afgjord karakter sjelf. För att som skald bli menniskotecknare och skildrare af lynnen, måste man till en viss stor grad vara hvad i det lägre språket kallas *karakterslös*, och hvilket i det högre betyder *rättvis emot alla slags förhållanden*. Den karakterslöshet, vi här tala om, måste då likväl vara förbunden med den orubbligaste fasthet i några vissa stora, på djupet liggande moraliska grundkänslor, hvarförutan den nyssnämnda rättvisan icke blir af. Allt sammanräknadt, fordras följaktligen en «karakterslöshet af fast karakter«, hvilket naturligtvis låter som en stor motsägelse, och ånyo är en af skaldskapets hemligheter. Ling var icke hemma i den.

Det gifves en ärlighet, som är höjden af o-

ärlighet: dit hör, ibland mycket annat, påståendet om visshet, faktisk visshet, för en mängd småuppgifter i gamla historien. Det gifves ock en oärlighet, som i sjelfva verket är den högsta ärlighet: det är poesiens. Hon ljuger sanningar; under det att den gamla historien så ofta säger hvad hon anser för sanning, men som ej annat blir än villfarelser. Vi äro långt ifrån att klandra henne för det; hon arbetar i sitt kall; och hon äger i alla fall den subjektiva ärligheten, den, att på fullt allvar tro sig sjelf komma med faktiska riktigheter. Detta slags ärlighet var också Lings. Men skalden är ärlig på ett alldeles motsatt sätt.

Asarne förete vidare den egenskapen, som mången torde räkna dem till förtjenst, att alltigenom befinna sig i högtidlig stämning. Detta skall vara grandiost. Men vi erinra, att det mest grandiosa verk, som verlden äger — den Heliga Skrift — dock icke är grandiost på detta sätt. Ej sällan förekomma, både i gamla och nya Testamentet, drag i berättelsernas gång, som vi väl icke vilja kalla muntra, än mindre ironiska, efter dessa adjektiver här förmodligen anses opassande; men någonting visar sig der likväl, som, utom sjelfva storheten och heligheten i föredragets egentliga kärna, derjemte sprider omkring det hela ett eget och mildt nöje, fängslande det lägre hos läsaren eller åhöraren, likasom innehållets helgedom bemäktigar sig det högre i hans själ. Hos Homerus finna vi ock den fina ironi, som uträttar, att gudar och gudinnor blifva uthärdeliga, ja angenäma att höra och se. Hos Sturleson och nästan i alla våra sagor möter oss en anstråkt af sådant i ännu betydligare skala. Men Lings Asar sakna ett så nödvändigt element. Ämnade att vara grandiosa, hafva de endast lyckats att bli obeskrifligt tråkiga. Det kommer deraf, att de äro bara stora; hvilket utgör den minsta af alla egenskaper. Äfven häruti upptäcka och beundra vi Lings ärlighet: en biederman, som han, har trott, att karakterer, dem man ville skildra kolossala, borde man skildra kolossala. Men

en skald gör icke så.

När vi tala om Lings Asar, råka vi oupphörligt in i antitheser, emedan få verk hysa så många verkliga motsägelser. En vigtig anmärkning emot dem angår bristen på *framställningskonst;* af allt hvad de förtälja, bildas nästan aldrig någon tafla framför oss. Vi undantaga härifrån naturskildringarne, deri Ling alltid står som en stor mästare, men som till ingenting hjelpa berättelserna om sjelfva Asarne. Det är dem och deras händelser vi framför allt borde se; men vi se dem aldrig. Orsaken ligger deri, att Asarne blifvit — skulle man tro det? — för korta. Det är då ett fel, som man minst af allt tror dem förfallna till, när man står och betraktar den tjocka ryggen på bokhyllan. Men när man slår upp och börjar läsa, så finner man det. De flesta händelser äro så knapphändigt berättade; långa resor så hastigt framfarna; flere är blott ägare af ett par vers; att läsaren minnes ingenting af alltsammans, ingenting ställer sig för hans sinne; han hör ett »lideligt averbiage«, stundom likt rassel af vapen, men oftast likt ingenting. Oaktadt alla dessa hastigheter, befinnes dock verket sjelf icke hastigt expedieradt, ty läsaren ser suckande, att icke mindre än trettio väldiga, långsidiga sånger ligga på hans bord. Ånyo tvingas vi, att häruti beundra den Lingska ärligheten. Ty författaren tyckte, naturligtvis, att hvarje enskildt parti i poemet borde åt sig få inrymdt ett litet spatium; men att deremot det hela, som omfattade alla småheterna, borde vara stort till vidden. Detta synes temligen riktigt. Och likväl gör en skald icke så. Han ger just åt hvarje enskildt parti en rik och tillräcklig vidd, hvarigenom det lefver för läsarens öga och själ; och sedan han frambragt endast några få sådana, men väl utförda, står derigenom en helhet fram, som nu alls icke behöfver vara lång. Härigenom sker, att stycket sjelf blir litet till vidden, men hvarje dess del stor — alldeles tvertemot Lings method. Saken är den, att Ling i sina Asar ofta har

tusentals enskilda partier, af hvilka ingen betyder särdeles, men deras summa måste utgöra ett ofantligt poem. En skald, deremot, anför endast ett mindre antal saker, men hvarje vigtig, och alla tillsamm ans organiskt sammanlefvande till ett helt, extensivt ringa, men intensivt stort.

Gå vi igenom hvad vi sagt, så ser det ut, som skulle vi i Asarne finna ingen enda förtjenst; ty ett poem, som saknar både *menniskoskildring* (det inre spelet), och *händelseskildring* (det yttre spelet), måste just ej besitta någon egenskap att tala om. Det är så också. Lings Asar hafva ingen förtjenst, mer än den, att *vara till*. De utgöra den största svenska poetiska tankes enfant perdu. Ingen skall läsa dem; och likväl skola de för framtiden verka, hvad intet svenskt poem hittills verkat. Detta låter fullkomligt som en gåta, och dock är det ingen annan än den, som menskligheten i sin stora arbetsmethod genom seklerna alltid företett. Om Huss veta nationerna föga mer, än att han brändes: men om Luther veta vi alle, att han gaf oss seger. X*

Om Episkt Språk.

Af Z.

Man har i denna tidning flere gånger läst om konsternas framtid, och deribland äfven aningar om musiken. Men ett ämne af serskild vigt, ehuru det också står i nära förvandtskap till de sköna konsterna, önskade vi äfven få taga allmänhetens uppmärksamhet i anspråk för. Det är något, som mången anser för ett lappri, nemligen *språket*; men, såsom tungomål för den sköna konsten, måste det vara af en viss egen vigt att betrakta.

Vår samtid har så betydligen växt ifrån tycket för *ett rent episkt språk*, att orsaken till denna besynnerlighet bör uppsökas, emedan man icke kan återfinna den i menniskans stämning eller beskaffenhet öfverhufvud, om hvilken man vet, att den annars i alla tider och hos alla folk utmärkt varit böjd just för den enkla, rena, naiva i tryckform, som egentligast tillhör episk poesi.

Vi finna denna orsak hos sjelfva skalderne, hvilka så länge öfverbjudit hvarandra med konstlade skönheter, bilder, liknelser och fraser, tills allmänheten förlorat sitt natursinne och knappt mera är i stånd att djupt känna hvad som ligger i det enkla. Ännu farligare blef skalderes vanart, då de bortblandade det *episka* språket med det *lyriska*, eller, med andra ord, skrefvo *berättelser om händelser* med den ton af hänryckning, svärmisk eld, valda uttryckssätt och peremptoriska satser, som knappt äro rätt på sitt ställe i lyriken, men åtminstone *endast der* kunna låta sig förlika med natursanning, emedan den lyriska utgjutelsen kan taga mången subjektiv utflygt, som deremot alldeles strider emot det objektiva lugn, den höga sans, som bör utmärka ett epos, en poetisk *berättelse*.

Skulle denna vanart endast hafva vid-

lådit poeterne sjelfve, så skulle likväl skadan hafva varit blott *personlig*. Men allmänheten har derigenom smittats med en lyrisk smak af alldeles falskt eller opassande slag; med andra ord, *mången* har bekommit tycke för att äfven läsa episk poesi med lyriskt språk. Menniskornas förmåga att varmt sentera det enkelt gediegna, sådant som det t. ex. förekommer hos Homerus, i åtskilliga af vår forntids episka sånger, och äfven i några af våra moderna (Goethes Hermann und Dorothea) o. s. v. har derigenom försvagats till den grad, att mången ingenting ser och känner under läsningen af dessa stora mästerverk.

Om man i allmänhet erkänner en upphöjd stämning för sann poesi vara af angelägenhet för menniskornas bildning, så kan man också icke undvika att finna, huru vigtig en regeneration är af publikens smak för enkel och i stor mening verkligen skön episk stil, likasom i allmänhet för enkla och i stor mening sköna karakterer, hvilka mången ännu ej rätt *vågar* kalla annat än prosaiska, derföre att de icke synas granna, och ej törs hålla för fullt naturliga, emedan de ej likna sådana ljugande, fraserande personer, som man vant sig att anse sanna, ehuru de blott utgöra uttryck af en förskämd natur. Men hela felet har sin grund i en förutgående litteratur och ett falskt begrepp om det *pikanta*, hvarigenom de s. k. poetiska skribenterne bortskämt sina samtidas tycken. Det pikanta är någonting annat än det *intressanta* och *qvicka*. God och naturlig qvickhet visar sig i ett poem genom den *öfverallt* inneboende glädje, som höjer hela ämnet, och läsaren på köpet, öfver den allmänna och vanliga, om icke tyngden och ledsamheten, dock likgiltigheten, gråheten och torkan. Det pikanta, deremot, består blott

uti vissa *här och der* uppskjutande uddar: i sämsta fallet, tillgjorda och krystade ordvändningar, eller, i bästa händelsen, ett emellanåt skeende lätt nagg, som retar läsaren och gifver honom samma nöje som kittling. Men följden är ock densamma, som af alla stimulantia: slapphet. En publik, länge utsatt för sådant, mister känslan för det lugnt intressanta, för det stilla glada, och i synnerhet för det sublima. Ordlekar, spass, tournures, saillies & reparties gälla för allt; och der de icke finnas, gäller intet. En så vanartig smak hör till ett folks största olyckor i afseende på skön litteratur, emedan den förskämmer atmosferen och gör en sann konst omöjlig att framstå i brist på andrum.

Man vill så gerna *skratta*, heter det, och det måtte väl vara oskyldigt? Hvarföre vill man då icke så gerna njuta det vida högre nöjet, att *le?* Vi mena detta slags oändliga, hela själen genomgående leende, som fått namn af det homeriska. Deruti finnes icke passion och hänryckning, men hvad som är bättre, hänförelse.

En viss förkärlek, för ett eller annat, kan naturligtvis icke ordnas genom ukaser. Ingenting fins mera nyckfullt, än ett blott på infall grundadt tycke. Men vi tro med visshet, att hvar och en enskild, för sig, som erfarit nöjet af ett på sund och innerlig känsla grundadt tycke, skall värdera och likt en helgedom hos sig bevara förmågan att *kunna* älska det, och ej dragas af annat. Den som säger: "ack huru tråkig är icke bibeln, eller, för att nyttja tillåtligare exempel, huru ledsamma äro ej Sturleson och Homerus!" fäller härigenom ett omdöme, icke öfver den heliga skrift, Sturleson och Homerus, utan öfver sig sjelf. Det är ic-

ke de, som äro tråkiga, utan det är han, som är...

Ja, hvad är han? förderfvad af det pikanta, så att han saknar nöje af godhet.

Men hvad är det för en strängbet? Månne vi icke allesammans äro behäftade med att genom bruk af för mycken peppar hafva bortbränt smaken? Hvad är det då att ifra öfver? Låtom oss racka hvarann händerna och — för att öfva oss i språket, efter detta var artikelns öfverskrift — konjugera ett paradigm:

Præsens: Jag är utan smak
Du är utan smak
Han är utan smak
Vi äro utan smak
J ären utan smak
De äro utan smak

Perfektum: Jag har varit utan —
Du har varit utan — o. s. v.

Futurum: Jag skall alltid blifva utan
Du skall — likaledes — o. s. v.

Vi äro alla för illa deran och det är bäst att vi gå till La Croix; ja, krypa till korset. Ingen Schweitzare har ordnat sitt verk i en mera rent episk stil. Vi inträda hos La Croix såsom i ett gladt tempel, och börja med en invocation: "Gif mig Thé!" hvilket ej annat är än en öfversättning af Iliadens ingress: Meninaeide-Theâ!

Egentligen är La Croix ett Pantheon för alla de tre poetiska konstslagen tillsammans. Ty då man först inkommer, och innan man fått något, är man ***lyriskt*** stämd: man är full af längtan, trånad, önskningar, begär.. och allt hvad man uttrycker, går ut på enthusiasm att vinna ett saknadt föremål. När man nu af den olympiske Ganymeden-kyparen fått detta, så sätter man sig att förtära, under ***episkt*** lugn. Det är uti denna pe-

riod man känner sig homeriskt sall, och man skulle derunder kunna författa ett helt epos, om man fick för omgifningen. Men när allt slutligen blifvit förtärdt, då kommer det sista: man går till.. till.. ja, disken (men här borde vara ett bättre ord): man stiger nemligen till disken att betala, och deri ligger det *dramatiska*. Ty härvid måste det komma till handling, förenad med dialog. Om scenen skall blifva tragisk, beror på tillståndet i hjertats grannskap.

La Croix är för öfrigt hela Universum, med alla sina tre verldar. Innerst till venster finnes *Gudarnes* hem, dit ingen får stiga med galoscher. Om någon det gör, sätter sig och begår, så svaras honom genom ganymeden: "härinne serveras endast för Damer", som med höfliga ord vill säga: "min vän, härinne är himmelriket, var så god och stig ut!" Derute är således rummet med det mångtrampade golfvet, *Menniskornas* hem. Der märker man icke mycket tecken till gudar, likväl läses, ätes och drickes vackert. Sedermera borta i högra hörnet går en trappa utföre till underverlden, det är *Tartaren*. Här blossas med eld och rök. Ifrån Tartaren leder en dörr rakt ut till Norrström, ifall man vill dränka sig.

Vi tro att icke något mera behöfves för lifvet och döden. P. A. H:II. 1840.

Nyaste

EN PROMENAD I STOCKHOLM.

Besöket hos Moster Elsa.

af X.

Ingenting är roligare, än att göra ingenting; men i sjelfva verket är det ändå förbaskadt ledsamt. Konsten måste således bestå uti att hitta på någonting, som är så pass intet, att det medför hela nöjet af il dolce far niente, men ändock icke ända till den grad är ingenting, att det förekommer tråkigt. En så mysteriös mellansort kan ej annat vara än en promenad.

Låtom oss föreställa oss en herre med paraply, spirituellt utseende, fina kinder, stöflor och galoscher. En sådan gifves verkligen. Han promenerade en utomordentligt skön månskensqväll öfver Riddarhustorget i Stockholm; hans gång var lagom och vacker, men när han befann sig på torget midt emellan Gustaf Wasa och Vinter, blef han odeciderad. Genom sin karakter lätt upprymd för stora och ädla historiska minnen, ämnade han draga sig till höger, nalkas kung Gustafs staty, och bese det underbara uttryck, som den för snart trehundra år sedan aflidnes bronzansigte erhöll genom månens melankoliska strålar; men genom en annan del af sin karakter drogs han åt venster för att ingå till Vinters, taga sig en kopp thé och genomskåda Sveriges landsortstidningar, hvilka på ingen annan restauration finnas så komplette att tillgå. Hvad skulle han göra? Han slets på en gång af tidens begge stridiga principer: det *förflutnas* välde ville med historiens behag locka honom åt höger: det *närvarandes* behof hänförde honom att gå till venster. Quel parti prendre? Han kom, liksom tiden, icke ur fläcken.

Hade han varit utgången för ett verkligt ärende, så skulle väl detta hafva tvungit honom någonstans; men han befann sig på promenad och stod derföre tvehågsen. Mekaniskt vän-

de sig hans begge fötter åt Vinter till, medan hans hufvud vred sig till höger och hans ögon vattnades vid den stora anblicken af på en gång Gustaf Wasa och Riddarhuset. Skulle denna vridning hafva räckt länge och gått långt, så hade den hyggliga spatsergängaren slutligen bekommit utseendet af en man med ansigte på ryggen; men till all lycka utbrast nu från annat håll ett förfärligt och superbt hurrande, hvilket för den nyfikne faitneanten lät så intagande, att han i ögonblicket rätade sin gestalt och började gå raska tag till Riddarholmen, hvarifrån ropet kom.

«Huru kan man gifva sig till att hurra vid Riddarholmskyrkan? tänkte han; det måste i alla fall vara orätt gjordt att begynna uppror på en så enstaka plats.» För att kunna promenera ännu fortare, beslöt han på en gång draga in så mycken andedrägt som möjligt, höjde derföre upp ansigtet, och . . . store Gud! i detsamma blänkte för hans ögon uppe i en höjd, som täflade med skyarnes, ett gyldne kors, hvilket i månskenet till och med liknade silfver! «Hvad? utbrast han för sig sjelf, tornet har då i dag blifvit färdigt, spiran har fått sitt kors på sig, arbetsfolket kalasar säkert vid tornets majestätiska fot, och derifrån kommer hurrningen!»

Utan tvifvel är hvarje Stockholmsbo, lika med spatsergängaren här, tacksam emot en mild försyn, som låtit vårt sköna torn ånyo uppresas. Ingen kunde med glädje gå öfver Riddarhustorget så länge hans ögon måste sakna en spets, som gladt hans hjerta ifrån barndomen. Vi kunna väl utan smärta se Storkyrkan och St. Clara i deras aftrubbade skick, ty vi hafva aldrig vetat af dem annorlunda; men med ett högt torn på Riddarholmen äro vi allesammans uppfödde. Jag hyser den bestämda öfvertygelsen, att hvarje god medborgare i hufvudstaden förr skulle vilja sakna aptitssupen en dag på året, och hvarje god medborgarinna hellre afsäga sig biscuit till körsbärssoppan en middag under sommarens lopp, än undvara anblicken af ett torn, som uppfri-

skar allas våra ögon när vi blicka åt Mälarsidan.

Den promenera de personen, som nu hunnit öfver Riddarholmsbron, lemnade denna gång sjelfva det stora Geijerska huset till venster utan all annan känsla än den af «åh lappri!» så vidgades hans bröst af kyrktankar, och han gick med sådan fart upp emot plankskräpet vid tornfoten, att han höll på att slå omkull sig. Han beslöt då att se på marken i stället för på tornspiran; ty, tänkte han, faller jag framstupa på mitt ansigte, så ser jag sedan ingenting af det som finnes i himlahvalfvet. Alltså kom han lyckligen fram till nejden af Kammarrätten, och vände sig då om åt venster, för att från detta håll taga perspektivet af det nya tornet, men stod det nu så nära, att han icke kunde få sigte på spetsen utan att lägga hufvudet så omenskligt bakut, att h tte föl. f.

I detsamma framsprang en liten trasvarg till flicka, som stått gömd i skuggan vid planket; hon tog upp den affallna hatten och räckte den åt honom med en liten nätt nigning. «Tack skall du hal» sade han högst vänligt och ville börja samtal med den tolfåriga ungen, ty han hade kommit så djupt i kyrktankar, att han blifvit alla menniskors vän. «Se här har du en slant: men hvad gör du vid planket?»

«Åh —» svarade hon, såg ned, och sade intet.

Jag tror du gör alldeles ingenting, om jag förstår dig rätt; och det tycker jag om, ty i qväll hafva vi en högtidsafton.

«Hm —» yttrade flickan, men neg, förmodligen för att icke vederlägga honom genom sorgsna ord.

Har du nånsin i dina dar sett ett så vackert torn? Svara mig beskedligt, flicka, så skall du få en slant till.

Flickan såg upp på herrns paraply, som hon kanske tyckte var onödigt i det vackra månskenet; men hon svarade intet vidare.

Du är en lustbar unge, fortfor herrn, och gaf henne den utlofvade nya slanten, oaktadt

hon intet ord yttrat. Jag såg bestämdt, att du stod och tittade genom springan på planket, fortfor han; hvad såg du genom springan?

Flickan sänkte pannan och syntes blekna litet mera, ehuru blek hon i månskenet annars redan var. «Jag såg på huru de åto», hviskade hon slutligen.

Herrn hörde nu sjelf huru muntert och gladt tornbyggarne ifrån Akers bruk och annat folk, som hjelpt till vid arbetet, innanför planket höllo ett trefligt glam. Han gick fram till en af de större springorna och såg hvad flickan länge stått och skådat före honom. Men den der maten förekom honom icke ovanligt lockande. «Denna barnunge», tänkte han melankoliskt, «har kanske likväl sett all denna herrlighet med andra ögon än jag.» En tanke for igenom hans själ; han gick åter till flickan och sade: tala om för mig en sak, mitt barn, är du hungrig?

«Nej», svarade hon och neg artigt.

Tala om allt uppriktigt; säg mig, att du är hungrig, så skall du få en slant till.

«Nej; jag är icke hungrig.»

Herrn tyckte, att detta svar lät så vackert, och att tolfåringens figur såg i månljuset så behaglig ut, oaktadt slarfvorna, att han sade: se här skall du få slanten ändå. Hvar bor du?

«Hos moster Elsa i Kåkbrinken.»

Är då moster din mycket fattig?

«Åh», sade flickan och tycktes alls icke begripa hvad herrn menade; men utan allt vidare sprang hon bort till en port eller led, som nu helt oförmodadt öppnades på planket, och tog der emot en kruka, som stacks ut af en knotig karlhand. Detta kärl grep flickan i handen, började bära derpå, och ringde derunder muntert med krukan, emedan hon höll den i ett band, som satt fästadt emellan begge öronen.

Vid anblicken häraf upprann i herrns själ hastigt den föreställningen, att han litet misstagit sig om trasvargen; att han visserligen mött en person, tillhörande fattigdomens område, men icke den lata, rådlösa och otäcka fattigdomen, utan någonting annat, som han ännu

icke rätt begrep. Imedlertid stämdes han om ifrån sin sorgbundenhet, bibehöll väl alltid medlidandet, men kände sig dock tillika glad. Hvart hin håken skall du ta vägen med krukan? sade han småleende åt flickan.

«Krukan är tom nu; jag skall gå hem till moster Elsa med krukan.»

Får jag följa med dig, så skall du få ännu en slant.

«Tack, herre», sade hon och tog behändigt emot penningen. En sådan narr till herre hade hon aldrig förr råkat ut för.

Men under det de således gingo tillsammans och kommo på Riddarhustorget, började den promenerande faitneanten åter blifva odeciderad. Icke går det an, började han tycka, att jag så här klädd följer med i Kåkbrinken upp till fastar Elsa — eller moster, tror jag det var. Hvad i Guds namn skall jag hafva för ärende till henne? Men jag skall positivt se henne, det kan icke hjelpas. Hörpå flicka, hvad heter du?

«Elsa.»

Heter du också Elsa? Nå, det är bra. Hör, lilla Elsa, jag bor vid stora Nygatan; dröj litet grann vid min port, medan jag springer upp och klär mig. Du har väl icke så förbaskade brottom heller?

«Jo, hjertandes, jag kan icke dröja; jag måste hem med krukan, ty hon är tom.»

Åh strunt, jag kan slå sönder din kruka, så behöfver du ej gå hem med henne.

«Ha ha ha», utbrast flickan; «nehej då. Jag skall fort upp till kyrkan med krukan igen, bara moster fått fylla uti'na. Hejsan, låt bli krukan! om jag icke skyndar mig, så blir gesällen utan kalas vid kyrkporten. Si så dêr ja, nå du Gud fader!»

Detta utrop kom deraf, att under ringningen hade bandet lossnat i ena örat, krukan ramlade i gatan och gick i sex stycken. Flickan började icke gråta, ty dertill var hon, såsom stadsjänta, för modig; men hon fick likväl samma all-

varsamma, bleka och högtidliga utseende i ansigtet, som herrn en gång förut sett henne så intressant hafva deruppå i månljuset vid Riddarholmskyrkan, då han trodde henne hungrig.

Var oförskräckt», sade den främmande herrn, «felet var mitt.»

«Jaa, men jag är utan kruka —»

Stanna här; jag går in till Warodell och köper dig en ny.»

«Asch, han har inga lerkärl, Warodell, inte. Han har bara fina posteliner, som ingenting hålla uppe bland murarmadammerna. Minsann är icke det visst, att jag blir olycklig för moster Elsa. Så här har det sutit!» sade flickan, och plockade upp krukbitarne under suckar.

Är du så klok, att du föraktar postlin? tänkte herrn och såg på flickan med en viss aktning. Du är minsann ingen barnunge, du, som vet hvad Warodell har i sin bod. «Men du må tycka hvad du vill, lilla Elsa», invände han högt, «så köper jag dig promt någonting derinne af postlin, hvaruti du lika väl kan bära kalasmaten mellan din moster och gesällen eller murarfruntimmerna. Jag förstår, att din moster uppe i Kåkbrinken är något slags marketenterska.»

«Makadanterska? åh nej, det är moster inte.»

«Nånå; jag menar hon har väl till yrke eller näring att koka mat åt folk?»

«Ja, det begrips; på sitt vis kokar moster och jag bär. Men icke åt det förnäma bruksfolket ifrån Åkers bruk, som satt upp tornet, utan hara åt hjelpkäringarna, som handtlangat med sten och murbruk, samt åt gesällen Åbrink, förstår herrn, som stått vid hissen.»

Abrink? åh prata! (sade herrn, för att komma in i flickans tonart) hvad är det för en gesäll, som står vid hissen?

«Jo si det bedyrar jag herrn, a Abrink hissat murbruksämbar hela Guds långa tiden! Fastän han har varit kopparslagargesäll, men

kom på knäken förliden våras för restantierna.»

Nå, låt vara det. Men för att icke taga upp tiden, så se här har du pengar, Elsa; efter jag hör du är så klok, så gå in i någon bod sjelf och köp hvad käril du behagar i den olyckliga krukans ställe. Under tiden går jag hem och klär mig; så kommer jag åter ned på gatan; du skall träffa mig i hörnet af Gråmunkegränd, utanför Deléens. Jag vill, att du skall följa mig till moster; ty jag har något angeläget att säga henne.

Allt gick efter uträkning. Den syssiolöse promenadmakaren, som bekommit en outgrundlig nyfikenhet att se den hurtiga och vackra lilla trasvargens moster, samt förnimma på hvad sätt hon födde sig och hushållade, gick i hast upp i sitt logis vid Stora Nygatan, omklädde sig i sin gamla, fula, bruna syrtut, tog sin hatt № 2 af loggsliten kaliber, samt en aktningsvärd käpp, i fall något slikt skulle behöfvas i Kåkbrinken. Paraply och all öfrig hygglighet lät han vara hemma. När han kom ned på gatan, fick han genast ögat på sin lilla bekantskap, som riktigt i hörnet af Gråmunkegränd stod med en hvit pjes i handen, en hederlig tvättkanna af respektabel storlek, och hvaruti mången god matportion kunde rymmas. Lilla Elsa höll som bäst på att gunga den i handtaget, med samma manér, som hon förut gjort med sin gamla vän, lerkrukan. Hon kände i början icke igen sin omklädde herre, i synnerhet som det nu var sent på aftonen, men såsom han icke hade kunnat byta bort sitt ansigte, tog hon honom för den rätta och började intressera sig för en person, som så gerna ville se hennes moster. Så följdes de åt på Nygatan och veko slutligen af in i Kåkbrinken.

Q. S. N:o 4, 1870 (Slutet följer.)

EN PROMENAD I STOCKHOLM.

Besöket hos Moster Elsa.

(Slut fr. Tisdagsbl.)

Herrn i br[illegible]a syrtuten och flickan med tvättkannan kommo i kakbrinken till ett hus, hvars nummer icke syntes i mörkret (ty månljus eger icke rum i denna brink), och in i en portgång, hvarifrån ganska svårmodiga trädtrappor ledde upp till hemvister, hvilkas golf sista gången skurades under drotning Fredrika. Flickan, som i husets irrgångar fann sig serdeles hemmastadd, öppnade efter någon promenad en köksdörr, och syrtuten (såsom vi för korthetens skull vilja kalla herrn i syrtuten) följde efter.

Syrtuten stannade i köksdörren och såg framför spisen ett efter utseende temligen ungt fruntimmer, som med venstra handen höll en stekpanna öfver gläden, och med en g[illegible]ffel i den högra flitigt rörde omkring de högt fräsande ämnena i pannan, på det att de icke måtte fastbrännas under stekningen. Sjelf fräste hon ändock ännu värre och småstampade emellanåt. När hon hörde någon gå i köksdörren, vände hon sig hastigt om och visade ett ansigte, som emot glöden såg poetiskt varmt ut, ofvantill försedt med rudera efter en négligé eller underlig hufva, hvilken gjorde ovisst, om personen vore fru, en ung madam eller måhända till sluts jungfru. Syrtuten, som skulle säga sitt ärende, började så här: Förlåt mig — jag söker Patons kontor, är det icke här i huset?

«Nej, det är längre ned på Nygatan.»

Tack: det var galant.

Men syrtuten gick ändå icke, utan hade under vexlandet af dessa ord vunnit sitt syftemål, att tillräckligt granska moster Elsa, för att finna, om han ville stiga in, eller genast gå. Han hade den besynnerligheten att stiga in. Detta, åter, gjorde den goda Elsa litet häpen, emedan hon haft sina skäl att förmoda en persons aflägsnande ifrån sitt kök, som sökte Patons kontor. Hennes fruktan minskades icke

stort genom betraktandet af rock och hatt, men fremlingens kinder sågo så vänliga och rödlätta ut, att hon dock icke förmodade en skälm af allravärsta slaget.

Syrtuten steg ogeneradt fram till spisen och sade: «Moster Elsa, jag skall öppet säga er, huru det är. Jag råkade på gatan slå sönder er flickas kruka, och har nu följt med hitupp, för att skaffa henne fri från bannor. Nu vill jag icke gå genast; till Patons hinner jag nog i morgon; era trappor äro bra otäcka, och jag önskar att hvila mig litet förrän jag ånyo beträder dem.»

Det låg något i den fremmandes personlighet, som gjorde, att, så fort han endast ville, kunde han inom mindre än tio minuter bringa hvilken som helst till öppenhjertighet och förtroligt samspråk. Gud vet hvaruti denna egenhet låg, men moster Elsa öfvervann genast sin första skygghet; dock bibehöll hon den omtanken, att vilja skaffa dager i rummet. Hon tillsade sin flicka att hålla stekpannan öfver glöden, medan hon sjelf gick till hörnskåpet att framtaga «ljuset». Flickan var kort, så att hon synbarligen besvärades af att med de smala armarne, höjda i luften, hålla och skaka pannan. Hvad hände? Utan något vidare gick syrtuten till spisen, tog pannskaftet af flickan, och började sjelf med en så van och hemmastadd hand utföra stekningen och vända om pannans fräsande innehåll, att Elsa Senior med verklig tillfredsställelse började småle. Ett tu tre var ljuset tändt och ställdes, i brist på något annat, att stå emot ett litet skrinlock, som för ändamålet öppnades.

«Hör, moster, jag kan väl icke förlikna mig vid eder Abrink, men såsom jag emellertid förstår, att ni kokar åt folk, så skulle ni väl också mot betalning kunna gifva mig en smula till qvällen?» — Icke vill herrn äta af min mat: åh nej, det är blott för murare. — «Så? det blir min sak.»

Efter en smula krus fick syrtuten sin vilja fram. Elsa öppnade dörren till en liten sido-

kammare, der hon bad sitt frammande stiga in, medan allt gjordes i ordning. Fremlingen satt derinne på en follbänk vid skenet af en vaxstapelsbit, som värdinnan itände och nedantill böjde, så att han kunde stå på ena bordhörnet. När hon åter utgick i köket, neg hon i dörren på ett sätt, som liknade behag. Syrtuten tillbringade en stund för sig sjelf och betraktade rummets innanmäte, som tillkännagaf högsta fattigdom, men likväl ordningssinne. Det enda ovuliga, som kunde upptäckas, var en linnesömnad, som låg kastad öfver en pall bredvid bordet; den bestod uti en kommisskjorta, blott till hälften färdigsydd; den grofva synålen satt ännu qvar i sista styrget, och rispråden, hvarmed sömnaden utfördes, syntes till hälften och hastigt utdragen ur ena läxftsändan. «Detta är säkert lilla Elsas arbete, hvarifrån hon skyndat ut, för att gå med matkrukan till Riddarholmen,» tänkte syrtuten, under det han med förnuftiga ögonkast beskådade allt i kammaren.

Moster inkom. Om den anrättning hon medförde var icke stort att säga; men hon sjelf hade undergått en viss förändring. Hon hade skenbarligen gjort en liten hastig toilett, och visade en egen slags gestalt, som behagligt intar alla menniskor. Visserligen kunde hon i någon enskilts tycke, som saknade sinne för det enkelt vackra, uppriktigt goda och menskligt förnuftiga, förekomma prosaisk och föga förledande, efter hon, till följe af sin ställning, befattade sig med mycket låga göromål, samt hade sina åsigter och talade efter helt andra grunder, än man är van att höra i sköna våningar. Men natursanningen i en boudoir är icke den enda, som finnes i verlden, och det gifves en verklig poesi i lifvet, som föga liknar den med rim och rason i böcker försedda, men ändock slår an. Elsa hade, liksom den bekanta Sara Widebeck, varit något tvär i början, men visade sig dock, liksom hon, icke fallen för tystlåtenhet sedan hon en gång fattat förtroende för sin gäst, ehuru hastigt ock detta gått för sig; och ett pittoreskt samtal kom snart i gång, som i en

skizz vore för långt att meddela in extenso, men förtjenar att kännas i fragment.

Detta samtal fick egentligen sin bättre vändning derigenom, att syrtuten, sedan han afbitit hårdkakebröds-smörgåsen och dervid berömt det goda smöret, vände sina ord till loftal öfver lilla Elsa, hvilken han förklarade för en flicka, lika qvick som vacker. «Åja, hon är slarfvig, stackare; jag har icke godt om kläder just. Men hon är en stor hamsa, Elsa,» tillade mostern och tog upp kommisskjortan från golfvet. «Hon har af vår Herre varit ämnad till folk, men nu är det som det är. Gud vare lof att det smakar herrn; får jag steka en strömming till åt herrn, medan glöden äro friska?» — Ja, tack. Ämnad till folk? säger ni; jag tycker er flicka är folk nog. Men hvarföre låter ni henne kalla er för moster, då hon väl är er egen?

Vid denna något närgångna fråga, och som icke saknade sitt sårande innehåll, gjorde Elsa en stor mine, icke just af förtrytelse, men på sitt vis melankolisk. «Flickan är min systerdotter,» sade hon efter en liten stund.

Syrtuten åt slut på sin anrättning, utan att alls svara. Elsa, som häraf måste tro, att hennes främmande ännu hyste misstankar om hennes seder, föranleddes derigenom att göra en utförlig framställning af hela sin och flickans historia — och hvilken berättelse just af syrtuten genom det sårande inpasset hade åsyftats. Slutet af Elsas tal lät som följer:

«Min systers förförare lefver ännu i sitt stora pastorat, och han är Kontraktsprost, som bäst Han behöfde penningar och syssla, och det är verldens gång. Den flickan, han friade till, och som nu är hans fru, konserverade huset, och han fick pastoratet för hennes skull af patronen. Jag och min syster voro allenast Kommunisterdöttrar, ser herrn, och vi hade ingenting, sedan vår far dött: nådåren gingo åt som ett dofl. Vi kunde icke taga pigtjenst, begrips, derföre begåfvo vi oss till Stockholm, att här få någon förtjenst; men det vardt eländigt, min herre. När min syster fick sin lungsot och dog,

testamenterade hon mig lilla flickan, men förbjöd mig att för Gud och människor här i staden nämna fadrens namn. Han är eljest en rätt vacker person; och jag ville bara önska, att ingen människa finge gifta sig till penningar eller pastorat, så skulle han icke hafva öfvergifvit min syster. Ack herre! . . men lika mycket (fortfor mostern, under det hon med bortvändt ansigte lät sina tårar falla i en halföppen dragkistlåda): min syster, det var en rar människa: näst före sin död gjorde hon en sjelfgjord bön, vet herrn, som jag sedan aldrig kunnat glömma; har på papp[illegible]t har jag den uppskrifven. Aldrig har jag hört någon prest läsa en så vacker bön; men så handlade den ock om en prest. Hon åkallade vår Herras nåd och frid öfver sin flickas fader, att han måtte lyckas i allting; som också skett, ty jag tror, för min del, att Julianas böner gjort honom mera rik, än hans egen fru; och nu till sluts har han blifvit vald till riksdagsman. Min syster skref honom aldrig till, att det ej skulle väcka split i hans hus; och jag fick icke en gång underrätta honom om hennes död; det förbjöd hon mig, på det att han icke skulle få sorgsna minnen. Men vet herrn en sak! (moster Elsa närmade sig syrtuten och såg på honom med underbara, vackra ögon, under det hon halfhviskade:) vet herrn hvad jag tror? jag skaffade mig då och då underrättelser ifrån orten, der han bor, och — vet herrn! — samma natt, som min syster dog här i Stockholm, och samma timme, fick hans fru en dotter. Det är deras yngsta barn; och hvad tycker herrn? han lät döpa flickan till Juliana, fast hans fru icke heter så. Var icke det vackert? men det har skett genom Guds försyn, och jag tror säkert, att hans kärlek till min syster vaknat, efter han gaf flickan det namnet; och nu skall herrn få höra huru enfaldig och dum jag är: jag tror, att min systers ande har gått in i den flickan och lefver så derute hos honom på landet, till hans glädje. Men jag vet nog att det är ochristligt tänkt, och herrn skall lofva mig att icke omtala det

för någon.

Syrtuten lofvade det, men höll icke ord, såsom man finner. Likväl kan till hans ursäkt nämnas, att han lofvade det icke med ord, utan endast tryckte berätterskans hand litet, hvilket hon uttydde på sitt sätt. «Och huru lefver nu moster Elsa sjelf här?« fortfor han.

Ah jag lefver, jag. Ser herrn, det är väl sant, att jag och min syster från begynnelsen voro af bättre folk; men jag fick aldrig lära mig stort, så att jag skulle passat bäst till hushållerska eller piga: jag säger som jag tänker.

Men icke kunde jag taga tjenst med flickungen på knäna; och derföre vardt det ganska svårt att hitta på någon utkomst, när man hvarken skall tjena eller vara husbonde. Så var jag väl ock litet stursk af mig, kan jag förstå, efter min fader varit Komminister; om Gud förlåter mig, att jag aldrig ville blifva piga. Jag försökte med handel, men det blef skralt. Jag gick och bjöd ut saker, som folk ville sälja, såsom saxar, halsdukar och aflagda granna halskragar: alla prutade och få köpte. Jag har aldrig haft något förledande utseende, förstås; och kan icke tala väl; alltså slöt jag gå omkring. Värst är att skrapa ihop till byran, ty det vill vara en stor summa på en gång, min herre. År efter år sjönk jag utföre och blef allt sämre och sämre (berätterskans ansigte blef härunder allt vackrare och vackrare). Nu har jag hittat på att koka mat åt arbetsfolk vid broar, hamnar och torg. Jag tackar Gud, som ingaf dem att bygga ett nytt torn på Riddarholmen; jag har deraf haft mycket godt. Det är också en gudanåd, att detta mitt kokeri icke lärer höra under skråns; ty annars hade jag väl redan härför fått plikta bort hela förtjensten, såsom det gått flera gånger, när jag försökt med annat tillnära mig och flickan. Ty hvem, ibland oss folk, kan känna alla förordningar sedan kung Orres tid? och då händer det lätt, att man hittar på att göra någonting oskyldigt, som är förbjudet, och polisen kommer öfver en. Det fick jag kännas vid, när jag i min enfald började koka

kaffe åt murarmadammerna; ty de tycka om en kopp emellan murbruket. Jo vackert, jag vardt bränd! Jag hade inga rättigheter inom *Kaffekokarsocieteten*, och så fick jag sälja min enda söndagsklädning till plikten. Gud vare lofvad, här finnes dock ingen *Paltbrödssocietet* och inga *Ärtkokare*, inga *Potatisskalare*, såsom embete; det är en stor Guds nåd. Dermed drager jag mig nu fram så länge, och har en god sömn om nätterna, så ofta Gud förskonar mig ifrån tandvärk. Men ack! i qväll är tornet färdigt, arbetsfolket skingras derifrån, och det ser ganska dystert ut för ens framtid, då man ingen framtid har, min herre. När allt är slut för mig, hvad skall jag då taga mig till? När armodet går bakom ryggen och jagar en: när alla inrättningar, embetsmän och tjensteherrar förfölja en på vänstra sidan: men man har en liten flicka på höger som tigger; och man framför sig ser bara svarta natten och ålderdomen; då är det svårt. Ack, min herre, jag har en stor synd på mitt hjerta!

Syrtuten steg upp. Hvad? hvad? utropade han: en stor synd —

«Är min herre en hög embetsman, såsom domare, president, actuarie, eller så?» fortfor Elsa tvehågsen.

Nej; var utan fruktan.

«Är herrn polisbetjent?»

Nej.

«Så törs jag tala. Vet herrn, att så godt humör jag ofjest har, kan jag ändå aldrig se de många tjufvarne, som här på gatorna dagligen föras fram och åter, utan att gråten stiger mig i ögonen. Men det är väl en stor synd? Och när man svärjer och skrattar öfver tjufvarne, så blir jag ännu mera grätfallen; ty nog begriper jag huru en menniska kan komma sig att stjäla, fast Gud bevarat mig. Ack, min herre, snart är jag ifrån'et; jag lemnar verlden; men huru skall det gå med min lilla Elsa?»

Haf henne ut att tjena, när hon blir större.

«Det förstås. Men, Gud nåda henne — jag

rädes att hon får ett vackert utseende!»

Herrn i syrtuten stod en stund tankfull. Derefter upplyfte han ögonen, såg på berätterskan och sade: Var icke bedröfvad för flickan, moster Elsa. Hon kommer nog slutligen till Korrektionshuset.

Elsa steg tillbaka med en åtbörd af fasa. «Korrektionshuset! o min Gud!»

Var icke så rädd. Jag menar icke Stockholms korrektionshus, utan Guds Himmelrike, hvilket väl också är en förbättringsanstalt eller ett korrektionshus, men på bättre fot än vårt här i staden.

aftr. Jan. 1870.
No 6

OM ETT RÄTT FAMILJELIF.

Några anmärkningar i anledning af den nyligen utkomna boken:

DET GÅR AN.

Ganska få förhållanden i samhället äro af så stor vigt, som Familjelifvet: i anseende till få ämnen kan man med mera skäl, än om detta, säga, att de *måste vara rätta*, såvida icke det helas bestånd skall skakas och djupt lida. Ty alla medlemmar af samhället äro en gång barn; den husliga atmosfer — d. v. s. *den ande, som lefver emellan föräldrarne* — utgör barnens lifsluft. Om den är förskämd, så gångreneras afkommans lynne ifrån början, och uppfostran måste göra sig en otrolig möda, ja, skall kanske, all denna möda oaktadt, ej lyckas att förbättra, hjelpa och omdana hvad bristen på ett godt förhållande i familjen primitivt förstört. — Sara Videbecks tankar, i boken *Det går an*, synas rörande alla dessa ämnen kunna reduceras till följande hufvudbegrepp: *)

Om familjefrågans vigt icke kan bestridas, så lärer det lika litet kunna nekas, att ett familjelif icke blir rätt och sådant, som det bör, blott derigenom, att det så *tituleras*. Intet

*) Man kan lyckligtvis numera hoppas, att allmännare och djupare diskussioner öfver denna och hithörande stora frågor kunna komma å bane, sedan *Det går an*, jemte deruti innehållna framställningar, blifvit ett afhandlingsämne för nästan alla tidningar och i hela publiken. Det är naturligt och ursäktligt, att ganska mycket *missförstånd* rörande hvad som *går an* eller *icke* ännu måste herrska; och mången tror sig vara färdig med sitt omdöme, då han ännu knappt hunnit till ämnets förgård. Men dessa missförstånd, jemte förblandningar med utländska idéer i samma väg, skola snart försvinna. När man i alla riktningar hunnit tala ut sig, skall man först sjelf märka och erkänna frågans rätta utgångspunkt. Ett litet anslag härtill sker i denna artikel.

misstag i verlden är större och skadligare än det, att tro förhållanden och inrättningar kunna verka någonting godt endast till följe af hvad de *heta*. Om föräldrarne *kallas* makar, men ingen aktning, kärlek och rent förtroende dem emellan herrskar, så uppstår i deras hus intet äkta familjelif, utan tvertom ett för barnen skadligt, oaktadt allt hvad man benämner det. Men om så är, torde det väl förtjena betraktas, om ej ett så förderfligt tillstånd kan hjelpas. Äktenskapets och sedernas *restauration* bör följaktligen icke anses såsom ett försök till kullkastande, utan som ett arbete till upphjelpande af dem begge: det är att förvandla trohetsen till en verklighet, ifrån att vara en lögn, en illusion, såsom nu oftast lär vara fallet.

Orsaken, hvarföre många synes sväfva i så stort missförstånd rörande denna fråga, är den tanke man hyser, att utom det slags familjelif, som *kallas* det förträffliga och rätta, något annat förhållande emellan personer af de begge könen icke kan gifvas, än allenast det verkligen immoraliska, som vi icke behöfva vidare omtala än blott genom att påminna om en hufvudstads beklagliga tillstånd i denna väg. För att icke missförstå kärnan af ämnet, borde man likväl draga sig till minnes sin egen vackrare och bättre stämning, åtminstone i ungdomen, och fråga sig sjelf om ej *ett tredje* kan gifvas: ett familjelif, som *är* äkta på grund af en emellan föräldrarne befintlig *beskaffenhet* af sann sedlighet, ömsesidigt förtroende, ren kärlek, dygd och ömhet. Då nu ett sådant *omöjligen* kan ega rum emellan hvilka personer som helst, utan endast emellan sådana, som dertill för hvarandra passa och äro skickliga, så följer också, att familjelifvet, *så vidt det skall vara det rätta*, icke kan regleras på grund af blott en form, huru fritt åtagen som helst, emedan många orsaker göra det omöjligt att på förhand känna och förutse allting; utan det är i sjelfva verket endast till och kan utträtta något godt i *det* fall, då ett sedligt, varmt och rent förhållande emellan föräldrarne *i sanning* finnes, och icke allenast utgöres af en saga. Men gan-

ska tydligt är, att till vinnande af ett så beskaffadt godt förhållande, flera högst väsentliga ändringar måste ske i nävarande lagstiftning, hvad hjonelags byggande och arfsfrågor angår. Sådant förtjenar väl ock behjertas, då ännu ingen politisk fråga, som uppkommit, är större och vigtigare än denna.

Man kan icke säga, att franske författare behandlat detta sociala ämne på samma sätt, som Sara Videbeck framställt sina tanker i den lilla romanen «Det går an.» Då uti den sednare allt utgår på ådagaläggande af nödvändigheten af att återvinna det rätt sedliga emellan könen, och at visa illusionen af, att moraliteten skulle ligga i sjelfva det yttre bandet, eller bestämmas af ett namn, så bryta sig deremot fransmännen vanligtvis lösa ifrån hela saken genom eftertraktande af en frihet *utan* sedlighet. Denna skilnad är ganska stor och förtjenar i synnerhet i vår tid anmärkas.

Billigt är det tvifvel, som Dagl. Alleh. (för den 3 Jan.) uppkastar, huruvida förf. till den ifrågavarande berättelsen *på allvar* eller sjelf tänker om saken på samma sätt som de personer, han skildrat; detta måste naturligtvis vara ganska mycken fråga underkastadt, då man vet det vara förf:s nöje att teckna karakterer af allehanda slag, hvilka han icke målat ur sin subjektiva synpunkt, utan alltid ifrån deras egna horizonter. Så säger han här i företalet, sid. 7: «Vi hvarken kunna eller ens önska ännu, att se *afhandlingar* öfver dessa ämnen. Man bedrar sig, om man tror, att vetenskapliga systemer, som till något skola tjena, kunna på förhand skrifvas i allt. Man måste först lära känna menniskorna sjelfva, se dem i deras vinklar och vrår, lyssna på deras hemligaste suckar, och äfven icke förakta att begripa deras glädjetårar. Det är, med få ord, trogna berättelser, taflor ur lifvet, som vi behöfva: exempel, insamlingar, rön. Vi må öfver rönen göra hvilka betraktelser som helst: vi må fördöma dem, eller vi må anse dem farliga. Men äro rönen

dock verkliga, så utgöra de, oaktadt hvilken egenhet som helst, just de nödiga förgrunderna, de oumgängliga vilkoren för en rätt kännedom om ämnet. Ty man har först då någonting att afhandla; man kan då först säga hvad som blir att ogilla, och hvad, åter, bör gillas.« — Det vissa är, att den sociala form för hela denna sak, som i Europa finnes, är vida bättre än mycket, som kan tänkas, t. ex. än det slafveri, hvari qvinnan i Asien och Afrika ofta försmäktar. Men deraf följer icke, att ej ett ännu bättre är af behofvet för sedlighetens och familjelifvets räddning högt påkalladt; och *det är endast detta bättre*, som af förf. kan hafva åsyftats. Otvifvelaktigt synes, att om qvinnan tillerkändes de politiska rättigheter samt lärdes och sattes i möjlighet och tillfälle till allt det slags redliga förvärf, hvartill hon såsom menniska är skicklig, så skulle i det närmaste all osedlighet i ifrågavarande afseende försvinna från jorden. Ty hon behöfde icke då för nöd och utkomst prostituera sig, hvarken illegalt eller legalt. Europa skall väl dock behöfva tänka på denna sak 50 eller 100 år, innan det hinner fatta sig: och under tiden måste, isynnerhet i början, räddningsmedlen betraktas med afvighet och räddhåga, såsom händelsen i alla tider varit, så fort någon verklig förbättring i kulturen satts i fråga.

Slutligen må den anmärkningen tilläggas, att det bör betraktas såsom ett ganska godt tidens tecken, att en komposition af den obetydliga vidd, som «Det går an,» blott genom ämnets egen vigt väckt så många penner, att en hel litteratur, både i tidningar och snart — om ryktet ej ljuger — i böcker och brochyrer, ser ut att ämna växa upp derpå. Sedan således opinionerna med och mot satt sig i liflig rörelse med hvarandra, kan auktorn sjelf med nöje lemna hela saken åt allmänhetens eget arbete, för att derom alldeles tiga, så länge, för-

egen räkning, och i stäl-
let vända sig till något
af de andra ämnen, som
utgöra grundorsakerna till
det Europeiska missnöjet.
Detta öfverlemnande åt
allmänheten, att hos sig
besinna hvad som går
an, eller icke, måste
vara det bästa, derföre,
att ingenting med verk-
ligt gagn kan utkäm-
pas, utan att menni-
skorna, som det rören ut-
fäkta kampen sjelfva.
Hvad helst således i tid-
ningar eller böcker
häfvas nu allmängö-
res iaktager förf. tyst-
nad, sedan saken sjelf
kommit i gång.

Förf. till Det går an.

(Aft. Bl. 23/1 1840.)

Den sammfärdige Quasimodo.

af Z*

Ingen litteratör af hvad slag och hvad skola som helst, har väl i vår tid kunnat undgå att läsa den genom sina förtjenster och sina fel lika ryktbara romanen *Notre Dame de Paris* af Victor Hugo; hvaraf med säkerhet följer, att om han händelsevis af ödet råkar att föras till Paris, skall han utan tvifvel bland sina första göromål uppsöka den berömda kyrkan, hvarom ha läst och hört så mycket.

Hvad som i Paris genast måste förundra en nordisk resande, är, att icke se ett enda torn mäktigt skjuta upp öfver hela den ofantliga staden. Han märker väl efter hand åtskilliga dômer af samma form, ungefär, som Adolf-Fredriks i Stockholm, och äfven andra torn af tvärhuggen skapnad höja sig något öfver husen; men dessa talrika nålformiga göthiska kyrkspetsar, som synnerligen utmärka tyska städer, och sällan saknas i någon svensk, hafva här alldeles försvunnit.

I början tror den resande, att Paris icke eger något enda Guds hus, ty en enda skyarne djerft stigande syl har i hans tänkesätt nästan oskiljaktigt sammangjutit sig med hans begrepp om kyrka; och han påminner sig med fasa, att han befinner sig i en stad och hos ett folk utan all religion. Det sista saknar kanske ej alldeles sin grund; men att Paris visst icke lider brist på kyrkor, utan tvertom har ganska många, churu af annan form, upptäcker han snart. Det förargar honom likväl, att *Notre Dame* icke genast vid ankomsten till staden skall slå hans blickar, på samma sätt som Upsala Domkyrka (hvilken förmäles vara byggd efter den parisiska Notre Dames mönster) tager honom i anspråk redan långt ute på Kungsängen, och äfven Lunds två grå torn synas vidt och bredt på sin kringliggande

skånska slätt. Paris utsträcker sig lika så plant som Upsala och Lund; ty Montmartre är ingen upphöjning att tala om: men efter Notre Dame måste man likväl fråga äfven då man kommit långt in i staden, så undanskymd står denna skönhet. Till och med sedan man fått anvisning på den ö i Seine, som upptages af la Cité (staden i och för sig), och der Vårfrukyrkan ligger, stiga ännu hennes tvenne fyrkantiga, upptill liksom afhuggna torn så obetydligt ofvansom de kringstående husen, att man på flere gator icke alls ser till henne, churu man befinner sig endast ett stenkast ifrån henne. Ändtligen framkommen stadnar man, och nu är det som man ändock verkligen måste häpna!

Man hemtar sig efter en stunds andedrag, man ser sig omkring och frågar sig huru allt gått till? och nu först märker man, att det varit pariserhusens höghet, bland hvilka man sjelf vandrat lik en pygmé, som gjort, att man icke kunnat se den gigantiska kyrkan. Likväl är det ganska säkert, att om hennes torn voro beväpnade med göthiska spetsar, så skulle de utan allt binder synas för hvem som helst långt utom Paris. Nu gör deras skapnad i förening med den askgrå färgen att de icke afsticka från de andra byggnaderna så mycket, som man förmodat.

Ty färgen är det andra, som på pariserkyrkorna förundrar en nordisk resande. Han märker här ingen enda af denna röda eller rödbruna kolorit, som så vördnadsbjudande och vackert utmärker de stora kyrkorna i hans hemland *). Pariser-templen bära icke heller sken af att en gång hafva varit hvita i kalk-mening och sedan smutsats af tiden; utan tyckas ursprungligen blifvit byggda af något grått

*) Lunds domkyrka gör i Sverige ett undantag; hon har samma kolorit, som en pariserkyrka.

Anne, ungefär som den s. k. blå kyrkan i Jordstena; och hafva under seklerna antagit samma sotiga lavure, som en skorsten invändigt. Detta i förening med architekturen ger alla, men isynnerhet Notre Dame en högst spöklik anblick.

När man står på den sidan om Notre Dame, som vätter åt Hôtel-Dieu, mot sydvestra hörnet, så att man på en gång kan se begge tornen och kyrkan sjelf utefter ena långsidan, så tycker man sig verkligen hafva för ögonen ett Monster, uppstiget ur oräknade seklers mörka natt, hemskt skrattande åt våra dagars korta lif, och lofvande att ännu efter tusen år stå här på samma fläck, och se likadan ut, och skratta på samma sätt som nu. Hvarifrån en åskådare kan erhålla den rysliga tanken, att detta Monster liksom skrattar, begriper jag icke; men det är någonting taggigt och besynnerligt i formen på de jättelika torngluggarnes ramar, som för en liflig inbildning nästan tager utseendet af till hälften uppdragna käftar på ett grinande vilddjur. Allt detta sammanlagdt kan verkligen gifva en psychologisk grund till Victor Hugos ohyggliga conception. Det himmelskt inbjudande, som vi äro vane att hemma hos oss känna, då vi nalkas en stor kyrka: det mäktiga, men heligt goda i gestalten, hvilket liksom anmodar oss att söka skygd under Guds vingars skugga: allt detta öfverjordiskt sublima, som drager och intager oss — det fins icke, det erfar man icke framför denna (åtminstone i mina ögon) förfärliga Notre Dame. Den står visst sublim, men underjordiskt; den tycks ej vara en skänk ifrån himmelen, men uppstigen ur jordens innanmäten och ännu bära mullens färg på rygg, axlar och sidor. — Man kan förebrå Victor Hugo för att han i personen *Qvasimodo* skapade på en

gång en ohygglighet och en orimlighet: han har sjelf sagt, att han med denna varelse menade Notre-Dame-kyrkans Ande eller Prosomfikation: jag vill derföre tillägga, att han häruti begått en *onödighet* — en onödighet, af alldeles samma slag, som hela det andra, vanliga Allegori-, Metafor- och Personifikations-väsendet alltid gjort och gör, detta, som utmärker den sämre tyska skolan, och hvartill Victor Hugo genom sin Quasimodo ansluter sig. Notre Dame behöfver icke personifieras: hon är tillräckligt sjelf hvad hon är, och hon talar, minsann, utan att först behöfva förvandlas till ett slags menniska. Hon är sjelf *den sannfärdliga Quasimodo ibland kyrkor*. Victor Hugos fel, efter min tanke, består således deruti, att han icke nöjt sig med en kyrka rätt och slätt, icke nöjt sig med hvad som här var natur, utan derutöfver, likt alla Allegorister och Halfphilosopher, ville skapa en *menniska*, som *skulle vara* hvad *kyrkan är*.

Men hvad i sjelfva verket annars denna underbara kyrka till stil, konstvärde, architektur, ålder, betydelse, och allt annat är, må jag lemna osagdt. Jag vet det icke och har varit här för kort tid för att kunna hafva utgrundat det. Att den är hemsk, ansvarar jag för; men att den är så alldeles ful, säger jag dermed icke. Till en början ser den så ytterst gammal ut, att t. ex. Upsala Domkyrka har utseendet af en ung flicka, när man tänker henne i bredd med Notre Dame de Paris.

Jag gjörde mitt besök en klar och vacker söndag, just i slutet af Augusti. Invändigt är Notre Dame fin, snygg, ljus och ser alls icke så gammal ut. Hon lyder direkt under erkebiskopen af Paris, hvarföre, när Gudstjenst föregår och det är en söndag af utmärktare högtid, han sjelf visar sig i messan. Det är en vacker man: hans porträtt i kroppsstorlek, väl måladt, hänger i ett af sidokapellerna. Orgverket

synes litet, altaret icke (i mitt tycke) på långt när så vördnadsbjudande och herrligt som altaret i Upsala Domkyrka; men för öfrigt visar den inre konstruktionen både till former och proportionerna mycken likhet emellan de begge kyrkorna.

Det märkvärdigaste består emellertid i tornen. Jag vandrade de 380 trappstegen (en kyrkfru, eller hvad jag skall kalla henne, underrättar alltid redeboget de uppstigande om trappstegens antal, då hon för dem öppnar dörren till torntrappan, och medsamma i sin lilla magra hvita hand emottager halffrankstycket, hvarför förmodligen de 380 stegen skola utgöra valutan churu man sjelf måste gå dem): jag vandrade dem i sällskap med två engelsmän. Men uppe i trapporna och på balustraderna mötte vi sedan mycket folk af alla klasser, flickor, små barn, soldater, samt lärde med kartor och kikare i händerna: här var en fullkomlig trafik. Man nöjer sig icke med att stadna på den stora promenad, som utgör en bred balkong midt emellan begge tornen, och hvarifrån man har en lång utsigt utefter kyrkans kam eller takrygg, utan man stiger in i ettdera af sjelfva de ofvanföre sig resande tornen; och här beser man till en början de gigantiska kloekorna. Jag kan berömma mig af, att jag stigit in under samma storklocka, och med egna händer tagit uti samma ryktbara klockkläpp, som omtalas i Victor Hugos roman, och som utgjort Quasimodos kärlek. Jag kan lifligt försäkra, att denna klocka till vidden icke är större än storklockan i Upsala Domkyrkas venstra torn, under hvilken jag också stått och skådat på kläppen, såsom student. Ifrån klockrummet vandrade jag och sällskapet ännu en mängd trappsteg, vi kommo slutligen upp på sjelfva torntaket, der man obehindradt går omkring såsom på golfvet i en stor sal, och utan

fara, ty allt är omgifvet af en hög marmorkarm. Vi utgjorde denna dag en société af tio till tjugu personer deruppe. Dagen var utmärkt klar, vi hade rundt omkring oss en omätlig utsigt, och af så skönt slag, som det möjligen står Paris i makt att skänka. Hela staden låg åt alla håll utbredd under våra ögon som på en matta; och en af våra engelsmän hade derjemte med sig en karta. Vi sågo huru Seinen i vestra horizonten, kommande från Boulognerskogen, förbi Passy flöt in i staden: vi sågo quai efter quai huru vattnet gick förbi hvarje palats: huru floden vid Pont-neuf delade sig och nu rann på ömse sider om oss sjelfve, norr och söder om la Cité, deri vår kyrka stod. För att vidare följa Seinens lopp måste vi ock vända oss åt öster. Vi sågo henne då återförena sina begge armar på andra sidan om den lilla med sköna träd bevuxna ön Louvois, vid kanalen som blifvit gräfd i den nedrifna Bastillens ställe. Vi sågo henne slutligen taga afsked af förstaden S:t Antoine i trakten, der fordom det gamla tornet Nesle stått, och hon försvann för våra ögon i de omätliga slätterne österut, der Vincenne-skogen tog våra blickar i sin famn.

Jag skall icke säga, att Seine visar sig vid Paris som någon utmärkt vacker flod: likväl är den nu i rötmånaden uttorkad, liten, låg och smal. Deremot skall den vara alldeles majestätisk, när den under regntiden, och derefter, kommer i sitt rätt neptuniska skick. Vare härmed huru det behagar, så är det visst, att för en, som rår om någonting sådant som Mälaren, betyder Seine intet stort: men tyst med det! När man står på högsta tinnarne af Notre Dame, och skådar Pantheon till venster och Louvren till höger, då kan man icke vara ohöflig emot Paris och dess Najad. Äfven emot Victor Hugo — han må hafva förbrutit sig huru mycket som

helst mot konsten i och med sin Quasimodo — kan man icke vara ohöflig, när man står på hans förevigade kyrka. Men om man slutligen skådar dit ned — ned i de tusende svarta, smala, likt ormar sig slingrande gatorne, då mins man ovilkorligen Esmeralda, och man tänker med en tår: "fanns också du aldrig till i verlden, var du blott en himmelsk tanke i en skalds själ, så är åtminstone visst, att mången — mången — går der nere nu — just nu — icke så skön, som du, Esmeralda; men lika så olycklig som du, och olyckligare. Det är svårt att säga, om i Europa något mera degraderadt gifves än Pariser-qvinnan: ännu svårare är att säga, om det är *hennes* skuld. Helst när man står i en kyrkas krets finner man sig djupt sinnad att tänka på Frälsarens heliga ord, att endast den må kasta första stenen, som vet sig sjelf hafva intet brutit. Det är lätt att bele en Grisette och förakta henne: låtom oss göra hvad som är svårare: "gråta en stund." Dagbladet N:r 234 1870

HVAD ÄR EN TOURIST?

Korrespondens-artikel.

Paris den 28 Augusti.

Till en början kan det vara alldeles detsamma hvad en tourist är för slag. Men, om han också icke är så god att definiera, om man icke alls skulle kunna säga hvad han är i naturen, så är det dock säkert att han kan göra sin sak på ganska olika sätt. En tourist i Paris, t. ex., kan påhelsa museer, bibliotheker, teatrar och allt detta, som tusende sedt före honom, och han kan tala derom för att återupprepa för tolfhundranittionde gången hvad som hela verlden vet och sett; han är då en dum tourist. Han kan också göra sin visit hos Casimir Delavigne, hos Victor Hugo, hos Alexander Dumas, Georges Sand, de la Mennais . . . för att betrakta så märkvärdiga personer i ansigtet eller observera hvad tofflor de bruka när de gå hemma. Detta vet väl icke hela verlden, det är sant. Det kunde således förtjena att skrifva om, men det kunde hända, att mången fann det tråkigt, enfaldigt, onödigt. I en så olycklig händelse blir då touristen äfven en dum tourist.

Men skulle det icke kunna gå an för honom att låta bli allt detta? Skulle han icke kunna i en stor och märkvärdig stad hitta på att se hvad ingen ännu sett eller frågat efter att se; med ett ord, skulle han icke kunna vara olärd? Det är visserligen svårt, ty, för att vara olärd, fordras att gå en alldeles ny bana. Han kan då icke mera hålla katalogen i ena handen och lorgnetten i den andra. Han måste gå utan rådgifvare. Ty allt hvad vägvisare . . . Manuels, Itinéraires, Conducteurs . . . säga honom, går ut på att föra honom in på den hundratusen gånger beträdda banan.

Jag var händelsevis en förmiddag hos en af mina bekanta, Faubourg S:t Honoré. Den stora operakomponisten *Halevy* kom dit. Han hade den artigheten att bjuda oss biljetter för aftonen: hans *judinna* skulle gifvas. Vi gingo och hade roligt från kl. 7 till midnatten, eller

en liten halftimma derefter. Man vet hvad sång och musik i *fem* akter vill säga. Man kan aldrig yttra nog till beröm för la Juive, vissa scener emellan juden Eléazar och den katholske «grand-prévôtin» äro af en alldeles sönderslitande förträfflighet: Alla raderna klappade med hela rötmånadens enthusiasm (vi voro i Augusti; men amfitheatern, der vi suto, teg: teg icke af brist på känsla för den ofta rätt sköna musiken, men det hör till tonen att amfitheaterns händer alltid tiga, och det tyckte jag om. Utan tvifvel kommer judinnan snart till Stockholm, och man får då med egna ögon se den stora kittel, hvarunder elden flammar i sista akten, och hvari den olyckliga, vackra, trofasta *Rachel* kastas i sista scenen. Men ridån faller, innan hon kommer alldeles ned i kitteln; åskådaren vet blott, att den goda, oskyldiga flickan som bäst ligger och kokas lefvande, under det att han makligt och trefligt promenerar hem ifrån rue Pelletier, och när han hinner till Boulevard des Italiennes, kan han hoppas att hon är död, eller åtminstone halfkokt. Det lysande i uppsättningen minskar icke det djupa intryck, som la Juive lemnar efter sig; jag har aldrig sett så många och så herrliga hästar på scenen. Äfven aktörerne gjorde sin effekt. Hr *Dupré*, såsom Eléasar, är ganska säkert en stor talang: han har 75,000 fr. årlig inkomst. Man beklagar, såsom jag hörde, att hans röst betydligen aftagit de sista åren; jag, som icke hört honom förut, hade häraf ej så ondt, men deltog likväl i den allmänna och grundade sorgen. I händelse Judinnan skall gifvas i Stockholm, är det alltid vigtigt att begripa hvilken som skall sjunga Eléasars parti: jag begriper det icke, och det gör detsamma. För att hemma hos oss få någon analogi till Hr Dupré, som förlorat rösten, tänkte jag naturligtvis på vår Sällström, som också innan han dog, mycket förlorade rösten. Han hade således varit ett godt motstycke att använda. Så snart det är frågan om en tragedi, eller en tragisk opera, såsom denna, föreställer man sig aldrig hvilken

djup och sann effekt det gör på åhöraren, då han, utom den sorg sjelfva det tragiska i theaterstycket ingifver honom, tillika får tillfälle att känna smärta öfver någon sjunken eller sjunkande talang inom theaterpersonalen. Jag kan högtidligen bevittna, både i Stockholm och äfven i Paris, att jag sett mången åskådare hopdraga ögon och läppar till den melankoliska formen, samt utgjuta de uppriktigaste och talrikaste suckar i och för förlusten af den och den sångarens röst, den och den sångarens utseende. (»Herre Gud! den stackars Sällström! han har dock varit någonting i sina dagar!» — «Ack, aj, aj, och den arma Henriette Widerberg! hör nu, nu sjunger hon falskt — men jag, jag mins henne! O min Gud, det var någonting att höra!» o. s. v. Likaså i Paris: «Ah mon Dieu! tenez, tenez, quel dommage! Mr. Dupré, il va se perdre! comment — ah mais? — grand Dieu! s'en est fait!» o. s. v.) Långt färre till antal och mindre till djup har jag hört suckarne öfver pjesernas eget innehåll, ehuru bedröfligt som möjligt också det bjöd till att vara. Jag håller således på grund af erfarenhet före — om ock denna tanke skulle synas litet ny — att man vid uppsättningen af tragedier och opera-serier så mycket som möjligt bör fylla rollerna med talanger, som befinna sig i nedgående. Det tragiska fördubblas härigenom, och är det möjligt för orkestern att erbjuda någon mindre god violin eller åtminstone någon gång en falsk oboë, så får man tredubbel valuta för sina åt en sorglig afton ämnade penningar. Men allt detta torde icke vara så godt att åstadkomma i Stockholm. Sedan Sällström dött och Widerberg aflägsnat sig, känner jag icke några egentligen sjunkande sångtalanger hos oss mera: för att kunna sjunka, är det oundgängligt att först hafva stått på en viss höjd. Kanske skall Jenny Lind någon gång i sin framtid kunna gifva oss denna djupa sorg, ty någongång skall väl äfven den herrligaste natur deklinera: men det gör mig redan på förhand så ondt, att ens tänka

åt det hållet, att jag lemnar hela Stockholm ur min föreställning, och återvänder till rue la Harpe, der jag med rätta är. Jag slutar med den anmärkningen, att *la Juive* är en ganska god pjes, och Halevy njuter för närvarande det största rykte i Paris ibland allvarsamme och lärde komponister. (Han har för sin grundlighet blifvit insatt till chef för sångscenen vid Franska operan: han är således ett motstycke till vår Isak). Af Meyerheer och Auber höres ingenting af betydenhet. Donizetti arbetar för Italienska operan, och Rossini tiger: det roliga ryktet går — för sanningen kan ingen ansvara — att Donizetti gifvit Rossini 50,000 fr. för det att han ej vidare skall skrifva någonting. Det är således som Donizetti blifvit ensam på sitt fält; och ännu märkes vid sina små tillfällen lemningar af den furore, som hans Lucie en gång åstadkom, och som på sitt egna vis fortf . . .

Men, store Gud, hvart tar detta vägen? Det var ju här frågan om en tourist, som alldeles icke skulle befatta sig med theatern och med saker som hela verlden vet? Häraf ser man huru outransakligt svårt det är, att icke vara lärd; frestelsen att skrifva för tionde gången detsamma, som nio skrifvit förut, är så stor, så oemotståndlig, att . . . det är en ordentlig frestelse. För öfrigt har också denna tourist begått den oförlåtliga dumheten att framkasta, det Judinnan icke skulle med rätt tragisk fördel kunna gifvas i Stockholm, i brist på förlorade talanger. Vi ansvara för att om, såsom troligt är, Hr Günther får Eleazars parti, skall han efter tjugonde eller trettionde representationen vara alldeles förstörd (ty aldrig har någon Jude på en qväll haft så förskräckligt att sjunga); och blir Hr Günther väl en gång förstörd, så kan han nog derefter anse sig för en sjunkande talang, så godt som någon, så godt som både Sällström och Dupré, och han kan väcka allmän rörelse i mån af sitt förfall. Skulle han deremot hafva stolthet nog, att vilja bibehålla sig på sitt zenith, så råda vi honom att

icke sjun . . .

Ack! der äro vi nu igen. Är det då alldeles ogörligt att icke kunna låta bli att säga, det hela verlden vet?

Det är svårt! — ack — tillåt — blott ett enda litet litet tillägg! Den aktris, som hade sjelfva *Rachels* parti, var mademoiselle *Julian*, och hon sjöng obetydligt, jag försäkrar att hon sjöng knappt öfver medelmåttan: får vår Jenny, såsom naturligt och rätt är, denna roll, så blir det ånyo en triumf för den Svenska scenen; ty likasom säkert i Europr ingen sådan Lucie de Lammermoor funnits till, som Lind redan visar sig vara, så skall också ingen i verlden öfverträffa henne i Judinnans parti —

Nå, men det vet också hela verlden!

Ja, då begriper jag icke vidare hvad jag skall skrifva om. — God natt.

Den 29 Augusti.

Jag promenerade en morgon i djupa betraktelser i en aflägsen del af Paris. Orsaken hvarföre jag gick på morgonen var den, att det fram på dagen här är odrägligen hett nu för tiden; och gå på qvällen var mig denna dag ännu omöjligt, emedan det icke var så långt lidet. Jag gick således på morgonen.

Jag gick i allvarsamma tankar öfver de otrefliga menniskorna och de fula städerna. Begge delarne intresserade mig högligen, nu som alltid, att studera. Det är ett eget sällskap: i synnerhet då man här och der, och ofta nog, påträffar en helt treflig individu, så gör det den bästa verkan; och då man midt uti en ganska tråkig och på det hela af naturen ful stad råkar några vackra punkter, så är det riktigt väl. Man känner sig glad och försonad; man älskar hela menniskoslägtet för några styckens skull, och om Paris tänker man: det är sannt att denna gata är bra otäck, men jag har lust att se om den nästa icke är bättre!

Men innan jag kommer till min morgonpro-

menad i faubourg St. Germain, med sina små äfventyr, och som jag bör få tillstånd att omtala emedan de likväl utgöra någonting, som icke hela verlden ännu vet; finner jag mig dock först bringad att göra en betraktelse öfver Europeiska hufvudstäder i allmänhet, och som förtjenar att läsas med uppmärksamhet, äfven om den skulle gagna till intet. Hufvudstäderna hafva nästan alltid ett *Norr* och ett *Söder*; det förnäma håller sig på norr, det plebejiska på söder. Midt emellan ligger oftast «staden» i och för sig sjelf, och der vistas gemenligen något urförnämt, eller i brist derpå, något urborgerligt. Så har man i *Stockholm* sitt Norrmalm, hvars Drottninggata jemte Claratrakt ända ned till Rosenbad är förnämitetens hem. På Söder bor «dåligt» folk, om jag kanske undantar några resande, för hvilka jag hyser aktning. Midt emellan ligger Staden, och der bor Konungen jemte några till.

I *London* befinner sig det herrliga *Westminster* norr om Themsen; söder om floden har man bara *Southwark*, och midt emellan ligger *City*. Är icke det besynnerligt? För att icke alldeles förbigå *Köpenhamn*, så må märkas, att der väl icke är rum för ett Norr och ett Söder särskildt, men den skönaste, bäst byggda och förnämsta staden utgöres dock af den nordostliga och norra delen kring Amalienborg, Norges gade, Gothers gade o. s. v., hvaremot den sydliga, ned åt Amager, hålles för sämre; och det derpå belägna *Christianshavn* anses knappt för bättre än ett yttre bihang till residenset, hvarföre man alltid säger om en som bor der, att han har «sin værelse ude paa Christianshavn». Samma egenhet märker man i *Paris*. Norr om Seine ligga *Louvern*, *Palais Royal*, *Tuilerierna* med sina vidlyftiga trädgårdar, *Champs élysées* samt förstaden *St. Honoré*, der den högsta noblessen vistas; och man kan säga att allt detta sammanlagdt utgör Seinens kungliga sida. Söder om staden befinner sig den rysliga förstaden *St. Jacques*. Här likasom i *St. Marceau*, bor det värsta patrasket. Der det icke är rent

patrask, är det åtminstone pöbel, eller dock bara folk; de *Deputerades Kammare*, liksom *Pairkammaren* — det vill säga, hela den politiska motsidan — har sitt hem på Söder. Likaledes står här det stora *Invalidhôtelet*, der man lofvat ett rum åt Napoleons »aska». Man kan då icke hafva stort mera plebejiskt samladt i ett väderstreck. Midt emellan, i sjelfva Seinen, ligga tre små öar, hvarpå «*la Cité*,» «staden», befinner sig. — Flere äro dessa hufvudstäder har jag icke sett; jag bryr mig således icke om de öfriga. Likväl måste väl äfven *Petersburg* hafva någonting norr om Neva, och något annat söder derom, ehuru troligen begge sidorna äro lika kejserliga; min anmärkning kan således icke om denna hufvudstad gälla i sin helhet. I *Berlin* skulle jag knappt tro att man har några väderstreck alls, åtminstone ej af olika värde; i *Wiens* landskap deremot, kan det icke slå felt, att ej Donau gör en betydlig åtskilnad emellan norr och söder. — För att imedlertid ingenting vidare yttra om städer, som vi aldrig skådat, återvända vi till dem vi litet känna, och anmärka ännu en gång huru förundransvärdt det är, att norr och söder för dem utgör en karakter, men deremot öster och vester betyder föga, nästan intet. Orsaken torde vara svår för vetenskapen att uppgifva, och vi omfara den. Imedlertid ansluter sig en ny anmärkning till den redan gjorda, som är, att icke den norra sidan alltid eller uteslutande utgjort den förnäma, men att detta blifvit ett fenomen först uti sednare tider. Södermalm i Stockholm var i Carl XI:s epok en ypperlig malm; ännu ser man palatser här, deri högst förnäma ätter ansågo för en ära att tillbringa lifvet på den tiden; det var till och med fråga om att förlägga Kongl. Slottet på St. Catharina och Mosebackes höjder, innan det grundlades der det nu står. Så var ock under Ludvig XIV Paris *söder om Seinen* ganska förnämt. Förstaden *St. Germain*, som ligger på denna sida, utgjorde då den högsta adelns hem, och var hvad nu St. Honoré är. Ståtliga pa-

latser från fordna tider, såsom *Luxembourg* och *Palais Bourbon*, träffar man i södra staden, men de hafva blifvit förvandlade: palais Bourbon är nu upplåtet till de deputerades kammare och kallas icke mer annat än Chambre des Députés; Luxembourg har blifvit Pairernes kammare, har alltså denna titel öfver sin port, och heter blott i historien Luxembourg. Äfven står det ryktbara *Sorbonne* i södra Paris, och ett stycke ifrån den heliga Genovevas kyrka, men denna heter numera *Panthéon*, har helgats till ett slags tempel åt Frankrikes störste män, och såsom den följaktligen blifvit upplåten åt den personliga och oftast simpelt litterära förtjensten, utan afseende på börd, ser man denna stolta fornlemning lika plebejiserad som allt det öfriga på södra sidan. Hvilken förändring! Vi sakna tillfälle och lust att undersöka, om samma ruckning skett på väderstreckens värde i Europas öfriga hufvudstäder; att det skett i Stockholm, hafva vi redan anmärkt, och att äfven der, på södra malmen, palatser och hus, som varit byggda till stora och kungliga ändamål, i sednare tider blifvit förvandlade och använde för plebejiska afsigter, är bekant, såsom för att taga ett litet exempel, hvilket i hast faller oss in, ett ansenligt kronobränneri i Mariæ församling finnes numera ingenting vidare eller förnämare vara än blott lokalen för en folkskola. Sådana omstöpningar tyckas alldeles ligga i tidens ande. Man kan beklaga det om man vill, men hjelpa det är omöjligt.

Nu skall jag komma till min morgonprome-

nad i St. Germain. Jag hade dagen förut vandrat mig alldeles utledsen på *elyseiska fälten*, der jag, enligt namnet, hoppades åtminstone något intagande, men allenast funnit en stor och alldeles platt plats, fullsatt med höga trän, hvilka visserligen kunna vara bra, hvar för sig, men alla likformiga och innerligt tråkiga. Huru oändligt mycket vackrare är icke då äfven den minsta del af vår Djurgård eller af Haga park? Den obetydligaste björkhage i Sverige är angenämare än de elyseiska fälten i Paris. Hvad som kan roa på de sistnämnde är blott de aparta nöjen, som de erbjuda; för närvarande bygger Franconi här ett slags häst-teater, och det är beundransvärdt. Också får man dagligen se Konung Ludvig i sin enkla, anspråkslösa vagn åka in ifrån St. Cloud, ty vägen derifrån till Tuilerierna går genom champs élysées. Tillika visas *Moscows brand* i ett artigt hus, inrättadt för panorama; och man kan ingenting bättre önska. Går man så långt fram som till *La Place de la Concorde*, der de skönaste vattenkonster springa, och ser man alla lanternerna brinna i sina omätliga rader emellan träden, fram emot triumfbågen och l'Etoile, så är det obeskrifligen grannt, det kan icke nekas. Hj rtlig glädje och natur finnes här icke.

Men, tänkte jag, hvad är det värdt att klaga öfver hvad åtminstone icke jag kan hjelpa? Ett af mina hufvudändamål är ju att lära känna folkklasserna, jemte de tänkesätt och det mått af upplysning de kunna ega, samt huru det står till med läroanstalterne för dem. Skolorna hafva för närvarande ferier, så att dem kan jag icke få bivista förrän om en månad; men jag har lust att göra nu, hvad som tusen gånger roat mig hemma, nemligen att göra besök och komma i samtal à propos de bottes.

(Slutet följer.)

Ap. 18/9

HVAD ÄR EN TOURIST?

Korrespondens-artikel.

(Slut från Onsdagsbl.)

Jag gick således denna morgon öfver ifrån Seinens förnäma norra sida på en af de många broarne, och kom in på södra trakten. Jag genomträngde St. Jacques, och var nära slutet af hela Paris åt detta håll, då jag drog mig till höger för att andas litet af frisk och ren luft i de vidlyftiga trädgårdarne, som tillhöra Luxembourgska palatset, och som med en af sina omätliga alléer gå ända till Observatorium. Just i denna allé exercerade man som bäst en trupp tillhörande fjerde linieregementet; de blodröda byxorna påminte mig om den lysande Franska krigshistorien, och jag stadnade ett ögonblick för att njuta den intagande anblicken af all denna vackra och raska ungdom, ty i trupp ser fransosen bra ut. Såsom jag likväl aldrig i lifstiden varit en vän af röda byxor, likasom jag i Köpenhamn sett mig utledsen på dervarande militärs röda frackar, vände jag mig till en person, (efter utseendet en bourgeois) hvilken, liksom jag, promenerade i Observatorii-alléen, och jag frågade honom öppenbjertligt, om hela Franska armèen gick i pantalonger, som, efter min smak, hade en så ful färg? — Med mycken artighet medgaf han, att jag hade rätt i min smak, men axlade sig på det gentila sätt, som endast en fransos kan, och tillade, att allt detta skedde af ekonomi. — Huru är det möjligt? utbrast jag; i mitt land är rödt kläde dyrast af allt! — «Kan väl vara, men anmärk, min herre, att denna röda färg är endast krapp, hvilken fås inhemsk i Frankrike, och man har uträknat, att härigenom 5 francs insparas på hvarje karl, emot för om hans byxor vore af hvilken annan färg, que ce soit.» — Nå, det var minsann en annan sak. — «Och räkna efter, min herre, hvad det gör på en armée af en half million!» — Alltför sant; men tillåt mig fråga, min herre, jag såg der nere vid Quai d'Orsay en ung krigare i blå byxor, huru kan

dermed hänga tillsammans? — «Ah!» (utbrast han, ögonen började glimma, och han höjde upp hela sin figur), «det var helt annat! det var icke en man af *linien*, det var en af *Nationalgardet!* Nationalgardet går i blått; åh, min herre, det är helt annat!» — Såå, tänkte jag, här har jag utan tvifvel en *patriot* för mina ögon. Såsom likväl byxorna nu spelat en tillräckligt lång roll i vår konversation, vände jag mig hastigt åt sidan, pekade på det längst i fonden synliga Luxembourgska palatset, och frågade honom, hvad det var för en «charmant édifice». — «Åh!» utbrast han, alltid fortfarande i sin värma, men som nu blandades med en tydlig förtrytelse, «det är Pairernes kammare!» — Pairernes? nåväl! det är ju ganska bra, eller hur? — «Hm! hm, min herre.» — Hvad! — «Der håller man just nu på . . . just i dessa dagar . . . att döma Louis Bonaparte!» — (Denne unga vaurien hade för några veckor sedan landstigit i Boulogne och med ett par och femtio personer tänkt bemäktiga sig Frankrikes thron, förmodligen i hopp, att det skulle gå lika lätt, som när hans farbroder, Kejsaren, kom ifrån Elba och landsteg i Provence. Louis sitter nu som bäst fången i Paris, och väntar på sin dom.) Jag fixerade min man, förmodligen såg jag då här framför mig en så kallad *Bonapartist*, och det roade mig högligen att iakttaga detta slags politiska fysionomi. För att imedlertid ej inkomma i ett för mycket farligt samtal, sade jag blott: lugna er, min herre, jag är utlänning och vet väl icke huru här står till, men efter hvad jag förmodar, skall Pairskammaren döma Louis Bonaparte till döden, hvarefter Konungen skall benåda honom och ånyo förvisa honom till Amerika; tänk bara efter, att så gick det ju när Louis ej längesedan försökte sig i Strasburg, och värre blir det säkert icke heller denna gången. — Derpå förde jag, för att komma vidare på min promenad, handen hastigt till hatten, jemte den lilla bugning, som betyder «adiö, min herre». Min interlokutör, som alldeles icke syntes nöjd med den lyckan, att hans bjelte skulle

sändas till Amerika, hade likväl nu ej heller annat parti att taga, än att buga sig med det lilla korta och expressiva: *Monsieur!* (ty här nyttjar man i vanligt bruk till afsked intet vidare höflighetsuttryck, än detta ord ensamt, och när minen, som åtföljer det, är god, så behöfs i sanning icke mera. Jag drog mig nu bort härifrån till en annan allée också af omätlig längd, och som leder inåt trakterna af St. Germain. Denna i sanning sköna och luftiga promenad bär det vackra namnet rue de *Mont Parnasse*, ehuru jag visserligen der hvarken kunde upptäcka något berg eller någon parnass, men deremot straxt i början en — enligt öfverskriften på porten — *Café au Vénise*. Efter tre timmars vandring kunde en liten frukost icke vara ur vägen. Min Café-au-Vénise här såg mig för ingen del ut som de granna, ståtliga och superba kaféerna nere i sjelfva Paris; den bar en yttre stämpel, som påminde Kräftriket, Fiskartorpet eller Liljans. Jag steg således närmare, och tänkte: här inne torde vara arkadiskt. Redan i porten såg jag en madam, mager men ganska fryntlig, som språkade med sin vattenåkare och uppgjorde så vigtiga affärer, att jag fann bäst att gå henne förbi utan ett ord. När jag kom in på gården, såg jag trän och gröna bänkar, samt ett litet hus — smuttsgrått, det är sant fult och ruineradt, såsom öfverallt der man icke har, såsom vi, nätta trädhus, hvilka ingen ålder förmår göra otrefliga — men när man nu en gång var der, som jag, så lönade det icke vidare mödan att förarga sig öfver huset. Såsom det var tidigt på förmiddagen, fanns ingen vidare gäst på Café-au-Venise, än jag, så mycket bättre. Frun eller madamen (ty hon syntes verkligen under medelmåttan) kom straxt in ifrån porten, der hon stått; hennes lilla hufva flaxade med största artighet, och hon frågade mig hvad jag önskade. «Åh» sade jag, «när man befinner sig i Venedig, kan man hafva många vackra önskningar.» Men detta smicker förstod hon alls icke: hennes kafé bar sitt namn förmodligen på

samma sätt, som när en liten hygglig ko heter »grefvinnan», utan minsta inre rapport till sitt namn. Såsom jag således här icke förnam någon möjlighet till geografisk konversation, förmodade jag någon historisk blifva lika litet att räkna på, hvarföre jag rätt och slätt begärde tre ägg, och, om möjligt, hårda. När frun hörde, att jag ville hafva hårkokta ägg, slog hon ihop händerna och runkade på hufvudet med den allra roligaste och slugaste pariser-mine: det är icke möjligt! utbrast hon. — »Jo minsann«. — Då är ni en utlänning, min herre? — «Alldeles; men på det att ni icke måtte frukta, det jag allenast älskar hårdt här i verlden, så gif mig tillika en demi-tasse café-au-lait (begär man här icke *half-koppar*, så får man hela skålar med kaffe, vid hvilken enorma qvantitet jag icke är van).» — C'est bien, sade hon och sprang in. Nu fick jag movera mig ensam på gården, och såsom den låg högt, hade jag derifrån en rätt angenäm utsigt öfver nästan hela St. Germain, vesterut, och beundrade i synnerhet en mängd smala, men ganska höga småtorn, hvilka ur spetsen uppkastade en mörk rök mot himmelen, och i sig sjelfva utgjorde hvarken mer eller mindre än skorstenar, men icke till boningshus, utan till fabriker med ångmachiner. Visserligen var mitt nöje häraf stort, men — nu kommo äggen, thefat, salt &c. &c. och det var bättre. Imedlertid utsteg också en liten satt gubbe i skjortärmarne, och med en nankinsrock, som räckte till knäna; han rökte sin pipa helt ogenerad, vände sig till mig, och jag förstod snart att det var ställets värd. Också han hade ingenting af det egentliga och granna Paris uti sig, utan gick på med den trefligaste jargon i naturen. Jag ägde väl ingen lång pipa, som han, men likväl bar jag med mig ett temmeligt munstycke, hvaruti jag satte min cigarr, och såg således icke heller ut fullt som en rabulist, ett följe som alltid håller cigarren blott och bar i munnen och gerna vänder dess tipp näsvist och direkt emot näsan. Icke vet jag om mitt krökta och modesta munstycke ingaf

mannen förtroende; men sedan jag börjat ett litet talämne om jernvägarne, af hvilka redan flera gingo ifrån Paris till Versailles, och en ny just höll på att fullbordas från S:t Germainstrakten, der vi sutto, så öppnade mannen sitt hjerta lika vidt som sin mun, och det vardt en glädje utaf. Hans ansigte syntes väl fult, som de flestas i Paris; men jag upptäckte likväl, att hjertlighet icke var en omöjlighet att finna. Han förskref sig från Bourgogne, och hade så litet land för tunga, att han obekymradt yttrade om Ludvig Filip åtskilligt, som jag finner betänkligt att anförtro åt pennan, ehuru det möjligen kan blifva angenämt för framtiden att minnas. Detta temligen ogenerade språk har jag iakttagit på flera ställen i Paris. Imedlertid anså jag, för min del, bäst passande att under denna politik förtära mina ägg, hvarvid jag lade cigarren åsido. Litet derefter kom en tredje person ut till oss. Det var en flicka, som bar mitt kaffe till mig och syntes omkring nitton eller tjugu år. Åter en ovanlighet i Paris! ty öfverallt annars, både i hoteler och på kaféer, sker uppassning endast genom manlig betjening, Garçons; sjelfva rummen städas, sopas, och sängarna uppbäddas, allt af sådane; och hvad som i Stockholm kallas värdshusflickor existerar icke. Men här borta vid Mont Parnasse befann man sig såsom utom Paris. Flickan, som kom, var visserligen icke utmärkt vacker, men hade en god och glad uppsyn, komplett olik damerna i Palais Royal eller på Boulevarderna. Jag förmodade att hon utgjorde en slägting till huset, helsade, och efter en liten inledning frågade henne helt öppenhjertigt, om jag icke hade rätt i den förmodan, att hon icke var infödd i Paris? hvarpå jag genast utan krus fick det vänligaste svar. Det förhöll sig såsom jag tänkt. Hon var barnfödd och kommen från Etampes; hon hette Victorine. Allt detta lät icke så opoetiskt. Vid namnet Etampes påminte jag mig orten, hvarifrån ett i Franska historien ganska ryktbart fruntimmer härledt sig. Men härom nämnde jag ingenting för Victorine, helst hon säkert ej viste det ringaste ur historien. Hvilka goda egenskaper Fransoserna må hafva (i teknik och all slags praktik tyckas de mig u-

tomördentliga), men kunskaper i historia och geografi äga de ej. Detta har jag märkt, icke blott hos personer af de lägre klasserna, utan bland många af de högre, till och med artister och embetsmän, som jag hittills haft tillfälle att träffa, och som icke kunnat besvara frågor, dem jag gjort dem om åtskilliga palatsers och kyrkors ålder, utan till och med förundrade sig öfver att jag i dessa ämnen viste mera än de. Men för att återkomme till min trefliga Bourgognare, hans fru och hans Victorine, så får jag säga att jag här bekom många rätt intressanta små uppgifter, väl icke om det fordna, men deremot om det närvarande Paris, dess sätt att lefva i de lägre familjerna, (i de högre kretsarne skall knappt något sådant familjelif, som kärleken sammanknyter, finnas; der utgöra de flesta om ej alla, partier endast en convenance, och det är egentligen blott stora *namn*, som vigas tillsammans, under det att *personerna* icke alls fråga efter hvarandra). Men i Paris, såsom öfver allt, finnes ett «litet» lif; och öfver det lilla lifvet här, derest man vill och kan uppsöka det, andas en fläkt af poesi, kärlek, vänskap och glädje, ehuru af en obeskrifligt annan kolorit och ton än i vårt kära Sverige. Summan på texten: efter en timme eller halfannan slöt denna lilla s. k. frukost; jag betalade för hela kalaset (allt sammanräknadt, och således äfven de tre smörgåsar, hvarom hittills icke varit tillfälle att tala) 1 franc 5 sous; jag tog afsked. Min värd ville ändtligen veta från hvilket land jag var. — Från Sverige. — Men vid la Svède skakade han på hufvudet och frågade om igen. Jag sade, att det var ett nebulskt och hemlighetsfullt land på andra sidan om Hamburg. Aha? Hambourg! Det var dock ett namn, som han någon gång hade hört.

Jag begaf mig nu den långa alléen vidare, kom efterhand till Place Vauban, och stannade vid det stora, verkligen herrliga Invalid-hôtelet. Detta slott är ett af de vackraste minnen från

Ludvig XIV; dess dôme måste vara en af de skönaste i verlden. Här bo för närvarande 4500 invalider (jag säger hvad en af sällskapet sjelf sade mig, och ansvarar icke vidare för siffran): Napoleons staty står öfver den inre porten. Jag kom här i sällskap med tvenne halta officerare, af hvilka den ena bar hederslegionen och som bäst satt och läste i le Corsaire; den andra, utan distinktion, forskade ifrigt i Quotidienne. Jag satte mig helt oförfäradt midt emellan dem på bänken, tog upp min röda silkesnäsduk med hvita muschlerna och torkade mig i pannan (ty det var alldeles fasligt varmt den dagen vid middagstiden); hvarpå jag, vid en liten paus, som hederslegionären gjorde i sin läsning af le Corsaire, frågade, om han icke tyckte som jag, att det var fasligt varmt? Han såg upp på mig och bejakade det med en värme, som icke blott var fysisk, utan — efter hand jag tydligen märkte — äfven politisk, hemtad ur tidningen. Vårt samtal begynte.

Men här måste jag afbryta; huru jag med mina begge officerare (ett par mycket nobla ansigten: den ena titulerades af den andra Colonel, men hvad den andra hade för grad vet jag icke) slutligen kom derhän, att gå in till madam Le-Blanc, helt nära hôtel de Belair; samt allt hvad derunder pratades om Invalider, om Vauban, om Napoleon, om Bernadotte, om Louis-Philippe och om Veloce, (ett skepp, som nyligen utanför Calais var på väg att segla i qvaf med Konungen) allt detta blefve mer än för mycket att tala om.

Det säkra är, att jag fick höra och erfara många intressanta saker. Såsom bevis på huru sans façon man här talar äfven med obekant folk, vill jag blott anföra följande. När en af invalid-officerarne hörde, att jag var ifrån Sverige, sade han: «ni har då Bernadotte till Konung, är han hos er mycket älskad?» — Ja, svarade jag, han är hos oss mycket älskad. —

«Han är då vida lyckligare, än Ludvig Filip, mycket lyckligare!» tillade officeraren och öppnade locket på sin snusdosa.

Jag har sett invalider på Ulriksdahl, och några icke obyggliga; men, det säger jag, att ehuru jag föredrar mitt fädernesland i allting, sätter jag dock de Pariser-invalider, som jag här träffat, långt framför våra svenska vid Edsviken.

Farväl! Om detta skulle vara ett stycke tourism, som icke förr blifvit skrifven, så är jag lyckligare i dag, än i går. AB. 19/9,40

DEN ALFVARSAMMA SIDAN.

Paris den 3 Oktober. *)

Af skämt blir afvar, såsom ordspråket lärer oss, och mina promenader fingo en dag en helt motsatt karakter emot förut: några af Europas grundfrågor hafva passerat revue framför mina ögon. Det var en Söndag i September månad. En folkfest — en rosenfest och tillika marknad (foire) — skulle denna Söndag hållas på *St. Cloud*, och alla de rika, sköna vattenkonsterna derstädes gifva sin beundransvärda gärd åt luften. Man sade mig, att den, som ville studera Fransoserne, borde nu infinna sig på St. Cloud; oräkneliga tusental af menniskor skulle strömma dit.

Vid denna tidpunkt hade *Arbetsklassernas oroligheter* — les émeutes des *Ouvriers* — satt Paris i mycken rörelse. I förstaden St. Antoine hade folket börjat barrikadera sig, efter öfligt bruk upprifvit gatustenläggningen och till och med tagit en omnibus, vändt upp och ned på densamma samt härmed begynt sina förskansningar. Nästan hvarje dag skedde upplopp längs efter Boulevard du Temple ända fram till Porte St. Martin. Alla menniskors och alla tidningars talämnen utgjordes endast af Madame *Lafarges* förgiftningsprocess och af *Uvrierernes* hotande tilltag. Alla broar och officiella husknutar såg man billigt och förnuftigt öfverklistrade med proklamationer: efter en vecka eller halfannan läto uvrierne säga sig.' Lugnet återkom. Saken kunde verkligen hafva varit farlig nog, ty dessa arbetares antal stiger i Paris till flera hundratusenden, och en dag voro väl omkring 20 à 30,000, efter hvad man kunde märka, i rörelse. Sedan allt stillat sig, började man undersöka orsakerna till oredan; och man fann tvänne, en inre, allmän och djup, samt en yttre och tillfällig. Fabrikanterne och arbetsklassernes *mästare* hade för någon tid tillbaka gjort en sammankomst och derpå fattat det mellan dem samtligen gällande beslut, att ingen skulle åt sitt folk lemna arbete utan emot vilkor af tvänne arbetstimmars tillökning på dagen. Betalningen ökades icke derföre. Mästarne hade väl härigenom satt sig att disponera öfver andras egendom, nemligen arbetarnes tid; men de fattige voro

tvungne att foga sig dereſter, emedan herrarnes beslut var så allmänt, att arbete ej på annat vilkor stod att bekomma. För öfrigt hade mästarnes förening, liksom deras öfverenskommelse, varit alldeles laglig; ty dels voro de icke så mångtalige, att deras sammankomst hade kunnat kallas en folkskockning, dels hade de utfört sin rådplägning på en café, der de burit sig mycket väl åt, betalat, anländt i lugn och skingrats i vänlighet. Det vapen, som de begagnade emot sina medmenniskor till åtkommande af deras enda egendom, tiden, var visserligen ett fysiskt, nemligen *hungern* i arbetsfolkets magar, deras hustrurs och deras barns. Men att till sin fördel bruka detta slags vapen är lagligt, tillåtligt och förnuftigt. Hela denna sak befinner sig i samma kategori, som om, till exempel, under allmän brist, en man ensam besitter sin lada full med säd, och han då sätter på denna säd hvad pris han behagar. Han kan göra alla möjliga slags vilkor; Farao i Egypten förklarade på sin tid, att folket skulle få mat, allenast det ville förvandla sig med hustrur och barn till slafvar. I hvilken politisk ställning *arbetaren* kommer till *betalaren*, derigenom, att hungern anses vara ett lofligt och lagligt verktyg att bruka till eröfrande af andras egendom, ser man. I sjelfva verket tyckes det såsom om mästaren eller herren skulle befinna sig i lika stor angelägenhet och nödvändighet af den fattiges arbete, som denne af den förres penningar. Genom det ömsesidiga behofvet äro de således i sjelfva verket alldeles lika till rättigheter och skyldigheter; men lagen har gjort dem olika, derigenom, att den ganska riktigt förklarat för brott, då en menniska begagnar mordvapen, dolk, klubba, skjutgevär eller dylikt för att taga egendomen af sin nästa, men deremot låtit vara godt och tillståndigt då en menniska för samma ändamål brukar mordvapnet hungern. Penningegaren har härigenom bekommit öfvertaget och fått den penninglöse under sig, emedan den förre fritt obehindradt och till följe af lagens glömska kan använda det våld han eger i sin hand, men om den sednare ryc-

*) Läsaren behagade erinra sig en föregående korrespondensartikel från Paris under rubriken: *Hvad är en Turist?*

ker an med det våld, som också han kan taga till, så heter det alldeles i sin ordning uppror, och anses derefter, emedan lagen tager notis om detta. När samhället småningom vaknar till en högre sans, skall väl luckan i lagstiftningen fyllas, och något nytt kapitel torde kanske komma att inflyta i missgerningsbalken, som utsträcker begreppet om strätröfveri, stöld, våld och mord något längre än blott för de tillfällen, då man hotar sin nästa med sådana vapen, som en smed gjort. En liten be¸ynnelse eller aning härom förefinnes redan i de taxor eller tvångspris för vissa födoämnen, dem styrelsen vid sina tillfällen och på vissa ställen utfärdar, och hvarefter varorna icke få stegras. Men detta rör blott handeln, och står, för öfrigt, äfven der såsom en besynnerlighet, ett slags intrång emot handelsfriheten, emedan grundsatsen, hvarpå detta förfogande med förnuft skulle kunna grundas, icke går igenom det hela af staten, eller ännu af mången ens begripes, mycket mindre erkännes. Samhället kan likväl icke påräkna lugn förr än rättvisan utbreder sin välgörande inflytelse för alla dess medlemmar; och det är ganska klart, eller skall blifva det mer och mer, att om man också icke alls vill medtaga arbetsklassernas fordringar, såsom menniskor, i beräkningen af det allmänna väl, som staten har till skyldighet att befordra, utan endast ser på den enskilda klass, som hittills ensam skrifvit lagarne både för sig och för de öfriga, utan att dertill vara uteslutande qvalificerad hvarken genom större välvilja eller större kunskaper, öfverhufvud, i det *verkliga* ämnet; så måste man medgifva, att det blir angeläget — förr eller sednare oundvikligt — just för *sjelfva denna enskilda klass och dess egen räddning*, att i tid och i godo inrymma ett kapitel af högre och sannare rättvisa åt arbetsklasserna. Ty man skall aldrig lyckas att göra begripligt för *dessa*, att samhället ej äfven för dem är till: hvar och en stackare, kanalje eller uvrier skall ganska säkert erkänna, att han handlar orätt då han tar till vapen för att skaffa sig mat, men lika så visst ligger i djupet af hans själ en outsläcklig fordran på, att man också *å andra sidan* skall erkänna sig göra orätt emot honom, då man begagnar hans svett och armod till medel för att från honom tilltvinga sig hvilken qvan-

titet af arbete man behagar. Det är just denna medfödda, men ännu icke erkända filosofi, som arbetar och gäser i sinnet hos millionerna; den är på en gång så ohämmelig och så farlig för den lilla, penningegande och betalande klassen, att denna i god tid bör se sig om. Det måste väl ändock till slut vara rådligare och bättre att medgifva skrifningen och promulgerandet af några nya paragrafer i lagen, än att få klubbor, svärd, liar och yxor öfver sig. Rysligheten och orättmätigheten af ett dylikt våld från arbetsklassernas sida bestrides för ingen del; dess karakters afskyvärdhet är gifven; men frågan är endast om möjligheten att afvända en naturkraft, som oundvikligen uppträder i verksamhet, derföre, att en lucka i rättvisan på annat håll ännu eger rum. Den allvarsamma kedja af tankar, som jag här uppskrifvit, utgjorde föremålet för en mängd afhandlingar i böcker och brochyrer, ej mindre än för öfverläggningar och samtal under de stormiga veckorna i Paris. Uvriererne hade gjort sina möten med den klart uttalade föresatsen, att likasom fabrikanterne och mästarne på sin sida förut hade samlat sig till kongress — eller «rotat sig ihop», såsom det hette — för att öfverenskomma om att icke utlemna arbete åt någon utan mot vilkor af två timmars tillökning på arbetsdagen; så skulle äfven uvriererne nu, på deras sida, råkas för att göra aftal om att icke arbeta på någon verkstad förr, än dessa timmar återlemnades. Man ser, att här, likasom i mycket annat, *är det sjelfva de högres sätt att gå tillväga, som tjenar till mönster och exempel för de lägre.* Det blef *kongress* emot *kongress; protokoll* mot *protokoll*, ehuru med olika färg på bläcket. De högres seder, upptagna och utöfvade bland massorna, bekomma blott genom en besynnerlighet i språket, helt nya och motsatta namn. Uvriererne kunde icke hoppas vinna sin önskan att återfå sina timmar, med mindre än att de gjorde en *allmän* öfverenskommelse, det ingen utan detta vilkor skulle fortfara att arbeta, alldeles som fabrikanter och mästaren förut icke kunde vinna sitt mål, utan genom en likstämmighet i planen för dem alla.

Men för att göra öfverenskommelsen allmän måste man råkas. Uvriererne voro för många att samlas hos Tortoni eller på någon café: de hade icke heller råd att depensera vid tillfället. Deras kongress blef således lång efter Boulevarderne, och en stor mängd af emissarier ibland dem gingo (efter hvad polisen sedan upptäckt) omkring på alla möjliga verkstäder djerft och rent ut uppmanande gesäller och arbetare att lemna göromålet. Den väpnade styrkan kom naturligtvis att sopa rena Boulevarderne. Uvriererne satte sig nu till motvärn, barrikaderade sig och togo till vapen. Blod flöt och flere offer föllo, icke allenast bland de upproriske, utan äfven beklagligtvis ibland ordningens upprätthållare.

Under de talrika arresteringarne och polisförhören upptäcktes likväl, att, utom den stora och allmänna orsaken till oroligheterna, hade äfven guld varit i omlopp och verkat för tillfället. Hvarifrån detta guld kom, utgjorde ganska lifliga frågor i talrika debatter. Att «någon» eller «några» velat begagna sig af den hos arbetsklasserne redan befintliga sinnesstämningen för att leda missnöjet till en explosion, *just nu*, ansåg man begripligt. Men *hvilken* skulle denna hemliga demon vara? För att sätta konung Ludvig Filip och Hr Thiers i ännu större förlägenhet, just då de som bäst behöfde alla sina krafter för den orientaliska frågan, kunde den tillämnade explosionen mycket väl vara en beräkning af Rysk eller Engelsk uppfinning. Så utlades saken af ganska många, och det var verkligen farligt för Engelsmän, att under dessa dagar visa sig i publiken (jag skulle kunna nämna en medlem af denna aktningsvärda nation, som, för att känna sig rätt fredad, utgaf sig för Svensk: Svenskarne anses i Paris för det oskyldigaste af alla folk). Men de elakaste utläggarne — med Charivari i spetsen — gåfvo saken en helt annan tydning, och ville göra troligt, att polisens egna förklädde agenter utdelat penningar till åvägabringande af oroligheter, tillräckligen stora för att draga Pariserpublikens uppmärksamhet ifrån den utländska politiken (hvaruti Hr Thiers m. m. icke figure-

rade fördelaktigt); men likväl icke farligare — åtminstone icke för thronen — än att de sedan lätt kunde dämpas genom nit och ett idogt arresterande. Huru många i Frankrike kunde sätta tro till en så mörk version, vet jag icke.

Men det vissa var, att konung Ludvig Filip hela tiden undvikit att vistas i Paris. Han har så många gånger gifvit prof på sin personliga oförskräckthet, att han visst icke nu kunde misstänkas draga sig undan af fruktan för ett upplopp till; men äfven för en man utan rädsla utgör dylikt imedlertid alltid obehagligheter, och saker finnas, vid hvilka man, oaktadt repetitioner, aldrig rätt vänjer sig. Flere konseljer höllos ute på Eu; men konungen begaf sig sedan till S:t Cloud, bodde på detta sköna slott, och reste blott stundom in till Tuilerierna på några timmar.

Såsom franska äran fortfar att utgöra fransmannens förnämsta ömtålighet, och den förvånande traktat, hvarigenom de *fyra* stora makterna, utan den store *femtes* (Frankrikes) hörande, på egen hand arrangerat den orientaliska frågan, icke kunde undvika att såra franska äran; så var krig — krig — och alltid krig hvar menniskas enthusiastiska talämne under dessa veckor, och är så ännu. Personer funnos visserligen, som röstade för fred och talade derom så halfhögt de vågade; men, oaktadt de förmodligen härtill bevektes af endast menniskokärlek, förekastades det dem dock beständigt, att deras enskilda spekulationer, hvilka händelsevis för dem personligen voro af det slag, som blott under fred prospererade, gåfvo dem den egentliga driften att vara så fiendtliga emot blod. Med undantag af dessa personer således — hvilka, ehuru högt de än kunde befinna sig i samhället, dock icke voro många till antalet — delades krigslystnaden af hög och låg på ett underbart sätt, och gaf sig ofta luft genom pittoreska scener. Flera pariserjournalers methodik var härunder särdeles intressant att betrakta. Jag talar icke om journal des débats eller la presse. Men alla de öfriga, som stå under Hr Thiers's disposition — ehuru ständigt med en viss massa oppositionsfradga kring läpparne, för att vara vackra och blifva trodde — manövrerade och marcherade mycket skickligt; o-

lyckligt blott, att man fullkomligen förstod dem. Aldrig började le Siècle någon ledande välskrifven artikel rörande den utländska politiken, utan att under trumpetskall framdraga den sårade franska äran och framhålla nädvändigheten, ja, oundvikligheten af ett krig, för att upprätthålla sin värdighet och sig sjelf ibland de fem makterna, som tycktes på väg att endast vilja vara fyra; *men*, slöt alltid meningen, *ehuru vi äro de förste och främste af alla att rösta för ett krig*, finna vi oss dock högt uppmanade att bedja ingen förhasta sig; ingen bör nu för tiden vara barnslig. Franska kabinettet fick i fem eller sex särskilda repriser de kännbaraste puffar ifrån engelsk-ryska sidan; och hvarje gång utbrusto dess journaler: »hvad är detta? krig, blott krig kan utplåna en slik skymf! vi måste hafva krig! krig! *men* utan förhastande, och utan barnslig snarstickenhet. Det kan vara sant, att man gifvit oss en örfil på vänstra kindbenet, men på det högra skall ingen våga ett dylikt försök. — Hvad? man har sannerligen approcherat sin hand till vårt högra öra? Godt; det var allenast ett missförstånd; sparka oss skall imedlertid ingen af de fyra understå sig. — Hvad? man har då verkligen också sparkat oss? sparkat oss baktill? Nå; det var ett misstag: i alla fall skall ingen hafva mod att sparka oss framtill — o. s. v.

Oaktadt så talangfulla methoder att bibehålla tycket för fred, qvarstod allmänheten i sin afgjorda stämning för krig, och tycktes hvarje dag endast andas en ökad förargelse öfver att icke få börja. Några stygga träsnittfigurer i Charivari, presenterande systemets ställning för publikens ögon, göto skämtets olja på förargelsens eld. Uvrierernes oväsen, långt ifrån att afleda, förde Fransmännens tankar och tycken ännu mer in på vägen till fejd och blod. Madame Lafarges förskräckliga rättegångshandlingar, som voro i hvar mans hand, gjorde äfven sitt till att vänja allas sinnen vid döden.

En utlänning, som jag, lustvandrande på gator, broar och quaier, kunde icke ständigt äta vindrufvor, ehuru deras herrliga tid nu var in-

ne och man för en sous fick mera än man kunde förtära på en timme. Man måste väl höra och se något tillika. Vid quaierna Voltaire och Malaquais finnes en stor mängd butiker för gravyrer och porträtter: man har der att tillgå Napoleon i alla dimensioner och under alla åldrar, både mager, med sin intressanta blick såsom general och förste konsul, och klumpig med sin köttiga blick såsom Kejsare och förlorad. Frankrikes öfrige ryktbare män, förträffligt graverade, ifrån Pharamond och Clovis till Ludvig Filip och Thiers, ser man här likaledes. Vid de begge sistnämnde dröjde jag en middag länge, och stod i så djupa betraktelser, i sjelfva glasdörren, der männen hängde, att mam'zelle de la librairie der inne vid sin mahognybyrå tydligen började förundra sig öfver, att en person, som ej tycktes vilja stiga in till henne, icke åtminstone steg ut och gick sin väg. Jag stod der framför Thiers och Ludvig Filip. *Thiers* hade, såsom vanligt, ett korrt, mycket slätt kammadt hår, höll det runda hufvudet litet på sned, och det helt och hållet polisong- och mustasch-lösa ansiktet visade den mest bedjande blick, full af försäkringar och heder. «Åh . . ändå!» tycktes vara innehållet af hans själ, vara hans början och slut. Man kan icke neka, att något mystiskt och oförklarligt ligger häruti: talangen, att uti en tid, som vår, och i ett land, som Frankrike, kunna handla som Hr Thiers, och ändå sitta qvar, är utom allt tvifvel ganska stort; och ett hemlighetsfullt väsende döljer sig i talangen. Att det Franska Kabinettets närvarande, åtminstone skenbara fainéantise icke hos en man, som Hr Thiers, kommer af oförmåga att utföra affärer, bevisar sig lätt af hans «förutgående»; han måste hafva sina skäl, att nu *icke vilja* göra något, icke vilja kriget, icke vilja hvad Frankrike vill. För att om möjligt utgrunda hans karakter, återkallade jag i minnet ett antal af hans yttringar i sitt 10-volumer stora verk öfver Franska revolutionen. Dessa yttringar öfver grundmeningen med Europas närvarande sträfvanden, sakna icke sin märkvärdighet, och jag stod der i mina

betraktelser framför det lilla graverade hufvudet. Konung *Ludvig*, åter, hade ett annat slags ansigte, som hvar man känner. Det var mycket skönt, verkligen intagande, mycket bra; gravören hade heder af sitt arbete.

Men äfven framför detta anlete stannade jag rörd och eftersinnande. Att i tio år oafbrutet kunna hafva varit konung öfver ett så stormigt land, bevisar mycken skicklighet; att hafva undgått så många kulor, mycken lycka. Man har icke sådana händelser, om man icke är ämnad till någonting. Napoleon benämndes på sin tid *Ödets man*, och var det otvifvelaktigt: Ludvig Filip måste vara *Försynens man*. Jag återkallade i mitt minne Konung Ludvigs barndom, hans ungdom, hans lefnad i Schweitz och annorstädes. Också han hade i sina dagar icke blott varit lärjunge, utan äfven lärare, ett slags skolmästare. Måste icke sådant vara rörande att tänka på? Hvilken idyllisk lycka hade han icke säkert njutit i sin trefliga skola: och nu — konung! Förfärliga skickelse i en period som vår. Men ingen undgår sitt öde; det är der före bäst, att i tid se sig före och akta sig innan man kommer för långt, så att man icke vidare kan träda tillbaka. Vid denna sluttanke lyfte jag på hatten för boklådans dame och gick tillbaka bort ifrån porträtterna.

A. B. 30/10/40. (Slutet följer.)

DEN ALFVARSAMMA SIDAN.

(Slut fr. gårdagsbl.)

Just denna dag var den Söndag, hvarom jag i början talade, och på hvilken St. Clouds folkfest skulle firas. Äfven skulle denna dag St. Clouds vattenkonster sista gången för året springa: och dessa vattenkonster försäkras vara näst efter Versailles' de ypperligaste och förnämsta i verlden. Det var icke långt lidet på dagen; vädret skönt, luften klar och täck; jag beslöt derföre att fara ut till St. Cloud, dit man kommer från Paris på tjugu minuter. Mitt företag sammanknöt sig så mycket lättare med de tankar jag nyss upplefvat i boklådan, som Konungen för närvarande vistades ute på St. Cloud. Jag anade icke, att jag der skulle få se både honom och Hr Thiers tillsammans.

I förbigående: om någon Svensk undrar eller finner en orimlighet i händelsen, derföre, att enligt hans riktiga religionsföreställningar ingen boklåda bör vara öppen eller tillgänglig på Söndagen, så måste jag erinra, att i Paris håller handeln, till sedernas skada, ingen eller ganska liten helg. Alla bodar stå öppna om Söndagen: på sin höjd lyftas, under sjelfva messans stund, de artiklar in i bodrummet, som annars finnas till åskådande på gatan: denna aktning eller varsamhet är likväl vacker. Jag frågade en gång en ung abbé om orsaken till denna inlyftning, som jag icke kunde begripa. Han förklarade bruket vara gammalt och hafva sin grund i ett citat, hvilket handlade om det otillåtliga uti att under sabbaten bedrifva sina saker under bar himmel. Jag beundrade katholikens lärdom och skicklighet att komma under tak med sina seder. Om han för öfrigt hade rätt, vet jag icke. Jag har endast gjort den anmärkning, att om man köper i en bod på Söndagen, anses det af den handlande icke med välbehag om man prutar, hvilket deremot lättare fördrages om hvardagarne. Äfven härtill vet jag ingen orsak; men jag skall fråga min abbé. Det afskyvärdt lättsinniga Franska folket vet skäl för allt hvad det gör, och tager icke sällan sina resoner ur katholicismens mun.

För att komma vigast ut till St. Cloud, gick

jag utföre till Seinens strand vid quaie d'Orçay, straxt nedanför den stora kassernen. Här ligga alltid små, nätta ångbåtar, som hvarje halftimma löpa till St. Cloud. Biljetten kostar 1 frank, och det låter höra sig. Vi foro utaf, och det gick så mycket bättre, som vi följde med strömmen. Vi passerade på högra sidan *Elyseiska fälten* och sedermera *Passy*: på venster hade vi det stolta *Marsfältet*, i hvars fond man ser *l'Ecole militaire*. På ångbåtar har man oftä intet annat att företaga sig, än att göra sina betraktelser. Det var således svårt för mig, att från relingen varseblifva dessa ställen, utan att låta mina minnen flyga litet omkring i historiens verld. Få platser på jorden hafva varit vittnen till så rysliga och skiftande scener, som le champ-de-Mars. Långt före Christendomen, då redan Paris fanns under namn af *Lutetia* (Gallernes *Lutukezy*), utgjorde detta en offerplats åt krigsguden, hvarföre Romarne, då de hitkommo, uppnämnde det efter Mars: det bär, efter 2000 år, hans namn ännu och brukas för exerciser. På en rymd af 67,500 qvadratfamnar kunna många regementer manövrera. Men under revolutionen föregingo här ohyggliga uppträden: barbarisk musik uppfördes för att lifva en oanständig dans; ogudaktiga representationer skedde af friheten, såsom gudinna; fanatiska tal höllos, och sjelfva Mairen af Paris såg sig här halshuggen. Mig förekom Marsfältet icke vackert, emedan jag dervid föll med mina tankar på vårt kära Ladugårdsgärde, som omgifves af de täckaste lundar, då deremot allting omkring le Champ-de-Mars är flackt eller bebygdt med hus, och endast uppe i hörnet vid ändan af Labourdonnayes avenue synas några träd.

Vår båt, ilande på Seinen, lemnade snart Paris helt och hållet, vi sågo innan kort på vår ena strand Boulognerskogens ännu unga*) bocage (bokhage), och vi voro, efter halfannan qvarts lustfärd, framme vid St. Cloud. Detta slott ligger högt omgifvet af ansenliga skuggrika och intagande parker; churu mycket mindre än Ver-

*) Sedan de allierade här huggit, har skogen icke ännu hunnit blifva stor.

sailles, är dess belägenhet vida vackrare. Nedanföre sig har det kallat till sitt sällskap en liten stad, som hyser 2000 menniskor.

Under färden hade jag kommit i närmaste sällskap med tvenne personer: den ena, en ung officerare af chasseurerne, men den andra en civilist, en man ifrån Lothringen, hvilken jag efter hans stora och breda händer dömde att vara brukspatron, helst sedan jag fick höra att han var hemfödd i sjelfva Wallonlandet (litet nordvest om Lorraine.) Med honom ville jag så oändeligen gerna inlåta mig i samtal om det sköna Lothringen, om Nancy och om Luneville, som jag i inbillningen alltid älskat, af många orsaker, men isynnerhet för Stanislaus Leczinskys skull. Det ännu intimare skälet (historien om Jamerais-du-Val) vore här för långt att omföra. Men omöjligt! Min vän ville oupphörligen och endast politicera, och jägareofficeraren var häruti ännu ifrigare än han. Hoppet om ett snart instundande krig stod för hans ögon såsom den mest hänförande, den mest intagande gudinna. Man skall en gång hafva sett en liflig fransos, upptänd af begär till ära, minnet fullt af sitt folks tusen vunna bataljer, hjertat sjudande af lystnad efter nya segrar, ögonen blixtrande som af antändt krut, och alla tio fingrarne under samtalet framsträckta likt uddarne af tio bajonetter. Allt emellan öfverläggningar och deduktioner kommo häftiga korta utrop, snarlikt konvulsioner, intet annat innehållande än blott dessa ord: «ah! ah! om vi *nu* hade Napoleon! Napoleon! l'empéreur!» Att en mängd menniskor med öron funnos omkring oss på ångbåten, det betydde ingenting för honom. Jag, i min för tillfället till motvigt passande lethargi, frågade, när andrum gafs för mig att också få säga ett ord, huru det ändock skulle gå an för Frankrike ensamt att bjuda fyra sådana jättemakter spetsen, som Ryssland, Österrike, Preussen och England? Hvilka härar hafva väl herrarne att ställa upp emot halfva Europa, sade jag; på sin höjd 500,000 man? «Monsieur!» fick jag till ljungande svar, «utom en half million linietrupper, hafva vi minst lika mycket till i konskriptionsmanskap och nationalgarde, och våra krigsförråder äro outtömliga!»

Godt —

«Och för öfrigt —»

Nåväl?

«Vi hafva *sympathier* i alla länder, min herre, blott vi få komma dit,» utbrast chasseuren och störtade fram de svarta lockarna öfver den hotfulla pannan. «Var viss på, att ingen engelsman gillar lord Palmerstons ryska politik. Och tyskarne — les Allemands, voyez vous. —»

Ja, tyskarne hafva, efter mitt begrepp, alltid varit tyskar.

«Sant; men låt oss bara en gång till komma öfver Rhen och språka med dem. Och italienarne, de hafva också en gång förr älskat den franska trumpetens klang.»

Jag försökte kasta litet svalkande vatten på samtalets eld genom en komplimang. «Om Konung Ludvig lemnar sitt bifall till kriget», sade jag, «så kommer det visst att gå väl, ty på stora generaler och härförare lider Frankrike ingen brist för närvarande. —» Chasseuren fixerade mig. — «Nå, det är då sant, att Gérard och Soult torde vara litet gamla nu; men till häst är man alltid ung; för öfrigt, om eder konung sjelf skulle vilja gå i fält, hvem påminner sig icke hans tapperhet vid Valmy? det skall säkert gå förträffligt! Vi behöfva knappt vidare tala härom, tycker jag. Låt oss taga ett annat ämne.»

Chasseuren gaf mig ett kort, ganska hvasst och tvärhugget «Oui monsieur» till svar. Men litet derefter tillade han vekt, drömmande och till hälften för sig sjelf: «Valmy! Jemappes! Fleurus! Custine, Kleber, Kellerman, Napoleon! o min herre, ni är af en aflägsen och vild nation, ni känner icke oss och vårt Frankrike! när vi komma i fält, när vi höra kanonerna ordvexla om segern och bajonetterna tala om blod, då stiga fältherrar fram midt ibland oss, hvilkas namn ingen hört före bataljdagen; sådant är Frankrike. Och dessutom, min herre, är Frankrike Europa nu. Vårt land är de nya tankarnes land. Faller Frankrike, så faller Europa, och det skall man icke tåla till slut. Hvart våra härar skulle komma i *denna* strid, hafva de folken med sig och för sig. Kriget skulle börja med en half million soldater och sluta med 30 millioner. Frågan är icke mellan Ludvig Filip på den ena sidan och Nicolaus på den andra, utan emellan

Europas population på den ena sidan och furste-omgifningarne på den andra: på hvilkendera af dessa två sidor konung Ludvig och Hr Thiers är, afgör om vi få krig eller ej —.»

Jag vände mig hastigt bort, tog upp min näsduk, en pjece, som alltid är nyttig att hafva, såg på Lothringaren och gjorde honom några tillräckligt dumma frågor, hvilka om jag minns rätt, slötos med en begäran att få veta, huruvida man ännu i Nancy kände Strauss och hans obeskrifligt utmärkta dansmusik? Jägareofficeraren störtade härvid upp och i fullkomligen rät vinkel bort ifrån en så likgiltig politicus, som mig Men hur det var, förfelade icke Straussens lyckliga namn att äfven på honom utöfva sin verkan: ingen Fransos, äfven den mest brinnande hjelte, är icke tillika enthusiastisk valsör. Strauss egde rykte kring hela Paris, och hans hänförande rhytmer läto hvar afton höra sig på concert Vivienne och på Valentins. Hastigt och lustigt var således kriget för en stund glömdt, och jag hade, nästan lika lyckligt som Hr Thiers sjelf, bekommit uppskof i den Europeiska frågan.

Detta allt tilldrog sig på ångbåten. Men när vi landade vid S:t Cloud och hoppade upp på stranden, voro de begge Fransoserna så artiga, att de erbjödo sig visa äfven en opolitisk utländing park, trädgårdar, slott och vattenkonster.

När vi hunno upp till staden, var marknaden och den s. k. folkfesten redan i full gång. Ett värre och ohyggligare oväsen har jag aldrig hört. Huru många tusen menniskor sammanlupit vet jag icke. Den hölls på gator och gränder; och det var förnuftigt. Men musiken! här kunde den mest inbitne musikus hafva blifvit botad. Gigantiska trummor, liggande i samma ställning som ölfat, slogos med vedträn på ena sidan, och med sopqvastar på den andra: det var turkisk musik. Stora pappskärmar, målade och skurne i form af monstruösa käringar, stodo uppställda på altanerna, och grinade med de hiskeligaste trutar, alldeles som Gargantua. På somliga hustak såg man bilder, föreställande ofantliga kor

med förgyllda horn. Att man hade roligt, behöfde icke dragas i tvifvel: endast jag var dummemang melankolisk. Det led emot aftonen, hvilken denna årstid i Frankrike kommer öfver en med hastigt tilltagande skuggor.

Imedlertid hade jag i tumultet förlorat mina begge vänliga krigare, mina följeslagare i den Europeiska frågan. Säkert hade de funnit större uträkning att deltaga i dansen, än att vara cicerone åt en Svensk, som just icke mycket begrep. Jag hade också ej stort emot denna skiljsmässa. Jag aflägsnade mig ifrån skådeplatsen för det bullersammaste nöjet, och gick bort till mindre och glesare trupper, för att okänd, ensam och för mig sjelf betrakta de claire-obscurer eller Notturrer, som kunna hafva sin betydelse. Hvad som genast från början förvånat mig, var att se en så ansenlig manstyrka trupper, i öfver- och undergevär, blandad med i folkmassorna. Nästan hvar tredje karl var en soldat. Det förekom mig som om man fruktade för upplopp midt i glädjen: marknaden kunde naturligtvis icke hafva blifvit aflyst, ej heller folket hindradt ifrån att komma; men det såg ut att bevakas likt uvrierer. Ty soldaterna, som gingo med sina vapen midt ibland de muntra dansörerne och dansöserna, gjorde för egen räkning ingen mine af att dansa. De vredo endast upp sina mustascher allt som oftast, och sökte få spotta derest plats gafs.

Efter en stund kom jag bort till en post, som stod på vakt vid sjelfva ingången till parken. Jag frågade honom, hvarföre så mycken militär var samlad vid S:t Cloud? «Roi est ici», svarade han mig.

Att Ludvig Filip var på S:t Cloud visste jag; men jag hade nästan inbillat mig att få se borgarkungen af år 1830 sjelf deltaga i folkfesten: åtminstone promenera eller visa sig bland allmänheten: åtminstone icke behöfva väpna sig.

Jag gick i allt slutnare tankar ifrån staden och in i slottsparken, hvars skyhöga trän med lummiga toppar pekade mot himmelen, men dock dolde denna för min syn. Jag såg på de hoppande kaskaderne; det var ett silfver, som lekte och sprang. Midt på en stor, grön, rikt gräsbevuxen plats gick en ensam vattenstråle emot höjden: det var den starkaste och beundransvär-

daste af dem alla. Den gick lika högt, som de högsta trän, och rundt omkring hela platsen syntes luften uppfylld af ett fint, fuktigt perldam, violettgrått emot aftondagern.

Såsom jag ville närmare betrakta sjelfva slottets byggnad, vände jag mig på en trädgårdsgång dit framåt. Men när jag kom halfvägs, stod der åter en post, och han sade: «On ne passe pas.»

Konung Ludvig Filip är här, hviskade jag till mig sjelf, och vände lydigt tillbaka. Borta i en annan af den stora parkens gångar upphann jag några små strödda partier, hvilka äfven promenerade med ryggen emot slottet, i en direktion, som utvisade, att också de blifvit afvisade.

Jag gaf mig här i sällskap med tvenne damer, hvilkas delikata röst och fina prononciation utgjorde en verklig förtjusning att blott lyssna på. De tycktes tillhöra något pensionnat, och den äldre, som förde ordet, ledde samtalet på Fénélon, och på hans skildring af Pylion i Tyrus. Fénélon utgör ännu en älskad författare hos en viss klass af den äldre regimen, hemma i trakten af S:t Sulpice och rue de Grenelle. Fénélons Télémaque är icke här, som hos oss, en barnbok, utan ett klassiskt poem, en epopée i obunden stil. Med en udd i samtalet, som aldrig kunde spåras, men efta kändes, reciterade hon långa stycken ur Télémaque, innehållande beskrifning på Pygmalions slott, hans lefnadssätt, hans tillstånd och sinnesförfattning i sin såväl bevakade borg. Jag gissar, att hon tillhörde någon gammal ätt, som älskade huset Orléans mindre än huset Bourbon.

Vid en ny allé veko vi af ifrån hvarandra, och jag befann mig åter ensam. Jag tog upp min skarpa, nya, hos Laberoire köpta kikare och beskådade dermed på afstånd en slottsbyggnad, som jag icke fick nalkas närmare. Efter en stund såg jag en af slottets portar sakta öppnas, och tvenne personer träda ut. De stadnade på trappan, och den ena af dem — den, som framför den andra utmärkte sig genom sina rika polisonger — såg sig omkrig. Derefter gingo de att promenera, och vände sig åt den sidan af parken, som låg aflägsnast ifrån

staden, dansarne och folket; således till den alvarsamma sidan. Då jag genast upptäckte hvilka dessa tvenne män voro, så är det väl förlåtligt, att jag, såsom utländning, såg på dem genom min kikare så begärligt som möjligt.

Den enes släta, runda och skägglösa ansigte vände sig allt som oftast litet på sned, under åtbörder, som med all underdånighet likväl tydligen tillkännagåfvo förklaringen. Den höga pannan i den andres anlete nickade håråt, kort, men merendels vänligt.

Straxt derefter började den förre med en liten spatserkäpp rita figurer i sanden framför den andres fötter. Jag, borta under mitt aflägsna träd, skulle — ehuru jag ingen kassa hade — velat gifva ut bra mycket, om jag kunnat se hvad han ritade i sanden. Men snart gjorde han sin figur så stor, och började tillika sjelf promenera omkring sina konturer, att jag genom formerna af hans gång trodde mig kunna sluta till hvad det angick.

Han ritar af Ryssland! sade jag för mig sjelf, och stod som på nålar. Men snart utvidgade han sin teckning ännu mycket mera; och den andra, än högre personen deltog så lifligt i framställningen, att äfven han började smått promenera kring ritningen i fonden, beseende allt med nöje.

Han har ritat af hela Europa! hviskade jag till mig. Men hvad skall jag kunna sluta af allt detta? Hvad är de begges mening? Betyder det att Ryssland, efter att hafva tagit Konstantinopel, skall taga det öfriga af verldsdelen? men då tycker jag icke, att de begge borde blicka så tillfredsställdt på sin figur. Eller betyder det, att Frankrike skall komma att beherrska Europa? föga troligt. Eller öfverlägga de om ett nytt system för den Europeiska jemnvigten, bestående deruti, att Ryssland får disponera fyra femtedelar, och Frankrike en femtedel? ett så beskaffadt jemnvigtssystem är visserligen muntert.

Men genom en ny vändning, som sandritningen tog, började jag ana, att jag alldeles be-

dragit mig, och att saken ej angick Europa. Jag fann det tydligen vara omkretsen af staden Paris och linien för dess ifrågakomna fästningsverk med sina tjugu bastiljer, ämnade emot folket sjelf, säga vissa förtalare, som nu måste vara å bane emellan de tvenne höge tecknarne.

I detta ögonblick hördes en stark fanfare eller, rättare sagdt, ett crescendo af dansnöjets buller derute i staden. De tvenne tecknarne stirrade hastigt upp ifrån sanden, kikade åt sidan, och satte, ganska talande, upp sina händer emot det hållet, hvarifrån ljudet kom, så som man gör, när man uttrycker sin afsky för någonting. Derpå spatserade de snabbt bort åt den sidan, som låg ännu aflägsnare från folket.

När jag icke kunde se dem längre, lade jag ihop min kikare, stoppade den tankfull i fickan på min redingot, och sade sakta, men med tillförsigt, och på ett språk, som jag ej behöfde frukta att någon i S:t Cloud skulle begripa, nemligen på mitt modersmål: »*Konung Ludvig bryter icke med Nicolaus: det blir icke krig i Europa nu. Hvad som kan föreslå i Paris, vet ingen.*»

a.k. 31/10 1840

Från vår Korrespondent i Paris.

Paris den 16 Dec. 1840.

Huruvida Napoleon mycket tänkt på *Mozart*, är osäkert; lika ovisst om Mozart någonsin sysselsatt sina tankar med *Napoleon*: icke destomindre skulle de begge, efter döden, sammanträffa. En af Mozarts skönaste skapelser skulle gifva den förnämsta hyllningen åt Napoleon, vid hans sista seger-intåg; och sjelfva denna fest skulle åt Mozarts komposition gifva möjligheten att blifva hörd på ett sätt och med en enthusiatm, utan like förut. Jag talar om det *Réqviem*, som var Mozarts och blef Napoleons. Krigets genius lade sig till hvila i musikens.

Om hela den stora begrafningshögtidlighet för öfrigt, som d. 15 December i Paris satte en million menniskor i rörelse, kunde vara mycket att berätta. Så lysande den till sitt yttre syntes, svarade den dock i detta afseende ej mot alla deras väntan, för hvilka Bonaparte är en halfgud. Sjelfva folkmassornas bifallsrop, hurrningar och glädjeåtbörder öfver att få åtminstone "les restes" eller "les cendres" (såsom det balsamerade liket här oratoriskt kallas) af sin älskade "empereur" inom kretsen af hans fordna hufvudstad, hämmades ganska betydligt genom den bistra kölden och blåsten. Lyckligtvis dämpades också härigenom alla revolutionära utbrott, för hvilka man på denna dag mycket fruktade; en fruktan, som delades lika mycket ifrån den ena politiska sidan, som ifrån den andra, emedan ingenting mera, än sådant, stör och förderfvar tidens utveckling till det goda, sanna och nyttiga, likasom det ger illviljan medel i händerna till förebråelser mot "seklet". Allt aflopp här som det skulle. Prinsen af Joinville hade dagen förut kommit med askan till Courbevoie, nära Neuilly; och han ledsagade den nu härifrån ända till Invalidhotelet, der Konun-

gen sjelf, med yttrande af några ganska vackra ord, mottog henne. Hela den långa uppgången ifrån Seinestranden till Invalidhotelets port hade man på ömse sidor prydt med kolossala gipsstoder, så att likets höga, skönt arbetade och af guld glänsande triumfvagn framgick genom en allé af furstar och fältherrar. Deras namn förtjena att ihågkommas; de voro på ena sidan: Clovis, Carl Martel, Philip August, Carl V, Johanna d'Arc, Ludvig XII, Bayard, Ludvig XIV, Turenne, Duguay-Trovin, Hoché, Latour d'Auvergne, Kellerman, Ney, Jourdan, Lobou; och på den andra: Carl den store, Hugo Capet, Ludvig IX, Carl VII, Dugueselin, Frans I, Henrik IV, Condé, Vauban, Marceau, Dessaix, Kleber, Lannes, Massena, Mortier och Macdonald. Alla stodo i helsande somliga i böjd ställning, för att åskåda den från oceanens sköte återkommande "siste Européen" (Napoleons nya tillnamn), och bivista hans yttersta jordfästning.

Men hela denna prakt för ögat betydde intet emot det osynliga och underbara intryck, som elektriskt meddelade sig genom blotta tanken på den man, hvars ande nu var närvarande. Och det var denna ande, som skulle befrämjas till tystnad, invigas till evigt lugn genom Mozarts Reqviem.

Solorösterna, som skulle utföra detta verk, voro följande sexton; ***sopraner:*** Julia Grisi, Persiani, Damoreau och Dorus-Gras; ***alter:*** Paulina Garcia, Albertazzi, Eugenia Garcia och Stoltz; ***tenorer:*** Rubini, Duprez, Alexis Dupont och Massol; ***baser:*** Levasseur, Lablache, Tamburini och Alizard. Det var således som italienska operan och den fransyska (l'academie rovale) förenat sina krafter, för att tillväg bringa ett utförande, som väl ingenstädes annars i Europa kan åstadkommas dylikt.

Sjelfva repetitionen af denna sång hölls

några dagar förut i franska operans lokal, hvarest den lät ännu bättre än i Invalidkyrkan, och det af flera orsaker, men ibland annat för rummets mera musikaliska beskaffenhet. För att undertrycka mitt eget omdöme, vill jag endast anföra hvad en härvarande konstkännare yttrade om denne illustra repetition, utan tvifvel en af de egnaste i sitt slag.

Vi begåfvo oss till operan sade han. Hvad borde man icke vänta af en samling röster, sådane som dessa? Det måste blifva märkvärdigt att med uppmärksamhet följa dem, hvar för sig och studera huru de, oaktadt de söka sammansmälta sig till ett, dock utan tvifvel låta hvardera sitt olika lynne framskymta och skugga det hela med den skäraste individualitets behag. Så skedde också.

Repetitionen börjar. Hvilken tjusning utbreder sin makt? huru rörande melankoliskt? Hvilken klarhet i sammansättningen! hvilket majestät i tankarna! För Mozarts själ är döden icke ett förskräckande väsen, det är en engel, klädd i långa slöjor och krönt med blommor. Gömde i ett hörn af salongen, dit ingen kom att störa oss, under glansen af den låga, som en gaslampa strödde öfver oss, njöto vi det ovärderliga nöjet att med partituret följa ett konststycke, gudomligt tänkt och i afton gudomligt hördt. Orchesterns löpningar, partiernas gång, rösternas inträde — allt slog våra ögon på samma gång som våra öron; och vi söka förgäfves ord för att återgifva det djupa, det ända till extase gränsande intryck, som Reqviem, utfördt på detta sätt, skänkte oss.

Midt under de storartade känslor, som musikskalden väckte i vår själ, njöto vi tillika det pikanta nöjet att upptäcka den enskilda tribut, som hvardera af sångarinnorna och sångarne erlade till bidande af ensembelns sublima harmoni. Än var det Mme ***Damoreaus*** så mjuka, men

alltid så väl hållna stämma, hvilken visste att låta sig höras, utan all ansträngning, blott genom några vissa, fint och hastigt accentuerade ord. Ibland de fyra sopranerna, som icke bildade mer än en enda röst, så fulländad var enheten dem emellan, undgick man dock icke att igenkänna *Julia Grisis* brio, och några vissa utmärkt sköna tonfall, dem ingen eger melodiösare än Madame *Dorus-Gras*. — Ibland *alterna* hördes *Pauline Garcias* unga och jungfruliga organ herrska som en liten drottning bland ett troget folk. — *Alexis Dupont* stänkte in några raphaëliska ljud i de fyra tenorernas familj. — Men ibland basarne förnam man den genomskärande *Levasseur*, försmält, men icke försvunnen uti *Lablaches* klangfulla mildhet. *Tamburini* ensam syntes i de högre tonerna söka hämnas på sin allt förkrossande granne.

Uti *Benedictus*, der samma thema återsäges af hvarje stämma särskildt, studerade man med en alltid tillfredsställd nyfikenhet den kamp, som hvarje solo stred för sig och slöt med en kadens. Kontra-alterna framträda på banan först, och Pauline Garcias superba drill tycktes ensam vilja betala hela laget med en lyx i vokalisationen, som ingen hört förr. Men när detta drag upptogs af sopranerna stod man allmänt spänd för att iaktta utgången, och det var i synnerhet M:me Damoreau, som gaf Pauline Garcia ett högst värdigt svar. Levasseur hade hos basarne åtagit sig utförandet af denna kadens, hvilken i synnerhet nu blef förskräckande och ändock rörande, på samma sätt som en i fjerran rymder hotande åska. Ponchard, hvilken under repetitionen innehade Rubinis plats, gjorde slutligen tenorernas sak i detta svåra mål".

Om denna lilla berättelse kan hjelpa

dig, i ditt aflägsna land, att tillika bekomma någon öfversigt af en och annan egenhet hos Europas för närvarande största sångartister, så skall ditt nöje deraf utgöra min fägnad. Napoleons bataljfält var denna dag fantasmagoriskt förvandladt: blickade han sjelf hit ned, så såg han nog kanonkulor, men de voro nothufvuden: djerfva bajonetter, men som nothalsar: lavetter, men förklädda i den milda och tigande skepnaden af paustecken. Skulle det också till sluts tillåtas att göra en liknelse på sjelfva Pauline Garcias drill, så utgjorde det denna stora "hvirfvel" på fälttrumman, detta slags revelj, hvarefter skarorna gå till strid: till seger eller död. — Har Napoleon segrat eller stupat? Skall man tro det allmänna talet, så är han död, fallen och slut, det förstås; men mången håller för, att han lefver, regerar franska folket i dess genius, en gång skall tagas till symbolen på dess fanor, och blifva det fältrop, som förer till triumf. Men detta rykte bör man ej för hastigt fästa sig vid. Det märkvärdiga med honom är emedlertid, att man bortglömt hans slags despotism, hans stränghet, för att endast ihågkomma för hvad han nyttjade den.

Många vänta här, med en viss säkerhet, krig för nästa vår; men jag tror icke alls derpå. Flera inre skäl tala derför, det är sannt; och kanske mera än stämningen i Frankrike, utgöra rustningarne i Tyskland ett kriterium för att man befarar fejder. Men det är ju icke ännu uppdagadt emot hvilka eller emot hvad ett krig skulle föras?

En reaktion föregår i flerfaldiga ämnen; och — om jag får yttra mig så — den är uppkallad med flit. Man skall icke bedraga sig på Tidehvarfvet; det är

en faktmästare, som tager ett steg tillbaka, *rekulerar* med ena foten. Fienden kommer så efter, sälf och lycksalig, blottar sig, och slutar med att anfallas på de ömmaste punkter, der han aldrig väntat något styng. Huru ofta har icke seklet gjort så? men vid hvarje nytt tillfälle minnes man det icke, och tror det aldrig. Deri ligger lyckan. De reaktionära stämmorna föranledas härigenom att väga mätala sig åt alla håll, omtala sig i alla ämnen.

Men sedan de sålunda blifvit väl och i alla afseenden kända, gifver Tidehvarfvet sitt svar. Detta torde — för att ännyo begagna bilder — komma att låta så, som när Levasseur i Benedictus gaf Pauline Garcia sin riposta. Många bland oss torde vara döde då; men vi kunna på förhand ana följderna. — För närvarande anses här en reform af qvalifikationerna för valbarhet till ledamot inom Kammaren vara det angelägnaste, det nästan oumgängliga, för att en gång vinna något resultat för nationen. D. A. n:r 2. 1841.

var litet häj — det tillstar jag — för hans gräs-
liga qvast, hvars mörka, vidt utspärrade qvistar
liknade håret på ett Medusæhufvud. Mannen
sade likväl ej ett enda ord; han höll väl fram
sin stora, knotiga hand, och jag tyckte mig
varsna en djup suck; men intet det minsta ytt-
rade hans läppar.

Då jag redan var ett par alnar ifrån honom,
vände jag mig om, ty hans tysta sätt att tigga
hade förefallit mig högst rörande och ovanligt.
Hans godhet att icke stiga ett enda steg efter
mig, såsom hans gelikar annars ständigt gjort,
förtjenade en tacksägelse. När jag derföre såg mig
om, stod han ännu i samma skepnad med handen
utsträckt efter mig, och månen kastade ett starkt
skimmer öfver det stora, melankoliska, gulbleka
anletet. Jag kunde omöjligen neka mig att gå
tillbaka till honom. »Min vän», sade jag, »jag
har icke en penny, ej en gång en farthing att
gifva er; edra kamrater hafva denna afton ut-
tömt min kopparkassa, men misstyck ej i stäl-
let detta lilla silfvermynt». Jag gaf honom en
sixpence (24 sk.)

»Tis too much, Sir» — — det är för mycket,
min herre; hörde jag en ihålig basröst sakta
framstamma. Tonen, ehuru grof, var likväl me-
lodisk. Jag trädde mannen ännu litet närmare
och svarade: «det är tvertom alldeles för litet,
jag vet det; det tjenar er till föga, men behåll
det likväl.»

Karlen drog sig tillbaka upp ifrån gatan in
på sjelfva trottoiren, och gaf mig en vink att
följa efter. Jag såg mig om och märkte en cab
i största hast komma körande, jag gick således
ur vägen för den, och trädde öfver in på trot-
toiren. Min gatsopare stod här i skuggan, visa-
de en bister och svart figur, lik sjelfva Caliban;
men det lät nästan faderligt, då han till mig
yttrade följande: »min herre har icke länge va-
rit i London?» — Nej, jag är utlänning, som
ni hör; jag har varit här blott några dagar. —
»Lika godt», afbröt han, »men akta sina pence.
herre, för folk af mitt slag, och tag icke upp
penningpungen så här sent på gatorna.» — Ah
lappri, för fattigt folk är jag aldrig rädd. —

en faktmästare, som tager ett steg tillbaka, *rekulerar* med ena foten. Fienden kommer så efter, säll och lycksalig, blottar sig, och slutar med att anfallas på de ömmaste punkter, der han aldrig väntat något styng. Huru ofta har icke seklet gjort så? men vid hvarje nytt tillfälle minnes man det icke, och tror det aldrig. Deri ligger lyckan. De reaktionära stämmorna föranledas härigenom att väga uttala sig åt alla håll, omtala sig i alla ämnen.

Men sedan de sålunda blifvit väl och i alla afseenden kända, gifver Tidehvarfvet sitt svar. Detta torde — för att ånyo begagna bilder — komma att låta så, som när Levasseur i Benedictus gaf Pauline Garcia sin riposta. Många bland oss torde vara döde då; men vi kunna på förhand ana följderna. — För närvarande anses här en reform af qvalifikationerna för valbarhet till ledamot inom Kammaren vara det angelägnaste, det nästan oumgängliga, för att en gång vinna något resultat för nationen. *D. A. n:r 2. 1841.*

BIBLIOTEK·GÖ

NBLADET

den 16 Febr.

nko. Lösa Numror 2 sk. banko. Prenumeration och Utdelning i Bladets Kontor vid Stads-Smedjegatan; i P. BERGGRENS Bod vid Röda Bodarne; i BROMANS i hörnet af Drottninggatan och Clara Bergsgränd; i BJÖRLINGS vid Kungsbacken; i EISSENS i hörnet af Re- vid Nybrohamnen; i S. G. LAGERVALLS Enkas vid Storgatan å Ladugårdslandet; i F. BASTMANS uti huset Nr 9 i hörnet af Horns- och ANNONSER emottagas endast i förnämnde Kontor till 2 sk. banko raden. Utdelning kl. 6 eftermiddagen.

oge, Loggolf, Sä- ick och brandför- . Betalningsvilko- att blifva högst en af de uti egen- d Låne-Bankens i mestå emot ränta. nad eller förr om de köparen ställa de köpeskillingen; lomen erhållas hos stället, och hvars hos undertecknade

H. SCHMIDT. Carlshamn.

Blekinge invid by och Carlshamn 1-4:dels mils af- tageplats, är till 5 och 7 HOBY 0 och 42 MÖRT- s 68, 70, 71, 72, la och 35-192:dels dels mantal Fräl- seräntor till 5:ne skattlagd mjöl- r och förmånligt uk med 2:ne ny- sverkstorp, samt ställde skiftesdel- nyttjas under ge- der för ekonomi- Hoby hemmans- lbyggnader finnas le köks- och käl- i öfrigt för stat- ladugårdslängor diverse andra ut- neri och mältverk lfälle till spring- deraf en mängd hörande till Fräl- omsorg och be- äckt park finnes us af tegel, flere går intill Bräk- Elfvaryd. Egen- nors utsäde och pprejde beteska- den har tillika äter, är för när- u 2:ne år af år- att en blifvan- antingen genast ket innevarande om ett eller två an, i hvilka sed- t arrende, sva-

behandlingssätt. Utan tvifvel är den äfven ganska betänklig. Utskottets afstyrkande har nemligen följande ordaställning:

«Hvad vidkommer frågan om de åtgärder, hvartill det numera uppdagade förhållandet med Kabinettskassan bör föranleda; så enär tillgöranden, som synas ega sammanhang med någon del af den inträffade skuldsättningen, äro föremål för under pröfning varande åtal inför Riksrätt, anser Utskottet sig icke kunna föreslå Rikets Ständer, att anvisa några serskilda anslag till den ifrågavarande bristens liqviderande.»

Om nu detta slut i betänkandet gillas, skulle hufvudsakliga motivet, som Rikets Ständer i deras svar till Kongl. Maj:t andraga, blifva så affattadt, att det dels icke är alldeles enligt med förhållandet, då blott en obetydlig del af skulden (de så kallade Filénska obligationerna) är föremål för Riksrättens pröfning, dels äfven skulle i framtiden möjligen kunna tydas såsom ett medgifvande, att Riksrättens utslag kunde i mer eller mindre mån tillförbinda staten betalningsskyldighet af skulder, hvilka i rak strid med 76 § Regeringsformen utan »Rikets Ständers samtycke» tillkommit. Derföre anse somlige, att utlåtandet, som ej vid första föredragningen får med förändring antagas, borde återremitteras, med uppmaningar till Utskottet att söka utreda de sedan dess afgifvande upptäckta förhållanden med Statsministrarnes olika uppgifter till Konstitutions- och StatsUtskotten. Andra åter vilja bifalla det afstyrkande utlåtandet, för att få slut på denna obehagliga sak. Hvilketdera är det bästa för att komma ifrån saken, är svårt att afgöra, ehuru vi måste tillstå, att det förra synes oss vara nationalrepresentationen värdigare. Resultatet på Riddarhuset torde icke ännu i morgon lösa denna gåta; dertill fordras äfven att se ett uppslag i Preteståndet.

— Korvett-kapitenen vid Franska marinen, befälhafvaren för eskadern vid Oran, hvilken på sistnämnde ställe lemnat vänskapligt biträde för räddning af ett svenskt fartyg, har blifvit utnämnd till Riddare af Svärds-Orden.

— Sist hitkomna utrikes post medförde den underrättelse, att H. M. Drottningens Brorsson General-Löjtnanten i Kongl. fransk tjenst, Grefve Marius Clary den 26 sistl. Januari af slag aflidit i Paris, vid 55 års ålder. Grefve Clary, som med utmärkelse tjent inom Militaire-ståndet, var Kommendör med stora korset af Kongl. Svenska Svärds-Orden, Kommendör af Kongl. Franska Heders-Legionen och hade äfven en Kongl. Spansk Orden. Han var bror till H. M. Drottningens Hof-Mästarinna Grefvinnan Tascher de la Pagerie. (St. T.)

HERR GRIPENSTEDTS RESERVATION PÅ RIDDARHUSET, I FRÅGA OM HEMMANSKLYFNINGEN.

Denna reservation rekommenderas till Läsarens uppmärksamhet. Hr Gripenstedt är en af de få Ledamöter af Riddarhuset, som under hela denna Riksdag egnat hela sin tid åt deltagande i Ridderhusets angelägenheter, samt derunder med moderation, men värma och konseqvens, yttrat sig för den konstitutionella saken. Det närvarande anförandet hedrar, i vår tanka, både hans skarpsinnighet och hans hjerta, och blir så mycket mer förtjenstfullt, då man betraktar, att han, för sin person, ännu befinner sig, såsom militär, i den ställning, ifrån hvilken man numera icke så ofta får höra sådana opinionsyttringar, som dem han här uttalat. Dessa torde sannolikt låta illa i många öra; men vi erinre oss, att en annan ganska god autoritet finnes för samma mening, uti det utlåtande, som Hr Förste Expeditionssekreteraren Richert afgaf i denna fråga, när den stora Kommitteen var tillsammans år 1853 och hvilket då stod tryckt i Aftonbladet. Reservationen lyder sålunda:

«Sedan öfverläggningen nu blifvit slutad och Ridderskapet och Adeln fattat sina beslut i denna, till sina följder så utomordentligt vigtiga fråga, anhåller jag att reservationsvis få mina tankar derom i protokollet förvarade. Jag har under diskussionen ej velat framställa dem, dels af billigt misstroende till min förmåga att bedöma deras oinskränkta tillämplighet under närvarande förhållanden, och dels af misströstan att dermed vinna något ändamål, men derför bjuder mig också känslan att nu åtminstone yttra mina tänkesätt.

Dessa lagar, som så hårdt och kallt skola skilja mellan det allmännas rätt och individens, har man egentligen ansett nödiga af följande trenne skäl. Det första var att statens inkomster skulle försäkras. Jag tror detta endast vara ett sken-skäl, ty om ett helt hemman kan bära sina afgifter till staten, så måste äfven delarna deraf lika väl kunna bära motsvarande andelar af samma utgifter, då egarens personliga förmåga icke tages i betraktande. Skulle deremot någon egare af en sådan hemmansdel ej kunna erlägga utskylderna, så kommer den exekutiva makten snart att lemna den i en annans hand, som gör det, och staten får i alla händelser sitt. Man har vidare sagt, att dessa stadgar voro nödvändiga, för att derigenom förekomma en allmännare fattigdom. Min tanka är likväl, att man här gör ett stort misstag, och att sjelfva roten till armodet ej bör sökas i de fattigas låga kojor, utan i de stolta domäner, som tillhöra den rike magnaten, hvars nyck eller egennytta med ett maktspråk kan göra hundrade hemmans befolkning husvill. Att så är, torde äfven på rationell väg kunna bevisas, då man tänker sig, att hela ändets egendom har ett visst värde, och att hopandet af en stor del deraf på några få händer således måste medföra en motsvarande minskning för de öfriga. När sålunda *en*, kanske i främmande länder, förslösar inkomsten af furstliga egendomar, så måste det motvägas derigenom, att *hundrade* andra bringas till fattigdom, och kanske till tiggarstafven. Att detta icke endast är en tom abstraktion, utan har sin motsvarande och bedröfliga verklighet i verlden, visar oss en enda blick på England och Irland, hvars fattigväsende i våra dagar snart sagdt blifvit ett ordspråk. Men vid dessa frågor tiger lagen, ty, mina Herrar! det är den rike, som lagstiftar, och icke den fattige.

Man har slutligen anfört, att dessa bestämmelser måste finnas, för att hindra folkökningens öfverdrift. Och på den grund förvägrar man den fattiga ett eget hem på sina föräldrars jord, men tillåter honom väl att i tungt beroende bygga och bo på den rikes gods — tills dennes välbehag drifver honom derifrån. Jag kan icke inse hvarföre man antager, att han här skall få färre barn än i sitt eget hus, och kan således ej heller finna att det föregifna ändamålet på detta sätt kan vinnas. Men om verkligen så skulle vara, så torde det också endast blifva på moralitetens och sedlighetens bekostnad.

Dessa äro de skäl man framställt, och jag har nu i korthet sagt, hvarföre de icke för min blick synas fullt giltiga, men väl tycker jag mig skönja ett annat syftemål, som man med omtänksam och betydelsefull tystnad förbigått, och detta är: *att få ett lättare och säkrare välde öfver den fattiges arbetskraft.* Denna är hans enda kapital och det är väl också det bästa af alla, ty jag åtminstone skattar ingenting högre än att vara duglig, och att bevisa sin duglighet genom ett godt arbete.

Men om den fattige fritt finge använda denna arbetskraft till ritt eget oberoende, hvem skulle då arbeta åt den rike? Detta har man insett, och när man numera icke mer direkt, såsom fordom, kan förfoga härom, så har man på indirekt väg, genom en lag, som inskränker hans egande- och förvärfvanderätt, sökt att vinna samma ändamål.

Jag nämnde, att man förr direkt gjort det, och för dem, som tilläfventyrs icke känna förhållandet, vill jag uppdraga en liten tablå, huru dermed tillgått. Under Carl den 11:s tid ingick Ridderskapet och Adeln — den tidens herrar — med en anhållan till Konungen, att antalet af böndernas drängar skulle bestämmas för hvarje hemman, på det att de öfrige för bättre pris måste blifva tvungne att gå i tjenst hos Adeln. Detta öfverensstämde med tidens begrepp, och framställningen bifölls. Man fann experimentet godt, och på samma sätt utsträcktes stadgandet år 1725 äfven till pigorna. Sedermera blef det 1739 tillåtet för bönderna att hafva hemma hos sig 2:e fullvuxna barn, och 1747 medgafs att behålla dem alla, men först 1789, eller mer än ett sekel efter den nya förordningens utfärdande, erkändes deras rätt att sjelfva bestämma antalet af sitt husfolk.

Nu har den samhällsklass, som då genom dessa författningar trycktes, och tvangs i de rikas tjenst, vuxit upp till nog makt, för att göra sin naturliga rätt gällande, men derför söker man också att vinna en ersättning genom myndighetens utöfvande öfver den fattigare del, som ännu icke funnit sig nog mäktiga målsmän, för att kunna försvara och skydda dess rättigheter.

Ett århundrade åtgick, för att göra de förras rätt gällande, och mähända skall det dröja lika så länge, innan de ifrågavarandes blir erkänd, men en också ingen af oss alla lefver, för att se den dagen, så är dock min innerliga öfvertygelse, att den skall komma; och det är på grund af dessa åsigter, som jag vill hafva reserverat mig mot alla de beslut i en stridig syftning, som Ridderspapet och Adeln, i fråga härom, fattat.

Häruti instämde Grefve Anekarsvärd och Hr Prytz.

QVINCY PARRIOT.

Korrespondensartikel.

LONDON den .....

Den alfvarsammaste sidan i det närmaste af allt, som för närvarande tager vår uppmärksamhet i anspråk rörande utvecklingen af vårt Europeiska samhälle, är säkert frågan om fattigdomen. Skall den fattiges tillstånd förbättras genom de *närvarande* samhällsformernas jemkning och godvilliga förfogning? eller skall han bringas till den ytterligheten att nödgas förstöra *dessa* former, för att hjelpa sig sjelf? Det förra betyder reform, det sednare revolution. Vi önske af hjertat det förra; men det ser ut, som om många vilja det sednare: icke derföre, att de önska sig en revolution öfver sina egna hufvuden — långt derifrån — men emedan de framkalla den, och genom sekler arbetat på ett sådant framkallande.

Man tänker sig fattigdomen blott under den materiella skepnaden, såsom fysisk, kroppslig nöd. Men denna omfattar dock blott den ena, mindre hälften af olyckan. *Själens* fattigdom utgör i 8 millionerna den stora nöden: det är bristen på verklig värma och sant ljus i andan: bristen på den lifgifvande glädje i hjerta och sinne, som allenast ett skönt inre lif skänker. *Hvarföre* skall kroppslig och själisk nöd vara? Det förekommer oss som vore den onödig. Vi tala alldeles icke om rättigheten till öfverflöd; men vi tro uppriktigt, att skapelsen icke kan innebära en orimlighet, eller, med andra ord, att någon varelse, som blifvit skapad med lunga och andedrägt, icke äfven måste hafva en medfödd, engifven och oafytterlig rättighet till frisk luft för sin andedrägt. Vi tro — för att tala utan bild — det hvarje menniska har rättighet till värme, ljus och skönhet för sin själs frid och glädje; samt rättighet till föda, kläder och hus för sin kropp. Vi tro, att hvar och en har rättighet till religion och dygd; så att ingen skall behöfva tvingas till köld, mörker och last. Vi tala icke om den fraseologiska dygden och lasten, utan om den verkliga, om den, som angår menniskorna.

Men finnes då någon, som nekar allt detta? skall man fråga oss. Erkänner ej, tvärtom, hvar och en detsamma? — Man erkänner det med den venstra handen, men man nekar det med den högra. Hvilkendera är starkare?

Förlåt mig så många ord: jag ämnade egentligen blott berätta en liten anekdot; men det händer så lätt, att man bortgår i betraktelser öfver hvad alla menniskor veta, under det man tänker omtala helt annat. Det jag såg och hörde denna dag, var i sig sjelf gammalt, men nytt för mig.

I sällskap med några vänner hade jag besökt den herrliga trakt af London, som kallas *Regents Park*, och hvaruti under namn af *Zoological Garden* bland annat en rik förvånande samling visar sig af djur från jordens mest skiljda nejder, egande hus, hem och föda, lämpade efter deras olika naturer. Vi gladdes der af ett par elefanter, den ena svart och gigantiskt stor, den

andra ljusare, mindre och sämre till humöret. Vi hänfördes också af en sjöko. Snart derefter kommo vi in i ett annat ljust och trefligt hus, der våra ögon slogos vid anblicken af den skönaste tiger, eller tigrinna: hon rullade ett par eldsprutande klot i sitt hvit- och brunrandiga hufvud, höjde sin hotande nacke och slog svansen i de fruktansvärdaste bugter. Imedlertid låg hon stilla. Gallret, som utgjorde hela stängseln, var fint, och säkert så svagt, att det ej skulle hafva kostat den innestängda mycken möda att bryta sönder. Men så stor är fördomens makt öfver djur, så fort de befinna sig i fångadt tillstånd, att de icke våga eller icke tro sig kunna krossa några spjälor. Imedlertid hängde våra lif på denna fördom. Jag gaf tigrinnan en liten nick till afskedshelsning, och vi kommo längre fram till ett lejon. Det såg raggigt och förstördt ut; ögat, dystert och infallet, visade en brusten karakter; det fattiga djuret spatserade immerfort i sin bur med melankoliska fjät, fyra steg till höger och så samma fyra steg till venster igen: större utrymme egde ej ett lejon. På våra frågor rörande detta djurs helsa, svarade väktaren — en städad, hygglig zoolog, en engelsman i sammetsredingot — att denna fånge nu var gammal, och att man ej borde undra på dess mindre goda lefnadslust.

För att icke fördjupa mig i beskrifningen af Londons under, som äro otaliga i närheten af Regents Park, Colosseum och Dioraman, liksom öfverallt, må jag endast nämna, att jag längre fram på dagen skildes från mina vänner och kom att gå för mig sjelf. Jag gjorde, efter anvisningen på en bjudningsbiljett, mitt besök uti ett sällskap i östra ändan af City, der en religiös kommitté hölls, likväl ej af methodistsekten. Jag kände åtskilliga af ledamöterne och lät anteckna mig. Talet, som upplästes inför den talrika samlingen, afhandlade nödvändigheten att till många, ännu hedniska orter sända förkunnare af lifvets sanna lära. Sammankomsten slöts med en psalm på en engelsk melodi af det enkla och sköna slag, som jag redan en gång förut haft tillfälle att beundra vid åhörandet af en hymn i den sublima Westminsterkyrkan.

Sednare på qvällen gick jag ensam och kom, vid slutet af Cheapside, förbi Newgates rysliga fängelse, samt derefter in på den långa Holborn. Vid hvarje tvärgata oroas den vandrande af ett slags tiggare, som förskaffa sig grundade anspråk på att af honom bekomma penningar, derigenom, att de åt honom sopa en passage ren och fin midt öfver gatan till trottoiren på andra sidan. Denna industri är okänd i Stockholm. Den är utan tvifvel ganska nyttig för skoplaggen, men minskar en menniskas tillgång på skiljemynt obeskrifligt, emedan äfven under en måttligt lång promenad man stöter på en så stor skara af dessa välvillige gatsopare, den ena efter den andra, alla med qvastar i ena handen och den andra handen utsträckt, stämman gäll, och anhållande om ersättning för den icke ombedda tjensten, merändels på ett sätt att man icke kan undvika gifva ut sina pence, så länge man har några qvar, och derefter finner man svårt nog att blifva entreprenörerne qvitt.

Månskenet var denna qväll oändligen vackert; det fördunklades af inga moln. Jag vek ifrån Holborn af vid Drurylane, gick förbi den ryktbara teater, der Shakespeares skapelser så många gånger förtjust Engelska folket, och försjönk i minnet af hans ljuft intagande *Midsommarnattsdröm*, som just dessa aftnar spelats vid Coventgarden. Jag kom ned till strand, och sedan denna väg rätt fram till Charing-Cross.

Hastigt stod mig här ånyo till mötes en gatsopare, som alltid, men af serdeles stor vext och groteska, men magra anletsdrag. Jag såg mig omkring; trakten var i detta ögonblick tom på andra vandrare. Jag betraktade den glatta och i månskenet glänsande, artiga, smala stig midt öfver tvärgatan, som min herkuliska entreprenör här hade rensopat för min räkning, och som nu var ganska angenäm att beträda, när de svartlagda slaskiga omständigheterna till höger och venster togos i grundligt behjertande; men jag ryste vid tankan på alla de haranger, jag skulle uthärda ifrån mannen, och hörde redan i inbillningen huru han med tunga fjät och klafsande träskor skulle förfölja mig, då jag inga pence hade att gifva honom.

Imedlertid steg jag på, gick karlen förbi, och var litet haj — det tillstår jag — för hans gräsliga qvast, hvars mörka, vidt utspärrade qvistar liknade håret på ett Medusæhufvud. Mannen sade likväl ej ett enda ord; han höll väl fram sin stora, knotiga hand, och jag tyckte mig varsna en djup suck; men intet det minsta yttrade hans läppar.

Då jag redan var ett par alnar ifrån honom, vände jag mig om, ty hans tysta sätt att tigga hade förefallit mig högst rörande och ovanligt. Hans godhet att icke stiga ett enda steg efter mig, såsom hans gelikar annars ständigt gjort, förtjenade en tacksägelse. När jag derföre såg mig om, stod han ännu i samma skepnad med handen utsträckt efter mig, och månen kastade ett starkt skimmer öfver det stora, melankoliska, gulbleka anletet. Jag kunde omöjligen neka mig att gå tillbaka till honom. »Min vän», sade jag, »jag har icke en penny, ej en gång en farthing att gifva er; edra kamrater hafva denna afton uttömt min kopparkassa, men misstyck ej i stället detta lilla silfvermynt». Jag gaf honom en sixpence (24 sk.)

»Tis too much, Sir» — — det är för mycket, min herre; hörde jag en ihålig basröst sakta framstamma. Tonen, ehuru grof, var likväl melodisk. Jag trädde mannen ännu litet närmare och svarade: «det är tvertom alldeles för litet, jag vet det; det tjenar er till föga, men behåll det likväl.»

Karlen drog sig tillbaka upp ifrån gatan in på sjelfva trottoiren, och gaf mig en vink att följa efter. Jag såg mig om och märkte en cab i största hast komma körande, jag gick således ur vägen för den, och trädde öfver in på trottoiren. Min gatsopare stod här i skuggan, visade en bister och svart figur, lik sjelfva Caliban; men det lät nästan faderligt, då han till mig yttrade följande: »min herre har icke länge varit i London?» — Nej, jag är utlänning, som ni hör; jag har varit här blott några dagar. — »Lika godt», afbröt han, »men akta sina pence, herre, för folk af mitt slag, och tag icke upp penningpungen så här sent på gatorna.» — Ah lappri, för fattigt folk är jag aldrig rädd. — »Alla som skrika och ropa i gathörnen, äro, tro mig, ej så fattiga som . . . Många stå på lur, och herrn skall akta sig.» — Men här gå ju policemen (polisbetjenter) utanför hvarje qvarter; jag behöfver blott ropa en sådan till min hjelp. — »Såå, herrn vet redan? nå, då har det ingen fara.» — Men, fortfor jag, vilka äro då fattigare än ni och dessa, som ropa på betalning för en sopning af så obehaglig natur? jag tycker man kan knappt sköta ett uslare yrke i fult väder, och i vackert väder tjenar det till intet. — »Så, att herrn tycker det är så ömkeligt?» — Ja, säkert. — »Hm, ser herrn då der borta det gamla fruntimret i hatt som nyss kom, och som ställde sig att stå stilla på trottoiren der?» — Hon, som håller en ask svafvelstickor i hand, dem hon bjuder ut förmodligen? — »Att sälja, ja.» — Deruti ser jag ingenting fasligt. — »Att *tigga* är *förbjudet*, förstår herrn.» — Jag såg upp på min Caliban, frågande. — Han fortfor: »*sjelfmord* är förbjudet, herre; *tigga* är också förbjudet; *arbete* finns icke, isynnerhet ej denna årstid, för alla de hundratusen, som gå i London; kan herrn nu hitta på att säga mig om något fjerde gifves här i verlden?» — Jag teg, men förvånades i hemlighet öfver en gatsopare, som yttrade sig med en logik, en viss »eloquence», tillkännagifvande undfången uppfostran. Mannen fortfor: »se på den der ladyn eller missen, herre; tror herrn, att hon *får* niga eller åt de förbigående öppna sin mun om en allmosa? tror herrn icke, att hennes yrke är uslare än mitt och de våras? står hon icke tigande och stel med sina bara fötter (jag märkte nu att hon verkligen var barfotad, hvilket fruktansvärdt kontrasterade emot hufvudbonaden), står hon icke med sin framräckta svafvelsticksask lik ett spöke vid sidan af alla de förbigående, de lefvande, de talande, de rörlige? Hvar och en, som har ett hjerta, vet, att hon icke står der för att hon vill *sälja* något, men att hon vill *begära*, fast hon icke vågar, och att den lilla asken blott utgör en skylt. Ser herrn, hon är en Mumie . . . af tvång! en Mumie redan före sin död.» — Jag ryste och såg bort. — »Herrn märker nu, att det finnes ett ännu svåraire lif än gatsoparens; tag derföre igen sitt sixpencestycke och gif henne, som behöfver det bättre än jag.» — Hvarföre? jag kan väl hafva ett sådant till för hennes räkning, svarade jag och såg på min Caliban, i hvars ansigte jag i detta ögonblick tyckte mig märka ett flygtigt leende. »Så mycket bättre», vidtog han, »gif henne då det!» — Men — fortfor han — efter herrn, som jag märker, är höflig nog att inlåta sig i samtal med folk af mitt slag och kanske på det hela icke är allt för rädd af sig — skulle icke herrn hafva lust och tid att följa hem med mig på en stund?» — Jag betänkte mig något, men svarade snart; må göra; är det blott icke för långt bort? — »Nej, nej.»

Detta äfventyr kunde hafva sina följder; men lika mycket. Vi gingo, och kommo in i några mörka, smala, labyrintartade stigar emellan Piccadilly och Oxfordsstreet. Vi stannade vid en trappa och stego, efter en dragning på klocksträngen, alldeles som gentlemen bruka, in genom porten. Vi trädde i ett rum och sedan i ett annat. Jag fann detta hem alldeles icke så som jag väntat; allt såg rätt komfortabelt ut; ödet har då en gång behagat föra mig till en välmående tiggare, tänkte jag; det var ganska bra.

Min värd aflägsnade sig litet, hvarunder jag betraktade väggarne, såg drottning Viktoria hänga vid sidan af den sköna prins Albert, och litet längre fram lord Palmerstons porträtt, med några underskrifna ord, som jag, till undvikande af missämja med fremmande makter, icke vill återgifva. Lord Melbourne satt också i ett hörn, vacker, men gammal nu, och af artisten framställd i en sofvande ställning. Inunder stodo de ord, som ryktet förmäler, att han nyligen sagt åt drottningen: «jag ber att få afgå ur kabinettet, ty i sista parlamentet var min öfvervigt så liten, att jag förmodar det den i nästa (som öppnas den 26 Jan.) blir ingen. Och att styra England *emot* parlamentet vore orätt, så vidt det ens vore möjligt.» — Words to everlasting memory, stod ristadt bredvid med dålig Engelsk stil.

Min värd återkom, omklädd i en tarflig, men ganska snygg och behaglig kostym. «Ni förundras?» sade han. «Jag är icke sjelf så egentligen *fattig*, som icke mera de *fattiges vän*; och det kommer nästan på ett ut. Jag går ofta omkring under en förklädnad, såsom i qväll, för att uppleta menniskor. Jag tror mig i afton hafva träffat en, som går något litet åt mitt eget håll, och ber er vara välkommen.» — Jag tackade honom för komplimangen, men tillät mig öppenhjertigt fråga: min herre tillhör förmodligen någon af de talrika sekterna här i England? — «Visserligen; jag tillhör en liten sekt utan privilegier och utan serdeles inflytande: jag är menniskovän.» — Min herre skulle tillåfventyrs vara Qväkare? — «Nej!» — Methodist? — «För ingen del!» — Jag bedrar mig icke, min herre är Socialist, en medlem af denna nyligen uppkomna ryktbara sekt, för hvilken Edm. Owen står i spetsen? — «Alldeles icke något af dessa småsaker,» utbrast han; «nej, jag är, öppet och utan förbehåll, anhängare af det parti, för hvilket Frost nyligen lidit och blifvit deporterad till Sidney; jag heter *Qvincy Parriot*, ett namn som ni väl aldrig hört?» — Nej, svarade jag, men jag skall aldrig glömma det hädanefter. Qvincy Parriot? *Chartist* således? eller kanske *Radikal?*

«Icke radikal,» svarade han; «men namnet Chartist må vara, ehuru under vissa vilkor. Jag tillhör alls icke de blodige, icke klubbmännen. Jag förgudar icke John Frost, och jag förliknar honom icke vid Jesus Christus, såsom ni kanske hört berättas från ett och annat af våra meetings. Jag vill verka på öfvertygelsens väg, men hvarken genom vidskepliga påfund, ej heller genom våld, eld och svärd. Jag tillhör allenast dem, som uppriktigt önska en charta äfven för de arbetande och nödställde. Skulle den olyckan inträffa, att eld och svärd falla öfver det älskade, gamla, herrliga England, så är det allenast emedan lorderne tvinga oss dertill; men jag vill det icke, och ingen af oss önskar i grunden annat än en förnuftig reform. Och denna kommer endast derigenom, att hvarje myndig man, åtminstone hvarje husfader, eger en röst med om det hela, ty först då skall det hela lämpa sig till menniskornas verkliga behof och samhället blifva en sanning.»

Han fortfor i utläggningen af sina åsigter, och han vann genom den stigande värmen en vältalighet, en unetion blandad af enthusiasm och ändock ljus i framställningen, som säkert skulle hafva gjort honom med nöje hörd i hvilket sällskap som helst, både på Travellers Club och sjelfva Crockfords. Han talade mycket om huru England numera fann sig bedraget i förhoppningarne på Whigs, emedan desse i de djupaste frågorna lutade ungefär åt samma håll som sjelfva Tories. Radikalerne hade han också mycket emot; han påstod, att om de vunne, så skulle de uppkalla en framdeles inbrytande kontrarevolution. Han röstade derföre för en i och med sjelfva lagstiftningens förbättring *på lugn väg* skeende ombildning, som kunde lofva att hålla stånd. — Jag frågade honom då slutligen efter hvilket system han ansåg den fattige (ej den lättjefulle) kunna upphjelpas ur sitt tillstånd och räddas?

«Detta utgör just nu ett af Englands och kanske hela Europas hufvudproblemer,» svarade min värd, «men som *måste* lösas, eller vår civilisation går under. Vi hafva inom ett decennium inbördes krig, om detta ej löses. Och likväl är solutionen sannerligen en gåta.»

Är gåtan omöjlig att finna ordet till? frågade jag. Lefva vi då med hela vår civilisation i en så dædalisk labyrint, att ingen enda ariadneisk tråd leder oss derutur? Och skall detta missfoster, fattigdomen, likt Minotaurus, sluka oss och hela vårt samhälle, emedan labyrintens alla vägar och gångar alltid leda dit, men ingen enda derifrån?

«Låt oss icke tala hyperboliskt och bildrikt i detta fattiga ämne,» sade han. «Visserligen har försynen häruti gifvit civilisationen en svår gåta. Men Gud sätter aldrig menskligheten förgäfves på prof, och *gåtan skall lösas.*»

Låt mig höra huru?

Min värd såg på mig hemlighetsfullt, men glad, såsom hvarje eldig och uppriktig theorist, då han funnit en åhörare, hos hvilken han hoppas ett allvarsamt behjertande af det han har att säga. Han gick derföre till en låda, framdrog ett koncept och satte sig att läsa högt. Emellanåt kommenterade han sig sjelf muntligen. Jag lyssnade med spändt intresse.

Men detta bref är redan tillräckligt långt. Jag måste derföre afbryta; och skall nästa gång, under namn af Qvincy Parriots gåta, eller förslag, meddela hans tankar rörande fattigdomens förminskning, om icke fullkomliga upphörande; någonting, som kanske mest behöfves för England, men troligen också vore ganska välkommet och godt i mitt eget älskade fädernesland.

QVINCY PARRIOTS GÅTA.

Korrespondens-artikel.

(Slut från gårdagsbl.)

Hvad finnes väl, i grunden skådadt, för sund mening i det tal, man ofta nödgas åhöra om nödvändigheten af ett *återhållande* parti i tidehvarfvet, när man härunder icke förstår de mödor, som alltid och tillräckligt gifva sig sjelfve, utan afser ordentliga *Hindermän*, hvilka böra lägga menskliga krafter till det svåra, som redan är, och derigenom öka motståndet? Kan man tänka sig något besynnerligare? Vi skola tillåta oss ett exempel. Man befinner sig stadd på en segelfart; man vill då fram, och det synes vara rätt tänkt. Månne nu ibland menniskorna på fartyget, som tillhöra seglatsen (de heta här: sjökapten, matroser, o. s. v.); det kan vara angeläget, att några efter förmåga söka göra segelfarten besvärlig? behöfves det verkligen, att en och annan matros sticker upp segel emot vinden på ett sådant sätt, att fartygets gång derigenom återhålles? Månne icke vågor och storm — d. v. s. sjelfva det materiel, som skall bekämpas — bilda motstånd nog? eller om dessa emellanåt gå med fartyget, och således öka hastigheten, anses dylikt för en olycka? Utan tvifvel skall fartyget *styras*, och ifall man nalkas bränningar eller klippor, bör farten *vid sina tillfällen hejdas:* det nekar ingen: men detta betyder, alldeles icke ett återhållande af seglatsen i det hela, eller ett motstånd emot resan såsom sådan: tvertom tillhör denna hejd ett klokt och rätt utförande af saken, hvilket sjelfva *framfartens män* afse och ordna, och hvilket följaktligen icke hemfaller under ett återhållande och negativt partis roll, utan är ett af den positiva sidans egna hufvudgöromål.

Ganska väl, vore, om man allmänt och djupt ville behjerta denna Qvincy Parriots anmärkning; ty läran om nödvändigheten af en *återhållande kraft*, tagen ur fysiken, bländar mången med sitt sken af sanning. För att undgå misstaget behöfver man allenast erinra sig, att denna kraft alltid till viss och nödig grad förefinnes i seklets sjelfva arbetsämnen; men, att menniskor skulle behöfva föröka den genom

svårigheter, som ligga utom ämnenas egen natur, är ett påstående, som svårligen tyder på annat än narri — eller ock på någonting *inunder*, som man med en fras vill gömma.

Hvad som egentligen må vara inunder hela detta tal om återhälleriets vigt, afslöjade äfven min vän med några ord. Den sida i tidehvarfvet, som man benämner *ultra*, hade länge sökt sitt skydd bakom historien, oupphörligt upprepande att hon utvisade ultra-anspråkens rättmätighet; hvadan ock denna sida kallades den företrädesvis *historiska*. Men sedan man utan synnerlig möda allmänt ådagalagt, att just historien är den, som framför allt visar, det menskligheten aldrig stått stilla, hvarföre vår tid måste hafva samma rättighet, som all föregående, att förbättras, samt att, slutligen, de reformer, hvarom tiden nu talar, långt ifrån att vara lösligt och utifrån tagne, utgöra en naturnödvändig fortsättning af sjelfva vår Protestantism, hvilken åter i sin ordning innebär ett upplifvande af kristendomen i sin renhet, hvarföre vår tids sträfvan, äfven på *historisk grund*, måste tillerkännas värdigheten af att kallas ett arbete i central mening; så började ultra-partiet allt mer och mer tiga med historien. Men hvarthän skulle man då i stället fly? hvilket nytt värn skulle man söka? Man nödgades allt mer, ehuru alltid i evasiva ordalag, erkänna riktigheten af reform-anspråken i sig sjelfva; men man anmärkte, att de bara *icke borde brådstörtas*! Allt måste mogna och redligen förberedas! — Ganska billigt: och hvilken af framgångens män nekar väl detta? Att *brådstörta* ett ärende, vill säga, att utföra det på ett *oriktigt sätt*: önskar då någon af oss, som hjertligen vilja reformerna, att de skola tillvägabringas oriktigt? Visserligen icke, vi vilja sålunda ej heller att de skola »brådstörtas»; och motpartiet behöfver icke åtaga sig att lemna en bihjelp i hvad som tillhör reformpartiet att göra sjelf. Hvad innebär då detta tal, som ultras benäget låta höra, om angelägenheten af en återhållande kraft i tiden, och hvilken *de* så gerna vilja vara? Det är ingenting annat än den sista klippa, dit de flyktat, sedan *historien* icke längre lemnar dem något skydd.

Qvincys ord angingo väl England, der han hemtat sina erfarenheter. Men det är förlåtligt att jag tänkte på mitt kära fädernesland, likasom han på sitt. Härvid erinrade jag mig med stor glädje, att huru än det hos oss förhöll sig med den *första* punkten — privilegier..as och näringsbojornas aflysande — så hade vi dock, rörande den *andra* — folkuppfostran — den fägnaden, att det om *folkskolors* inrättande öfver hela Sverige blifvit ett riksdagsämne. Såsom detta till och med skett till följe af en Kongl. proposition, var min glädje så mycket högre; och ingenting är ljufvare än att kunna få göra rättvisa åt allt der sådant är möjligt. Är detta icke görligt öfverallt, så blir det då icke vårt fel.

Qvincys ord, eller lösningen af hans gåta, tillhöra visst — jag upprepar det — hvad många gånger förut blifvit sagdt och återsagdt. Likväl tror jag det knappt förr hafva blifvit uttaladt så rent ända fram till målet, så utan konsiderationer och utan vilkor. Äfven härigenom tillhör det så mycket mera kretsen af det *ideala*, det icke på en gång verkställbara, men småningom möjliga. Att hafva det egentliga målet, om ock på afstånd, dock rent, oförvilladt och utan alla tillsatser ständigt för ögonen, är mycket nyttigt. Afskaffandet af alla undantagslagar, privilegier och näringstvång kan icke göras på en dag: ett helt folks uppfostran innefattar ock ett så gigantisk företag, att det visserligen genast bör och kan begynnas, men fordrar tid innan det kan sägas vara kommet i gång. Det är så mycket begripligare, att dessa begge ämnen icke kunna ske annorledes än småningom, som näringsfriheten, för att i sin helhet lyckas och bära frukt, förutsättor en allmänt spridd skicklighet och arbetsfärdighet hos folket. De begge måste följaktligen gå hand i hand; och fattigdomen viker undan samma tumsbredd, som de förra ögonblickligen eröfra.

Man älskar att citera länder, der begge dessa, efter att en tid hafva blifvit försökta, åter ungått indragning, och exemplen nämnas såsom varningar. Så anför man, att en mängd folkskolor, under Alexander upprättade i Ryssland, efter hans bortgång måst tillslutas, «emedan de icke visat sig nyttiga». Likaledes skola i Tysk-

land vissa från undervisningen och näringarne lossade bojor måst påläggas, «emedan friheten gifvit prof på skadlighet». Månne någon finnes, okunnig nog, att icke begripa detta? Näringarne, hopknippade i korporationer, och bundne af reglementen, som utgått ifrån, bero af och kunna ändras genom centralisationssystemets medelpunkt i styrelsen, äro i stånd att ledas till politiska syften; men, utan hela denna s. k. «ordning», upphör möjligheten att så använda dem, och näringarne förlora all annan bestämmelse, än den, att *nära menniskorna* och utöda fattigdomen. Se der skadan, hvarom man talar, och som man skyndat sig att hämma! Detsamma har varit fallet med de nya uppfostringsanstalterne der de indragits eller återkastats i sitt äldre skick. Man upptäckte att de i sanning upplyste och bildade menniskorna. Sådant var för ingen del nyttigt i Ryssland och knappt i Preussen. Hvad gagn kan det väl medföra, att en nation ledes till begrepp om, att *skyldigheter* och *rättigheter* måste på hvarje punkt motsvara hvarann, hvilket plär vara den första tanke, som vaknar med upplysningen? Hvilken oreda att få allt så blandadt? man förmår icke beqvämt hålla ordning på rättigheter och skyldigheter i ett rike, när de så ligga bredvid hvarandra öfverallt — nej — mycket hastigare och säkrare fattar man dem, då de äro afskilde i sina klasser, så att alla rättigheter befinna sig hos regeringen, och blotta skyldigheterna hos folket. Man har då allt på sitt ställe, och träffar lätt hvad man behöfver: penningar, så väl som armar och blod. Om Menniskorna härvid lida och svälta, är ett lappri, allenast det Hela mår väl; ty det är icke fråga om Invånarne i ett rike, utan om «Riket».

Att staten sjelf kan befinna sig i godt och lyckligt skick, ehuru dess medlemmar må illa, är väl en fullkomlig orimlighet och härleder sig från läran om ett Helt, taget abstrakt från Delarne, och om ett Absolut, som är utom det Relativa; men imedlertid har denna filosofi — d. v. s. half-filosofi — medfört en åsigt i politiken, som gör att regeringarne, mindre än de borde, taga de enskildes nöd i betraktande. *Man vill icke utrota fattigdomen;* man vill icke minska den. Man vill icke upplysa menniskorna. Ty — uti ett uppfostradt, kunnigt och förmöget folk vore kanske icke mycket som behöfde styras. *Man blefve då nära öfverflödig och det vore fasligt.* Aft. Bl. 20 Mars 1841.

BIDRAG TILL DET-GÅR-AN-LITTERATUREN.

Om Äktenskapet, af Israël Hvasser. Upsala **1841.** 8:o.

Det måste utan tvifvel betraktas såsom en af tidens märkvärdigheter, att en berättelse af så litet omfång, som *Det går an*, skildringen af en händelse, som upptager föga mera än en resa ifrån Stockholm till Lidköping, och emellan två så ringa personer, som en sergeant och en glasmästardotter, kunnat på allmänheten göra så djupt intryck, att, utom oräkneliga uppsatser i tidningar, en mängd fortsättningar, travesteringar och brochyrer i anledning deraf utkommit, och att man till och med på flera ställen läst ordet *Det-går-an-litteratur*, *Det-går-an-theori* o. d. såsom en *terme d'art*. Efter vår öfvertygelse måste denna uppmärksamhet från publikens sida betraktas såsom ett godt tidens tecken, och det af två skäl. Först och främst tillkännagifver det, att menniskornas själar och sinnen hafva en instinkt om den frågas omätliga vigt för civilisationen, hvarom här handlas; för det andra visar det en allmän ömtålighet för hvad man anser för sedligt i denna väg; en ömtålighet, som onekligen häntyder på moralitet i *känslan*, sjelfva *sedebegreppet* må för öfrigt vara hurudant som helst. Hvad som nu börjar stegra Det-går-an-litteraturens värde, är, att den ifrån novellisternes händer synes vilja komma i vetenskapsmännens. Man har således att hoppas ett grundligare upptagande af de ämnen, som röra mannens och qvinnans förhållande till hvarandra, såväl inom familjen som i staten, och detta närmare utreddt, såsom det förtjenar, icke blott psykologiskt, utan äfven fysiskt. Hr Hvassers lilla bok »om äktenskapet» kan man väl icke tillerkänna serdeles vetenskaplighet, i sig sjelf; men den är likväl skrifven af en vetenskapsman, och tyckes antyda, att åtminstone banan vill öppna sig för förnuftiga undersökningar öfver ett af de vigtigaste sociala ämnen. För att kunna företaga en sådan, och i jemförelse dermed bedöma Hr Hvassers bok, torde det först blifva nödvändigt, att försätta sig på den ståndpunkt, hvarifrån författaren till novellen *Det går an* — som gifvit första anledningen till hela denna strid — utgått, samt angifva, hvad vi tro vara hans syftemål. Vi vilje således inleda saken med att söka uppdraga och utveckla grunddragen till den såkallade Det-går-

an-theorien, men under den uttryckliga reservation, att Aftonbladet, om det än för sin räkning instämmer i denna uppfattning såsom en tankebild in abstracto, likväl på intet vis skulle vilja förorda dess tillämpning i verkligheten *isoleradt, d. v. s. utan sammanhang med andra civila reformer i afseende på qvinnans bildning och borgerliga rättigheter samt, vissa samhällets nödvändiga fordringar i afseende på familjeförhållandet* — en tanka, som vi för öfrigt bestämdt tro oss känna, att äfven författaren till Det går an hyser.

Grundtanken i det ursprungliga *Det går an*, sådan vi uppfattat den, anse vi oss således på följande sätt kortast kunna uttrycka. *För att sedlighet och lycka* (såväl inre som yttre) *skall kunna ega rum uti förhållandet emellan man och qvinna, fordras oundgängligen, att dem emellan måste finnas andelig kärlek*, en sympathi, åtminstone så stor, att, om den icke är absolut (hvilket emellan tvenne själar lär vara omöjligt att få begära), den dock öfverväger stridigheterna i lynnena, *och en verklig själsöfverensstämmelse* således, till större eller mindre, men dock alltid till någon betydlig grad, *blir möjlig. Endast härigenom adlas det fysiska förhållandet emellan könen*, emedan detta då icke framträder *ensamt*, blott eller öfvervägande *materiellt*, utan det kroppsliga nedhålles till att allenast utgöra ett underlag, en fot, en jordisk bas för makarnes lif, men det ideala, rena, sköna, verkligt kärleksfulla utgör det öfre och herrskande. Endast härigenom kan mannens och qvinnans sammanlefnad blifva *helig* i sann och oskrymtad mening, såsom grundad på en himmelsk princip och icke på en blott tellurisk; endast härigenom bevaras också *generationen i sin möjligaste ädelhet*, emedan barnen nästan alltid genom lynne och helsa bära vittnesbörd om måttet och beskaffenheten af sina föräldrars kärlek till hvarandra. Detta sednare är i synnerhet vigtigt för staten att bebjerta, emedan naturen af dess befolkning och skaplynnet hos uppkommande generationer bestämma hela samhällets framtid.

Detta, om barnen, fordrade en hel betraktelse för sig; men vi återgå nu så länge till de begge makarne, föräldrarne. När förhållandet emellan mannen och qvinnan är *blott och bart kropps-*

ligt, kan det omöjligen vara *sedligt*, emedan det då icke har något andeligt uti sig: *det kan då lika litet vara religiöst.* Men likasom utan en inre och sann kärlek, makarne emellan, ingen *sedlighet* hos dem är till, hvad könsförhållandet beträffar; så kan, utan den, icke heller någon *lycka* gifvas, hvarken betraktad såsom trefnad för deras själar eller såsom välgång i deras hushåll, ekonomiskt förståddt, enär hvar och en begriper huru härmed skall gå, om den ena parten drar till venster, den andra till höger. Med få ord: förhållandet emellan man och qvinna är icke *ett sannt äktenskap*, så fort hos dem icke finnes andelig kärlek till hvarandra, bestående uti en verklig själsöfverensstämmelse.

Grundtanken i *Det går an* synes således vara, att den opponerar sig emot den *närvarande* äktenskapsinstitutionen i staten, *derföre*, att denna går ut på helt annat än det ofvannämnda och oftast på motsatsen. Man må för öfrigt gilla *hvilketdera* man vill, antingen den så kallade Det-går-an-theorien eller den gängse institutionen; men omöjligen kan man blunda för det faktum, som obestridligt eger rum i en ganska stor del af alla de föreningar, som institutionen gifver *titel af äktenskap*. Inrättningen, *sådan den är*, viger ofta menniskor icke blott till olycka för hela lifvet, hvilket, så illa det må vara, dock är ett mindre, utan äfven till grof last, ohyggelig materialism, köttslig sinnlighet (allt detta, nemligen, som eger rum hos två personer af olika kön, då kärlek dem emellan icke finnes); hvilket ur religionens och moralitetens synpunkt måste anses förfärligt. Grundtanken i det går an påstår således, att den gängse institutionen här felar:

1:o Emedan den sätter sin stämpel på föreningar, om hvilka den *alldeles icke vet* eller *ens kan veta*, huruvida de äro *som sig bör*. (Den förutsätter väl, för att döma efter vigselformuläret, kärlek emellan kontrahenterna, men vet icke, och kan icke veta *om* och *när* den bedrages, så att den kan råka sammanviga hvad som alldeles icke borde vigas; institutionen handlar, med få ord, likasom om en Hallrätt skulle stämpla en förseglad bal, af för Rätten okändt innehåll, till fint kläde, blott på grund af egarens försäkran, medan derinnom måhända befinner sig blångarnsväf, som likväl sedermera, för den

blindt påsatta stämpelns skull, alla menniskor vore tvungna att anse och skatta såsom fint kläde.)

2:o Emedan den gör kontrahenternas bedrägeri möjligt. Vore icke institutionen, sådan den är, i afseende på vigselns antagna sakramentaliska egenskap att binda för lifstiden, (hvarom mera längre fram), så kunde icke en karl med låtsad kärlek locka en qvinna till et *ja*, hvarmed han sedan, afkastande slöjan och visande sig mot henne så kärlekslös han i sjelfva verket är, likväl smider henne för lifstiden vid sin sida, och utan återgång, utan hjelp, utan att hon får klaga, kan förderfva henne så väl till själens hela ädelhet, skönhet, renhet och lycka, som ekonomiskt. Då kunde ej heller denna så allmänt gänse feloni ens försökas; ty när bedragaren vore upptäckt (hvilket skedde så fort dess uppförande förändrade sig), så vore man honom (eller henne, i fall det varit en qvinna, som narrat en karl), med detsamma qvitt, derest bedrägeriet pröfvades verkligt. Den omständighet, man härvid alltid åberopar, att en qvinna, som blifvit narrad på kärlek af en karl, dock genom institutionen försäkras om sin utkomst; denna fördel är en ganska usel ersättning, då qvinnan för sin kropps underhåll sålunda för lifvet skall försaka den andliga kärleken till någon annan man, som hon kunde älska och af honom älskas tillbaka. Den står äfven på en lastbar grund, enär qvinnan för kroppsuppehällets skull skall hafva köttsligt umgänge med en person utan andlig kärlek. Den är ganska vanslig, enär den i många fall plägar blifva ingen eller högst knapp, då mannen ofta icke stort efterfrågar den med honom vigda qvinnan, menhon ändock af institutionen tvingas att hålla sig till honom, som hvarken gifver henne kärlek eller synnerlig hjelp, och förhindras ifrån att i stället vända sig till en annan, af hvilken hon kunde få båda delarne. Och slutligen är en sådan fördel enligt Det-går-an-theorien onödig, emedan denna påstår, att qvinnan i samhället bör befinna sig i den ställning, att hon ekonomiskt kan få i borgerligt afseende draga försorg om sig sjelf, utan att nödgas för den välsignade utkomsten kasta sig i armarne på en man utan kärlek och bero af hans nåd, hvarigenom hon oundvikligen för-

ledes att beträda banan af (vigd eller ovigd) last, d. ä. köttsligt umgänge utan andlig kärlek till personen.

3:o Det är väl sannt, att institutionen efter ordalagen förutsätter kärlek emellan dem, som sammanvigas, men hade den härmed något slags allvar, så skulle den också då förklara hvarje äktenskap ogiltigt, der kärlek icke finnes. Men det gör den icke, utan alldeles tvärtom. Den har för grundsats, att personer fortfarande böra varr tillsammans och öfva köttsligt umgänge, oaktadt det upplyses, att intet andligt lif dem emellan är till; och den försvårar på allt möjligt sätt för dem, den kastar till och med skandal och brotslighet öfver dem, om de vilja göra hvad i detta fall är det sedligt rätta, nemligen att åtskiljas. Sådant bevisar till fullo institutionens grundmening, om ock bruket i sednare tider något förminskat dess förstörande hårdhet.

4:o Emedan, om man utgår ifrån den nyss angifna synpunkten, institutionen ofta åstadkommer missbruk af en ceremoni, böner och ord, som i sig sjelfva äro heliga. Hvar och en måste erkänna, att de vackraste, de mest himmelska böner icke förmå uträtta, att hvitt år svart, eller svart hvitt. Man nedsätter genom denna anmärkning en högtidlig handling icke det ringaste; man erkänner till fullo och af uppriktigaste hjerta dess helighet och skönhet; man säger blott, att den icke gör hvad den icke gör. Om t. ex. en tjuf bryter sig in och stjäl, men skulle företaga sig att sammanknäppa händerna öfver tjufgodset och läsa en bön derpå, så upphör denna bön visst icke att vara god och vacker i sig sjelf; men nnmärka får man, att den omöjligen förvandlar tjufgodset till rättfånget. Vi vilja icke påstå att detta exempel är fullt tillämpligt; men det upplyser i alla fall hvad vi här mena, nemligen, att, då andlig kärlek och själsöfverensstämmelse icke finnes emellan kontrahenterna och således just det saknas, som oundgängligen behöfves för ett sannt äktenskap, så kan det icke heller genom någonting annat ersättas; och lika litet som en ceremoni, äfven den allra vackraste, kan göra tjufgodset till rättfånget, lika litet kan den göra qvinnan för mannen rättfangen, eller vice versa. En religiös akt är alltid uppbygglig och *såsom uppbyggelse* nyt-

tig. Det erkännes derföre öppet och fritt, att mannens och qvinnans förhållande till hvarandra, icke blott en gång i lifvet, utan ganska ofta behöfver och bör upplifvas, helgas, renas och upplifvas genom religiösa handlingar. Vi upprepa och bedja läsaren besinna, att vi här tala om uppbyggelse; och hvarje sådan, långt ifrån att bestridas, påkallas tvertom af oss. Men man måste inse, att *Vigselns* politiska afsigt är något helt annat; dess mening är, att förbinda till fortfarande sammanlefnad för lifvet, *kontrahenternes inre ömsesidiga beskaffenhet och andliga kärlek till hvarandra må vara hurudan som helst.* Man får icke blunda för denna dess stora åtskilnad ifrån hvarje annan kyrklig akt. Vore vigseln allenast ämnad till en handling för uppbyggelse och helgelse af mannens och qvinnans sammanlefnad, då kunde den aldrig nog lofordas; men då finnes också intet skäl, hvarföre den ej som oftast borde förnyas och städse omgöras, likt hvarje annat edifiant företag. Redan, att den icke afser att upprepas, bevisar dess egenskap af helt annat än uppbyggelse. Dess karakter är onekligen att vara ett *band.* Men så ofta nu detta band råkar användas för att binda hvad som alldeles icke bör vara tillsammans — se ofvan — så kan man icke neka, att ett nesligt missbruk sker.

Man ser således, att för bedömandet af hvad som är rätt eller orätt mellan man och qvinna, gifvas två fullkomligt skiljda systemer. Det *ena* grundar sig på den principen, att andlig kärlek måste finnas emellan makarne, hvaraf följer, att umgänget, hvad det kroppsliga beträffar, alltid är orent och brottsligt, äfvensom hela lefnaden olycklig, derest denna kärlek saknas. Detta är den theori, som utgör grundtankan i Det går an. Enligt den kunna följaktligen par af män och qvinnor ganska väl befinna sig i det rätta, rena och lyckliga förhållandet, inom kretsen af *gifta;* men detta är då icke för vigselns skull, utan för det att andlig kärlek och själsöfverensstämmelse

2) gör ett svigt omoralifkt

Ant. af Almqvist

dem emellan lefver. Det *andra* systemet fotar sig på den principen, att så fort tvenne blifvit sammanvigda, så är, på grund endast häraf, samt utan afseende på själsöfverensstämmelse och kärlek dem emellan, deras kroppsumgänge med hvarandra rent och obrottsligt; äfvensom deras sammanlefnad, efter regeln, *aldrig* bör upphöra för hvad orsak som helst. Detta är institutionens så kalladé äktenskap. Inrättningen är i närvarande stund till sin idé sådan ännu, ehuru under tidernas lopp dess grofva orimlighet, grymt materiella riktning och förfärliga verkan i talrika både psykiska, fysiska och ekonomiska afseenden tvungit till inkonseqvenser eller *lof till skilnad.* Dessa medgifna lof äro likväl för det mesta blott grundade på tillfälligheter och småsaker; det, hvarföre skilnad egentligen endast borde få ega rum (brist på själsöfverensstämmelse och kärlek mellan makarne), betyder inför institutionen så litet, att deråt knappt lemnas gehör. De tillåtna äktenskapsskilnads-fallen äro dock lika många bevis på, att institutionen *i sin grund* längesedan blifvit bruten och erkänner sin omöjlighet. Klart är också, att om man vill utsträcka lofvet för äktenskapsskilnader så långt som till fullo behöfves, eller, rättare sagdt, inrätta saken så, att makar *alltid* få och böra skiljas, då själsöfverensstämmelse och sann andlig kärlek dem emellan icke gifves, (alltid naturligtvis med vissa vilkor inför den borgerliga lagen i afseende på vården om sammanaflade barn m. m., men som icke hör till sjelfva theorien, ehuru det ofta deri inblandas) men deremot *aldrig* annars; så förvandlas institutionen till alldeles detsamma som Det-går-an-theorien. Den ceremoni, som *då* qvarstår, har helt och hållet förlorat sin närvarande mening att förbinda kontrahenterna in futurum, deras beskaffenhet må vara hurudan som helst (se ofvan); och har i stället blifvit gjord till en vanlig uppbyggelseakt. Emot en religiös akt *i den meningen* kan Det-går-an-theorien icke hafva något att invända; tvertom blir det alltid önskligt, att denna, likasom alla handlingar af en så stor vigt och inflytande på menskliga sammanlefnaden må helgas af religionen, af bönens och välsignelsens

upplysande ceremoni, så vidt blott dessa icke missbrukas till oting.

Här måste man nu noga märka att, utom de nyss omtalade *två* systemerna för hvad som är rätt i förhållandet mellan man och qvinna, gifves *ett tredje*, ett tillstånd *utom dem begge*, brottsligt inför dem begge, och ganska ofta förekommande. Det är, då man och qvinna sammangå både utan andlig kärlek (således *emot* Det-går-an-systemet, sådant det bör uppfattas), och utan att vara vigda, (således emot institutionens system.) Detta är fördömligt och orent, enligt dem begge. Enligt Det-går-an-theorien finnes det okyska och osedliga i könsförhållandet *så väl* inom kretsen af *detta tredje*, som inom hvad institutionen kallar äktenskap, *så fort* andlig kärlek icke lefver emellan makarne. Enligt den gängse institutionen finnes det okyska och osedliga *så väl* inom *detta tredje*, som inom Det-går-an-förhållandet, *så fort* de begge kontrahenterne icke blifvit vigde. Det är högeligen vigtigt att noga hafva dessa åtskilnader för ögonen, för att rätt kunna bedöma hela denna civilisationens grundfråga.

Missförstånden i detta fall härflyta i allmänhet ur två orsaker. Den *ena* är, att man emot Det-går-an-theorien begått en orättvisa genom att sammanblanda den med det nyss omtalade tredje. Man har nemligen utan skäl antagit, det meningen i Det-går-an vore den, att blott personerna icke vigas, så är allt i sin ordning, samt att *ingenting vidare* fordrades.

Den andra orsaken är, att man anser hvad institutionen kallar äktenskap stå på principen af andlig kärlek parterna emellan, oaktadt den likväl tydligen, såsom vi ofvanföre sågo, endast grundar sig på *vigsel*, och håller saken för äktenskap, med alla åtföljande rättigheter och skyldigheter, huru som helst det må förhålla sig med den andliga kärleken och själsöfverensstämmelsen makarne emellan. Af ett så djupt misstag om den gängse institutionens sanna beskaffenhet härrör, att alla goda och sedliga menniskor tro sig böra försvara dess *närvarande skick*, och anse begreppen emot *dess missbruk* vara det samma som angrepp mot den andliga kärleken sjelf eller sedlighetens och lyckans princip. Deremot förekommer det oss, att det just är till

samma kärleks försvar och räddning ifrån slutlig undergång på jorden, som Det-går-an-författaren velat skrida till skärskådande af en skenfager, i sitt närvarande skick till så många missförhållanden ledande inrättning. Man brukar väl anföra, att felet ligger hos kontrahenterne sjelfve, som, tillfrågade, svara, att de för hvarann hysa ett tycke, som de icke hysa. Detta deras fel är visst fördömligt. Men *institutionens fel* är lika stort, då den, utan att pröfva och *ens kunna pröfva* ända till någon säker kännedom, fäster sin stämpel på en okänd sak och derigenom — för att begagna en merkantil bild — sätter en falsk vara i omlopp; som, äfven sedan dess ogiltighet blifvit uppdagad, likafullt af lagarne förklaras giltig, samt såsom sådan oaktadt sin oduglighet skyddas. Men institutionens fel är derjemte så till vida *större* än kontrahenternas, som dessas bedrägeri (det vare sig uppsåtligt eller ej) blefve omöjligt utan att institutionen dervid räckte sin hand samt likasom med klubbslag fästade för alltid det måhända aflockade Ja-ordet, deraf skapande ett band för lifvet, en snara för illusionen, och förevigade ett misstag, som eljest, likt hvarje annat, lätt skulle kunna stäfjas, rättas och afhjelpas.

Men om det, i enlighet med hvad vi här ofvan yttrat, är och blir omöjligt för institutionens utförare, det vare sig en enskild prest eller ett kollegium, att såsom tredje man och ett yttre väsende nånsin kunna rätt urskilja hvad som i de begge makarnes själar föregår, så att de deröfver kunna *döma*, så följer deraf ingalunda, att religionslärarnes kall och åtgärder i afseende på makars sammanlefnad och äktenskapet blefve *öfverflödiga*. De både böra och kunna nemligen *råda, lära, förmana, uppbygga, förädla* — och det måste väl medgifvas, att *detta* är något ganska stort! Det är just kyrkans rätta bestämmelse. Vill man se saken historiskt, så skall man märka, att kyrkans närvarande förhållande till äktenskapet är detsamma, som den katholska inqvisitionens en gång var till menni-

skornas samveten i dogmatisk väg. Ingen tviflar bland oss på inqvisitionens orättmätighet, grymhet, förfärlighet och framför allt orimlighet i grunden, emedan en auktoritet om en menniskas troslif aldrig kan döma. Vi protestanter hafva således afkastat detta andliga tyranni. Men är väl derföre vår mening den, att vara utan religion? utan kyrka? För ingen del. Och likasa litet är det meningen, att i anseende till förhållandet mellan man och qvinna vara utan religion, utan kyrka, för det, att man önskar bort en makt, som i grunden är lika orimlig, skadlig och omöjlig att *rättvist* tillämpa, som inqvisitionen öfver dogmatiska förhållanden. Religionens och kyrkans heliga bestämmelse är, att *undervisa* menniskorna om hvad himmelskt och andligt godt, rätt och rent må vara i könsförhållandet som i allt annat; men icke att *binda* hvad som icke bör bindas. 21/1 42 (Forts. följ.)

BIDRAG TILL DET-GÅR-AN-LITTERATUREN.

Om Äktenskapet, af Israël Hwasser. Upsala 1841. 8:o.

(Forts. fr. gårdagsbl.)

Såsom vi denna gång hafva för ändamål att taga Hr Hwassers bok i betraktande, förbigå vi nu alla de öfriga skrifterna i denna litteratur, allt ifrån den första pseudofortsättningen af novellen »Det går an» ända till *Evelina Reder* och Kusinförfattarinnans *Skizzer*, emedan det för det mesta är svårt nog att i dem uppfatta någon fullt bestämd ledtråd för ett logiskt räsonnemang, då de meràndels ej synas gjort sig sjelfva ett klart begrepp om sin egen tanka i ämnet.

Vi anhålla dessutom om läsarens ursäkt för längden af en inledning, som omöjligen kunnat undvaras, då det måste vara nödvändigt, att först uppdraga den omstridda stora tvistefrågan, sådan vi anse den böra och endast kunna uppfattas, för att underkastas någon diskussion. Hvad nu den Hwasserska afhandlingen specielt beträffar, så beklaga vi för sakens skull högligen, att den, oaktadt hållen i en vacker anda och varmt, likväl troligen blir oläst af en större allmänhet, emedan den finnes så öfverlastad, icke blott med dessa medicinska vetenskapstermer, som förmodligen ej kunnat undvikas, emedan svenskan lyckligtvis saknar uttryck för en hop otäckheter; men med en otalighet akademiska ordasätt, onödigtvis, som göra framställningen ofattlig eller dock svårbegriplig för folk utom skrået. För att nämna två exempel bland hundrade: hvarföre kan icke Hr H., när han vill tala om det verkande upphofvet för något, nyttja det lilla, men af alla förstådda ordet *orsak*, utan i stället svänga sig med *caussalmoment?* en uppstyltad term, full af anspråk, men som betyder i sig sjelf intet det ringaste mer eller mindre, än orsak, fast den har det emot sig, att för mången läsare utgöra en gåta. Och hvarföre säger han tidt och ofta *somatisk*, när han helt enkelt menar *kroppslig?* Är det då hans afsigt, att man ej skall förstå honom utan grekiska? Eller att man skall förvånas öfver hans ord, såsom orakelspråk? Eller att ingen skall läsa honom utom universitetet? Detta är ett litet af de tusenfaldiga profven på det *Djupsinnighets-charlatanerî*,

som en gang för alla tyckes vilja låda sig fast vid allt akademiskt, isynnerhet allt professorligt, lika oskiljaktigt, som Dejaniras tröja kring Herkules' kropp, slutande med att döda sin man. Det i sjelfva verket *Ytliga* hos en person, likasom i en bok, upptäcker sig genom tankarnes inre osammanhang, sattsernas grundlöshet, då de pröfvas på djupet, och en inkonseqvens, som ända till ohjelplighet afslöjar sig på hvarannan sida, utan att kunna döljas genom alla de stora fraser man myntar.

Hr Hwassers bok är likväl ganska intressant ur *två skäl*. Den består visserligen af ett mischmasch, ur hvilket det är alldeles omöjligt att utleta en annan mening, än att författaren emot slutet vidgår och erkänner detsamma, som han i början högst fördömer. Vi skola snart se detta vid den nära undersökning, vi för sakens allmänna storhet och vigt måste företaga. Men författaren visar sig imedlertid vara en man, som läst och tänkt hvarjehanda*), så att han i sitt arbete framkommer med den ena märkvärdiga sattsen efter den andra, och derigenom förskaffat oss uppslaget till en diskussion inför publiken, som vi annars saknat; och som blir verkligt intagande, emedan Hr H. kommit in på några af tidehvarfvets hufvudproblemer (t. ex. huruvida vår tid i könsväg tenderar åt Astaroths och Baals dyrkan; om Ofiterne m. m). För öfrigt skrifver han med värme och med ett för saken, *såsom han ser den*, ganska ädelt nit: vi bekänna öppet och uppriktigt, att vi värdere dessa förtjenster högt. Vi finna visserligen rätt sorgligt, då personer med hjerta brista på grundligt omdöme, reda och hvad man kallar sundt förnuft: men vi anse ännu mycket värre, då män med hufvud sakna godhet och eld. Af två onda ting föredraga vi det förra, en kategori, till hvilken Herr Hwasser hör; men ur detta erkännande af aktning för honom följer dock icke, att vi skulle lemna hans ytliga missförstånd, hans inkonseqvenser, hans pompösa tankeförvirring oanmärkta. Det *ena* skälet, hvarföre vi finna hans bok välkommen, är, såsom vi redan sagt, det medel den lemnat oss, att få några af de största frågor allmänt betraktade. Det *andra* skälet är mera negativt, men dock ej utan sin vigt. Herr H. framställer sig som en man, hvil-

ken med högljudda, förnäma och ytterst föraktfulla ord kastar sig fördömande öfver en sak, utan att ingå i ringaste försök till bevisning af hvad han derom yttrar: han tager blott helt argusiskt för *afgjordt* att så är. Men nu — när han omsider och efter många omvägar ändtligen skall säga hvad *han* vill, så innehåller detta — till så stor del, som hans uttryck innefatta någon mening — alldeles *det*, hvilket han ifrån början pådrog kyller, harnesk, handskar och tog de allrarostigaste bardisaner i hand för att stöta ned. Vi bedja läsaren noga fästa sig härvid, emedan det åligger oss att bevisa hvad vi sagt; men också, sedan det blifvit bevisadt, ådagalägger, att Herr H. — *för så vidt, som han slutligen uttryckt någon tanke* — utgör en kämpe för Det

*) Ehuru man dock vid flera böcker, som han omtalar, med förvåning märker, att han endast läst titlarne. Detta gäller i synnerhet om den franska och tyska konst-litteraturen.

går an; oaktadt emot sin vilja. Vi bedja läsaren fästa sig härvid också derföre, att Herr H. visar sig som en af de ständigt i samma drägt framträdande bilderna af det Akademiska, det enligt eget påstående Lärda, så fort det stiger ut i sin professorliga form, såsom det i sednare tider bedröfligen, men alltför ofta gjort. Herr Hwasser närmar sig fullkomligt typen för dessa oefterrättliga, outhärdliga *Charlatanер*, som med stor förnämhet blicka ned på sitt ämne, raskt och ståtligt utströ fördömelser, men när de också skola säga hvad de sjelfve tänka, råka veta ingenting, eller om de yttra något positivt i saken, säga hvad som till meningen alldeles infaller med hvad de nyss förkastat. Det är just detsamma, hvartill också Professor Geijer till någon del gjorde sig skyldig, en tid, innan han genom uppriktig bekännelse om sitt tillstånd visade sig ega mod och ädelhet nog att gå ut i allmänheten med öppet bröst.

Herr Hwasser har förut i sina skrifter om den *finska politiken*, oaktadt allt lofvärdt Gemüth i stilen, gifvit prof på så oerhördt vanvett i tankar, att knappt någon författare låge mera öppen för satirens udd, om man ville sänka den ned emot honom. Vi bekänna ock, såsom grundsatts, att vi anse satiren tillåtlig och nödvändig emot hvarje så beskaffad personlighet, som visat sig helt och hållet oåtkomlig för skäl: sanningen och det rätta i en vigtig diskussion inför allmänheten kunna icke vidkännas lidande, för att private gå med en jernpanna, nog hård, för det att icke röras af vett och förnuft. Några s. k. lärde finnas verkligen af detta slag vid våra akademier. Men vi vilja nu emot Herr H. icke nyttja annat än blott och bart *skäl*. Få se, hvad de uträtta. Ämnets egen storhet och vigt påkalla äfven för sin räkning ett allvar, som stundom icke har så lätt att hålla sig vid makt i afseende på författaren.

Till en början få vi anmärka, att vi icke kunna fästa oss vid det *rent medicinska* i boken: alla de veneriska sjukdomar, spetelska och skrofler, som omtalas. Vi erinra blott, att enär förhållandet mellan man och qvinna har en fysisk sida, är det ganska förtjenstfullt af förf. att i sin bok äfven hafva sett saken ur denna synpunkt och gjort allmänheten uppmärksam på

det grufliga tillstånd i sjukdomsväg, som medföljer lefnadssättet under den herrskande institutionens auspicier; förfärliga olyckor, som denna institution under årtusenden visat sig ur stånd att förhindra, efter de den oaktadt oförminskadt fortfara: väl ännu, om det icke lät sig visa, att sjelfva denna institution för åtskilligt deraf utgör just den primitiva orsaken. Vi förmoda, att det ifrågavarande fysiska onda, om det icke nånsin skall kunna utrotas från menskligheten helt och hållet, dock skall finna sitt starkaste motstånd deruti, att förhållandet emellan man och qvinna en gång upplyftes till så mycket som möjligt ren och andlig princip. Ty det är klart, att, om någonting i verlden skall förmå afhålla ifrån den grufliga smittans meddelande, så måste det vara anden af en stark och innerlig kärlek till ett föremål, uträttande, att man icke vill skada detsamma genom delaktighet af den olycka, man sjelf blifvit behäftad med. I samma mån, deremot, som denna heliga och andliga kärlek icke får lefva bland menniskor, skola de icke skona hvarandra; utan grymt, känslolöst och tanklöst förfara med utbredande och meddelande af det onda, oaktadt så mycken vigsel finnes till på jorden, men hvilken emot denna sak uträttar så litet som alla århundradens erfarenhet intygar.

Orsaken, hvarföre vi omfara Hr H:s medicinska uppgifter, är således ej, att vi underkänna deras värde. Vi hafva hört grundliga läkare yttra, att Herr H. i sin bok ej sagt något af intresse för medici, emedan den icke innefattade någonting nytt, men deremot skulle vara behäftad med fel i enskildheter, eller med vågade paradoxer utan tillräckliga grunder. Det kan vara möjligt; men vi anse det ingenting betyda. Man kan hafva orätt i någon liten detalj, men ändock se ganska rätt i det hela. Detta är hvad vi, med fullt förtroende till Herr H:s medicinska kunskaper, helt och hållet tro honom om, då han talar i sin egen vetenskap. Att på jorden finnes öfvernog med veneriskt, betvifla ingen. Huru detta kraftigast skall kunna motas, är den sakens hufvudfråga: antingen det bäst kan verkas genom att söka införa en stark och ren andlig princip, eller genom fortfarande af samma tomma äktenskapsform som hittills.

A. B. 22/1, 42. (Forts. följer.)

BIDRAG TILL DET-GÅR-AN LITTERATUREN.

Om Äktenskapet, af Israël Hwasser. Upsala 1841. 8:o.

(Forts. från sista Lördagsbl.)

Hr Hwasser börjar samlingen af sina motsägelser emot sig sjelf på sid. 2. Han beskrifver här, hvad som utgör *det af honom bestridda partiets* tanke om förhållandet mellan man och qvinna. Detta parti låter han med rätta yttra: »då åter »kärleken ej är ömsesidig, utan föreningen blir »af den ena kontrahenten sökt eller medgifven »i följd af undergifvenhet för tvång eller beräk»ning af fördel, och ännu mera, då detta är »händelsen med begge, är den *omoralisk* och »*ett brott* emot naturen och således äfven emot »sedlighetens lag.»

Här hejdar sig Hr Hwasser, tyckes oförmodadt häpna, och tillfogar för egen räkning i en not: *Detta* (nemligen motpartiets nyss citerade tanke) *måste medgifvas*, men (märk väl! menar han) ur *andra* skäl, än som innehållas i motpartiets argumentation.

Tvenne saker måste således af läsaren annoteras. Först och främst det, att Hr H. *erkänner* riktigheten af den bekämpade sidans grundtanke om könsföreningens omoraliska natur, derest kärleken icke är ömsesidig; således begifver han, att en sådan, minst räknadt, åtminstone måste vara till. Det andra märkliga är, att detta likväl bör tillstås af *andra* skäl, än motpartiets. Ganska väl hade det då för Hr H:s ära såsom tänkare varit, om han behagat anföra, *hvilka* dessa andra skäl må vara. Ty nu har hans not verkligen hela utseendet af en vanlig professorlig högdumhet, som, bedröfligt nog för kulturen hos oss, ej sällan uppenbarat sig deruti, att då man finner sig ur stånd att neka en förhatlig sanning, man åtminstone skall söka beröfva motståndaren äran af att hafva rätt på goda grunder.

Denna barnslighet efterskänka vi imedlertid gerna en man, som väl behöfver något för sitt privata nöje. Man begriper utan svårighet, att om Hr H. haft några andra skäl, så hade han väl icke behöft spara på deras anförande, mera, än på så mycket annat. Men det må nu med alla dessa skäl förhålla sig huru det behagar, så

är det vackert nog, att Hr H. *medgifver sjelfva saken*.

Imedlertid hindrar detta icke Hr H., att omedelbart derefter fortfara med följande ord: »Men den der ömsesidiga kärleken, som, för att »föreningen skall vara moralisk, måste utgöra »dess grund, är, med få undantag, ett blott öf»vergående tillstånd; och i följd deraf är en för»bindelse för lifvet, som ålägger trohetens pligt, »både till sin grund och verkan omoralisk. Der»af följer åter, att ej blott det egentliga äkten»skapet sjelf, utan äfven alla andra förbindel»ser emellan könen, hvilka äro beräknade för en »längre tid, än smekmånadens sinnesstämning »vanligen räcker, äro omoraliska och böra upp»häfvas; samt att endast den fullkomligt fria »sammanlefnaden, då de mångfaldigt skiftande »valfrändskapernas ömsesidiga attraktioner ej hin»dras och motverkas af något slags yttre eller »främmande tvång, motsvarar sedlighetens ideal. »Jag (Hr H.) förmodar, att denna lära, då den »framställes i denna ohöljda och af inga slags »forskningar och inkonseqvenser mildrade ge»stalt, hos de flesta ej blott mötes af ogillande, »utan äfven väcker afsky o. s. v.»

Hela denna framställning innebär således ett bestämdt *ogillande* af — alldeles det, som Hr H. nyss förut *bifallit*.

Att denna motsägelse icke är tillfällig, bevisar sig deraf, att den ständigt återkommer. Fordran på kärlek eller öfverensstämmelse i lynnen, för att föreningen skall vara sedlig, en idé, hvarpå motpartiets hela system hvilar, och som Hr H. ganska rätt anfört, kallar han, sidan 3, en afskyvärd och föraktlig, samt längre ned en *vidrig* lära; sid. 7 är samma lära »ytterligt motbjudande för hvarje ädelt sinne och blir i följd deraf såsom lögnfull förkastad.» Detta, jemte mycket dylikt i det följande, innefattar ett fortsatt och omisskänligt ogillande. Slutligen får man dock, allt detta oaktadt, sid. 100 läsa, såsom Hr H:s egen tanke: *»Kärlekens verklighet och nödvändiga sammanhang med menskligheten väsende och bestämmelse*, en gång medgifna, fordra att af samhället erkännas, och detta erkännande har skett genom äktenskapets inrättning och de lagar som upprätthålla dess helgd.

För att åter äktenskapet skall vara verkligt och vördnadsvärdt, måste det *fullständigt* motsvara sin idé. Enligt denna är det (äktenskapet) kärlekens nödvändiga yttre samhällsform, och får således icke göras till en skyddsanstalt, hvarken för *begärets nyckfulla anspråk* *), eller för *vinningslystnadens* beräkningar, än mindre till en *tvångsanstalt*, som åt tvedrägtens söndringar gifver en bedräglig yttre skepnad af enighet och frid. *Kärleken måste i följd häraf vara fri och dess val oberoende af allt slags yttre myndighet*, af hvad namn och beskaffenhet den vara må. Troheten genom lifvet tillhör nödvändigt den sanna kärlekens väsende, och äktenskapet kan

*) Hvilket också Det-går-an-theorien aldrig menat eller påstått.

således icke motsvara den sednares fordran, utan att vara oupplösligt. Men å andra sidan kan en förening, som saknar äktenskapets *inre lif*, *och således ej upprätthålles af trohet och kärlek*, icke få fortfara och usurpera äktenskapets namn, *utan måste*, *såsom lögnaktig och stridande mot dettas idé*, *upphäfvas*.» Detta är så fullkomligt både till mening och ordasätt i Det-går-an-theorien, att den knappast sjelf kunnat tala tydligare.

Vi trottsa nu hvarje tänkande läsare, att på samvete besvara den frågan, om Hr H. vill, att *kärleken* skall utgöra grundprincipen för mannens och qvinnans förhållande till hvarann, eller icke.

För att göra Hr H. all möjlig rättvisa, skola vi söka utfinna en förklaringsgrund af hans motsägelse; ehuru han sjelf icke uttalat denna förklaring. Han gör förmodligen i sina tankar en stor skillnad emellan en menniskas onda lustar (köttsliga begärelser), och ren, andlig kärlek. Denna urskillnad är icke blott riktig, utan äfven viglig, och vi hafva, för vår del, gjort densamma ofvanföre ganska bestämdt, då vi beskrefvo det der *Tredje* (se Fredagsbladet), innefattande menniskans tillstånd af okyskhet, der hon ligger fången af sina köttsliga lustars välde. Nu är det en gång för alla Hr H:s fixa idé, att så ofta han talar om sitt motpartis »kärlek», förstår han aldrig annat än dessa köttsliga begär; så fort han, åter, beskrifver sin egen »kärlek», så menar han en ren och andlig. Häraf följer, att han kan förklara sitt motpartis lära för afskyvärd, såsom fotad på laster; sin, deremot, för god, såsom grundad på ren sinnesstämning.

Men just denna godtyckliga förutsättning är hvad som utgör Herr H:s egentliga orättvisa i grunden. Han saknar verkligt fog att påstå tidehvarfvets riktning i hvad det fordrar och åsyftar i förhållandet mellan man och qvinna (eller hvad här i landet fått namn af Det-går-an-theorien) gå ut på *orena lustar* och icke på ren kärlek, till sin *princip*. Herr H. kan visserligen skaffa sig titlarna på en mängd rätt liderliga romaner, utgifna i alla Europas länder; men han skall hafva svårt att bevisa, det deras antal varit, i förhållande till andra romaner, mindre i någon förfluten period, äfven den mest rojalistiskt och papistiskt välsignelserika. Han har då intet skäl att göra sådana till vår tids

utmärkande tendens. Det är väl sant, att om han med den blotta och bara vigseln för ögonen definierar allt *med* densamma för kyskt, och allt *utan* densamma för okyskt, så kan verlden för honom emellanåt komma att stå i en underlig dager. Om t. ex. ett par menniskor, en yngling och en flicka, sbeppsbrutna vid en obebodd ö i oceanen, räddas, komma ensamme i land, och sedan derstädes lefva ett halft århundrade, uppfyllda af den innerligaste, renaste, skönaste kärlek till hvarandra, och slutligen vid sin död efterlemna en generation — hvad är då denna i Herr H:s ögon annat än ett yngel af den råaste, grufligaste, i hela femtio år fortsatta liderlighet; — *ty* föräldrarne hade aldrig blifvit prestvigda! De hade på sin höjd blott blifvit vigda af Gud sjelf i enslighetén, hvilket naturligtvis betyder ingenting. Eller, för att börja ifrån begynnelsen: enär 1:a Mosebok ingenstädes vitsordar, att Adam och Eva välsignades af prest, helst i paradiset, utom dem begge, ingen jordisk varelse fanns som kunde tala, mera än ormen, hvilken, efter allt hvad hittills är kändt, icke var ordinerad, så att Adam och Eva aldrig åtnjöto den ifrågavarande ceremonien: — följer då deraf annat, än att hela menniskoslägtet samt och synnerligen utgör ett följe af batarder? Håren resa sig verkligen på hufvudet vid tankan på hvad slags unge Herr H. sjelf ursprungligen och verkligen är, om vi få taga hans första upphof i betraktande. »Nej!» utropar Herr H. säkert: »detta är ingalunda min mening! När prest omöjligen kan anskaffas, — i ett så beklagligt tillstånd . . då må det i Guds namn gå . . och för öfrigt, när personerna befinna sig så ensame, kan ingen frestelse till otrohet med annor man uppkomma, som behöfver förebyggas, och då så . . .» Alltför väl. Men möjligheten af sådana undantag bevisa just, att i sjelfva menniskonaturen, såsom sådan, ingenting absolut distinktift för det kyska ligger i ceremonien, utan att denna bör nyttjas såsom *uppbyggelsekt* af ett vackert och herrligt slag, när den i likhet med annat själsförädlande kan erhållas, och nemligen — märk väl! — *kan erhållas utan fruktan för missbruk* (se ofvan); men att den ej innefattar något i grunden afgörande för hvad som är rent eller orent. Ville Herr H., i stället för att sysselsätta sig med franska, tyska och engelska romaner — dem han kanhända läst (men då icke insett intresset af

en skildring, der många själsförhållanden framstå, utan att derföre alltid gillas), eller dem han kanske, efter hvad flera kriterier göra troligast, icke läst, men citerar på god tro efter någon kunnig dogmatikers utsago — ville, säga vi, Herr H. i stället för denna onödighet gå ifrån bokkammaren ut, ibland de lefvande, se med öppna ögon och höra med menskliga öron, så skulle han förnimma något annat om tidens kraf och riktning. Han skulle då öfvertyga sig om, att det är just efter *kärlek*, efter kärlek i ren, varm och andlig mening, som alla i djupet af trånande själar och suckande hjertan längta. Det är *dit* man vill: oafvisligen vill! just till *den* kärlek, som Herr H. sjelf målat på sidan 100. Så snart man får höra *något annat*, är det allenast det betydelselösa samtalsjollret i förmak och salonger, deri menniskan aldrig afslöjar sig sjelf, sitt hjerta, sina behof, sin mening i djupet: eller är det förtviflans skygga språk, fräckheten hos en olycklig och förkastad, som, tusen gånger hånad af dryge dygdige, icke mera *vågar* vara hvad själen innerst är.

Detta underliga instrument, usligen — vare sig klädd i siden eller trasor — ljuder på ett helt annat sätt, då man spelar derpå piano, emot om man tvingar det fram till ett brusande, skränande forte. Det är sant, att lasten mången gång bär dygdens drägt, och dymedelst bedrager. Men likaså sant är det också — hvad endast få skola vilja tro, och hvad vi blott under rysning påminna om — att dygden någongång bor i lastens mörka skrud. Vid denna förvånande upptäckt är det, som man får ett begär att studera menniskoslägtet om igen för andra gången; man får ett öga för hvad som står att läsa på afvigsidan af de sköna bladen. Häpnande frågar man sig då, hvarifrån en så grym förtviflan, ett så fasaväckande missförstånd kan hafva kommit, som att kasta sig i *last*, det väl ingen vill i sitt femtonde år. Man kommer på denna frågas sorgliga stråt slutligen fram till en hög kopparport, som stänger vägen, och öfver hvars ornament man läser ordet: *Institutionerna*. Har man nu ingen nyckel, så måste man återvända, afvisad, och man griper derefter alla *individer*, alla personer för hufvudet, som man vid vägen

träffar, ropande till dem: Felet är edert! Lasten har sin grund hos personligheterna! Men eger man en klav, en nyckel till koppardörrens lås, så sätter man den djerft i nyckelhålet, vrider om, går in i institutionernas adyt och får här på afvigan, eller insidan af den stora porten läsa öfverskriften: *Menniskoverk.* Då begynner man finna, att äfven institutionerna *kunna* vara felaktiga, såsom ursprungna ur arma menniskors försök. Man förlåter dem gerna; men man anser skäligt, att de böra låta sig *förbättras.* Man fördömer dem blott i den händelsen, att de vilja vara halsstarriga nog att fortgå oförändrade. Man har en gång för alla insett, att de menskliga *personligheterna* visserligen bryta; men att de menskliga *inrättningarne* bryta likaledes: och att den *enskilde* således ifrån början icke är saker till mer än *hälften* af sitt brott.

Aftr. N:r 22, 28/6 1842 (Slutet följer.)

BIDRAG TILL DET-GÅR-AN-LITTERATUREN.

Om Äktenskapet, af Israël Hvasser. Upsala **1841.** 8:o.

(Forts. från gårdagsbl.)

Hr H. har sjelf i en intressant afdelning i sin bok talat om *Astaroths* och *Baal Peors* dyrkan: låt oss då höra på samvete, om icke denna dyrkan i sin tid var en *institution*, och dertill en *presterlig*, hvilken föranledde, nödgade, tvang de enskilda menniskorna fram till det skändliga, det obyggliga, hvarom Hr H. velat berätta? Skall det då evigt vara så, Hr H., att man för allt vederstyggligt och ondt, som sker i tiderna, endast får skylla på de fattiga individerna, men gifva inrättningarne äran af allt godt, som händer? Månne de icke böra dela såväl skammen som hedern till hälften hvar: och, i fall man vill vara rättvis, de sednare taga mera än hälften, efter de äro starkast. Ty om vi — för att nyttja samma exempel — tänka oss någon enstaka person i Molocks tidehvarf, som ej varit benägen att gå in på allt hvad den syriska kulten fordrade, hvad hade då icke han att

utstå ifrån Astaroths lärde och Baals prester? Månne icke der i landet menniskor till milliontal *nödgats* kläda sig i *lastens drägt*, döljande, öfverröstande, kanske slutligen glömmande sitt verkliga inre, sin dygd i djupet, för att icke förgås under en herrskande doktrins välde, der de blifvit födde? Var icke förhållandet enahanda med Ofiterne, Assassinerne och Tempelherrarne? Deras s. k. ordnar utgjorde också institutioner, stående på någon af sin tids lärda påfund; de utgjorde ett slags samhällen, som skilde sig från våra vanliga deruti, att man kunde med valfrihet ingå i dem, eller icke; men att, en gång inkommen, skiljas derifrån, torde hafva varit förenadt med fara för lifvet. Om sådana inrättningar — på en gång grymma, skändliga och dåraktiga — kunnat vara till förr i verlden, är det då otänkbart, att sådana också nu kunna gifvas, som påkalla undersökning?

Mannen och qvinnan i vår tid klaga i djupet af själar och hjertan alldeles icke — för att återkomma till äktenskapsfrågan — deröfver, att deras förhållande skall helgas: de äro för ingen del emot äktenskapet; men emot ett *oriktigt*. De finna förhatligt, obegripligt, oerhördt, att de nödvändigt skola se sig kastade emellan två alternativer, det ena en afgrund af hat eller kall nedrighet, okyskhet: det andra, visserligen vigdt, men oftast beroende på en cinkadus, om det skall blifva en himmel eller ett helvete utan återgång, utan hjelp. Man längtar bestämdt och oafvisligt efter någonting, som är ingendera af dessa alternativer, men *uppom* dem begge. Tidens tendens i denna fråga består således, med få ord, deruti, att man ändtligen beslutit vända sig till samhället sjelf med den, må vara, dristiga, men dock, som det synes, befogade frågan: med hvad *rättighet* man och qvinna icke skola få hafva något annat alternativ att gå till, utom de begge sistnämnda? Det är härvid man upptäcker, att samhället alldeles icke har någon sådan tvångsmakt i grunden. Man inser omsi-

der, efter tusen omvägar, att menniskan, född i hvad sekel som helst, har en *oafytterlig rätt* att vara och lefva som *menniska*. Det är då man — för äktenskapsfrågan, liksom för hvarje annan — efterfrågar *hvilken lag*, till bestämmande af saken, finnes i menniskans eget af Gud skapade andliga, så väl som kroppsliga väsende; och man bekommer det svar om *kärleken* till *princip*, som innefattas i den s. k. Det-går-an-theorien, och hvilken Hr H. sjelf beskrifvit såsom sin egen trosbekännelse, sidan **100**. Det är *denna* princip, som befinner sig *ofvanför* de begge omtalade alternativerna (jfr. hvad som förut blifvit yttradt och der det *tredje* beskrifves, hvilket utgör det här framställda ena alternativet: det okyska.)

Intressant är den framställning, hvaruti Hr H. ådagalägger, huruledes man tvingas erkänna, det hela denna lära (Det-går-an-theorien) icke innehåller något annat, än hvad som är fullkomligen öfverensstämmande med såväl *vetenskapen*, dit denna i vår tid hunnit i betraktelse öfver verldens och naturens sammanhang, som med den *sköna konsten*, der de æsthetiska åsigterna i vår period äro, och ur hvilka, om de ända fram och konseqvent utvecklas, den ifrågavarande läran nödvändigt måste utgå. (Jemf. sid. 3 och följ.) Man finner således, att det beryktade systemet icke måste utgöra en enskild tänkares hugskott, utan tillhöra hela tidens genius, oskiljaktigt sammanväfdt med alla dess öfriga tänkesätt, såväl disciplinariska, artistiska och politiska. *Deraf* följer dock icke, att systemet har rätt; ty tidens genius kan gå vilse i allt och hvartenda, *både i vetenskap, skön konst, politik* och *äktenskap*. Och detta är just hvad Hr H. påstår i sin bok alltigenom, ända tills han hinner till sidan **100**.

Då Hr H. uttalar en så kolossal förkastelsedom, så finner man häruti något storartadt. Han börjar methodiskt, eller rättare sagdt methodistiskt, med den tyska skalden *Goethe*, och sedan han bevisat en sådan poets gudlöshet, följer, att *all* konst och allt konstnärskap störta tillsammans, enär naturligtvis ingen får sätta i fråga det Goethe står i spetsen för hela vår tids artistiska tendens, så att en yxhammare, slagen i pannan på honom, medsamma dräper allt det

öfriga. Vi behöfva ingenting stort säga härom. Hr H. har i Upsala nära tillgång till professorn i Aesthetiken och kan hos honom bättre efterhöra huru det förhåller sig med Goethe, och om han rättvisligen må anses för en sådan Mephistopheles, som Hr H. för sin enskilta affär önskar.

Ifrån konsten öfvergår Hr H. till naturvetenskapen, och visar dess närvarande haltlöshet derföre, att den omfattar *Varandets* idé såsom naturens och verldens, i stället för *Vardandets*, hvilken är den rätta. Hr H. har ånyo stött på en verldstanke; men åter här, såsom öfverallt, råkat i objelplig motsägelse, emedan han också här, såsom öfverallt, icke velat eller icke mäktat se saken ända fram. Må han tillåta oss anmärka, att *Vardandet* är ingenting annat än en modifikation af *Varandet;* blott ett annat slag deraf, ett præsens futurum. Nekar man, såsom Hr H. gör, Varandets rätt (hvilket i en annan tankeseries är detsamma som att neka Personligheters och Individualiteters rätt, det han också längre fram ganska konseqvent gör); så nekar man i sjelfva verket också Vardandets (Generationers), ehuru det för skumma ögon icke ser så ut. Men låt oss endast få höra *når* det Vardande (det tillkommande i lifvet, i verlden, i slägtet) skall få åtnjuta *sin* rätt? *Aldrig!* Ty det kunde icke ske utan ett tidsmoment, som då nödvändigt är ett närvarande, ett præsens, ett »Varande.» Och ett dylikt har ingenting att begära: alltså får »Vardandet» icke heller något. Vi förutse, att Hr H. skall anse denna deduktion ytterst sofistisk. Vi kunna också omöjligen hjelpa, att den är oöfverlägglig. Men vi, för vår del, se uti Hr H:s halfresonnement öfver naturvetenskapen samma uppslag, hvaraf ett echo höres hos alla våra *ultras*, då de med armar och ben fäkta för det påståendet, att *de* i sjelfva verket äro *liberale*, allenast man ville begripa dem. De erkänna nemligen billigheten af alla möjliga reformer, blott med vilkor, att *de aldrig blifva utaf.* Reformerna, likasom allt annat godt, utgöra nemligen det *Vardandes*, en tillkommande tids rätt att få åtnjuta; ty det Varande, det närvarande har ingen. Och hur

det omsider går med sjelfva det Vardandes, sågo vi nyss ofvanföre. *Alltså har man sig af ren liberalitet en theori för absolut illiberalitet.* Individen skall uppoffras för *Generationen;* och Generationen (efter Hr H.) ligger *ständigt* i tiden *framföre:* den råkas *aldrig.* Skulle man vilja tala om en Generation, som *är,* och något godt åt *den* — då är det straxt egoism, kosmiskt, telluriskt, attractivt, assimilativt, planetariskt; etc. etc. etc. etc. ty det är ett Varande.

Vore det tänkbart, att en så förnäm man, som Hr H. kunde höra på en annans ord, än sitt eget; så skulle vi måhända kunna — och det på hjertligt allvar — säga honom, hvari olyckan af hans ständigt i motsägelser råkade åsigter består. Han har stannat i sina studier på en *half* bana. Må han förlåta oss för ordet! Det han säger om striden emellan det *Kosmologiska* och *Anthropologiska,* emellan *Propagation* och *Generation,* emellan *Naturens drift* och det *Heliga* är ganska läsvärdt, såsom tankeväckande; och vi önska innerligen, att den läsande publiken måtte i grund förstå allt hvad förf. skrifvit derom. Men tydligt är, att Hr H. på tankarnes fält stannat i elementernas *Strid,* och icke vunnit *Fridens* insigt. Han bedrager sig, då han tror tidens mening i stort vara, att Naturkänslan skall förtära den mystiska, sublima åtrån efter det Heliga, eller — för att nyttja hans egna termer — det *Kosmologiska* skall sluka det *Anthropologiska:* Verlden och Synden få makt öfver Andelifvet. Menniskorna söka friden alldeles icke i naturens öfvervälde, då med natur förstås motsatsen till Gud. För Spinoza är icke vidare någon fara, ehuru det väl kunde löna mödan, att också en gång förstå honom. Men Hr H. bör såsom tänkare kunna finna, att universum i grunden ej kan vara sönder, det må se huru illa ut det vill; med andra ord: menniskan har verkligen icke det förskräckliga valet för sig, att *antingen* kasta sig i armarna på det låga, krassa, bara-jordiska, telluriska, kosmiska (etc. etc. etc.), för att der frossa af stoft och njuta i synd, lik en Baals dyrkare; *eller* å motsatta sidan, nödgas gå till en så beskaffad Gud, att all natur, vetenskap och skön konst falla till ett rent intet: inför Honom böra förkastas. Skulle menniskor icke hafva *något annat* val,

så tvekade vi visserligen ej, att taga det sednare; såsom också Hr H. vill. Men det är icke så ohyggligt tillställdt. Vi veta alltför väl, att Hr H:s tanke är djupsinnig nog, den är urgammal: men den är icke så rent *christelig*, som Hr H. sjelf förmenar; den är deremot *Buddistisk* *). I sin nyaste form, såsom folklära, är den *Methodistisk*. Om Hr H. för sin enskilta person vill nöja sig med sådant, så kan ingen hafva något deremot; men menniskoslägtet har större behof.

Tiden sträfvar omisskänligt till en så beskaffad punkt i bildningen, der man med en liflig, men helgad ande erkänner, *huruledes begreppen om Verld och Gud icke förinta hvarandra*, (Så att man omöjligen kan omfatta det *ena*, utan att stöta det *andra* ifrån sig **). Civilisationens historia utvisar väl, såsom Herr H. omtalar, en kamp på lif och död emellan det *Kosmologiska* och *Anthropologiska*. Det är också sant, att under sjelfva denna kamp, synnerligen i dess bistraste tilldragelser, uppträder det kosmologiska, Verlden och den omgifvande naturen, såsom *syndig;* hvaremot det Anthropologiska, genom Christi antagande af *mensklig* natur och uppträdande på jorden, utgör sjelfva räddningsmedlet. Men vi påminna, att detta såsom ett *strids*-förhållande omöjligen kan vara annat än ett *öfvergående*, och att försoningen skänker oss i *friden* med Gud tillika en fredlig öfversigt af verlden och alla naturer. Det är utan tvifvel till *detta* mål menskligheten, ledd af Guds hand, alltid sträfvat. Vår tid kan således icke tillerkännas en tendens särskildt, som i allmänhet tillhör menskligheten för alla perioder, annat än blott för några vissa utmärkta fall; det vill säga: den omtalade gamla striden emellan natur och ande, som uppträder i otaliga former af motsatser (Herr H. har uppräknat åtskilliga deraf: «det Kosmologiska och Anthropologiska» är en sådan; «Individualism (personlighet) och universalism (samhälle)» är en annan, vettande deråt; denna urgamla strid har att i *vår* tid bearbetas till biläggning för *några vissa* af sina motsatser, hvilka just derföre utgöra det *utmärkande* för tiden eller dess *problemer*. En annan tid får andra motsatser att smälta; andra »problemer att lösa,» såsom det heter.

Hvilka, frågar man, *äro då vår tids problemer?*

Hufvudsakligen *tre: Ett* är på utgående, ehuru det fortfar ännu (det är *kyrko*-problemet: striden, om man skall hafva statsreligion eller icke, och hvilken till sin idé, började i och med Protestantismen): *det andra* går nu just i våra decennier på som bäst (det är *samhälls*problemet, striden om *personlighetens* rättigheter i staten, d.

*) Ifr. Menniskoslägtets Saga 1 Band. Bok. VI. Kap. 1 och 2.

**) Hvilket utgör den uråldriga *Buddistiska* tron, och i en liten separat kyrkoform nu så länge visar sig skarpast i den så kallade *Methodismen.*

v. s. den frågan, antingen mennniskan der skall få gälla för hvad hon är såsom menniska, eller blott för hvad hon är på grund af någon statsfunktion, privilegium, börd, förmögenhetsvilkor o. s. v.) *det tredje* är ännu icke börjadt mer än blott som en aning, framskymtande för de nu lefvandes ögon under en så aflägsen gestalt, att dess rätta former kunnat skönjas af endast ganska få (det är *familje*-problemet, striden om *äktenskapet*, frågan huru missförhållanderna emellan man och qvinna, så andligen som kroppsligen och ekonomiskt skola kunna biläggas, samt barn icke blott på det förträffligaste sätt alstras, utan ock sedan skyddas och uppfostras till ett kommande ädelt slägte. Hvad Herr H. betecknar med striden emellan Propagation och Generation.) a. B. 29/1,42. (Forts. följer.)

BIDRAG TILL DET-GÅR-AN-LITTERATUREN.

Om Äktenskapet, af Israël Hvasser. Upsala **1841.** 8:o.

(Slut från Lördagsbl.)

Hr Hvassers stora misstag består en gång för alla deruti, att han anser tidens tendens för biläggande af de ifrågavarande striderna bestå uti ett *fall ned i den ena* af motsatserne, och just i den *dåliga*, den låga; i stället för att samma tendens — hvad vi, med odödligt hopp på Guds mäktigt styrande hand och efter alla de tecken ett fördomsfritt öga ej har svårt att spåra, vilja lefva och dö på — består uti begäret att vinna ett *sådant* tillstånd, deruti de begge motsatserne sammanlefva i fred, och utan att den ena uppslukat den andra. Vi anse oss ega ett lika så skarpt öga för Dualismen och allt det stri-

diga i lifvet, som Hr H.; men vi anse derofvan och derigenom en försonande enhet, som icke går ut på ett dagtingande med synden, utan i ett knäböjande för oskulden. Och äfven der Dualismen, striden, sönderslitningen visar sig så bister, mörk och förfärlig, att vi ej mäkta *se* igenom den ända fram till enhet och frid, så *tro* vi likväl på en sådan; ty — — — *Gud* och *Skapelsen* måste icke utgöra *två* orimligheter, utan *en* sanning.

På grund häraf säga vi vår mening oförtäldt, att Hr H. djupt misstagit sig, då han tror tiden — i *samhällsfrågan* — fäkta för en så beskaffad *Personlighets*princip, att individen skulle tillerkännas att få kränka eller förstöra det *rättmätiga* och *sanna* i samhället. Frågan är endast att en gång åt den enskilda menniskan tillkämpa *den* rätt, som af skapelsen tillkommer också henne. Det är icke meningen att skydda det onda och falska i menniskans egenhet, utan att skaffa rum och luft åt det goda, sanna, tillåtliga i karakterernas individualitet. Man kan aldeles icke neka, att den äldre statsläran såsom grundtanke utgår från den principen, att den enskilde bör *uppoffras* för den hela; Hr H. har sjelf uttalat denna satts. Man har nemligen alldrig velat skilja mellan de onda utväxter hos hvarje individ, som genom gudsfruktan böra bekämpas, och i hvilkas bortkastande den sanna *försakelsen* består: man har läst, att individen äfven bör *försaka* det rättmätiga. Denna maxim grundar sig på den föreställningen att ett helt (samhället eller kyrkan) icke består med bifallande af *någon* egen karakter hos individerna. Den nya tidens lära i denna väg säger deremot, att man bör skilja emellan det goda och onda i individualiteterna, och *endast* förbjuda *det sednare*: den säger, med få ord, att i den större enhet, som kallas samhälle (hvilket sjelf är ett slags person eller individ, i vidsträcktare begrepp), måste likaväl *de enskilda* små *personerne*, som den *allmänna, stora personen* (samhället) lefva oinskränkt med *det* lif, som tillkommer hvarje af dem, enligt det sanna upphofvet. Efter denna mening skall menniskan äfven i samhället, och just i det, ega sin fullkomliga frihet. Detta påstående vore falskt, om menniskan till sin rätta natur (med hvilket ord vi förstå: enligt dess af

Gud gifna beskaffenhet) *icke vore samhällelig*; ty då behöfde hon till sina beståndsdelar *krossas*, för att samhälle skulle kunna vara; men då hade också antingen Gud varit orimlig i sin skapelse af menniskan, eller hade samhället sjelf ingen rättmätighet för sin tillvaro, såsom stridande emot hvad Gud sjelf gjort. Intetdera är möjligt; alltså måste *individ* och *samhälle* i helt och hållet godt förstånd *kunna* lefva tillsammans, utan den enas förstörelse; blott de icke missförstå hvarandra. Denna lära om *personlighetens politiska rättigheter* har således ingenting skakande eller farligt för *samhället i sig sjelf*, då det icke öfverstiger sina gränser, utan föres till sin verkliga princip. Den kan blott vara undergräfvande för *vissa, yttre former*, som samhället under tiderna pådragit sig till den enskildes förtryck. *Dessa formers afkastande* utgör närvarande sekels stora politiska problem, men detta hotar för ingen del samhällets egen primitiva sanning, utan blott det lögnaktiga och deriverade deri. Religionens heliga lära om försakelsen, som hittills så ganska ofta missbrukats till *den* tydningen, *att den enskilde*, med tålamod och undergifvenhet vid *allt* som sker (det må vara huru elakt och falskt som helst, blott det kommer ifrån samhällets och kyrkans höjder), *bör försaka sin rätt till delaktighet i lifvets glada, sanna, sköna och ädla;* denna lära skall hädanefter i stället mer och mer komma att vända sig kring den stora grundsatsen, att *samhället bör försaka och lemna ifrån sig alla* (i lagar, institutioner eller »höga» bruk) *befintliga onda och falska elementer*, alla dessa skadliga statsformer, som, der de icke direkt leda den enskilde till lastbarhet och olycka, dock icke hindra dem, icke utgöra ett stöd för den verkliga dygden och lyckan. En så beskaffad försakelse — *försakelsen af det onda* — är till sin religiösa halt djupare, än försakelsen af det goda, som man nu predikar. Men en så beskaffad *Rättning* i samhället, som den omtalade, står icke till att hoppas förr, än den enskilde tillerkännes en verksammare och kraftigare delaktighet uti stiftningen af statens lagar och ordnandet af dess organism; se der orsaken, hvarföre tiden så oafvisligen strängt yrkar *personlighetsprincipens gällande inom representationen*. Vi

begripa då, att denna princip icke kommer såsom samhällets förstörare, utan såsom dess restaurator.

Lika djupt misstar sig Hr H. (och hela partiet af likatänkande med honom) i den förmodan, att tidens skarpa och outtröttliga opposition emot äktenskapsmissbruken häntyder på ett *återfall* till de skändligheter i könsväg, som han menar vid anförandet af *Astaroth*, *Baal* och *Ofiternes* eller *Ofianernes* (ormdyrkarnes, de s. k. ormbrödernes) vedervärdiga ordenssällskap. Hr H., som med ledning af von Hammer tagit för afgjordt, att *tempelherrarne* utgjorde ett slags utgrening af denna gnostiska sekt — hvilket vi ej vilja neka honom, ehuru det är bekant, att flere lärde, såsom Raynouard, de Sacy och von Nell, yttrat sig stridigt emot den v. Hammerska åsigten af Tempelherrarnes Baphomet — kan, om han behagar, fortsätta den ledtråd, han sålunda börjat fatta, och då måhända ifrån Tempelherrarna inkomma ibland *Frimurarne*. Såsom vi icke äro frimurare, veta vi ej hvad som utgör, och än mindre hvad som utgjort alla deras hemliga sysselsättningar. Hr H. kan imedlertid taga för afgjordt, att lyckliösa och afskyvärda Orgier, så väl i Bacchi som Veneris mening, der de någongång utöfvat sig, stått att se inom helt andra kretsar och bland helt annat folk, än dem, som hylla och älska den närvarande tidens tendens. Hr H. har visserligen alltid visat sig som något vän af paradoxer; dock tro vi honom icke om det påståendet, att en Henrik VIII, Ludvig XIV, Ludvig XV, Carl XIII o. d. varit män, som arbetat i syftningen af vår tids mening. Månne man har skäl att antaga, det Biskop Tegnér gillar och hyllar tidens riktning, och är att betrakta såsom en arbetare derför? Vi tro det knappast. Vi tro, att tiden måste umbära att få räkna, såsom män på sitt led, så väl detta stora snille, som rikets flesta öfrige prelater och högre embetsmän i allmänhet. Allt, som hos oss med någon förkärlek hör till hvad man brukar kalla Par Bricol, Barbara, »grön ruta» och förgyllda glas, lyser onekligen ibland rudera af den *bortgående* tidens storverk; och dessa sällskapsbröder, der de ännu finnas qvar, hata, lika mycket som den öfriga ultra-

ismens bekännare, den *närvarande* tidens åsigter. Dessa måste således af Hr H. sökas på annat håll. De bestå också i sjelfva verket uti en ounderkuflig, en odödlig åtrå, att åt menniskorna eröfra den högre lifvets *sans*, som just älskar laglighet i allting, men en *renad* laglighet, och som önskar verklig, andlig kärlek jemte oskrymtadt förnuft i alla våra förhållanden, så väl mannens och qvinnans, som i statens och kyrkans. Hr H. har också hjelf anmärkt denna tidehvarfvets allmänna stämning för sans; men han upptäcker den blott ifrån den låga sidan, såsom en *sofistisk rationalism*. Sofismer har dock ultrasidan låtit komma sig fullt ut så mycket till last, som någon; dylika hafva alltid funnits, och äro utan tvifvel fördömliga. Men för att en rationalismen gifves till, har man deraf icke skäl att fördömma allt förnuftigt, som vill uppkomma.

Ville Hr Hwasser, med de kunskaper han säkert eger, men derjemte också med den fördomsfriare blick, som han får förlåta oss, att vi måste önska honom, se sig omkring på litteraturens och lifvets företeelser, så skulle han hvarken behöft råka i så många motsägelser till sig sjelf, eller göra menniskor så narraktiga orättvisor. Han skulle icke då på sidan 3 hafva förklarat kärleken för ett med få undantag *blott öfvergående tillstånd*, och att en derpå byggd lära om äktenskapet bör ogillas, är afskyvärd, föraktlig, vidrig, samt sidan 7 ytterligt motbjudande; men sidan **100** och följande sjelf ändock fota sitt system om äktenskapet just på kärleken. Finnes emellan man och qvinna *ingen annan* kärlek, än den, som blott består i ett öfvergående rus, huru har då Hr H. kunnat grunda sig derpå i hela slutet af sin bok? Men om åter det finnes *någon annan*, hvad rättighet har då Hr H. att neka, det tidens tendens i sin grundmening och, för att tala om Sverige, Det-går-an-theorien åsyftar just *denna*, och ej det der afdunstande ruset? — I valet af Tyska skalder, beklagansvärda för sin okyskhet, skulle han, om han tänkte sig nogare om, icke så mycket hafva fästat sig vid *Goethe*, som ej vida mer vid *Wieland*, hvars hela poetiska litteratur, icke blott de Grekiska romanerne *Agathon* och

Musarion, utan *Idris* och *Zenide*, *Kombabus*, *Oberon*, *Pervonte*, och snart sagdt allt, utom *Geron der Adeliche* och *Agathodämon*, föga annat ordas än kroppslig vällust. Han skulle hafva fästat sig vid *Heinse* med sin *Ardinghello*; han kunde till och med hafva tagit i litet närmare betraktande *Ludvig Tieck* på flera ställen, t. ex. i *Accorombona*. De tyska novellisterne tyckas, så fort de icke någon gång äro herrenhutare eller ett dermed analogt, hafva svårt nog, att skildra kärleken emellan älskande annorlunda än med lågande kinder, blossande ögon, svällande läppar och en vulkanisk barm, hvilket allt, isynnerhet när det tänkes hos ett fruntimmer af preussisk soldatlängd (hvilket, för att döma efter talrika tyska konstalster i poesi och gravyr, måste fordras för ett qvinno-ideal i det tyska skönhetssinnets smak) icke gör kärleken rätt etherisk: och gäller detta visst icke mera för *Gutzkow* och för *Das junge Deutschland* med, såsom Hr H. tyckes vilja, Goethe i spetsen, än för det äldre. I allmänhet lära vi väl icke skylla den tyska litteraturen orätt, om vi säga, att den icke vet af mer än *tvänne* uppfattningssätt för kärleken: *antingen* en abstrakt känsla, utan allt sinne, utan all kropp och inför hvilken qvinnan utgör *ingenting* såsom qvinna: *eller* och ett orgiastiskt rus, der qvinnan står som *blott och bart kropp*, som *kött*, och ingenting vidare. Sällan spårar man ett tredje: denna rent sköna Andlighet i tycket mellan man och qvinna, hvarunder ett kroppsligt finnes till, men långt ifrån herrskande, endast som lydande, såsom ett ringa, ett jordiskt hus, deri en himmelsk gäst dröjer, medan den är här. Det är likväl just denna förening af ande och natur, hvartill Gud har skapat oss; och då man, till följe af bildningens syndafall, som oftast slår öfver antingen åt den ena eller andra ensidigheten, måste återupprättelsen och försoningen i detta fall bestå uti sträfvandet till den störda och upplösta föreningen igen. Detta slags enhet af Ande och Natur måste, minst att tala, vara *tillåtlig*. Då Gud sjelf i urtiden sade åt det nyskapade slägtet: *växer till och förökens!* så hedja vi Hr H. till hjertligt och grundligt betraktande taga, om icke *kropp* eller — för att nyttja ett ord, som H. mest älskar — *kött* får vara med i denna sak? Att

ande skall få vara med, derom behöfva vi väl icke anhålla. Hr H. bör då med mera skonsamhet och lugn begagna sin tidt och ofta upprepade, från Tyskland komna fras om Evangelium des Fleisches, *Köttets Evangelium*, hvilket, så till vida som meningen är, att *något kroppsligt* alltid bör åtföljа kärleken, stödjer sig på Guds eget och äldsta bud. Är åter meningen med detta Evangelium, att *bara kroppsligt* skall vara deruti, så våga vi försäkra Hr H., att tidehvarfvets afsigter och hopp för ingen del grunda sig på ett så uselt evangelium. Man skulle sannerligen icke göra sig så mycket besvär, just på själens område, till utredande af tusentals frågor inom kyrka, stat och familjelif, om man allenast hade kroppsliga njutningar i sigte. Hvem skulle väl behöfva fråga efter alla dessa reformer då? Ty icke hindrar den gamla regimen åtnjutandet af köttslig vällust: och icke behöfde man åtrå en rening af religiösa dogmer, en förbättring af sociala lagar och husliga bruk, om man icke hänfördes af odödliga själsbehof. Afsåge man endast ett välsignadt kött, dess nöjen och utsväfningar, så vore väl intet skäl att höja sin röst emot inrättningar, som, efter erfarenhetens intyg, häremot lägga ganska få hinder. För öfrigt är det icke vi, som behöfva styrka vårt påstående; utan Hr H., såsom *anklagare* emot tidehvarfvet, åligger det att bevisa sitt. Hvad han hittills anfört är af ingen giltighet. Skabrös litteratur har sett dagen i Tyskland, England och Frankrike, vida mer förr än nu. En del af den s. k. nya franska skolan kan man skäligen beskylla för en viss egenhet, som gränsar till spökaktighet, inom det andliga af dess framställningssätt, och hvilket liknar en smitta från Hoffman; men i skildringar af kroppsligheter är den långt återhållsammare, än nånsin den gamla franska skolan var. Kan man väl nämna någon roman af sjelfva *Paul de Koch*, som i denna väg går upp emot Louvets *Faublas*, nalkas åtskilligt af den berömde *le Sage*, eller på långt håll ens kommer i granskapet till vissa af *Crébillon* den yngres produktioner? Om *Rabelais* är icke värdt att tala. Just den bok af filantropen och läkaren *Parent* (Parent Duchatelet) om prostitutionen i Paris, hvarur Hr H. citerat åtskilligt, och som han väl måste hafva läst, såsom liggande inom hans fach,

kan gifva honom faktisk handledning rörande det äldre tillståndet i Frankrikes hufvudstad, och visa honom, att redan i den Heliga Ludvigs dagar flere gator och qvarter voro bebodda af alldeles samma slags afskum som nu. Samma bok kan till och med, om Hr H. icke vill godtyckligt slå öfver vissa kapitel, visa honom genom siffror ådagalagda grunder för immoralitetens upphof ur de högre klasserna och de gamla institutionernas felaktighet.

Om slutligen, då tidehvarfvets ande höjt sig med protest emot svagheten hos och missbruken af en inrättning, hvilken i långliga tider visat sig förmå så litet just emot följderna af det Hr H. menar med köttets evangelium, — och detta emedan dess *form*, utan att ändras, icke kan gifva garanti på något verkligt och godt *innehåll* — är det då för köttslighet man bör skylla en sådan ande? Hr H. blyges icke, att sid. 34 beskrifva en ful sjukdom, Ryggtvinsot eller Tabes dorsalis, som sjelfva Boerhaave endast skall hafva sett, men aldrig kurerat, så ohygglig var den. Derpå utbrister Hr H. »Det är just vid en sådan uslings sjuksäng, som en apostel af köttets evangelium med särdeles effekt skulle kunna ställa sig och säga: kom och se hvad jag kan uträtta; se huru det går an att lyda mig; se den verkliga fullbordan af mina löften. Denne unge man har åtlydt min kallelse och följt tjusningskraften af mina skildringar af den köttsliga njutningens fröjder; och derföre har jag tillredt honom denna ärans bädd, der han ännu under den qvalfulla sjukdomens marterande hand är trogen min läras bud och i sjelfva döden bär hyllning åt den öfver all mensklig varelse triumferande omotståndliga makt, hvars lof, jag förkunnat.» Och sidan 37: «den, som fäktar för Personlighetsprincipen och ogillar köttets evangelium, begår en inkonseqvens, som bevisar, att han ofullständigt och ytligt uppfattat sin lära, och ej förstår dess egentliga och inre mening». Med den der, som här fäktar för Personlighetsprincipen, lärer väl, om kriterierna ej svika, ingen annan förstås än prof. Geyer, som under sistlidne riksdag i konstitutionsutskottet talade för densamma, utan att då, och kanske ej heller sedan, fatta huru nedrigt köttslig hans lära

var: men hvad den utmålade aposteln för köttets evangelium beträffar, så menar väl Hr H. dermed till sluts ingen annan trollkarl än författaren till Det-går-an Allmänheten må döma, hvilkendera förtjenar att kallas mera köttsligt sinnad eller en köttets afgjordare predikant, antingen *den*, som vändt publikens uppmärksamhet på nödvändigheten att förbättra en välment, men på innehåll så bristfällig form, att sedeförderfvet blir ännu allmännare och oundvikligt, derest det icke göres möjligt för en sann, ädel och kraftfull *ande*, att i förhållandet mellan man och qvinna kunna få lefva och behersha det kroppsliga — eller *den*, som bekämpar införandet af en så andlig princip i äktenskapet. Vi vilja visserligen ej skylla Hr H., ehuru en stor man, för köttslighet. Men säkert är det, att *om* förf. till Det går an är sådan, att apostrofen sidan 84 på honom kan vara tillämplig; så är Hr H. en *likadan* apostel, då han sidan 100 predikar Det-går-an-lärans egna grundsatser om kärleken; och han bör då till sin egen uppbyggelse läsa hvad han skrifvit om sig sjelf sidan 84. En stygg sjukdom kan man få på mångahanda sätt. Man har exempel på furstar, prelater och akademiske lärare, lika väl som på soldater, skrifvare och fruntimmer, hvilka varit behäftade med åkommor. Dessförinnan kunna de hafva läst många böcker, inhemtat flera theorier och till och med tagit examina. Man skyller ändock icke åkommorna på läsningen, utan ofta derpå, att man uppfört sig helt annorlunda, än man läst. Vi finna alldeles ingen orimlighet uti, att någon person, som läst Det går an, sedermera kan få tabes dorsalis, såvida något mellankommit, som verkat detta onda. Man kan ju äfven bli sjuk, sedan man läst en sådan lecture, som Hr H:s bok om äktenskapet? Men hufvudfrågan är, om sjukdomen står till de lästa skrifterna i bestämdt förhållande af *följd*, så att de — för att tala med Hr H. — kunna kallas dess *causalmoment?* I annat fall böra de icke skyllas för orsaken dertill. Hela uppgiften inskränker sig då till den frågan, huruvida en skildring, som innefattar, att sedlighet och lycka emellan man och qvinna omöjligen står att vänta, äfven vigsel oaktadt, derest innerlig, andlig kärlek icke knyter dem tillsammans, och den må för öfrigt hafva rätt i sina satser, eller icke. —

frågan är, upprepa vi — om en så beskaffad skildring, den må läsas i Det-går-an, i Hr H:s bok sid. 100, eller annorstädes, och den må för öfrigt hafva rätt i sina satser eller icke, skall kunna på en läsare göra sådan verkan, att han eller hon deraf bekommer Tabes dorsalis? Vi tro det icke.

Detta utfall emot författaren, som vittnar om föga skicklighet, men väl, om man så vill, smakar af en ända till oanständighet stegrad ilska, har eljest ett starkt tycke af ännu en Upsala-signaturs yttrade tankar i anledning af Det-går-an-auktorns alla uppräknade öfriga arbeten, nemligen att han icke skulle begripa någon annan kärlek än den, der parterna nalkas hvarann som *eldkol*». Man kan tänka hvarjehanda om författaren till Det-går-an; han har verkligen den likhet med Hr Hvasser — utom öfverensstämmelsen i Det-går-an-theoriens hufvudpunkt, hvarom vi förut talat — att, kanske mera än han borde, vara en vän af dristiga paradoxer. Men den läsande allmänheten i Sverige vet likväl, om någon på vårt språk uppträdt med mera afgjord fallenhet att just lemna skildringar på till själen sköna och ädla qvinnor, och hvilken i talrikare berättelser gifvit teckningar af en sval, innerlig, djup och idealisk kärlek. Månne det då är ett rent omdöme man ådagalägger, när man ej har försyn för att sätta nedriga sjukdomar, eld och kol i kaussalförhållande till hans artistiska uppfinningar? Månne fröknarne Eleonora och Aurora Löwensjerna, månne Signora Luna, Porzia Salviati, Henriette eller Araminta May, Estella, Ormesinda, fiskaren Jenars hustru i kapellet, Brita, Katarina på Grimstahamn, sköna Margret i Ladugårdsarrendet, Johanna Berfelt, Amalia Hillner, Eugenie Guemarez, Astarte, Nynianne, Malfred, de skjutna flickorna i Björninnan och romancen Vargens dotter, Isidora, Maria, Clementia, Deidamia, Ismene, Schemselnikar, Evirallin eller Ginevra o. a. fl. utgöra personligheter inom omfånget af hvad man menar med köttets evangelium? Något jordiskt vidlåder dem utan tvifvel alla: något sådant vidlåder också Juanna, Tintomara, Ximena Sara, Judith i Hermitaget m. fl.; men ingenstädes ligger det jordiska öfver (om icke kanske hos den enda: Ninon de l'Enclos, der just taflan var en teckning af så-

164 1873

dant); öfverallt herrska hjertat och anden; och att ett kroppsligt *då* följer med, såsom ett *underordnadt*, ett blott substrat, torde vara hvad som både får och bör ega rum, icke blott efter Estetiken måhända, utan efter sjelfva Religionen (såvida den ofvan omtalade Guds ursprungliga befallning till sina skapade varelser tillhör religionen.) Det är då sannerligen icke så lätt att begripa hvad man inalles vill med alla sina insidiösa insinuationer åt detta håll. Många författare skulle kunna nämnas, äfven på svenska, som ingenting annat skrifvit, än skabröst eller åtminstone tvetydigt. Men om dem säger man intet ondt ord. Vi hemställa till Hr H.,· och hela det partiet, hvad opinion om deras litterära rättvisa det slutligen kan väcka, i fall allmänheten skulle taga sig det området före att närmare skärskåda deras sätt att gå till väga på litteraturens älskvärda fält. O.B. 31/1 42

REVY AF TIDNINGARNA.

Freja för i går har både sin början och sitt slut fulla af en harm, som vi beklage, och som vi tycka hon gjorde klokare i att utbyta emot en munterhet, som verkligen klär henne bättre. Hon må nu taga hvad parti hon vill, så är det imedlertid visst, att Freja genom sin öfverskrift »Sara Widebeck», jemte hela innehållet i denna «humorism», tyckes tillkännagifva, att hon förmodar förf. till *Det går an* hafva skrifvit de artiklar emot henne, som i A. B. stått att läsa i sista veckan, och som så mycket upprelat henne, att hon samlat ihop både gammalt och nytt. Skulle denna hennes förmodan vara uppriktig, så bevisar det likväl en alltför liten kännedom om stilar och skrifsätt. Hvad vi tro förf. till »Det går an» korteligen tänka om hela den gräsliga striden emellan A. B. och Freja, kan ungefär innefattas i följande:

Man finner besynnerligt, att en person med hufvud, såsom Frejas redaktör, kan föreställa sig, att allmänheten det ringaste efterfrågar hvad som stått i ett oändligt antal framledne tidningsspalter här och der, eller efterletar sådana af somnade ting. Allmänheten är intresserad af sin egen välfärd och den lyckliga utgången af den kamp, som för den sociala utvecklingen förestår, men frågar ganska säkert icke efter om *den* eller *den* tidningen har haft rätt. Åt all sådan fråga ler publiken. Hvartill tjenar väl då att Freja så »qvickt» repeterar sitt Possestjernelska elände, Smevigalasse, och allt annat dylikt? Hvad som fäller en tidning, liksom hvarje annat litterärt företag, är att öfvergifva eller icke nog kraftigt understödja nationernas sak under deras arbete till andlig och timlig förkofran: hvad som upprätthåller den är, deremot, att efter förmåga till sådant bidraga. Att Freja vill söka skada A. B:s kredit är väl begripligt; men redaktören borde inse, att hvad som kan fälla A. B. är intet annat, än *om* det sjelf en dag öfvergåfve folkets sak. *Då*, men aldrig *annars* blir det i sin ordning öfvergifvet. Härpå har Argus i verlden visat det mest lysande exempel. *Så länge* tidningen Argus arbetade för upprätthål-

164 1797 HH 2

lande af allmän sanning och rätt, kunde inga anfall ifrån de andra tidningarne göra honom det ringaste afbräck. Först när han vred på sig och började gå kompassen om, öfvergifvande sina egna förut yttrade grundsatser, råkade han i förakt, hatades och omsider glömdes. Detsamma gäller lika fullständigt om författare. Lemnade tidehvarfvets sak, så följer deraf intet annat, än att de sjelfva blifva lemnade derhän. Personliga exempel vore här lätta att anföra. Men de äro allmänt kända och vi förbigå dem. Deremot hafva de lumpnaste, löjligaste och ilsknaste anfall aldrig förmått att skada någon författare, derest han sjelf icke öfvergifvit sina bästa tänkesätt.

Hvad allt det roliga grums beträffar, som Freja andrager om Gabrièle Mimanso, så får det med allt nöje stå och gälla för allt hvad det kan. Hvar och en vet, att orsaken till tidningarnes flesta anmärkningar emot Gabrièle, bredvid allt det fördelaktiga som de, ifrån Svenska Biet att räknas ända till Freja, derom yttrat, ligger deruti, att denna romans framställningar gå en mängd ämnen *närmare* på lifvet, än man af sina skäl, hvar på sitt håll, önskat. Teckningarne af deri förekommande personer afslöja karakterer åt *flere* håll, som man, än här, än der, dock vill hafva *skonade*, äfven då man *i allmänhet* bekänner sig tillhöra tidehvarfvet och ömma för dess kraf. Den ena är derföre litet ond på det ena, den andra på något annat; och det må man gerna vara. Man må anfäkta sig: det ökar blott den saks framgång, hvarföre boken är skrifven; alldeles som det för några år tillbaka framför allt var anfallen, hvilka befordrade en viss annan skrift.

N. B. Maj 1812

SVENSKA SIARE OCH SKALDER, tecknade af *P. D. A. Atterbom.*

(Forts. från gårdagsbl.)

För att gifva läsaren ett prof på Hr Atterboms stil i sina Siare och Skalder, och tillika på hans tänkesätt i ett vigtigt ämne, anföra vi följande utdrag, som börja sid. 180. Hr A. handlar här på ett skönt och märkvärdigt sätt om huru man skall betrakta och rätt förstå *äktenskapet.*

«I sin allmännaste andemening är Äktenskap allt slags *harmonisk lifsförening* mellan en viss Godhet och en viss Sanning, hvilka befinna sig *i full motsvarighet;* eller, öfverhufvud, hvarjeäkta motsvarighetsförhållande mellan Vilja och Förstånd. I närmare bestämd mening beteckna vi med namnet *Äktenskap* endast den emellan en Man och en Qvinna ingångna förening, som fått sig detta namn egentligen tillagdt; med högsta skäl, emedan den — *ehvar den är hvad den bör vara* — är det *nyssnämnda förhållandets**) fullständigt menskliga inkarnation. Hvad är nemligen, i denna betydelse, Äktenskapet? Just den *fullständiga menniskoformen af kärlekens personlighet:* så snart vi tänka oss den uppenbarad medelst *menniskor,* eller i ett menskligt förhållande. Det är, då den eljest blott *halfva* menniskovarelsens integrering eller fullfärdiggörelse till en *hel,* derigenom, att en manlig och en qvinlig menniskohälft med sådan kärlek ömsesidigt sammansluta sig, att deraf uppstår en, bådas väsenden genomträngande och omslutande enhet, i hvilken de, såsom ett enda oskiljaktigt väsende, sedermera genomlefva tiden och evigheten. Klart är, att i sådant fall befinna sig deras andesinnen — båda hvart för sig bestående af förstånd, såsom mottag för Sannt, och vilja, såsom mottag för Godt — i ett vexelförhållande, hvari de fullkomligt, och på ett konkret vis, uttrycka den allmänna öfverensstämmelsen af motsvarigheterna mellan Godhet och Sanning, eller mellan en god Vilja och ett sannt Förstånd. Det nu sagda gäller så mycket mogare, som det lätt kan inses, att hos Mannen företrädesvis herrskar Förståndet eller Tankan, och hos Qvinnan företrädesvis Viljan eller Böjelsen; hvadan följer, i strängaste sammanhang

*) Af *harmonisk lifsförening:* af *full motsvarighet* emellan själarne hos de begge makarne. Se nyss förut. (*Red:s anm.*)

med det närmast föregående, att, då hvart och ett Sannt har *sitt* motsvarande Goda, äfvensom hvart och ett Godt *sitt* motsvarande Sanna, är hvarje rättskaffens Äktenskap en förening, der en tanka, som funnit *sin* motsvarande Böjelse, sammansmält med en böjelse, som funnit *sin* motsvarande Tanka, så, att slutligen den enas förstånd är äfven den andras, och den enas vilja äfven den andras vilja.

»Hvilken är orsaken till skillnaden i *Kön?* — Fortplantningens ändamål endast? — Visserligen bland Djuren, eller öfverhufvud bland alla blotta Naturvarelser. Men hos Menniskan är med detta ändamål förenadt ett högre, ett ändamål, hvarförutan fortplantningen aldrig kunde bli en fortplantning af *andar*, en fortsatt plantskola för *Himmelen*. Den egentliga orsaken till könsskillnad bland Menniskorna är, att menniskovarelsen, hvilken icke (liksom Guds) förmår i en och samma personlighet omfatta alla sina grundväsendtligheter, skall ändock kunna i dem alla framträda och i dem alla utveckla sig, och det på ett sätt, hvarigenom dessa väsendtligheters behof af hvarandra kan lifligast uppenbara sig och jufvast tillfredsställas. *Man ser häraf, huru ytlig den föreställning är, att könsskillnaden är en blott kroppslig*, som derföre skulle, enligt ett inbillad »renare» begrepp om själens odödlighet, försvinna med det i grafven qvarlemnade, materiella omhöljet. Denna föreställning är, fullt ut, lika tanklös, som den nyss skärskådade *) föreställningen om de osaliges ondska såsom något *dem vidhängande yttre*, hvars sjelfnödvändiga följder alltså skulle, när som helst, *om blott Guds rättfärdighet tillåte det*, kunna dem fråntagas, och för alltid utplånas, genom ett blott godtycke af hans barmhertighet. *Att afklädas könet, vore detsamma, som att afslädas personligheten, d. ä. upphöra:* ty i Mannens varelse, så den själiska som den lekamliga, gifves ej det minsta, ej ett grand, vare sig af kropp, sinnesart, känsla, böjelse, tanke, lynne, som icke är *manligt;* och likaså i Qvinnans varelse ej ett grand, som icke är *qvinligt*. Menniskan är i sitt utvärtes Man eller Qvinna, *derföre*, att hon i sitt invärtes, ja

i sitt alldra innersta, är ettdera; och hon är i sitt innersta väsende ettdera, *derföre*, att hennes natures eviga väsendtligheter kunna endast genom denna Motsats komma till den fulla enhet, hvari de, såsom älskande, bistå hvarandra till ömsesidig förädling och förljufning. Är alltså grundväsendtligheten af Mannens varelse, att lefva till närmast liknande bild af den Eviges Sanning och Vishet; och deremot grundväsendtligheten af Qvinnans varelse, att lefva till närmast liknande bild af hans Godhet och Ömhet — eller af *det*, hvari hans kärlek yttrar sig omedelbarast: så är dermed ock en ursprunglig nödvändighet gifven, som evigt drager dem till hvarandra.

»Vi kunna nu inse, att det, som lockar Qvinnan till Mannen, och binder henne vid honom, är — innerst, eller i sin odödliga grund — en åtrå att hängifva sig åt vishetens kraft och saligt hägnas af dess skydd; likaså, att det, som lockar Mannen till Qvinnan och binder honom vid henne, är — innerst — det af Ömheten hulda och älskliga, som uppkommer af Godhetens oskuld, och visar sig i en liflig, utvärtes åskådlighet. Denna åskådlighet medför alltid, äfven i sina ringare grader, en *behagande* verkan; ehvar den är tillstädes i all sin ljufhet och glans, der gifver den företeelsen af hvad vi kalla *Skönhet*. Det måste, i följd häraf, erkännas, att Skönheten är företrädesvis en *qvinlig* egenskap; den är, hos den jungfruliga (och i allmänhet hos den jungfruligt sinnade) Qvinnan, det öfver hennes varelse gjutna återskenet, lika blidt som skärt, af Oskuldens kärlek till Visdom. Qvinnan söker hos mannen ett Godt, hvilket hon egentligen älskar såsom ett *sannt*, ett uttryck af Vishet; Mannen deremot söker hos Qvinnan ett Godt, hvilket han egentligen älskar såsom ett *skönt*: d. v. s. ett uttryck af Godhet och Kärlek så omedelbart, att det just genom sin genomskinande omedelbarhet behagar och förtjusar. — Visserligen kan ej nekas, då Visheten sjelf ju ej är något annat än kärlekens fulla medvetenhet och klara sans, att äfven i Mannen, så långt han eger vishet eller sträfvar dertill, har Kärlekens väsende inkarnerat sig. Grund-

tanken af hans lif är ju att föreställa just Kärlekens visshet; och emedan ej förr, än deraf, uppkommer såsom motsvarighet Visheten's Kärlek, hvilken Qvinnan skapades att föreställa, så är Qvinnan — såsom Ordet förtäljer — uppkommen af mannen och skapad af en del ur hans väsende, som då ännu icke var utveckladt till uteslutande manlighet. Men ehuru således, tvifvelsutan, både Mannens form och Qvinnans form

*) I det föregående af boken. (*Red:s anm.*)

ämnats uttrycka en åt Vishet riktad och med Vishet förenad kärlek, uttrycka de likväl i sin inbördes motsats, eller i sitt förhållande emot *hvarandra*, denna grundegenskap på olika sätt; Mannens form uttrycker den nemligen mera såsom en Kärlek *af* Vishet, Qvinnans form åter mera såsom en Kärlek *till* Vishet; och härifrån kommer, att det *älskande*, såsom *sådant*, framträder hos henne klarast. Endast i Qvinnan inkarnerar sig fördenskull det Ljufva och Hulda af Kärlekens väsende så, att det är ett genast vid första anblicken och i första känslan förnimmeligt: och derföre kan sägas med fullt skäl, att af Qvinnans kön eller form uppenbaras detta väsende företrädesvis såsom Behag, som i sitt utbildade och fullständiga hela är Skönhet; då det deremot af Mannens kön eller form företrädesvis uppenbaras såsom Kraft, som i *sitt* utbildade och fullständiga hela är Sanning. Huru skulle nu någondera kunna umbära den andra? Blott *tillsammans* utgöra de den *hela* Menniskan; lika skön som sann, och lika sann som skön.

»Sådan är det menskliga köns-förhållandets allmänna, inre betydelse. *Äktenskap* åter, *i ordets rätta mening*, är hvar och en förbindelse, hvari tvenne sålunda motsatta köns personligheter, dragna till hvarandra *af en för dem egendomlig motsvarighet och sympathi*, sammansluta sig på det redan tecknade viset — och alltså på *äkta* vis — till en gemensam och enda mennisko-personlighet. Det är den fulla sjelfbekräftelsen af deras inbördes kärlek, såsom invigd åt evigheten, genom ett band, hvilket Gud ursprungligen stiftat med afsigt, att i hvarje *verkligt* kärleks-par förena den högsta af alla nyttor med det sällaste

af alla nöjen. Orsaken, i varföre något verkligt äktenskap hvarken kan vara mellan en man och flera qvinnor, eller mellan en qvinna och flera män, är ock af det föregående tydlig. Det är *den*, att hvarje köns-individuum är ämnadt till personifikation af ett visst eget slags Godt (Godt såsom Sannt, eller Godt såsom Skönt); hvilket således, ömsesidigt, endast kan förbindas med ett *sig* enkom motsvarande slag af sitt motsatta — så vida någon verklig enhet och helhet skall vinnas. I annat fall knytes en förbindelse, som är *andelig likgiltighet, under ytan af kroppslig köns-vällust eller skörlefnad:* emedan den i sitt inre ej mera eller bättre sammanhänger, än om man tänker sig ett förstånd sammanbundet med flera olika viljor, eller en vilja sammanbunden, med flera olika förstånd. Huru det verkliga Äktenskapet är engifte, och huru heligt det, så som sådant, är, synes bäst deraf, att Gud sjelf i sitt Ord betecknar såsom ett äktenskapligt förbund det innerstå förhållandet mellan sig och sin Församling — eller i allmänhet mellan sig och sin älskade Menniskoverld, som är ämnad att blifva denna Församling eller Kyrka, icke blott delvis (liksom nu), utan i hela sitt omfång. På mångfaldiga ställen i detta Ord finner man Herrens Församling, eller den Mensklighet, som är honom i tro och gerningar hängifven, kallad hans Brud och Hustru, hvars Brudgum och Man han ej försmår att vara. Detta är det ursprungliga Äktenskapet, hvari Gud, på grunden af Sin kärlek till Menniskan och Menniskans genkärlek till Honom, förenas med de honom älskande Himlarne, eller med den honom älskande Församlingen (i hvilken, redan på jorden, dessa Himlar innebo); och hvarje äktenskapligt förbund mellan Man och Qvinna har i *detta* äktenskap sin eviga urbild. Deraf Pauli djerfva analogi (Eph. c. 5, v. 22—33), att Mannen bör, såsom make, i sitt förhållande till Qvinnan, söka vara en liknelse af hvad Herren är i sin kärlek till sina Heliga, eller i allmänhet till sin trogna Församling; Qvinnan åter, såsom Maka eller hustru, sträfva, enligt sin förmåga, att, i sitt förhållande till Mannen, vara en liknelse af hvad Församlingen är i sin kärlek till Herren. I henne, som var Herrens Moder, i anseende

till hans jordiska menskklighet, i Maria, möter oss sinnebilden af den, genom sådan kärlek helgade Qvinnans och Församlingens himmelskjungfruliga fägring. Att så är, hafva Katholikerne anat; men på ett sätt, som de förvändt till afguderi.

»Af allt det anförda följer: att hvart och ett äktenskaps-förbund, som är (hvad Ordet förklarar det böra vara) ett verkligt engifte, således är en ömsesidig fullständiggörelse (komplettering) af tvenne *sins emellan*, såsom motsatta könspersonligheter, *motsvarige menniskohälfter;* att detta ömsesidiga förhållande är icke blott ett *natur*-förhållande, i hvilket fall äktenskapskärleken ej vore något högre eller innerligare, än den rentaf naturliga och med djuren gemensamma köns-kärleken, utan *framför allt* ett *ande*-förhållande: att *hvarje annorlunda beskaffadt äk-*

tenskap är endast ett sken-äktenskap, som lånat det sanna äktenskapets namn och utvärtes skepnad, men är i sjelfva verket ett blott juridiskt eller (på sin höjd) *civilt-moraliskt*, hvilket gäller hvad det kan, till upprättbållande af borgerlig ordning och ärbarhet, men *omöjligen kan sträcka sin giltighet, eller sitt bestånd, utöfver jordlifvets gräns;* att deremot hvarje äktenskaplig förening, der de förenade personligheterna verkligen äro sins emellan så motsvariga, *att deras viljor och förstånd kunna fullt sammansmälta sig med hvarandra*, samt alltså ett visst Sannt är i kärlek förenadt med ett *sig* enkom (till sitt lifs fullständiggörelse) motsvarande Godt, fortfar bortom grafven och tiden, såsom ett förbund mellan personer, bestämda för hvarandra från evighet till evighet; — hvartill både möjligheten och nödvändigheten äro gifna deruti, att hvarje persons köns-form uttrycker det allmänna, grundväsendtliga af hans personlighet och således qvarblifver jemväl efter döden, äfvensom att efter döden lika sjelfnödvändigt qvarlefver hvars och ens *kärlek*, såsom utgörande just hans innersta *lif*. Det säger sig egentligen sjelft, så snart man riktigt uppfattat begreppen af Kärlek och Äktenskap, att alla sanna äktenskapsförbund öfverlefva den jordiska tiden, för att inom den verld af renaste ljus och renaste sällhet, hvilken vi kalla Himmel, i oändlighet fortsättas, och

med detsamma, i oändlighet, städse varmare, städse innerligare, städse fullkomligare sammanknytas.» — —

Utan tvifvel får man väl antaga, att hela den grundåsigt, som herr Atterbom så uttalat öfver äktenskapet (innehållande, att sympathi, verklig och andlig kärlek måste finnas hos makarne inbördes, för att förhållandet dem emellan skall kunna kallas äkta, sedligt, rent och lyckligt), står i öfverensstämmelse med de flesta, ädla menniskors mening och tänkesätt i detta vigtiga ämne. Ty hvem vet icke, att när två personer hata hvarann, eller icke förstå, icke lida hvarandra, så kan hvarken af dem något hus, eller familj i god och lycklig mening, bildas, lika litet som det ekonomiska kan prosperera, ej heller står för barnen någon sann uppfostran i lära och exempel hos dem att vinna. Herr Atterboms sjelfva *princip* sammanfaller så fullkomligt med hvad i Sverge kommit att få namn af *Det-går-an*-läran, att hela denna del af hans bok kan kallas ett bidrag dertill, och ett i sitt slag ganska vigtigt. Men att herr Atterboms tänkesätt icke förlikar sig med den gängse institutionen, är tydligt; enär denna fortfar att såsom äktenskap (med alla thy åtföljande rättigheter och skyldigheter) fasthålla ett förhållande emellan makar, äfven då själsöfverensstämmelse, andlig kärlek och sympathi dem emellan icke eger rum; hvaraf två omständigheter uppkomma: 1:o att oräkneliga personer tvingas att vara tillsammans, som, enligt herr Atterboms grundåsigt, icke borde vara det; samt 2:o, att lika så många, hvilka, enligt samma grundåsigt, borde vara det, tvingas att icke få vara det, enär de sitta bundne på annat håll. Herr Atterbom har väl, såsom vi sett, mot slutet af det anförda låtit ett slags reservation inkomma, innefattande ungefär, att när menniskor blifvit förenade, utan att till hvarann stå i den *andliga likhet*, som han fordrar för ett *rätt äktenskap*, de ändock, under hela deras *jordelif*, böra fortfara med att vara förenade. Men detta innebär en fullständig motsägelse, och är att betrakta blott som en inkonseqvens af förf., begången förmodligen att skydda honom sjelf, men med uppoffrande af åsigten. Ty gifvet är, att *om* denna, såsom herr A. framställt den, är *riklig*, så måste jordlifvets inrättningar, i hvad de angå frågan, rätta sig derefter; eljest tjena de till intet godt, men till myeket ondt, hvilket omöjligen kan vara meningen med dem.

(Slutet följer.)

YTTERLIGARE UPPLYSNINGAR I FRÅGAN, HURUVIDA VIGSEL ÄR ETT NÖDIGT VILKOR FÖR ÄKTENSKAP.

Genom den skriftvexling, som nyligen egt rum mellan Upsala domkapitel och herr rektor Almqvist, har allmänna uppmärksamheten blifvit fästad på den frågan, huruvida *vigsel* är ett nödvändigt vilkor för ett lagligt äktenskap. Det märkligaste, som förekommit i afseende på det intresse, hvarmed denna diskussion varit följd af publiken, är, att den upplysning, som derigenom lemnats, att vigseln hvarken i följd af svensk lag eller af den protestantiska religionen är nödvändig till att bilda ett lagligt äktenskap, och att detta tillkommer genom det offentligt gifna samtycket och kontrahenternas sammanlefnad, tyckts vara för de flesta en verklig nyhet. Af denna anledning ha vi trott det kunna intressera läsaren, att erfara, hvad en af våra akademiska lärare, professor Schlyter, härom yttrar i sina juridiska afhandlingar, och hvarigenom det bekräftas, att samma åsigt äfven enligt våra äldre lagar varit gällande. Vi meddela ett utdrag ur nämnde arbete:

»Om vigsel, såsom vilkor för lagligt äktenskap.

Då Uplandslagen talar om de serskilda handlingar, som höra till äktenskaps ingående, förbigås här, liksom i de flesta andra landskapslagarne, den presterliga stadfästelsen, eller vigseln, hvilken, genom kanoniska lagen i Sverge införd, ej hunnit att i Uplandslagen göra sig gällande, såsom ett nödvändigt vilkor för lagligt äktenskap. Väl stadgas det i kyrkobalken 15: 2, huruledes, om man och qvinna ville sammanvigas, det skulle tre söndagar lysas *i kirkiu dorum, at the hion fæst æru meth landslaghum, ok ther vilia meth kirkiu ræt sammanvighias*, äfvensom i Fl. 9: pr. bestämmes, huru mycket som skulle betalas för vigseln; och i äktenskapsbalken 19: förklaras barn af fri man och ofri qvinna, eller ofri man och fri qvinna, vara fria, då mannen tagit qvinnan (med hennes egares samtycke, om hon är ofri) till hustru *meth lagh ok lands ræt;* men barn af fri man och ofri qvinna endast i det fallet, att föräldrarne äro fästa och v i g d a. Vigseln tillskrifves således *kirkiu ræt*, men hör ej till *landslagh* eller *lagh ock lands ræt*. Att vigseln varit i bruk, synes häraf tydligt; men att den ej varit af den verldsliga lagen erkänd såsom nödvändig, om det ock, i de flesta fall lyckats presterskapet, att dertill förmå makarne, är lika klart, då vigseln ej med ett

enda ord omnämnes der, hvarest för öfrigt stadgas om hvad till giftermål hörer. Enahanda förhållande har varit i andra länder, dit christendomens ljus hunnit långt förr, än till vårt fädernesland. Att från christendomens första tidehvarf ett inom församlingen ingånget äktenskap blifvit beledsagadt af de trognas förböner, kan ej dragas i tvifvelsmål. Äfven finnas tidigt spår af den sed, att äktenskapsaftal blifvit församlingen kungjorda, och att dervid en presterlig välsignelse, med händers påläggning, varit bruklig [1]). Men att en sådan presterlig förrättning skulle erfordrats till äktenskapets giltighet på en tid, då kyrkans inrättningar ej hade något stöd af den offentliga makten, kan ej sättas i fråga. Äfven sedan christendomen hade i flera länder blifvit antagen såsom statsreligion, dröjde det länge, innan nödvändigheten af presterlig välsignelse, vid äktenskaps ingående, blef ens genom kyrkans lagar påyrkad. Väl innehåller Gratiani Decret. c. 1. Causa 30. q. 5 ett bref af romerska biskopen Evaristus, som lefde i början af andra århundradet, till biskoparne i Afrika, der den underrättelse meddelas, att »*aliter legitimum non sit conjugium, nisi . . . suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur; . . . ita peracta legitima scitote esse connubia; aliter vero præsumta, non conjugia sed adulteria, vel contubernia, vel stupra aut fornicationes potius quam legitima conjugia esse non dubitaten*«; men detta är ett af de i 9:e århundradet diktade påfvebref, som den pseudo-isidoriske decretalsamlingen först låtit komma i dagsljuset. Det första säkra spår dertill, att vigsel varit genom lag påbuden, finnes hos Vestgötharne i Spanien, i hvilkas, ännu i behåll varande lag, från 7:e århundradet, läses ett stadgande, som tillskrifves K. Ervig (i slutet af samma århundrade), innehållande, att ingen Jude eller Judinna skulle understå sig att ingå äktenskap annorlunda, än »*cum sacerdotali benedictione intra sinum sanctæ ecclessiæ percepta*«[2]); den häremot bröt, skulle böta 100 solidi eller straffas med 100 prygel. Detta är dock blott en tvångslag för Judarne, hvilka man genom detta och flera stadganden ville förmå att antaga de Christnas seder. I en af diaconus i Mainz, *Benedictus Levita*, i medlet af 9:e århundradet såsom supplement till abboten *Ansegisi* samling af Carl den Stores och Ludvig den frommes kapitularier, gjorda kompilation af till en del diktade stadgar, finnas på flera ställen, i sammanhang med förbudet för beslägtade personer, att gifta sig, äfven det, att ingå äktenskap, *sine benedictione sacerdotis*[3]). Sannolikt är detta, flere gånger upprepade förbud diktadt af nämnde *Benedictus Levita*, som i den ifrågavarande samlingen flitigt begagnat den, till förherr-

ligande af påfvens makt, förfalskade Isidoriska samlingen af påfliga dekretaler, hvars upphofsman han sjelf med skäl blifvit misstänkt att vara; åtminstone har det icke ringaste trovärdighet såsom verldslig lag, och bevisar således endast, att de, som nitälskade för presterskapets myndighet, redan i 9:e århundradet arbetade på att få vigseln genom lag påbuden. Detta lyckades i öst-romerska riket genom en förordning af kejsaren Leo Philosophus († 911), som så strängt påbjöd att äktenskap skulle bekräftas med vigsel, att det dessförutan ej skulle hafva namn af äktenskap [4]). Så långt gick romerska kyrkan icke ens i sina egna lagar, hvilka, ehuru vigsel påyrkades, dock ej gjorde äktenskapets verklighet deraf beroende, utan tvertom förklarade ej allenast *sponsalia de præsenti*, eller aftal om genast afslutadt äktenskap, utan äfven *sponsalia de futuro* (eller vanlig trolofning), då dertill kom *copula carnalis*, för en oupplöslig äktenskapsförbindelse [5]). Det bör derföre icke väcka förundran, att de verldsliga lagarne ej gjorde vigseln till ett vilkor för lagligt äktenskap. Att presterskapets bemödanden, att befordra iakttagandet af denna högtidliga handling ännu i slutet af 12:e århundradet ej i vårt land haft önskad verkan, derom vittnar påfven Alexander III:s bref till erkebiskopen och lydbiskoparne i Sverge (emellan 1159 och 1181), deruti påfven ibland annat, säger sig »*non sine cordis amaritudine*» hafva hört, att »*fideles laici*» ingingo äkten kap »*non christiano more, absque sacerdotali benedictione et missa . . . unde sæpe illicita contingit fieri conjugia, et inter legitimas personas divortium intervenire*»; hvarföre han låter veta, att »*clandestina et absque sacerdotali benedictione non debere contrahi conjugia, aut nisi inter legitimas personas, quæ infra septimum gradum nulla consanguinitatis linea conjungantur, nec contracta, nisi canonice et consensu Espicopi dissolvi, multorum sanctorum patrum declarat auctoritas*»; om noggrannt iakttagande af hvaraf erkebiskopen och biskoparne förständigas. Enahanda klagan deröfver, att »*nonnulli per regnum succia constituti sollempnitatem debitam in contra-*

hendis matrimoniis non observant», fördes af påfven

[1]) Ifr. *Boehmers Jus Eccl. Prot.* L. IV. Tit. III.

[2]) *Lex Visigoth.* Lib. XII. Tit. III. cap. 8.

[3]) *Capitul.* Lib. VI. cap. 130, 327, 408. VII. 179. Huru ängelägen presterskapets åtgärd vid giftermål är, till förekommande af förbindelser emellan beslägtade personer, bevisar Benedictus på sist anförda ställe dermed, att *»ex his pròcreari so'ent cæci, claudi, gibbi et lippi, sive alii turpibus maculis asperst, et hoc ne deinc-ps fiat, omnibus cavendum est»*. Ett helt annat rön hade påfven Gregorius I gjort, angående syskonbarns giftermål: *»experimento didicimus ex tali conjugio sobolem non posse succrescere»* (c. 20. C. 35. q. 2 et 3). Det förutnämnda diktade Evaristi bref är äfven af Benedictus begagnadt, Lib. VII. cap. 463. I tilläggen till dessa samlingar (Add. IV. cap. 2) finnes ett stadgande, som är hemtadt från det anförda stället i *Lex Visigothorum*, sålunda att hvad der säges om judar, här är utsträckt äfven till Christna. Dessa tillägg äro sammanrafsade af en lika oefterrättlig person som Benedictus Levita.

[4]) Leon. Nov. LXXXIX.

[5]) Se påfven Gregorius IX:s (i slutet af 11:e århundradet) tvenne bref, cap 30, 31 *X*: 1, *de spons. et matrim.*

Innocentius III i bref till erkebiskopen och biskoparne i Sverge, den 5 April 1216 deri desse anbefalldes, att »*sub excommunicationis interminatione*» söka att förhindra »*clandestina matrimonia*» och förbindelser i förbjudna leder; hvarjemte, i öfverensstämmelse med hvad på lateranska mötet, föregående året, hade blifvit stadgadt, påbjöds, att tillämnade äktenskap skulle offentligen kungöras, med föreläggande af viss tid för den, som kunde deremot uppgifva något lagligt hinder, hvarom presterna äfven sjelfva borde undersöka [6]). Troligen har presterskapet icke försummat, att, till befrämjande af vigselns allmänna iakttagande, göra, hvad det med sina tvångsmedel förmått; men likväl blef vigseln i de flesta af Sverges landskap, såsom, enligt hvad redan är visadt, i Upland, icke af lagarne erkänd såsom ett nödvändigt vilkor för ett fullbordadt äktenskap. Hvarken i den äldre eller yngre VGL. förekommer något om vigsel, ej ens i kyrkobalken, utom det att i II KkB. 53 bestämmes, huru mycket som skulle betalas för *vixlalius;* och i Fl. 69 samma balk stadgas: *vill man hjonelagh binda, thet skal præster liusa thre hælghudagha i kirkiu dorum, ælla böte biskupi thre marker;* men utom det, att det endast är lysning och ej vigsel, som här påbjudes, finner man vid jemförelse med den latinska öfversättningen (IV. 21: 24), att här endast är fråga om ansvar för prest, som viger, innan lysning skett. Först i Lydekins anteckningar heter det, att om hjon voro fästa och ej ville vigas, skulle den, som dertill var vållande, *mista thianosto* (d. ä. den heliga nattvarden) *um paschar ther til de vigias* (III. 104); och på ett annat ställe (Cap. 95) att om någon ej ville vigas vid sin frilla eller skiljas vid henne, sedan han var tre gånger derom påmint, skulle presten neka honom nattvarden, till dess han gjort ettdera, hvarvid, märkligt nog, tillägges, att om presten ej ville sätta dessa i förbud, skulle han böta 3 marker till biskopen, hvilket tyckes visa, att det ännu omkring år 1300 ej var så lätt för presterskapet, att i sådana mål genomdrifva de andliga tvångsmedlen. På sistanförda stället talas väl om frilla, men det är ganska troligt, att presterskapet under denna benämning inbegripit äfven laggift hustru, så länge hon ej blifvit vigd [7]). SM., VM. och Hels L:ne fordra lika litet som Upl L. vigsel såsom vilkor för ett lagligt äktenskap. Den yngre VML. förklarar väl att om man fäster qvinna och viges med henne, *vari ihæghar full giftning thera, sva sum i sæng hafthen varit;* men detta stadgande, som af det opassande ställe der det är inflickadt (i ÆB. 17, der fråga är om gåfvor af föräldrar till barn), tydligen finnes vara ett sednare tillägg, gör, såsom man lätt finner, ej vigsel till ett nödvändigt vilkor för äktenskaps fullbordan; det förklarar endast att äktenskapet k a n fullbordas genom

vigsel, äfven utan att makarne komma i säng tillsamman, hvilket annars erfordrades till äktenskapets fullbordan. I ÖGL. har vigsel hunnit fastställas såsom vilkor för fullbordadt äktenskap. *Nu sithan fæst ær tha skal vighia*, heter det; men äktenskapet förklaras likväl ej vara fullbordadt förr än de vigde makarne *ganga ippenbarlika i siang saman*, hvaremot ingen vigt lägges derpå om *gift* (eller brudens högtidliga öfverlemnande till brudgummen) förrättas eller ej [1]); om åter makarne gått i säng samman, är likväl äktenskapet ej fullbordadt så framt ej vigsel skett, emedan denna, enligt den i lagen bestämda ordningen, skall gå förut; och nödvändigheten att vigas förklaras här för att vara ej endast *kirkiunna rætter* utan äfven *landsins lagh*. GB. 6, 7. Genom MELL. (GB. 2), och sedermera genom St.L. och Chr. LL., har det blifvit, i sammanhang med det som stadgas om fästning, befaldt att sedan qvinnan lagligen fäst är, skall socknepresten der hon bor lysa tre helgedagar (i Chr. LL. söndagar) för giftermål, och sedan må han saklöst viga henne; hvarvid Chr. LL. blott tillägger att fästeman, om han häfdar fästeqvinnan förr än vigsel åkommer, skall böta till biskopen 3 marker. Det som här i MELL. och StL. påbjudes, är således endast lysningen, hvilken bör ske före giftermålet, men om vigseln heter det blott att den saklöst må förrättas sedan det är lyst. (Detta erinrar om det förut anförda stadgandet i VGL.) Också då det sedan, hufvudsakligen i samma ordning som i UplL., handlas om det som hörer till äktenskapets fullbordan, talas ej ett ord vidare om vigsel, utan det heter att sedan bonde och husfru äro gifta (d. ä. *gift* blifvit af giftomannen förrättad) och hafva natt samman i säng legat, då är han hennes rätte målsman etc. (MELL. GB. 9. StL. GB. 8.) Således om ock vigsel skett, är äktenskapet utan *giftermål* (förrättande af *gift*) och sammanliggande ej fullbordadt; deremot kan äktenskapet genom dessa sednare handlingar komma till fullbordan, fastän ej vigsel skett, emedan giftermål förutsätter lysning, men ej vigsel, om hvilken det, som sagdt är, endast säges att den saklöst må ske, sedan lysning förutgått. Utan tvifvel har meningen varit att vigseln borde ske förr än makarne kommo i säng tillsamman; men att det ej är föreskrifvet såsom en nödvändighet, eller äktenskapets fullbordan gjord

deraf i någon mån beroende, är uppenbart. Häri har Chr. LL., hvilken, likasom de nyssnämnda lagarne, räknar äktenskapets fullbordan från det att makarne varit i säng samman, ej gjort någon ändring, enär vigselns underlåtande enligt denna lag lika litet som de förra, hindrar det för öfrigt lagliga äktenskapets fullbordan, fastän böter för sänglaget här blifvit stadgade.» (Slutet följer.)

---

6) Ifr c. 3. X. 4: 3. *de cland. despons.*

7) Jfr. det förut sid. 153 anförda diktade brefvet af Euaristus, der äktenskap utan presterlig välsignelse förklaras vara *adulteria vel contubernia vel stupra aut fornicationes potius quam legitima conjugia.*

8) Orden: *æ hvat hælder thön giptas æller egh,* öfversättes af Ihre alldeles förvändt: »*sive carnaliter juncti fuerint, sive minus.*»

Om vigsel, såsom vilkor för lagligt äktenskap.

(Slut från Onsdagsbl.)

»Att ännu i slutet af 16:de århundradet vigseln, åtminstone hos allmogen, ej hunnit komma i allmänt bruk, utan det gamla giftermålet ansetts vara för ändamålet tillräckligt, synes af 1571 års Kyrko-Ordn. Cap. 18, der det heter: »efter det myckna tvifvelsmål och trätor pläga komma af de fästningar (d. ä. giftermål) som bönder göra, skola de förmanas att de hafva sådana deras fästningar fördrag, och låta presterna dermed betemma; och efter det mestadels så hafver sig med dem, att de icke heller några rätt form eller sätt till fästning, veta eller bruka kunna, skall deras fästning eller trolofvan intet hindra laga fästning (d. ä. vigsel), som presten bör göra; äfvensom här erinras, att »ingen skall saklöst sänggå med sin fästeqvinna, förr än de hafva varit till kyrkio och anammat der allmans vitnesbörd och kyrkiones välsignelse; ty der annars sker, plägar ofta det onda afkomma, att de efter någon tid skilja sig åt, under detta skotsmål, att de icke äro vigd». Ehuru nu gällande lag uttryckligen fordrar vigsel, och dervid, utan afseende på sänglaget, fäster äktenskapets fullbordan (G.B. 9: 1, 10: 1.), gör den likväl icke äktenskapet så helt och hållet beroende af vigseln, att den icke erkänner ett verkligt äktenskap, äfven utan vigsel. Jag har förut anmärkt, att, enligt kanoniska lagen, *sponsalia de futuro* (eller fästning enligt våra lagar) förvandlas till fullbordadt äktenskap genom tillkommen köttslig beblandelse [1]). Samma grundsats antager 1686 års kyrkolag, som stadgar (kap. 15 § 13), att om de trolofvade hvarannan häfda, så är det ett äktenskap, som med kyrkans band fullkomnas skall; undandrager mannen sig vigseln, då förklaras qvinnan (utan tvifvel af domkapitlet, enligt kyrkolagens mening) för hans hustru, och hafve så den ene som den andre att undfå hos verldslig rätt hvad lag förmår (nämligen i afseende på äktenskapets borgerliga verkningar). Det äktenskap, som sålunda borde fullkomnas med vigsel (hvilken presterskapet genom sina föreställningar borde söka att tillvägabringa), upphörde således icke att vara ett lagligen gällande äktenskap, derföre att mannen undandroge sig vigseln. Kyrkolagen tillägger (§ 14 ibid.) äfven det fall, att någon »lockar en mö till lägersmål under äktenskapslöfte»: han skall vara förpligtad att taga henne till äkta (det är således icke *genast* ett äktenskap); nekar han till löftet och kan ej bringas till förening (eller godvilligt medgifvande, att taga qvinnan till äkta), förvisas han (af domkapitlet) till verdslig rätt, att der sig befria; tillstår han löftet och dock motvilligt öfvergifver henne, »då njuter

hon lika rätt som en trolofvad fästmö, och han straffes som den der utan sak en sådan öfvergifver; dock om han icke ännu är kommen till mogen ålder, utan står under föräldrars eller under förmyndares välde, bör han intet så högt strängas till äktenskapet, med mindre föräldrarne vilja det samtycka.» Af de sist anförda orden synes att meningen är, att en till mogen ålder kommen man skulle »strängas till äktenskapet», och att det straxt förut omtalta straffet derpå syftar. I anledning af förfrågan, hvari detta straff skulle bestå, förklarades, att den, som motvilligt öfvergifver den lägrade qvinnan, ehvad han tillstår äktenskapslöftet eller derom är öfvertygad, skall »straffas med

[1]) Se sidan 155.

fängelse p mer eller mindre tid, som personernas motvilja eller hårdnackenhet det kan fordra.» Kongl. resol. på prest. besv. 22 Okt. 1723. Kongl. förordn. 14 Jan. 1726. Detta visar ännu tydligare, att meningen med det nämnda straffet var, att »stränga» mannen till äktenskapet; ett besvär, som synes hafva varit ganska öfverflödigt, då kyrkolagen tillagt qvinnan i detta fall »lika rätt som en trolofvad fästmö», och det således hade kunnat bero vid det, som om en sådan var stadgadt. 1736 års lag (G. B. 3: 9, 10) bringar de båda anförda, i kyrkolagen upptagna fallen i närmare öfverensstämmelse sinsemellan.

Äfven här heter det, att om man häfdar sin fästeqvinna, är det (*ipso facto*) ett äktenskap, som skall fullkomnas med vigsel, och om trolofningen varit förbunden med vilkor, som ej äro uppfyllda; undandrager han sig vigsel och framhärdar i denna motvilja, förklaras qvinnan (af domaren, jfr. GB. 10: 7) för hans äkta hustru; samma lag är, om hon undandrager sig vigsel. I den händelse, att man häfdar qvinna (ej endast mö, såsom enligt kyrkolagen), skall han taga henne till äkta, om hon det påstår, och hennes fader och moder (andra giftomän nämnas ej; jfr. GB. 2: 10) dertill samtycka; är han motvillig (ehuru han ej nekar till löftet), »vare lag som förr sagdt är», det är, då inträder alldeles samma förhållande, som om fästehjon förut är stadgadt, så att domaren förklarar qvinnan för hans äkta hustru. Nekar han till löftet, döme då rätten derom (huruvida löfte verkligen är gifvet, i sådant fall gäller detsamma, som nyss är sagdt). Sedan äktenskapslöftet blifvit bekräftadt och saken erhållit offentlighet derigenom, att antingen domaren förklarat löftet fast (då mannen antingen nekat dertill, eller annars undandragit sig dess uppfyllande), eller ock mannen låtit kyrkotaga qvinnan såsom sin fästeqvinna (hvilket ej kunnat ske utan hennes och hennes föräldrars samtycke), beror det ej mera på henne att eftergifva sin rätt till äk-

tenskapet. Att detsamma gäller om den händelse, att äktenskapslöfte eller fästning följt på lägersmålet, synes af GB. 5: 1, ÄB. 3: 1. De fall, då 1736 års lag erkänner ett äktenskap utan vigsel, äro således 1) att fästehjon häfdat hvartannat och ettdera sedan undandrager sig vigsel; 2) att qvinna blifvit lägrad under äktenskapslöfte, eller på lägersmål följt äktenskapslöfte, och detta löfte blifvit bekräftadt antingen derigenom, att mannen låtit kyrkotaga henne såsom sin fästeqvinna, eller genom domarefastställelse. Det på ettdera af dessa sätten tillkomna, utan vigsel af lagen erkända äktenskapet tillägger lagen den verkan, att hustrun njuter giftorätt i den motvilliga mannens bo, ehuru icke han i hennes (om fästeqvinna undandrager sig vigsel, är förhållandet omvändt), och barnen anses som äkta barn, och njuta arfsrätt. GB. 3: 9, 10. 5: 1. ÄB. 3: 1, 2. Om giftorätt heter det annars i allmänhet, att den eger rum, när man och hustru äro *sammanvigda;* men qvinnans giftorätt (liksom mannens, om fästeqvinnan undandrager sig vigsel) är serskildt utsträckt till den nu anförda händelsen. GB. 10: 1, 7. Mannens målsmanskap öfver hustrun, och hustruns jemnlikhet med mannen i stånd och vilkor, är äfven förklaradt vara en verkan af vigsel (GB. 9: 1), utan att detta är, lika med giftorätten, utsträckt till ifrågavarande fall; det synes som om lagstiftaren ej velat i allmänhet något härom stadga [2]). Ehuru lagen säger, att ett sådant äktenskap skall »fullkomnas med vigsel», hvarmed meningen i kyrkolagen (hvarutur detta, såsom jag förut visat är hemtadt) är, att presterskapet bör dertill förmana, är det ingalunda lagens mening, att någon skall tvingas till denna religiösa handling, utan det får, i händelse af enderas motsträfvighet, bero vid lagens förklarande, att i dessa fall barnen äro äkta, och den till vigsel benägna parten har giftorätt i den andras egendom. Emot lagens mening, att ingen borde tvingas till vigsel, har K. förordn. 23 Julii 1755 för den händelse, att qvinna blifvit lägrad under äktenskapslöfte och domaren förklarat löftet fast, stadgat, att om parterne hvarken af presterskapet, församlingen eller domkapitlet kunna förmås till vigsel, skall saken förvisas till verldslig domstol, som efter undersökning om orsakerna till motviljan, och om ej laggilda skäl dertill företes, genom förelagdt vite af fängelse vid vatten och bröd söker öfvervinna motviljan; om ej detta verkar och icke heller ett nytt, större vite af samma slag, förvises målet åter till domkapitlet, som om icke heller dess förnyade förmaningar något uträtta, anmäler saken hos Konungen. Slutet blir då naturligtvis det, att förbindelsen blir upplöst. Man ser, att den underliga föreställningen hade gjort sig gällande, att den

fastställda äktenskapsförbindelsen i sig sjelf var af mindre vigt, än vigseln, och att man derföre borde göra hvad man kunde, för att truga parterne till vigsel, men om detta ej lyckades, om den motvillige endast hade tålamod att genomgå profven, drog man ej i betänkande att upplösa förbindelsen, heldre än att den skulle fortfara utan vigsel. Det är dock endast

*) *O. Rabenius*, disp. *de matrimonio clandestino*, §§ 10, 12, nekar i detta fall mannens målsmanskap, men antager hustrunss jemnlikhet med mannen i stånd och vilkor. Det namn af *matrimonium clandestinum*, som *Rabenius* gifvit åt ifrågavarande slags äktenskap, är väl icke alldeles passande, men grundar sig på kanoniska lagens terminologi, som sålunda benämner ett äktenskap, som ej blifvit i kyrkan kungjordt och med vigsel stadfäst. Se t. ex. Alexander III:s och Innocentius III:s förut sid. 153 anförda bref.

på lägersmål, under äktenskapslöfte, som nitet slagit sig ned; och äfven härvid är blott tänkt på den händelsen, att domaren förklarat löftet fast; ej på den, att mannen låtit kyrkotaga qvinnan såsom sin fästeqvinna; fästehjon, som häfdat hvartannat, hafva blifvit alldeles lemnade åt sitt öde. Om man hade erkänt giltigheten af ett, på grund af GB. 5: 10 fastställdt äktenskap, enligt meningen af 1736 års lag, och således äfven behandlat ett sådant äktenskap såsom lika oupplösligt som ett med vigsel stadfäst äktenskap, så hade man besparat sig ett onödigt bekymmer. och undgått att behandla saken på det oriktiga sätt, som skett genom anförda förordning. De der föreskrifna tvångsmedlen äro upphäfna genom Kongl. förordn. den 3 April 1810, som sålunda »ändrar och förklarars anförda § 10 (fästehjons häfdande, liksom de fall, att mannen låtit kyrkotaga qvinnan såsom sin fästeqvinna, är äfven här lemnadt utan uppmärksamhet), att sedan äktenskapslöftet »blifvit af domaren ansedt vara bevist och gällande», i hvilket fall, enligt lagens mening, äktenskapsförbindelsen redan är fast, skola parterna instämmas till domkapitlet för att erhålla nödiga föreställningar; om de då i godo förena sig om äktenskapsförbindelsens upphäfvande, må skiljobref genast meddelas; men om den ene yrkar och den andre vägrar »äktenskapets fullbordan», nemligen genom vigsel, bör målet, »hvad äktenskapsförbindelsens upplösning angår» — således förutsättes det att förbindelsen skall upplösas — öfverlemnas till Konungens afgörande; dock att — tillägges det — »hvad lagen om qvinnans och barnets öfriga rättigheter stadgar» — hvilket, som bekant är, består deri, att

qvinnan njuter laggift hustrus rätt och barnen äro äkta barn — »utan hinder af det utfästa äktenskapets upphäfvande kommer att ega bestånd.» 1810 års lagstiftare har således icke, såsom 1755 års, velat att tvång till vigsel skulle ega rum, men åt ett annat håll ännu mera aflägsnad från 1736 års lagstiftares åsigt af saken, har han ännu långt mera än 1755 års lagstiftare ansett det som en lätt sak att för vigselns skull upphäfva det lagligen fastställda äktenskapet, hvars verkningar med detsamma, märkligt nog, förbehållas åt qvinnan och barnen. Både 1755 och 1810 års lagstiftare hafva haft en så fast öfvertygelse om vigselns oumbärlighet för ett lagligen gällande äktenskap, att de, om ej vigsel kunde tillvägabringas med tvång, såsom man ville 1755, eller med godo, såsom man ville 1810, heldre ville att ett lagligen fastställdt äktenskap skulle godtyckligt sönderslitas, än att äktenskapet finge sakna denna så oumbärliga form; ehuru det, märkvärdigt nog, endast är det fallet, att efter lägersmål under äktenskapslöfte, domaren förklarat löftet fast, som hos båda lagstiftarne väckt så mycket bekymmer. Båda hafva funnit sig befogade att i detta fall uppoffra äktenskapet, som är en Gudomlig inrättning, för vigselns skull, som endast är en mensklig anstalt, hvilken alldeles icke hörer till äktenskapets väsende, utan, enligt hvad årtusendes erfarenhet vittnar, ganska väl kan umbäras, om äktenskapets fullbordan utmärkes med andra lagligen bestämda högtidliga handlingar. Jag har förut, då det handlade om trolofning, tillkännagifvit att jag på det högsta ogillar att den nyare lagstiftningen såsom förbindande godkänner en trolofning, som är afslutad utan allt slags högtidlighet eller offentlighet; jag gillar lika litet att en sådan trolofning genom tillkommet häfdande skall anses förvandlad till verkligt äktenskap. Ett dylikt aftal om äktenskap borde ej anses annorlunda än annat löst tal, hvilket lagen ej tillägger någon verkan (t. ex. tal om testamente eller köp, innan testamentet eller köpet verkligen skett), och ett efter sådant löst tal följdt häfdande borde ej anses annorlunda än ett annat lägersmål; och på samma sätt borde det anses, då ett löst äktenskapslöfte blifvit gifvet vid eller efter häfdandet. Då den offentliga makten lemnar sitt biträde åt enskilda personer i afseende på deras aftal, kan hon med skäl fordra, att de vid dessas afslutande iakttaga de former, som lagen för parternas eget bästa föreskrifver. Att jag, lika litet som någon annan, gillar mannens ovärdiga förhållande, som, i den ställning hvarom fråga

är, undandrager sig vigsel, och att jag icke heller anser vigsel i allmänhet för en likgiltig eller betydelselös formalitet, torde jag icke behöfva förklara. Men då en på hvad sätt som helst ingången trolofning, med påföljdt häfdande, blifvit af lagen förklarad för ett redan existerande äktenskap, och detsamma gäller i den händelse att qvinna blifvit lägrad under äktenskapslöfte, och detta löfte blifvit förklaradt fast, eller mannen låtit kyrkotaga qvinnan såsom sin fästeqvinna, så borde man ej halva i sednare händelsen i ett förvändt nit sönderslitit det sålunda lagligen erkända äktenskapet för vigselns skull, i hvars ställe, i händelse af tredska, det måtte komma an på lagstiftaren att substituera domarens förklarande, eller någon annan offentlig handling, såsom 1736 års lagstiftare, i denna del onekligen med ratta, gjort. Maj 1843.

LITTERATUR.

Om Äktenskapet af *Israël Hvasser*, Upsala 1841; 118 sidor 8:o; kostar 36 *A.* Bko.

De sednare årens tilldragelser på litteraturens område synas alkmer och mer rättfärdiga vår tanke om angelägenheten för den fria pressen, att något närmare betrakta hvad som sker vid våra akademier, icke blott med afseende på tjensters tillsättande, vikariater och vissa förmåners tilldelande — hvarom ett och annat hos oss stått att läsa, det vi förmoda allmänhetens uppmärksamhet rätt väl förtjenat att fästa sig vid — utan ännu mer i anseende till sjelfva de arbeten, hvilka ifrån våra svenska lärosäten utgå och representera tänkesätten hos de lärare, som rikets ungdom i högsta mening har att vända sig till. Med denna *akademiska litteratur* förstå vi dock icke sådana alster, som disputationer, och hvilka långt för detta intagit sin af det allmänna omdömet anvisade plats. Af större betydelse måste de böcker vara, som, utgifne af professorer eller andre Academici, utvisa dels *höjden* af sine författares själsbildning, dels *färgen* af deras politiska tänkesätt: begge detarne ganska vigtigt att icke lemna oanmärkta åt glömskan, då fäderneslandets framtid till en så stor del bestämmes af den riktning till upplysning och förädling i sann mensklig mening, vår ungdom vid de högsta lärosätena vinner.

Beträffande *färgen af de politiska tänkesätten*, är den talla, hvarpå våra professorer presentera sig, i allmänhet mera mörk, än en vän af fäderneslandet och ungdomen skulle vänta af personer, hvilka mången gång i sin ungdom gafvo prof på helt annat, än hvad de höllo, då de just kommo i den ställning, der deras ursprungliga karakter skulle hafva kunnat uppträda i den skönaste och gagneligaste verksamhet. Vi veta ganska väl, att vi här stöta på en öm punkt. Men sanningen för-

drar att en gång uttalas i detta, som i annat, och förhållandet är i sjelfva verket alltför vigtigt — vi tillägga: alltför märkvärdigt, alltför *besynnerligt* — för att icke böra få stiga ut i publiken och möjligtvis påkalla ett svar, i fall det kan gifvas. Vi skulle kunna uppräkna flere professorer, som, ifrån den stund de blifvit satte till *upplysningens* högsta väktare och vårdare, i stället ej aktat för rof att gå i det *blindas* nitets tjenst. Och deras namn — äro ganska ofta namnen på män, hvilka som studenter, som nations-kuratorer, som docenter gjort sig utmärkta för frisinnighet, kunskaper och den själens energi för det rätta, hvilken aldrig undgår att fängsla yngre kamrater. Är det då rent omöjligt, att vinna någon af de högsta platserne ens på vetenskapens område, utan en på ett eller annat sätt *bruten* karakter, likasom detta bedröfliga förhållande ser ut att vara oundvikligt inom prelaturens? Vi hafva just för ögonblicket ett *namn* framför oss — en *Israël Hvasser*. Ännu finnas de, som veta att omtala, hvilken glans, ära och till och med glädje det Hvasserska namnet på sin tid spred ibland den Akademiska ungdomen i Upsala — *på sin tid*, upprepa vi — det vill säga: då det sjelf ännu var ungt, var ett studentnamn. Ännu lefva också de, som från Finland veta berätta, att Hr Prof. Hvasser alldeles icke gjorde sig känd för *Russomanie*, under den tid han der i landet var anställd, men väl för motsatsen, och att en stor orsak till hans öfvergifvande af Aurås frejdade strand var just det *Hat*, som genom den besynnerligaste förvandling öfvergick till *Kärlek*, då han väl blifvit bosatt vid Fyrisån. Sådana omkastningar ifrån vedervilja till välvilja kunna visserligen hafva sina grunder; men hvad Hr H. hittills lagt i dagen, såsom t. ex. de beryktade Finska brochyrerna, har icke ännu lyckats öfvertyga oss, det skälen för hans politiska frontförändring tillhöra hvad man kallar det klara och rena.

Men då Hr H:s *politik* förut i detta blad

varit underkastad ett skärskådande, som vi förmoda vara alldeles tillräckligt, träda vi nu till det andra: frågan om *höjden af hans själsbildning* såsom *tänkare* betraktad: såsom konseqvent och sammanhängande tänkare. Våra ögon hvila på en bok, som heter vara *Om Äktenskapet*. Vi äma icke framdraga en mängd enskildheter, som nyligen utgjort föremål för en annan tidnings behandling; men vi önska att fästa oss vid något, nämnda det vigtigaste af allt, som ännu ej blifvit framhållet i sitt rätta ljus. Om en person, utan funktion i samhället, utan namn som skribent eller lärare, utgifver en bok öfver ett af civilisationens högsta ämnen, och man deri, oaktadt bästa vilja, *ingen fasthållen och klar grundsats* spårar, så beklagar man det alltid, men man finner det obetydligare. Är åter denna person lärd, en lärare af högsta slag hos oss, en professor; så eger man säkert att rättvis fordran på så mycken logik i arbetet, att man åtminstone kan säga *hvad* författaren velat och menat. Deraf följer visst icke ändå, att man obetingadt skolat gilla hans mening; men man hade vunnit det till en början ej så obetydliga, att kunna skilja denna mening från andra, och framför allt ifrån sin raka motsats. Månne detta kan ske i den bok, hvarom vi tala? Hr H. har skrifvit om äktenskapet; vi hafva med all uppmärksamhet genomläst och återläst hans skrift: att ett så invecklad ämne skall finnas svårt att reda i sina minsta smådelar, anse vi ganska begripligt och förlåtligt; men — till *grundtanken*? *Den* måste väl Hr H. hafva för sig sjelf uppgjort, eller i annat fall kunnat låta hela författandet uteblifva. Den stora frågan är ju, huruvida förhållandet mellan Man och Qvinna, såsom Äktenskap, skall till fullo regleras genom en *yttre Samhällslag* hvilken då eger att *afgöra, när* det är äktenskap eller *ej*, följaktligen hvad som i samhäl-

let må hållas för sedligt eller *icke*, samt tillika då också *med hvad vilkor* det ingångna bandet kan få brytas. Detta är den *ena* sidan. Den *andra* angår, huruvida äktenskapet blott skall baseras på den *inre* hemlighetsfulla, ofta nog oförklarliga, genom yttre auktoritet och domstolar knappt bestämbara sympathien emellan personer, hvilken kallas *Kärlek*. Hr H. har helt och hållet *förbigått ämnets första sida, dess juridiska del*, hvilken dock, sedan han en gång föresatt sig att skrifva om äktenskapet, varit vigtigare att upptaga, tycka vi, än den *medicinska*, belyst med historien om en mängd otäcka, med infamie behäftade sjukdomar, liggande egentligen *utom* frågan (enär de väl höra till "Förhållandet mellan man och qvinna i sin totalitet", men icke till "äktenskapet"), och om hvilka slutligen hans bok icke gifver det ringaste nya uppslag, icke säger något, som ej hvarje läkare redan vet. Det må nu vara. Men sedan Hr H. gått om hela det ena af saken, det yttre, så återstod för honom den *inre, moraliska* betydelsen af äktenskapet — kärleken. Hvad har han i den delen utredt eller afgjort? Det får frågas, om Hr H. sjelf, för att icke tala om någon hans läsare, klart och uppriktigt vet att säga ens så mycket, som *om* kärlek skall utgöra äktenskapets princip eller icke? d. v. s. om äktenskapet skall hafva en *moralisk* betydelse eller blott en yttre reglementarisk? Det förra synes han *neka i början af sitt arbete* med de minst tvetydiga ord: han säger der, att den ömsesidiga kärleken, med få undantag, är ett blott öfvergående tillstånd, hvarpå ingenting kan byggas: ja han går så långt, att han kallar en lära, grundad på förutsättningen om trohet och dygd i ett endast på *kärlekens frihet* baseradt äktenskap, väcka afsky, förakt och vara ytter-

ligt motbjudande. Men han *jakar* och påstår motsatsen, deremot, lika otvetydigt och bestämdt i hela *sista afdelningen* af sitt verk. Han uttrycker der just om *kärleken* så vackra, så ädelt goda och rörande tankar, att man omöjligen kan misstaga sig på att det är hans allvar. *Hvilketdera* vill han nu?

En bok, som 1:o omfar hela den ena stora sidan af sin sak, och som 2:o vid behandlandet af den andra *tar tillbaka* sjelfva den en gång yttrade grundtanken, nödgas vi, med allt tillbörligt undseende, likväl, för att icke alldeles såra rättvisan, finna 1:o *tom*, i det den icke har, naturligtvis; och 2:o *principlös*, i det den har.

Men saken är nu den, att Hr H., oaktadt hela sin philosophiska och medicinska terminologi, uppenbarligen icke begripit den fråga han företagit sig att bekämpa. Tvisten härom skall efter var tanke föras på ett helt annat fält. Frågan gäller nemligen icke blott det "physiska äktenskapet" såsom Hr H: förnämligast synes hafva uppfattat den: icke eller blott den "psychiska valfrändskapen" mellan en manlig och en qvinlig själ, som vi skulle vilja kalla kärlek — den gäller samhällets yttersta princip, civilisationens första vilkor, religiositetens ömtåligaste planta. *Derföre* är den vigtig: derföre får man ej se den *individuelt*; derföre måste det tillfälliga, flyktiga tycket, så lätt missledt af passionen, heldre uppoffras än göras till lag; derföre måste det *bildade* samhället underskasta sig de olägenheter och missförhållanden som möjligen äro oskiljaktiga från det *rätta* äktenskapet, såsom en icke blott juridisk, utan af religionen helgad öfverenskommelse, hellre, än att släppa den falska individualismen och den "egoistiska principen" ohejdadt lösa.

Denna som vi anse högre synpunkt tyckes

likväl Hr *H.* snart sagdt hafva förbisett, åtminstone har han dervid fästat en alltför ringa vigt.

Det synes likväl tydligt, att detta arbete legat Hr H. om hjertat, och icke hör till kategorien af flygtiga utkast, på hvilka Författare sjelfva ingen vigt lägga, och dem allmänheten då också med godhet bör hålla för ingenting. Det hade varit ett slags heder för Hr H. — och för Universitetet — om hans bok kunde få räknas till blotta och bara nulliteter. Men den gör helt andra anspråk och måste derefter betraktas. Tankarne ledas naturligen ifrån det ena till det andra: ifrån bok till skrift, ifrån skrift till katheder-föredrag, ifrån katheder-föredrag till tanken på konseqvens och principmessighet vid tentamina, examina och betyg-gifning. Och omsider kan man ifrån betraktelsen öfver en professor komma till en annan.

Slutfrågan blir således denna: hvad skall väl allmänheten och hvad skall en akademisk ungdom, som dagligen har sin vördade lärare för ögonen, tänka om honom, då de finna honom i ett af civilisationens dyrbaraste ämnen, hvaröfver han företagit sig att tala, *antingen* säga ingenting, *eller*, till den vidd som han yttrat sig, säga något, alldeles saknande en med sig sjelf öfverensstämmande grundidée.

HERR HVASSER OCH SOFISMERNA.

Hr Hvasser i Upsala har skrifvit en bok om äktenskapet, deruti han börjar med en polemik emot tidens *sofistiska* stämning; och detta utgör sedan grundtanken i hela arbetet. Med den olyckliga sofistiska stämningen menas, att mången har orätt nu för tiden, men på ett så besynnerligt sätt, att han ändå icke kan ve erläggas. Sådant är hvad man kan kalla högst illa. Likväl hade vi förmodat, att *sofismer* skulle kunna gå an att kullslå i vår tid, såsom i all annan, blott man ägde vilja och förmåga, att se sakerna något i botten. Tillåter Hr H., så skola vi uppsöka en och annan af de värsta, ibland mycket upplyst och klokt, likasom också ibland dumt och ilsket folk gängse sofismer, för att biträda Hr H. uti deras förstörande.

I spetsen för dem står en, som är den fulaste och derjemte hos sina förfäktare mest inbitna af dem alla. Denna sofism utgår ifrån påståendet, *att man i vår tid vill kasta ifrån sig religion och framför allt christendom, för det, att man vill väcka uppmärksamheten på den ansenliga*

mängd satser, som hvarken Christus, sjelfva christendomens gudomlige stiftare, lärt, ej heller finnas grundade i förnuftet och naturen. Orimligheten, att någonting skall kunna förtjena heta christendom, som på en gång saknar stöd i *Christi ord* och i *förnuftet*, ligger visst, som man tycker, för en öppen dag. Hr H. skall dock finna denna sofism mycket utbredd. Dels har den inrotat sig hos ett antal prester, hvilkas metod består uti att himla sig med ögonen, i stället för att med själ och hjerta uppsöka lifvets verkliga, inre himmel. Man spårar den också hos några boksynte, som väl icke förtjena att kallas *lärde i sann mening*, men dock fullkomligen i vår tid svara emot dem frälsaren benämner Fariseer och Skriftlärde. Man upptäcker den till och med hos en och annan af våra digraste, mest uppblåste professorer; och Hr H. har sjelf i sin bok mångastädes på ett så lysande sätt visat, hvaruti skaplynnet i denna sofism består och med hvilka ord den uttalar sig, att vi derföre stanna i förbindelse hos honom. Så djupt rotad den falska föreställningen än är, så hoppas vi den likväl småningom skall botas. Vi äro väl icke till professionen medici, som Hr H., och borde således icke yttra oss öfver politik, religion och poesi; ty hvar och en bör naturligtvis hålla sig inom sin sfer. Om det ändock tillåtes oss att fälla ett ord, så tro vi den gamla goda droguen *Gnoti Seavton!* hämtad ifrån apoteket *Logikan*, bör hjelpa något. Om menniskan, i stället för att med öfvermod trampa, sparka, missförstå och förkättra hvar och en arbetare i tidehvarfvet, ville träda in i sitt hjerta, ransaka Guds ord, och se till, huru det en gång gick med Christus sjelf, när han var på jorden; så skulle han slutligen finna, att sanningen i alla tider haft

sina lidanden att utstå, men dock alltid segrat; hvarföre vi kunna taga för afgjordt, att en himmelsk, en evigt god försyn håller våra dagar i sin hand, likasom alla föregående, och att tidehvarfvets hufvudsträfvande — tvertemot de lärdes sofistiska påstående om att man vill öfvergifva religionen då man afslöjar lögnaktiga presthistorier — i bottnen är godt och ädelt, oaktadt all den mörkrets ondska, som vill herrska nu, likasom då Frälsaren lefde här nere. Af *hvilka* korsfästades väl Christus? Låtom oss höra det. Af sin tids *lärde* och *prester*. Vidare, låt oss fråga: till *hvilka* vände sig Christus med sitt tal? Just till det *lägre folket*, till fiskare, publikaner, och syndare. Han predikade kärlekens lära och saligheten af en tro på honom. Han talade för *de fattige* om ett himmelrike, hvaruti de lärde alls icke ville finna sig. Dessa förkastade honom derföre, att han ville införa en ny lära, som kullstörtade Moses och Lagen (hvilken förebråelse på våra nuvarande lärdes språk skulle hafva hetat, att han afbröt *kontinuiteten med ett föregående i bildningen*; med ett ord: vore *ohistorisk*). Han svarade, att han ej kommit för att upplossa, men att fullborda Lagen, och att hvarje jota deraf skulle blifva beståndande. Men de mäktige ville alldeles icke begripa denna hans förklaring; utan dödade honom, hvilket de ansågo för den bästa vederläggning. Hvad öde skulle väl träffa Christus, månne, om han *nu* uppstode midt ibland sina christna? Ville han visa sig under formen af sin allmakt, då skulle han visst snart förkrossa de svarte, som ställde sig hämmande och hindrande i hans väg. Men framginge han en gång till på jorden i den ringa skepnad han bar i Palestina, då blef-

ve han väl hos oss icke korsfäst, emedan den metoden är aflagd; men mycket talar för, att han skulle se sig insatt någonstädes söderut, till följe af brödernas bearbetande. Vi frukta, att det till och med icke skulle gå sjelfva den store *Paulus* bättre. Oaktadt — såsom Hr H. känner, eller dock lätt kan få veta, — dogmatiken hufvudsakligen vill grunda sig på Paulus, så är det emedlertid fara värdt, att, om han en gång till uppstode, han icke skulle kunna taga prestexamen. Om han ock påminde sig allt hvad han sjelf en gång skref i sina bref till församlingarna, skulle han dock säkert falla i högsta förvåning öfver allt hvad man under tidernas lopp *urgerat* ur hans i all välmening fällda och utan så många tusen arrier-penseer nedskrifna uttryck. Det är troligt nog, att en så liflig och skarp natur, som hans, härvid skulle förargas litet, så att han, i stället för att taga sin examen, började i vårt land, likasom fordom i Asien, Grekland och Rom, lexa upp alla menniskor för mörker och laster; märkvärdigt skulle det verkligen blifva, att se denne för andra gången uppståndne — hvilken onekligen var sin tids Wieselgren, och till och med mera — resa omkring landet predikande, citeras inför det ena Consistoriet efter det andra, af biskoparne undfå faderliga förmaningar, troligen utestängas ifrån att tala från predikstolarna, men icke dess mindre lyckas att stifta någon församling i Westergötland eller Norrland, och slutligen antecknas i historien såsom en *Hæreticus*.

Den andra hufvudsofismen skall Hr H. finna i det påståendet, *att tiden sträfvar till samhällsupplösning och laglöshet, för det, att man högt fordrar institutionernas och lagarnas förbättring*. Orimligheten af detta tillmäle emot tiden faller så

af sig sjelf, att derom icke vidare behöfver ordas. Likväl sitter mången "stor" lärd fast i denna trånga otanke.

Den tredje sofismen angår *Äktenskapet*. Den uttalar sig i det påståendet, att fiendtligheten emot den gängse äktenskapsinrättningen och kravet af förbättring i dess form har sin grund i okyskheten. Vill man se sig om ibland menniskor, så skall man finna, att det förhåller sig icke alldeles så. Ganska sällan hör man okyska personer hafva något emot giftermål: på sin höjd önska de dermed litet uppskjuta, tills de finna det passande för ekonomien, eller för att under tiden *rusta ut*, såsom det heter; men efter utrustningen äro de ganska fallna att ingå i "det heliga äkta ståndet" (såsom de sarkastiskt yttra sig), derunder helt och hållet bibehållande *samma känslor och tänkesätt*, rörande saken, *som förut*; och merendels, efter råd och lägenhet, äfven samma handlingar.

Vår slutanmärkning är således den, att vi helt och hållet gilla Hr Hvasser i sin förargelse öfver, att så många sofister nu för tiden vankas. Endast deruti skilja vi oss ifrån honom, att vi icke varseblifva sofistiken i de fenomener, der han vill finna den, utan hellre se den hos de personer, der den verkligen herrskar. Kan man icke hålla sig en spegel framför sitt skrifbord, när man sitter med lön på stat?

Fejä 18 Feb. 1842.

LITTERATUR.

STRAUSS, EVANGELIERNA OCH MAMSELL BREMER.

»Hvad är sanning?»
PILATUS.

»Gud vet: men åtminstone måtte det icke vara osanningen.»
ANONYMUS.

Tidehvarfvet skrider fram på sin stråt med jettesteg, brukar man säga; och i ett eller annat fall kan väl detta också icke bestridas. Hvem hade väl för några år sedan trott, att dogmatikens abstrusa satser, som längesedan tycktes hafva förvandlat sig till öfverläsningsämnen vid examina blott, på en gång skulle uppstå ur sina grifter och ikläda sig *möjligheten* af att i det offentliga behandlas, med hopp om att af allmänheten läsas, behjertas, till halten skärskådas, och det för något annat slags ändamål än endast vinnande af befordran. Menskligheten inre, djupa intresse har dock en gång — och många gånger — varit häftadt vid dessa dogmer, deras uppkomst och utveckling. Blodiga omhvälfningar, talrika bål, härjningar af en half verldsdel hafva fordom ej sällan i dem sett sin grund. Slutligen syntes man likväl öfverenskomma om, att det bästa sättet med dem vore, att glömma bort dem. Man hade tyckt sig erfara, att christendomen i och för sig sjelf kunde vara någonting helt annat, än ett antal satser, som visserligen genom sitt mörker egde fördelen af *mysterier*, men derjemte började framstå med utseendet af alldeles *onödiga* hemligheter — onödiga för frälsningen nemligen — då christendomens egen stiftare om dem ingenting bestämdt yttrat. Ifrån tidepunkten af denna insigt kan man räkna dogmatikens förfall. Så länge man hade trott, att köld för *den* vore detsamma som köld för *religionen*, så *måste* man fortfara i sin dogmatiska värme; ty hvilken christen kunde väl lefva utan christendom? Men allt ifrån det ögonblick man genom reformationens åtgärd kom i oinskränkt och allmän besittning af bibeln, så att man deraf lätt upptäckte förhållandet med dogmernas grundvalar, fattades man blixtlikt af den tanken, att christendomen, oberoende och fri från sina tillsatser, *kunde* lefva och verka i en menniskas själ, *utan dessa*. En af de största

välgerningar upprann härigenom för mensklig-heten, emedan man såg sig blifva i stånd att få *qvarhålla* det vigtigaste för lifvet, som är christendom, *oaktadt* man lemnade ifrån sig motsägelserna, såsom för den eviga sanningen icke oundgängliga. Det fall inträdde allt mer och mer, att man kände sig *varm för Gud* på samma gång som *kall* för dem ibland prestlärorna, hvilka, der de icke bevisligen voro *falska*, dock visade sig *öfverflödiga*. I alla fall är det klart, att äfven de bland kyrkans i äldre tider uppkomna dogmer, som svårligen kunna frånkännas nyssnämnda tvenne egenskaper, dock alltid stå qvar såsom märkliga bidrag till mänsklo-historien. De hafva hemfallit åt häfderna och forskaren. Men den stora allmänheten eller folket, vägleddt af Guds ande, tog sig före, att i religionsväg *glömma* hvad det för sin salighet *icke behöfde;* och en *Indifferentism* uppkom, hvaröfver theologerne häftigt och förskräckligt beklagade sig, såsom bevis på seklets *ytlighet*, men hvilken, i stort betraktadt, hvilade på en ganska *djup* botten.

Likväl kan icke nekas, att ehuru *Glömskan* och *Liknöjdheteten* må vara ett af de bästa botemedel i Guds hand till mensklighetens befriande ifrån irriga eller onödiga läror; så behöfva dock äfven dessa vid sina tillfällen icke alldeles öfverlemnas åt förgätenheten, utan uppkallas till skranket för att *bestridas*, och så på ett högtidligare sätt fråndömas sin makt öfver själarne, än hvad som sker genom glömska blott.

Otvifvelaktigt är det i denna sednare riktning, en rad nyare theologer arbetat, bland hvilka *Strauss* hittills utgör den yttersta och kanske ryktbaraste. Vi förklara högtidligt, att vi reservera oss emot den tanken, som skulle vi gilla *hela* Strauss; vi ämna bevisa meningen med denna vår reservation, då vi i det följande skola nämna hvilka brister vi tro vidlåda honom. Men vi anse obestridligt, att *den riktning*, den kolonn af idéer, hvaruti Strauss går, men ännu icke är framme, har *samma slutmål*, som det, hvartill

18 186

den Europeiska menskligheten sjelf, alltifrån reformationen såsom utgångspunkt, sträfvat och *måste* sträfva, för att *frälsa sin dyrbaraste skatt, Christendomen, undan falska eller onödiga lärors tilltag.* Detta kan icke ske, utan att åt christendomen eröfra en ståndpunkt, hvarifrån den är oåtkomlig för dylika tilltag af alla slag. Hvarje christen måste finna, att en större välgerning icke kan göras honom. Men *hvaruti denna ståndpunkts mening sjelf består*, skola vi tillåta oss, att, så godt vi kunna, redogöra för i det kommande.

I Sverige syntes på långliga tider Glömskan vara det läkemedel, som Försynen hufvudsakligast afsåg att begagna i theologien. Någon dogmatisk strid af synnerlig betydenhet har icke här försports i det allmänna, allt sedan de Tybeckska tvisterna drogo sig in i det tysta. Hastigt uppsteg nu en oerhörd meteor på det theologiska firmamentet. Utgifvandet af boken »*Strauss och Evangelierna, eller Jesu lefnad*», i svensk öfversättning, gick som ett stridsrop öfver hela landet. Osäkert är, huru hvass denna vigg blifvit, derest icke myndigheterna sjelfva tagit sig före att skärpa och slipa bettet. Tryckfrihetsmålet härröfver och processens utgång äro för bekanta, att behöfva upprepas; mindre kända äro deremot ännu detta måls alla *följder* för det religiösa tillståndet i vårt fädernesland. Ty det kan lätt hända, att allmänheten, väckt genom auktoriterna, hvilkas slag denna gång emot vanligheten verkade elektriskt, kommer att vända ett mot saken *i sin grund* skärpt öga, och börjar med större uppmärksamhet taga i betraktande hvilka läror man en gång skänkt henne.

Det är också just detta *Allmänhetens deltagande i frågan*, som man hör en viss fraktion af presterskapet på det högsta bestrida, såsom den grufligaste, den falskaste utväg om man vill komma till sanningen; det gudlösaste tilltag. Det är samma *vädjande till massorna* i religiösa

ämnen, som redan visat sig så förskräckligt i politisk väg, utropar man.

Striden *rörande rättmätigheten af en Appell till Publiken* i frågor af så stor vigt, som denna, är ganska märkvärdig. Men då den fordrade en särskild behandling, som här skulle leda oss åt sidan, vilja vi på läsarens hjerta blott lägga ett par anmärkningar i förbigående. Är det icke en organ af statens egen åklagaremakt, som, genom det blinda och våldsamma försöket, att få grundlagsbud rubbade till förmån för anklagelsen, just *uppmanat* allmänheten till den oundvikliga slutsatsen, att man icke kunde fälla saken *med rätta*, efter man tog sin tillflygt till något, som hade nog utseende af våld? Skulle dertill den gissningen icke vara ogrundad, att den åsyftade statskuppen stod i sammanhang med den prestfraktions önskningar, som nu värst beklagar sig öfver att allmänheten förts in i mysterierna; huru hänger det då ihop med denna fraktions klagan? Den har ju sjelf åvägabragt hvad den sörjer öfver? — Vidare är skriket, att man *vädjar till massorna*, då man bringar ett ämne till offentlig diskussion i t. ex. en tidning, som här, både olämpligt och oförsynt; såvida man med ordet *massorna* menar företrädesvis den råa, okunniga, låga, dräggartade delen af nationen. Det är likväl icke denna hop, som mest, eller ens annars än undantagsvis, läser Aftonbladet; det är pluraliteten af den mera bildade delen af nationen; och vi se då alldeles icke, hvarföre just de kunnigaste och mest odlade ensamt skulle undvika att taga kännedom om ett sådant ämne, blott derföre att det står uti en tidning. Äro ej de mest belästa och presterne sjelfve naturligen intresserade, lika mycket som en vanlig medborgare, ståndspersonen, militären, handtverkaren, att följa de tankeyttringar, hvilka hafva de flesta åhörarne? Men detta äro de äfven, och läsa derföre jemväl tidningar, man må säga hvad man vill.

Diskussionen är följaktligen alldeles icke öfverlemnad åt Massorna, i den meningen, som man vill hafva ordet förstådt, och som vi nyss angifvit. Men saken är, att *en del* af presterne önskade, det man ginge *blott till dem*. Tiden vill, deremot, att man skall få gå till *en hel*

Allmänhet, såväl Laici som Clerici, såväl simpla som subtila. Just i denna punkt är det, som katholicismen visar sig så konsequent, då den nekar allmänheten delaktighet i trosöfverläggningar och i främsta rummet fråntager henne bibeln; men ett *protestantiskt presterskap* kan omöjligen bestrida rättmätigheten af en appell till publiken med mindre än att erkänna sig i hemlighet vara *katholskt*, eller åtminstone göra sig ganska misstänkt derför.

Låtom oss nu se till, om vi ifrån fordom ega några stora exempel, som tala *för* eller *emot*, att gå ut till folket med trosämnen. Vi märka då verkligen *tvenne*, minst räknadt; och begge af så slående art, att ingen protestantisk christen kan misskänna dem. Det första och största exemplet är *Christus* i egen person. Om någon i verlden appellerat till publiken, så var det visserligen han. Man vet också, huru han derför bestraffades af dem, som hatade sådant. Han vände sig med sina »religiösa ämnen» alldeles icke *blott* till presterskapet, eller till synagogorna i landet, ehuru han icke undvek dem: han predikade stundom der äfven. Icke heller vände han sig till den råa, blinda hopen *blott*. Hans tal gällde onekligen *en hel allmänhet*, deruti inbegripne alla menniskor, såväl Laici som Clerici, såväl simpla som subtila, såväl fiskare, arbetare, fattige och spetä'ske, som skriftlärde och farisseer. Han gick till och med mest till de förstnämnde; och således visst icke ensamt till de sednare, såsom man nu vill att man skall göra. Bör man då icke äfven i våra dagar efterfölja Christi förebild, då denna efterföljd just utgör ett af christendomens högsta bud? Fordom talade man till största delen endast *muntligen*, emedan föga annat medel fans: men nu *skrifva vi i böcker och tidningar*, sedan dessa blifvit de *tribuner*, hvarifrån man kan meddela sig åt en hel nation, och det mycket hastigare, vidsträcktare och så till vida mäktigare. Ingenting skiljer likväl i hufvudsaken, som består i att *predika till Folket*, alldeles som i Christi tid. Det andra exemplet, vi ville anföra, är *Luthers:* han gjorde äfvenså. Månne icke han i och med sin lära *bar ut* religionsfrågorna ibland en *allmänhet* utan undantag, skrifvande på ett språk och i små

skrifter, som lästes af de lägste, likaväl som af de högste, och som hade till följd en *diskussion i publiken* öfver trosämnen, hvilken hans motståndare, papisterne, ville hafva blott Koncilier och Konklaver förbehållen?

Ingenting värre sker *nu:* ingenting farligare eller gudlösare, än hvad Luther tillät sig, ledd — såsom *vi*, men icke *de påfviske* tro — af föregångaren Christus.

Efter hvad flera tecken göra troligt, har genom händelsen med den Straussiska boken en väckelse skett, hvilken ej så hastigt torde förvandla sig till ny slummer. Boken sjelf blef helt nyss — d. v. s. sent omsider — genom Kongl. Öfverståthållare-embetet befriad från sin seqvester, sedan tryckfrihetsmålet, för hvars skull, *endast*, en sådan kunde läggas derå, länge varit afgjordt. Den visdom, som åvägabragt detta dröjsmål, har likväl, såsom erfarenheten visat, icke utgjort något hinder, det andra böcker, i mening att vederlägga den seqvestrerade, redan hunnit både skrifvas, tryckas och utgifvas ungefär till samma dag, som fången sjelf slapp ut. Huru mycket skall då icke skrifvas och tryckas, när han en gång kommer i full vandring? Måtte bara allt det tryckta äfven läsas! Det är en önskan.

Framför oss ligger ett litet sådant arbete, som gifvit anledning till denna artikel, och kallas: *Morgonväckter: några ord i anledning af Strauss och Evangelierna; Trosbekännelse af Fredrika Bremer.* Hvad vi af hjertat beklaga, är, att dessa Morgonväckter framträda med ett långt större anspråk, än vi af den förut, just för sin anspråkslösa och älskvärda hjertlighet, så bekanta författarinnans namn hade väntat. När man på första sidan förmäler sig vara af en röst manad, »att med ordets blixt genombryta de moln, som »trångbröstade läror i våra dagar söka draga för »det andliga lifvets sol och lifsprincip,» så får man sedan också förlåta, om en läsare verkligen väntar att få se *några trångbröstade läror genombrutna.* Detta har likväl icke skett med minsta ord; hvarföre man fullt instämmer uti det, som yttras på sidan näst den sista: »huru oändligt mycket vore ej ännu att säga!» — Det kostar på oss att fälla hela detta vårt yttrande. Men sanningen kräfver också ibland ut sina rättigheter, i synnerhet när det gäller de stora frågorna; och sådant, som — kommet ifrån hvem det

vara må — icke aktat sig för, att vidröra tidens egen inre nerv, måste äfven *i och med* detsamma hafva underkastat sig att blifva skärskådadt utan hänseende till författaren. Vi se framför oss en omisskänlig, men en mycket förfelad välvilja.

Boken hör till antalet af dem, som på ett mildt och ofta rörande språk säga alldeles intet i sak. Vi anse oss [illegible]kyldige att motivera detta, och skola göra det; men kunna på förhand nämna, att arbetet har fyra egenskaper: en besynnerlighet, en svaghet, ett bizarreri och en förtjenst. *Besynnerligheten* består uti att Förf. stigit upp som en häftig vedersakare emot Strauss, men under fortgången af ämnets behandling ådagalagt, att hon sjelf, för så vidt hon menar allt något egentligt, menar alldeles detsamma som Strauss, på ganska litet när, hvilket blott hänför sig till olika uttryckssätt. *Svagheten* ligger uti att i denna strid icke hafva kommit med något enda nytt argument, då man likväl börjat med en så hög tanke om sina vapen. *Bizarreriet* torde visa sig i begäret, att anföra bibelspråk i gammalaktig form, likasom om någon större helighet eller bättre christendom funnes förborgad i aflagda svenska dativer och accusativer, än i de nu brukliga ändelserna. *Förtjensten*, likväl, är, att i hela arbetet afspeglar sig ett innerligen godt hjerta. Vi sätta ett utmärkt värde på denna förtjenst; till och med om det goda hjertelaget visar sig litet för sig sjelf — d. ä. utan ett fullt motsvarande förstånd och omdöme — värdera vi det ännu alltid. Likväl gör det en betydlig skillnad på hvad slags ämne det användes. Det är mera på sin plats i ett visst slags romaner eller familjeskildringar, som äro egnade att förvärfva sig ett allmänt bifall, kanske icke egentligen så mycket för den del deraf, som ligger inom *konstens* område, som fastmer måhända för den del, som ligger *utom* detta och inträder på *andaktens*. Man söker då det vackra icke förnämligast uti formens helgjutenhet, kompositionens fulländning, det träffande i idéerna, dialogernas korrekthet, grupperingens harmoni och koloritens skönhet — nöjd om blott här och der något drag af den gudaborna flamman träffas — man söker

på det hela, snarare, det *vackra* här uteslutande uti det *aktningsvärda*, äfven om detta stundom råkar att blifva mindre underhållande. Ja, vi hafve till och med hört personer som påstå, att sådana slags böcker, för att icke i likhet med andra romaner alltför häftigt slukas af ungdomen, utan lemna tillfälle i behörig eftertanka öfver de vackra och sköna sakerna, *emellanåt* böra vara *litet grand* tråkiga.

Ganska bra. Men M:ll Bremers nu ifrågavarande bok — dessa »morgonväckter» — hafva tydligen ... afsigt att utgöra ett *förstånds*-arbete, åtminstone till någon del, eftersom Strauss skall vederläggas. Men härtill erfordras icke blott ett godt hjerta, utan äfven en viss kunskap. Man måste nemligen veta 1:o hvad Strauss menar, och 2:o hvad man menar sjelf.

Naturen af en skrift, sådan som denna, får icke vara att *blott uppbygga*. Efter den har för afsigt att vederlägga en annan, blifva hvad man kallar *skäl* nödvändiga; och *skäliga* skäl. Boken, här, inträder med sin afsigt och sitt anspråk på *vetenskapens* gebiet; churu den i ämnenas afhandlande lagt sig der utanföre, och sådant alstrat en motsägelse, som förderfvar intrycket hos hvarje icke redan intagen. Vi tvifla icke, att Morgonväckterna skola uppbygga dem, som redan äro uppbyggda; men vi tro, att de ingenting skola uträtta på alla, som fått ögonen öppna öfver nödvändigheten af att den *verkliga* christendomen räddas undan våldet af en, som endast *kallar sig så*.

Vi uppehålla oss således vid dessa väckter endast af det skäl, att vi finna dem lämpliga till uppslag, då det kanske blir nyttigt, att i det allmänna söka få några vissa religionssanningar begrundade. Dem:lle Bremer har på få sidor *rört* vid mycket. Hennes lilla, till stilen ganska vackra bok kan då begagnas till väckande ej blott af rörelse, men af en rörelse.

(Forts. följer.)

LITTERATUR.

STRAUSS, EVANGELIERNA OCH MAMSELL BREMER.

(Forts. från gårdagsbl.)

Det är nu vår skyldighet, att träda den i gårdagsbladet påbörjade frågan närmare under ögonen. De spridda satser, som tillsammans utgöra religionens lärobyggnad, äro ganska många till antalet; men fyra ämnen utgöra likväl hufvudpunkterna och stöden för alla de öfriga. På sättet, huru man betraktar dem, hänger hela den dogmatiska åsigten.

Dessa fyra äro: 1) *Christi gudom*; 2) frågan om Skriftens ingifvelse af den Hel. ande eller *Theopneustien*; 3) *Underverken*, och slutligen 4) frågan hvaruti *Återlösningen* består. Vi utbedja oss läsarens uppmärksamhet för hvardera af dessa ämnen serskildt.

1. Vi måste, till en början, nödvändigt göra oss reda för hvad som, enligt språkbruket, förstås med ordet *Son*. Med son eller barn menas icke hvarje varelse, *uppkommen af en annan*, utan endast en sådan, som *på ett visst sätt* alstrats. Detta sätt är Aflelsen. Så snart någonting åvägabragts, utan att dess tillkomst skett *så*, som aflelsen på sitt helt och hållet organiska och till fullo gifna sätt innefattar, så nyttjar man till utmärkandet häraf andra ord: man säger *Verkan* af en Orsak, *Effectus* af en Caussa, o. s. v.; men språket begagnar härför aldrig ordet *barn* eller (i maskulin mening) *son*, såvida ordet skall förstås *egentligt*. Således kallar man ej en Bok son åt sin Författare, oaktadt den sednare är den förres upphof. Man benämner icke bord och bänkar barn eller söner åt snickaren; icke yxor och tänger söner åt smeden; icke föreläsningar barn åt den lärare, som håller dem. Hvarföre? Ty författaren, snickaren, smeden, föreläsaren o. s. v., gjorde dessa sina alstringar med handen, pennan, tankarne, o. s. v., och deras tillkomst var icke den, som naturlagen för det organiska och animala lifvet utstakar. *Oegentligt* tillåter språket likväl, att orden *Barn*, *Son*, *Dotter*, *Far*, *Mor* o. d. begagnas för hvarjehanda förorsakningar, och utan

att tillkomsten behöfver vara den gifna prolifikationsmethoden. Så kallar man i *denna* mening Krig ett barn af Ärelystnaden; «Fosterlandets son» heter en maskulin införding i landet; Dumheten säger man vara en dotter af Oförnuftet, o. s. v. Oaktadt intet hinder finnes i språket, att på detta sätt nyttja orden, gifves dock säkert ingen, som icke erkänner, att dessa uttryck *då* brukas i oegentlig mening. Men ett ord, sålunda begagnadt, säges (i den lärda terminologien) stå *allegoriskt, metaforiskt, figurligt, mythiskt.* Dessa benämningar ega visst en specifik olikhet sins emellan: men alla öfverensstämma de deruti, att tillkännagifva ett *oegentligt* språkbruk, hvilket för ingen del innebär, att en *osanning* dermed då uttryckes, utan en sanning, en tanke, en mening af *annat* slag, än efter det bokstafliga språkbruket. Ingen lärer väl kunna påstå, att man talar *osant*, då man kallar en införding i ett land *Fosterlandets Son*, eller om man benämner dumheten *Oförnuftets Dotter*; men hvar och en medgifver tillika, att sanningen i begreppen Son och Dotter här är af annat slag, än då man t. ex. säger Erik XIV vara Gustaf I:s son, och prinsessan Cecilia hans dotter.

Den Hel. Skrift förklarar, att *Christus* är *Guds Son.* Härom får en christen således intet tvifvel hysa. Den Hel. Skrift sjelf omtalar Christi tillkomst af sin Fader, Gud, på ett sätt, som *icke* liknar den gifna prolifikationsprocessen: Aflelsen. Med andra ord: den säger Christus vara Guds Son, men icke på *samma* vis, som en son åstadkommes af sin far i egentlig, ofigurlig mening. Gud Fader skulle annars sjelf hafva nalkats Maria medelst något annat, än öfverskyggning. Nu omtalas, deremot, såsom närvarande person blott en tredje, nemligen engeln Gabriel. Kyrkans gamla och så oeftergifligt fasthållna lära om jungfru Marias *Immaculata Conceptio* (hvari tanken tyckes vara, att hon icke gjorts delaktig af något befrödande *sperma* i materiell mening, oaktadt fostret, som uppkom, hade en materiell kropp) antyder onekligen, att Christi danelse ej skedde genom proli-

fikation; och den Johanneiska läran om Christi Etthet (eller åtminstone Identitet) med sin Fader, styrker detta än ytterligare, enär den innefattar, att Christus på visst sätt måste hafva frambragt sig sjelf. Det är således ovedersägligt, *att den Hel. Skrift icke tillåter* en christen anse uttrycket *Guds Son* vara sagdt i hvad vi ofvanföre kallade egentlig stil, efter samma Hel. Skrift sjelf nyttjar uttrycket mythiskt.

Men för att ett ord användes oegentligt, är det derföre icke likgiltigt, på *hvilket* ibland de figurliga sätten det brukas. Ty inom omfånget af det oegentliga (allegoriska, metaforiska, mythiska m. m.) kunna stora olikheter förete sig. Två saker äro för en christen af den *Hel. Skrift* sjelf i detta ämne gifna, nemligen: 1:o *att Christus är Guds Son;* och 2:o *att han är det på ett mythiskt sätt.* Men *hvilken* och *hurudan* denna hans mythiska egenskap af *Son* åt *Gud* må vara, är en annan och ganska djup fråga för sig. Om denna fråga också förblifver oafgjord, så finna vi likväl, att icke destomindre de två förstnämnda satserna stå fast, såsom rent bibliska. Att hålla Christus för Son åt Gud Fader *på samma sätt*, som en genom prolifikationsprocessen frambragt son är det, d. v. s. att taga ordet Son efter dess egentliga språkbruk (se ofvan), är onekligen och tydligen *obibliskt.*

Det är verkligen förvånande, att härom någon strid kunnat vara. Hela tvisten hänför sig ytterst till att ingenting vidare angå, än en språkfråga. Ty om man också stöter sig på, att kalla *det* sätt *egentligt*, hvarpå söner ibland oss af sina fäder frambringas, och — i hänsyn härtill då — Christi alstringssätt *oegentligt*, allegoriskt, mythiskt o. s. v.; så kan man byta om dessa termer. Man kan i stället säga, att Christus är Son åt Gud Fader på egentligt sätt; men att vi alle äro söner af våra föräldrar oegentligen. Det blir då *vi*, som äro aflade i mythisk mening, men Christi prolifikation skedde bokstafligen. Man måste imedlertid begripa, att genom detta ombyte af språkbruk förändras icke det ringaste

af sjelfva meningen, som på stöd af den Hel. Skrift evigt måste vara och förblifva den, att Christus är Gud Faders Son *på ett annat sätt*, än vi samtlige äro det af våra fäder. Denna *olikhet* är man verkligen tvungen att med någonting uttrycka, så fort man har för ämne att i tal eller skrift afhandla den. Tycker man om, att kalla *både* Christi och vårt allmänna uppkomstsätt egentliga, och *ingendera* mythiska; så gifves äfven häremot intet hinder. Men då blir man nödsakad att uppfinna någon annan, ny term till att utmärka olikheten. Under tiden kan det omöjligen skada, om man tills vidare kallar oss, vanlige, söner i egentlig eller bokstaflig mening, men säger Christus vara det oegentligen figurligt, eller mythiskt; *såvida* man uttryckligen intet annat härmed åsyftar, än att beteckna den skillnad i Sonlighet, som eger rum för oss, emot för den, som den Hel. Skrift omtalar för Christus.

Men om man sålunda då tillåter sig att kalla Christi Sonlighet mythisk, så blir det — i likhet med hvad vi redan ofvanföre anmärkt — derföre icke likgiltigt, *hurudan* man förstår denna mythiska sonlighet. Det torde väl blifva omöjligt, att från Bibelns ståndpunkt klandra Strauss öfverhufvud derföre, att han i Christi gudom sett en myth; men man kan anmärka med skäl, att han icke ingått i en närmare förklaring af denna myth. I korthet: man kan förekasta Strauss, att han icke tydligen ådagalagt *på hvilket sätt* Christus då är Gud Faders Son, efter han icke är det på en sons vanliga vis.

Det är begripligt, att svårigheter möta vid denna förklaring. Man inträder oundvikligen på antingen Mystikens eller Filosofiens områden, när man går till utredande af ett ämne, hvaruti den Heliga Skrift sjelf yttrar sig alltför litet. Men vill man stanna vid den enkla tron i allmänhet, att Christus är Guds Son *på något sätt*, lemnande derhän *hvilket* helst detta må vara, blott anmärkande, att det är ett *annat*, än en sons vanliga — alltså mythiskt — så är denna enkla tro ganska säkert stödd på bibeln. Vissa äldre kyrkoläror hafva skridit längre; de hafva gifvit förklaringar angående beskaffenheten af Christi förhållande till sin gudomlige Fader: alltså uttyd-

ningar på hans Sonlighet. Men det är just åtskilliga af dessa kyrkoläror, man tid efter annan funnit hvarken stödda på den Heliga Skrifts utsagor, eller grundade i förnuftet. Man har icke heller märkt dem öfverensstämma med andens högre, inre, på öfversinlig fantasi utgående kontemplationer, hvilka innefattas i hvad man brukar benämna Mystik. De hafva slutligen yppat sig vara blott tomma klyftigheter, i många fall föga annat än grammatikaliska *Nugæ*. Det är just derföre, som Protestantismen, i sin följd, har rest sig emot dem. Dess arbete, såsom utgörande en andelig sopning, rengöring, städning, är väl till sin natur här blott *negativt*. Man kan om Strauss äfven säga, att hans bestämningar, rörande Christi gudoms hurudanhet, stannar vid att bestå i endast förnekande af förflutna, ofta grundlösa idéer; men föga i något nytt och positivt i stället. Dock saknar man alldeles grund för det påståendet, att han nekar Christi egenskap af son åt Gud, *derföre*, att han anmärker Christi sonlighet vara en annan, än vår allmänt brukliga, och kallar den förra, för att hafva ett namn, mythisk.

Hvad säger nu Dem:lle Bremer härvid? Hon upprepar flera gånger emot Strauss den satsen, hvarpå den christna kyrkans hufvudlära fotar sig, att: »Gud var i Christo, och försonade verlden med sig sjelf.» Har Strauss då nekat detta? Hvarest? Icke måste förnekandet ligga deruti, att anse Christi Sonlighet vara en annan, än den vanligt gängse sonligheten; ty då skulle den Heliga Skrift sjelf motsäga christna kyrkans hufvudlära. Tvertom måste det just vara, *emedan* Christus till sin Fader står i ett annat slags förhållande, än det bokstafliga, som Gud i honom kunnat lefva *så*, att Gud försonat verlden med sig sjelf. Ty personer, som äro hvarandras fader och son, efter dessa ords egentliga, icke-mythiska språkbruk (se ofvan), hafva alldeles icke ett med hvarann så införlifvadt väsende, som Johannis Evangelium beskrifver emellan Gud Fader och Christus, och hvilket behöfdes för Försoningen. Mamsell Bremer talar om kättaren Arius. Vi kunna lemna honom, såsom mindre bekant, och i stället tänka på hans särskilda »kompagnier, de der under olika namn marcherat genom alla christna tidens århundraden» (sid. 5). Vi erkänna, rörande dem, helt

och hållet med Mamsell Bremer, att der de predikat Christus såsom *blott en menniska*, hafva de haft fullkomligen orätt. Att författare funnits, som förfäktat den socinianska läran, veta vi ock. Men att Strauss måste räknas till medlem af dessa kompagnier, är ock derföre icke ådagalagdt. Till det påståendet, att Christus varit *blott en menniska*, fordras ovedersägligt att yrka, det han varit en son, naturligen aflad af någon menniska, t. ex. af Josef eller en annan. Härförutan är det alldeles icke möjligt, att anse Christus såsom en menniska allenast. Har väl Strauss — eller hafva, öfverhufvud, väl den nya tidens theologer — någonstädes utgifvit honom för en *sådan* son?

Under tiden, och enär vi måste antaga, att M:ll Bremer öfverensstämmer med den Heliga Skrift, hvilken visar Christi sonlighet vara mythisk, så öfverensstämmer hon också, så till vida, nödvändigt med Strauss.

II. Vid allt detta qvarstår imedlertid en vigtig sak att ej förbise. Man kan anse uttrycket *Guds Son* mythiskt, på det sätt förstådt, som vi här ofvan gjort i full öfverensstämmelse med den Heliga Skrift. Men man kan gå ännu längre. Man kan nemligen tänka sig, att flera af sjelfva den Heliga Skrifts berättelser om Christi födelse icke böra förstås efter bokstafven, utan att äfven de, *såsom sådana*, äro mythiska. Noga bör anmärkas, att detta innefattar ett steg till, utöfver det föregående. Ty redan blott då Bibelns alla utsagor om Christi upphof hållas för att bokstafligen omtala hvad som tilldrog sig — *så* och icke alls annorlunda — är Christi egenskap af Guds Son *ändock* mythisk, efter hvad vi förut visat; och det är sålunda, som *denna* mythiskhet verkligen finnes grundad i Bibeln, äfven i dess yttersta förstånd. Men hålles nu också åtskilligt i berättelsen (t. ex. Engelns besök, Bebådelsen, Öfverskyggningen m. m.) för myther, d. v. s. för händelser som, om de ens tilldragit sig, dock händt på ett annat sätt, än Bibelns bokstafsmening beskrifver, så är det klart, att sjelfva begreppet om Christi gudom härigenom undergår en ny *modifikation*, ehuru den i alla fall visserligen icke behöfver *upphäfvas*, utan endast kommer att ses på ännu ett annat (antingen filosofiskt eller mystiskt) sätt.

Detta är hvad Strauss har gjort i sin kritik öfver evangelierna. Man finner, att saken här angår den stora frågan om den Hel. Skrifts *Theopnevsti* eller ingifvelse af den Helige Ande, jemte Skriftens häruppå hvilande *Auktoritet*. Vi inlåta oss icke i betraktelse öfver giltigheten af Strauss's arbete i detta hänseende. Anmärkningarne deremot skulle föra oss för långt, och vi afhandla nu ej våra tankar om Strauss, utan M:ll B.: vi påminne blott, för egen räkning, om det vigtiga, att derest den Heliga Skrifts theopnevsti icke till minsta del ifrågasättes, blir Christi egenskap af Guds Son *ändock* mythisk, enär bibeln i sjelfva sin bokstafsmening (utan att äfven *denna* ses det ringaste mythiskt) beskrifver Christi tillkomst på ett sätt, som icke tillåter språkbruket af ordet *Son* för honom vara egentligt.

Vi skola nu efterse, huruvida Mamsell Bremer — och, hvad som torde vara ännu vigtigare, hela det *kompagni* (må hon förlåta sitt eget ord), dit *hon* hör — säger någonting i hufvudsaken annat, än Strauss, rörande Bibelns Theopnevsti. Hon påstår, sidan 6, »att det finnes i *bibeln*, »dels mythiska beståndsdelar och traditionella »föreställningar ur österländska läror, som det le»gat i Christendomens egen anda att öfvervinna »och förklara, dels brister och ofullkomligheter, »som vidhäfta de jordiska organer, hvarigenom »lif och läror uttala sig.» Man ser häraf, att mamsell B. hyllar den i theologien så beryktade *Accomodations-läran*. Hon står icke rätt nära den strikta eller sig så kallande rätta Orthodoxien, då hon påstår *brister* och *ofullkomligheter* ega rum i bibelns framställningar, och håller de heliga författarne för *jordiska organer*, dem dessa brister och ofullkomligheter vidhäfta. Den äldre (och som man ännu kan kalla examens-) dogmatiken menar med theopnevstien bestämdt, att den Helige Ande icke blott i allmänhet förmått och *drifvit* (såsom termen är) de heliga männen till att skrifva, utan äfven ingifvit dem *hvad* de skulle skrifva (illis, quod scriberent, suggessit). Allt beror nu på, huru långt man sträcker sig med detta *Hvad*. De allrastriktaste theologer förstå theopnevstien så, att den Helige Ande ingifvit de bibliske skribenterne *allt och hvartenda*, som de antecknat: *intet ord* i biblen kan då utgöra en »brist» eller en »ofullkomlig-

het.» Flere af Skriftens i det dogmatiska systemet oundgängliga egenskaper, såsom Authenticiteten och Perfektionen, bero nödvändigt härpå. Men då gifves också ingen Accomodation. De nyare theologerne, i synnerhet efter Semler, hafva dock sett sig af flera anledningar förmådde, att jemka det äldre begreppet om ingifvelsens vidd.

Härvid bör noga märkas, att denna jemkning kan ske på *två* alldeles stridiga sätt; och det är genom blandningen af dessa begge, som de besynnerligaste missförstånd om Accomodationslärans förfäktare uppkommit. Man kan 1) *antingen* tänka sig, att Gud sjelf (såsom den Helige Ande och Ingifvare vid bibelns författande) funnit för godt, att icke uppenbara allt *så*, som Han i sin gudomliga vishet vet sakerna i sanning förhålla sig, utan velat i åtskilligt yttra sig på ett språk, öfverensstämmande med menniskors (vid tiden af en bibelskrifts uppenbarande) gängse tänkesätt, fördomar och annat. Gud kunde härtill hafva flera skäl, såsom t. ex., att genom ett sådant lämpande lättare blifva förstådd af folket; ehuru visst, å andra sidan, mycket härigenom skulle komma att stå i bibeln, hvilket ej vore till bokstafven alldeles riktigt, utan fördrade förklaring. Likväl kunde också Gud, till följe af sin Providentia Divina och med sin Oeconomia Salutis, både förutse och föranstalta, att sådana nödiga förklaringar under tidernas lopp skedde genom män, kunnige häruti (exegeter), och hvilka Han för detta ändamål, när det behöfdes, ämnade uppväcka. Detta är det ena, det högre sättet, hvarpå man kan grunda Accomodationssystemet; och *hvarvid den Heliga Skrifts Theopneusti helt och hållet qvarstår*, ty det är nu i alla fall Gud sjelf, som ingifvit hvartenda ord, bibelskribenterne upptecknat, äfven der ofullkomligheter och brister (såsom mamsell Bremer säger) i bibeln visa sig. — *Eller* 2) tänker man sig, att det varit bibelskribenterne, som, till följe af sin jordiska, svaga, menskliga natur, försämrat, fördunklat, litet besmittat den rena uppenbarelsestrålen under dess gång igenom dem. Följden är väl då densamma, nemligen, att brister och ofullkomligheter kunna gifvas i den Heliga Skrift; men den himmelsvida skillnaden blir, att om den tanken lägges till grund för

Accomodationsläran, *så är dermed dödsstöten gifven åt Theopnevstien.* Ty då är icke längre allt och hvartenda i biblen af den Helige Ande ingifvet, utan man nödgas särskilja, de ställen, hvarest obesmittad, gudomlig utsaga talar, ifrån andra, der menskliga, dåliga uttryck göra sig gällande. Och huru skall tredje man kunna särskilja detta? Till ett sådant arbete fordrades, att ånyo enkom inspireras; ty huru kunna eljest andra menniskor förlita sig på denna särskiljning, eller veta, om icke Accomodatorn misstagit sig, d. ä., hållit gudaord för menskliga fabler, eller tvertom upphöjt framställningar, grundade i fördomar, till eviga sanningar? Man ser, att sjelfva Accomodations-systemet alltså i denna tanke har sin dödsstöt, likaväl som Theopnevstien, och att det på det hela då tjenar till snart sagdt ingenting. Det är ju klart, hvilken oerhörd skillnad uppkommer, om det är *Gud sjelf*, som *lämpar* sin uppenbarelse till sina jordiska barns begrepp, eller om det är *författarne* uppenbarelse-organerne, som mer eller mindre *förderfva* det de uppenbara. I *förra* fallet sker accomodationen med gudomlig vishet, så att, ehuru stundom en gudomlig sanning icke rent eller ohöljdt framställes i Skriften, likväl *höljet*, hvari den lägges, bildas på ett gudomligt sätt och genom hela Skriften ställes i sammanhang med sig sjelf. I *sednare* fallet blir, åter, accomodationen mer eller mindre en slump, beroende af skribenternes tillfälliga omständigheter, och bestämdt utgående ifrån svaghet och oklokhet, i stället för ifrån vishet.

I sjelfva verket är det för menniskan af allrahögsta vigt att få den Hel. Skrifts Theopnevsti bibehållen i okränkt skick; hon eger icke eljest ett himmelskt ord för sin tro, utan förvisas öfver allt och ohjelpligt *blott* till sin egen i sådana ämnen så vanskliga forskning. Men då nu tillika behofvet af en Accomodation i Skriften icke låter afvisa sig, enär saker sägas, som ingen tager eller kan taga efter orden — han må försäkra hvad han vill — så återstår verkligen för menskligheten räddning i denna väg intet annat, än att för accomodationen omfatta en så beskaffad grund, der Theopnevstien hel och hållen qvarstår; d. v. s. *det förra* af de nyss omtalade sätten. *Men detta utgör just hvad den*

nyare tiden sträfvar till, då den förklarar åtskilliga bibelutsagor för mythiska. Man måste finna, att dessa utsagor blott derigenom *räddas;* ty då de förklaras för *mythe*r, göras de till sådana *höljen*, dem den gudomliga visheten sjelf sätter utanför och omkring den rena sanningen i sin egen uppenbarelse; i stället för att vara dikter i fabelmening, d. ä. sådana *trasor*, dem den menskliga okunnigheten hängt utomkring en gudasanning, och dymedelst bortskymt den.

Christi Paraboler gifva en tydlig vink om den gudomliga vishetens ekonomi i detta afseende, och bevisa, att Gud icke ogerna uppenbarar sin lära i ord, som skola förstås mythiskt. När Christus för sina lärjungar bestämdt förklarar sin berättelse om t. ex. *Såningsmannen* vara en *liknelse*, hvarmed han visst icke menar, att det var en *osanning*, utan en parabolisk myth; hvarföre kan då icke den Hel. Ande likaledes, då han inspirerat Nya Testamentet, hafva i benämningen Guds son för Christus begagaat något dylikt, lika litet en osanning, men lika mycket en myth?

Att Strauss sträcker sitt begär, att i Skriften finna accomodationer, ganska långt, är bekant; han låter litet nog i den heliga urkunden återstå såsom ren, ohöljd gudatanke. Men huruvida han till grund för sin accomodation lägger den ofvan framställda *förra* grundsattsen, att Gud sjelf ingifvit och gjort denna lämpning i Skriften; eller om han icke snarare anser det hafva varit Bibelskribenternes svaghet, hvilken förorsakat sådant, lemnas derhän. Vi säga öppet, att det

snarare ser ut, som Straus menar det sednare. Om så är, kunna vi deruti icke alls gilla Strauss; och hänvisa, såsom skäl för vårt ogillande, till det föregående.

Mamsell Bremer har icke uttalat *hvilkendera* grunden hon lägger för sin accomodation. Af det ur hennes bok, sid. 6 citerade, och hvilket hon ingenstädes återtager, synes åtminstone, det hon omfattar *samma* system, som den ifrån kyrkans äldre, strikta orthodoxi *afvikande* theologien lärer, då hon, likt den, vidhåller, att »brister och ofullkomligheter» gifvas i bibeln. Anser hon nu, att dessa brister förskrifva sig ifrån Gud sjelf, som med visdom gifvit sin uppenbarelse en dylik lämpa efter folkens fördomar, så räddar hon Theopnevstien, och bristerna blifva i sjelfva verket blott skenbara. Men i tonen af hennes yttrande kan man verkligen icke sluta till en sådan mening hos henne, utan snarare till den tanken, att de jordiska organerne (bibelskribenterna) varit bortskämmare, till mer eller mindre grad, af den himmelska uppenbarelse de förkunnat; efter hon säger om ofullkomligheterna, det *de vidhäfta organerna*, alltså i hennes mening väl icke härleda sig från Gud. Mamsell Bremer tänker följaktligen, i frågan om Skriftens Teopnevsti i grunden alldeles detsamma som Strauss.

Uppsala 1/3, 42. (Forts. följer.)

STRAUSS, EVANGELIERNA OCH MAMSELL BREMER.

(Forts. från № 49.)

III. Vi vända oss nu till det tredje af de fyra föresatta ämnena: till frågan om *Underverken;* och vi måste äfven här bedja läsaren följa oss genom en labyrinth af fordna missförstånd, för att med oss, såsom vi hoppas, varseblifva, det striden, mera än man föreställer sig, rör *språkbegrepp* och föga annat än *definitioner*, hvilka de resp. kämparne hvar för sig *olika* uppgjort, derefter tvistande med hvarann in i döden, utan att märka buruledes de tala om alldeles olika saker.

Då vi kasta en återblick på det föregående, måste vi imedlertid erkänna det stora, det evigt vigtiga och tröstefulla vara, att förnimma, att den Hel. Skrift och Christus sjelf lefva uti det innersta af hvad som utgör *tidehvarfvets grundriktning:* att de stå främst i ledet för den kamp, hvars utfäktande är vår djupaste och första sträfvan. Vi skola i det följande finna denna tröstande tanke än vidare stadfästad. Man måste här icke med »tidehvarfvets riktning» förstå allt och hvartenda, som uttalar sig i en tid. Så gifves visst i vårt sekel, likasom i hvarje förflutet, en mängd oväsen, som föga har att göra med Christus och med bibeln; såsom t. ex. alla dessa mörkrets och våldets försök, att lägga menniskornas själar under verldsligt ok, fördystra och fördumma dem, samt sålunda för egna (alldeles icke för Guds) afsigter beherrska dem. Men om alla dessa parasitsträfvanden misstager sig visst också ingen så långt, att han anser *dem* tillhöra tidehvarfvets egen mening, i djupet af sin på önskan efter *sann frihet* grundade protest emot ondskans och lögnens tusenfaldiga påfund: man misstar sig häruti så mycket mindre, som de parasitiska satserna och deras förfäktare *tydligen om sig sjelfva säga*, att de för ingen del tillhöra tiden, utan göra allt hvad de kunna, för att strida

deremot. *Vi* kämpa för ren godhet åt hjertat, såsom det första af allt: för oskrymtadt ljus åt förståndet: för skönhet åt sinnet. *Vi* kämpa för den tron, att ingen förmår gifva oss allt detta, utan allenast Gud, genom honom, som han härtill sändt, Christus. *Vi* kämpa för den öfvertygelsen, att Christus ännu och evigt, såsom Skriften säger, lefver midt ibland oss, derest vi arbeta på hans afsigter: att han är den, som styrker, värmer och lyser oss: att han i hvarje själ, som icke utestänger honom, ingår för att skänka kraft, glädje och hopp. Vi anmärkte i det föregående, att *det är just för att kunna så lefva i våra själar* — just för att kunna vara vår frälsare, förlossare, försonare — som Christus måste vara son åt Gud *på ett annat sätt, än vi samtlige äro det af våra fäder.* Och denna lära är helt och hållet Skriftens. *) Hvarifrån skulle

*) Det är hela detta tänkesätt, som *Svenska Biet* anser innebära ett *utrotande af Christendom.* Märkvärdig är i sanning den häftiga förskräckelse, som Biet (förledne Onsdag, den 2 Mars) tagit till sig, i följd af vår enkla, på den Hel. Skrift grundade och säkert med alla tänkande menniskors öfvertygelse sammanstämmande framställning. I sitt allarm har Biet glömt, att om det blott mäktat framdraga *ett enda* skäl emot hvad vi sagt, så skulle detta till Biets fördel verkat mera, än alla dess utrop. Men hvarifrån hemta skäl, när hela ens existens står på motsatsen häraf? Nu, likasom framdeles, skall Biet få något svårt, att ådagalägga, det frågan från vår sida är om utrotande af Christendom; snarare skulle Biet kunna

väl tiden hemta allt sitt mod under så mycken bister fiendskap emot dess arbete, om ej ifrån det himmelska väsende, som meddelar en känsla af Säkerhet, af Odödlighet, Ounderkuflighet, Oemotståndlighet åt allt, hvari det sjelf inflyter? Och öppet bekänna vi vår öfvertygelse, att likasom Christus och Skriften stå på vår sida, så tillhöra också alla bättre menniskor tidehvarfvet: alla varmt och kraftigt sinnade, alla, som uppriktigt söka ljus och sanning, äro delegare af våra tankar. Ledet på denna sida är således omätligt stort och omätligt starkt, så fort det blott hinner förstå sig sjelf och vill uttala sig. Vi hafva egentligen inga andra fiender, än dem, som äro fiender emot sina egna samveten; eller dem, som af missförstånd ännu hvarken rätt veta hvad tiden vill, eller hvad de sjelfva önska. För att komma till en af de ädlaste bland våra skriftställare, Fredrika Bremer, hvars brochyr utgör närmaste anledningen till denna uppsats, så hafva vi i det föregående sett, huru litet hon *i sjelfva verket* lyfter sin hand *emot* tiden, hon må sjelf ännu tänka härom hvad hon behagar. Vi skola i det efterföljande varseblifva det ännu mera. Hennes genius, full af godhet, har troligen känt sig förskräckt genom rop, hvilka sökte sig en väg till hennes öra. Vi kunna naturligtvis icke bestämdt säga, huru hennes lilla bok uppkommit. Att de obskuranter, som bland oss arbeta för andlig träldom, behöfde ett stöd, var gifvet. Då de sågo sig ur stånd att vinna något genom lagens biträde, skulle de begripligen kasta sig på den planen, att genom skriftställeri tillkämpa sig seger. Detta är också den rätta banan, ty diskussionens fält bör stå öppet för alla; det bör alls icke stängas för träldomens män, mer än för andre. Sanningen har alltid vunnit på, att dess motståndare fått uttala sig; ju friare, ju bättre; och desto förr har man kommit till grund med dem. Men det är möjligt, att de funnit sina egna pennor svaga; att de känt sig i behof af ett handtag. De borde vända sig till någon, som hade en röst och, om möjligt, en älskad röst i nationen. Vi föreställa

oss imedlertid alldeles icke, att Mamsell Bremers lilla arbete uppkommit till följe af ett *direkt* vidtalande, eller så, som man uppgör en affär. Långt derifrån; saken skulle då hafva strandat emot hennes finkänsla, och misslyckats. Men lätt kunde någon påminna henne om, det hon redan visste, att hon endast behöfde skrifva, för att, på grund af sina föregående skrifters kredit, kunna äfven i detta, fastän kinkigare fack, helsas såsom en auktoritet; och ännu lättare kunde någon tillägga, att hon väl en gång också borde låna sin hand till Guds Rikes utbredande, ja till dess *försvarande* på jorden. Så förmoda vi, att dessa morgonväckter uppstått, och ett ädlare företag kunde en ädel menniska icke se sig uppmanad till, äfven om de misstagit sig om sina uttryckssätt. De hafva genom en besynnerlighet kommit att fatta sina egna fienders svärd för att hugga in på sina rätta vänner. De fela i *riktningen* af hvad de säga, men icke i allt *hvad* de säga. Det är, som om författarinnan, litet för bittida uppstigen på morgonen och ännu ej rätt van vid kammarens föremål, råkat se solen i sin spegel, i stället för genom fönstret, och således, då hon ganska riktigt beskrifvit hvad hon har för ögonen, blott gjort orätt deri, att hon tagit solen i motsatt direktion, och vändt ryggen åt den rätta. Den stora afsigten i Morgonväckterna är utan tvifvel, att vara ett arbete för Guds Rikes utbredande och försvarande. Denna afsigt är ock i sin mån vunnen, blott vi, såsom hittills, få närmare bestämma hennes uttryck efter hvad hon sjelf i sin afsigt *på det hela* utan tvifvel menat med dem, det vill i åtskilliga fall säga: i motsats till hvad orden uttala.

(Forts. följer.)

---

visa, det frågan kan blifva om att söka *utrota något annat*, hvilket nu, likasom så ofta fordom, i Christendomens namn och maskeradt i dess drägt, vill hålla oss i andelig träldom, *gå emellan oss och Gud*, och dymedelst hindra oss ifrån att hemta den gudomliga sanningen ur första hand, ur den egentliga källan.

STRAUSS, EVANGELIERNA OCH MAMSELL BREMER.

(Forts. fr. gårdagsbl.)

I frågan om *Underverk* säger M:ll Bremer någonting, som vi hos läsaren anhålle om att helt och hållet få anföra, emedan det just är här, som vi få tillfälle att visa, huru hon öfverensstämmer i hufvudsyftningen, men misstager sig i tillämpningen och uttryckea, såsom vi nyss nämnt; hvarföre vi allenast önska att få suppleera hennes egen tankeledning och utföra den litet längre i hennes egen påbörjade kedja. Detta tillägg måste vi således förbehålla oss att få göra; likasom att med kursiv stil få upphöja de enskilda punkter i framställningen, hvilka företrädesvis sammanstämma med vår tanke.

Sid. 10. «Här gäller framför allt att göra en rätt urskiljnad och att icke kasta bort barnet med badvattnet. Genom alla tider och genom alla folk drar sig en dunkel linea af underbara förhållanden. Der är gränslinien emellan *den för oss vanliga verkligheten* och *en ännu för oss hemlighetsfull* andeverld. Dimmor och töcken hölja denna gräns, men ur den framträda i dunklare och klarare gestalter uppenbarelser, som lika litet låta förneka, som fullt förklara sig, och som i drömmar, syner, *ovanliga* krafter och företeelser genombryta det *vanliga lifvets ordning och af oss kända lagar*. Fråga alla tiders historia och den skall vittna derför; fråga det enskilda lifvet i alla länder och förhållanden, och det skall berätta dig derom; och lika inskränkt, som det vore, att tro hvar underhistoria, som spökar omkring i verlden, lika ensidigt är det, att tillsluta ögonen för ett vigtigt tillvarelsens faktum, nämligen *inverkandet af oss okända andekrafter i det vanliga lifvets förhållanden*. Och vi ville fråga:

«*Skulle ett sådant inverkande i grunden vara an nat än ett högst naturligt*, ja, uti *alla dess grader*, ända ifrån andarnes hviskning i tysta drömmar och upp till den höjd, der den evige anden sjelf, i underbar närvaro, genomtränger den jordiska verkligheten, *de af oss okända naturlagarne, icke «kringgående», icke upphäfvande dem, utan förklarande och full bordande dem i högre mening?* Är icke naturen sjelf i sitt djup anda och lif? Och hvar står råmärket emellan naturens andelif och det mensklig an-

deliga eller det gudomliga, hvar den oöfverstigliga gränsen emellan skaparen och hans i honom och genom honom lefvande skapelse?»

Boken fortfar sidan 12: «I vår upplysta tid, säger den Straussiska skriften, tror ingen mera på underverk, ty inga underverk ske nu mer». Detta är icke sant. Ty fastän den utbildning, som företrädesvis tillhör vår tid, förståndets och begreppets, försätter menniskan i en region af lifvet, der känslans och fantasiens sinnen bli liksom dunklare och derföre inflytanden från okända rymder mindre förnimmas, så finnas och verka de likväl. Och huru många röster ur det enskilta lifvet, öfver hela jorden, vittna icke härom. Men hvad som i små förhållanden sker i smått, det sker större i större. Och annorlunda rör det sig och blixtrar i lifvets sköte, under svallet af en upprörd, af stora idéer hafvande tid, än under en stilla, reflekterande, kanske stundom litet — — sömnaktig.»

Slutligen säges (sid. 12 och 15): «*Begreppet underverk är dessutom ett ganska relativt.* För Amerikas vildar var explosionen, verkad genom antändt krut, ett underverk. För oss explosionen af lifvets synliga uppståndelse ur den sprängda grafven, ett underverk. *Det torde dock vara lika grundadt, som det förra, i naturlagarne, i ett nödvändigt förhållande emellan orsak och verkan. Säkert är, att för oss ännu finnes, så i den andliga, som i den fysiska verlden, mången outredd naturkraft.*»

Ingen lärer neka, att det kapitel, som m:ll Bremer här vidrört, är ett af de allra vigtigaste, med hvilket den menskliga eftertanken kan sysselsätta sig. Vid första genomläsningen af hvad vi här citerat, skulle man verkligen vara frestad att anse henne för en formlig visionär; ty ett och annat uttryck är sannerligen sådant, att det icke finnes något skrock eller vidskepelse, huru krasst som helst, hvilket icke kunde vilja hemta stöd deraf. Betraktar man likväl saken närmare och till slutet, så visar sig hennes *mening* alldeles icke vara sådan. Hon föreställer sig tvertom underverken på det sätt, att hvad helst

derom förekommer, (vare sig i tradition eller förment egen erfarenhet, det vill säga, hvad menniskan på den ståndpunkt, der vetande och vetenskap hittills befinna sig, ännu icke kan upplösa och förklara,) likväl är följden af ett i sig sjelf *naturligt* förhållande emellan *orsak* och *verkan*; och att bristen endast ligger i menniskans inskränkta förmåga, af hvilken hvarje sak ännu icke kan och kanske icke någonsin kommer att kunna fullt *utredas*.

Tager man nu denna sak i och för sig sjelf, så är den i sanning ovedersäglig och utgör just sjelfva grundmeningen af *det* tänkesätt, hvartill tidehvarfvet sträfvar.

Man bestrider icke, att outsägligt många krafter inom andelifvets och den högre naturens, liksom inom den blott lägres sferer gifvas, hvilkas sammanhang för oss ligger mer och mindre okändt. Årligen upptäckas nya fenomener af dessa krafter, och de redan bekanta måste, i följd af dessa nya, som oftast undergå revision, jemkning, ändring. Men dessa nya *fenomener* utgöra derföre icke underverk i sig sjelfva. M:ll B. räknar ju icke krutets explosion för ett sådant? Hon uttalar det såsom exempel på hvad Amerikas vildar *anse* för ett under, emedan de icke sjelfve begripa, hvaraf krutexplosionen kommer. Machiners drifvande med ångor är icke heller i sig sjelf ett mirakel; men måste så förekomma hvar och en med ångans mekaniska användande obekant, hvarföre ångbåtar tvifvelsutan gälla för trolldom, om de visa sig i okultiverades farvatten; och vi veta om sjelfva den kloke kardinal Richelieu, huru han lät på dårhuset inspärra en man, som ville framlägga förslaget om användande af en på 1600:talet okänd fysisk kraft till drifvande af vagnar. M:ll Bremer måste lika litet betrakta »inverkandet af oss okända andekrafter i det vanliga lifvets förhållanden» för ett underverk, då hon härom sjelf till förklaring straxt efter framkastar den frågan: »skulle ett sådant inverkande i grunden vara annat än *ett högst naturligt*,» och det »i alla dess grader», ända ifrån andarnes hvisknings i tysta drömmar och upp till den höjd, der den evige anden sjelf, i omedelbar närvaro, genomtränger den jordiska verkligheten?» Då hon anser allt detta tillgå fullkomligen naturligt,

så är det gifvet, att hon deruti icke ser några underverk *i och för sig sjelfva;* och det så mycket mindre, som hon strax efter säger den ofvannämnda inverkan icke bestå i ett *kringgående*, ett *upphäfvande* af *de oss kända naturlagarne*, utan ett förklarande och fullbordande af dem i högre mening. Hennes tanke är utan tvifvel den, att *ingenting*, som sker, ifrån det högsta till det lägsta — ända ifrån den evige andens (Guds) egen handling och alla andra andars hviskningar i hemlighetsfulla drömmar, ända ned till de obetydligaste företeelser på jorden omkring oss — någonsin tilldrager sig med upphäfvande af de *verkliga tillvarelsesätten* i universi system. Allt sker alltid och nödvändigtvis i full enlighet med någon lag. *Utom* eller *i motsägelse till* det Helas (Guds, andelifvets och verldsaltet) system kan ingenting vara.

Detta är nu just den sanning, vi påstå; och en vigtig sanning. Men derföre är det också nödvändigt att icke fela mot begreppet vid *tillämpningen*, så t. ex., att man föreställer sig outredda *fenomener* vara en verkan af några sådana oupptäckta *naturlagar*, som skulle kunna upphäfva de *redan verkligen kända*. Så t. ex. skola vi troligen aldrig kunna fullständigt förklara hemligheten af själens funktioner eller beskaffenheten af de inre sinnen, genom hvilka aflägsna föremål kunna framträda uti inbillningskraften lika lefvande, som om de stode framför oss, eller hvilka under sömnen emottaga dess intryck, som vi kalla drömmar. Äfvenså är den kraft, hvilken underhåller hela den organiska generations och lifsprocessen, utstrålandet af solens ljus, planeternas kretsande i rymden, med ett ord, hela skapelsens herrliga verk, en samling af underverk, eller rättare, ett enda stort underverk, som menniskoförståndet aldrig kan komma att fullt begripa, emedan denna kraft är Gud sjelf. Men likasom det gifves vissa mathematiska och logiska sanningar, hvilka väl kunna sägas hemtade ur erfarenheten, men dock äro så konstanta, att de utgöra lagar, hvilka icke kunna vara annorlunda (såsom t. ex. att de, som äro lika stora med ett och samma, äfven måste sinsemellan vara lika stora; eller: att en del icke kan vara större än sitt hela); så gifves det äfven inom den fysiska verlden dylika konstanta sanningar eller

lagar, hvilka väl blifvit för menniskan bekanta genom erfarenheten, men innebära en sådan absolut inre nödvändighet och sammanhang *med* samt vilkor *för* det helas bestånd, att hvarje nytt och »outredd» fenomen, eller, om man så vill kalla det, naturkraft, måste stå i öfverensstämmelse dermed. Det kan aldrig vara följd af några sådana nya och okända lagar, som *strida deremot*, såvida ej de förra skola helt och hållet förkastas och fenomenerna antagas utgöra en följd af Guds eget omedelbara ingripande i individuella fall *emot* sig sjelf (sin egen verldsordning).

Sålunda t. ex., ehuru vi icke kunna förklara gåtan af en blommas eller ett träds, ett djurs eller en menniskas växande och lif, visar sig dock sjelfva denna lifsprocess följa en oföränderlig lag af utveckling framåt, i tillväxt, mognad och föråldrande, hvilken väl kan hämmas i sin fortgång och stanna genom tillfälligt verkande orsaker (brist på föda, sjukdomar eller yttre våld), men aldrig återvända i *motsatt* riktning; i följd hvaraf vi ock t. ex. icke kunna antaga möjligheten deraf, att ett träd skulle småningom gå tillbaka till planta och frö, eller en fullväxt person, i stället att åldras, ånyo blefve först yngling, sedan barn och slutligen återvände i moderlifvet. Likaså, och ehuru vi ej kunna förklara sjelfva den kraft, som inom det animala lifvet assimilerar födan med kroppens beståndsdelar, är det likväl en oföränderlig erfarenhet, att lifsprocessen beror af den ersättning, som på detta vis lemnas åt kroppen, för hvad den förlorar genom en lika ständig utdunstning och andra sekretioner: att blodets cirkulation, såväl som hjertats och lungornas verksamhet, utgör ett vilkor för lifvets underhållande: och att döden inträffar, när denna verksamhet upphört. Om följaktligen någon säger oss, att en *verkligen död kropp* ånyo blifvit uppväckt till lif, så *kan* detta icke antagas hafva skett genom någon »outredd naturkraft», emedan det upphäfver den oföränderliga lag, på hvilken sjelfva *begreppet* om hvad, som förstås med lif och död, grundar sig. Det reducerar sig blott till en ordstrid, emedan denna kropp *då* icke *var* död.

I fall vi lyckats göra oss förstådda häri, så är det äfven tydligt, att mamsell Bremer begått ett

stort, ja, till och med ett ofantligt misstag, då hon jemfört exemplet af det underbara för vildarne i Amerika af en krutexplosion med det af döda kroppars uppväckande, och hänfört det ena, likasom det andra, till någon outredd naturkraft; ty det ena, explosionen, var blott en ganska naturlig förvandling af en fast kropp i gasform, medelst antändning, och således blott ett fenomen af den vanliga naturlagen, hvaremot det andra skulle innefatta ett upphäfvande af den eviga organiska processen, på samma sätt som vi nyss nämnde om trädets återgående till planta; hvadan, om det äfven antages hafva tilldragit sig genom någon outredd inflytelse, det måste bevisa, att den kropp, hos hvilken lifsverksamheten afstannat, likväl icke varit verkligen död, utan skendöd; i hvilket fall uppväckandet alldeles icke utgjort något, som man vanligen menar med underverk. Ett sådant misstag kan vara ganska förlåtligt hos ett frun-timmer, hos hvilket man ej kan göra anspråk på studium af naturvetenskaperna; men misstag måste det imedlertid vara, och vi skulle önska, att mamsell Bremer täcktes rådfråga hvilken vetenskapsman, som helst, för att förvissa sig om obestridligheten af hvad vi här framställt.

Slutföljden af allt detta är, att om mamsell Bremer fattat den skillnad, som härigenom uppstår mellan underverk, i den mening, hvari man hittills förstått detta ord, och det *underbara* i skapelsen, som vi ej kunna förklara, så torde hon äfven inse sitt *tillämpningssätt* infalla med vårt, och, vi tveka ej att säga, med hela tidehvarfvets sträfvande i uppfattandet af detta underbara.

Vid första anblicken föreställer man sig, att detta uppfattningssätt måste hafva till följd att så till sägandes *förplatta* utsigterna i verlden: åstadkomma, att man anser allt för lappri eller ingenting, såväl inom andens, som den yttre naturens sferer, ifrån Gud sjelf, ända ned till sandkornet och masken. Vid närmare betraktande skall man likväl finna, att det har en alldeles motsatt verkan, så fort det får genomtränga menniskans själ helt och hållet; och vi utbedja oss läsarens synnerliga uppmärksamhet härvid, emedan det icke blott på *religionen*, utan äfven på *konstens*, *poesiens* och hela *lefnadssät-*

tels uppfattning har sin ganska märkvärdiga inflytelse. Således:

Efter det *äldre* föreställningssättet om det Underbara, sönderfalla ämnena i verlden i *två* klasser, hvaraf den ena blir *platt* och tråkig, den andra utomordentlig och *hemsk*. Den *ena* förvisas till att utgöra det låga och vanliga, som det heter; det är: mer eller mindre uselheter, ledsamheter, alldagligheter, d. v. s. allt *sådant*, som går naturligt till (icke strider emot naturlagarne). Den *andra*, deremot, innefattar förmodade undantag härifrån: utomordentligheter, som utgöra mer eller mindre *underverk* (saker, stridande mot naturlagarne); och läggas, som sådant, till grund för Religionen: skall gifva sjelfva de högsta och egentliga ämnena för skön Konst och Poesi: samt framställes ändtligen såsom det, hvilket mest af allt är menniskans upprynckningsmedel till förädling af lefnadssättet på jorden och frälsning efter döden.

Efter det hos oss uttalade eller *nyare* föreställningssättet om det Underbara, försvinner deremot all sådan gräns helt och hållet: tingen i andens och kroppens verldar sönderfalla ej i de två klasserna af platta alldagligheter och hemska märkvärdigheter. Men i och med det, att denna gräns borttages i sjelfva djupet af själens sensationer, framstår blixtlikt hela Universum — ifrån det högsta till det lägsta, ifrån Gud till sandkornet och masken, allt — såsom religiöst poetiskt. I detsamma, som en *falsk* och orimlig magies skimmer faller ifrån *en del* föremål (de påstådda underverken), gjuter sig i stället en *verklig* magie om *alla* (utan att de hållas för underverk i sig sjelfve). Detta är skillnaden, och är vinsten. Orden *Underbar och Underverk* upphöra då här att beteckna någonting i och för sig (eller *objective*) stridande emot lagarne i det Helas system, emedan *intet sådant gifves*, uppifrån Guds högsta handlingar ända ned till dagakarlens arbete, barnets lek vid vaggan, blommans sätt att växa och maskens krälande; men de qvarstå deremot (*subjective*) för att beteckna en betraktares mer eller mindre förvåning öfver allt hvad han ser. Och sjelfva denna *förvåning* är verklig, är *objectiv*, emedan också *intet gifves*, uppifrån Gud ända ned till masken, som så *till fullo är eller nånsin blifver utredd* för hvilken be-

traktare det än må vara, att han till alla delar begriper det; hvarföre det *alltid fortfar* att till en del för honom stå dunkelt, okändt och härigenom underbart, oaktadt han vet, att det icke kan strida emot Universi system (ej kan vara ett objektivt underverk).

När enligt det äldre föreställningssättet vi hafva att kasta vår undran på *blott en viss*, inskränkt, liten klass af ämnen, som då heta *underverk* per se (objective), finnande alla öfriga företeelser tråkiga, eländiga, föraktliga; så blir enligt det nya föreställningssättet vår undran utsträckt till *alla* ting i andens och kroppens omätliga verldar: vi förakta intet, vi gäspa vid intet, vi finna allt intressant*). Denna stämning, när den gör sig gällande inom *konsten*, utmärker just det begär till teckningar af hvardagslif, som mer eller mindre börjat uppkomma öfverallt i poesien. Denna stämning vill nu äfven göra sig gällande i *religionen* på det sättet, att vi dyrka Gud icke blott om söndagen, utan hela veckan; och att vår själ hembär honom offer af en tillbedjande kärlek, ej allenast i några vissa ritualer, utan i alla våra handlingar, tankar och känslor, äfven de *minsta*.

Då vi sett, att m:ll Bremers uppfattningssätt af det underbara till *riktningen* och grundtanken ej det ringaste skiljer sig ifrån den nya tidens; så återstår likväl frågan, huruvida hon, efter den närmare utveckling deraf, hvartill vi här tagit oss friheten gifva en anvisning, ännu i *tillämpningen* kommer att skilja sig från *Strauss*. Vi råda härigenom in på ett nytt område, som rör någonting helt annat, nemligen, huruvida ett berättadt faktum *skett så* eller *icke*. Det angår således Skriftens authenticitet. Om Strauss t. ex. skulle säga, rörande berättelsen om Christi gång på vattnet, om hans himmelsfärd, om Lazari uppväckande ifrån det döda, o. s., att dessa händelser icke alls således tilldragit sig, eller händt annorlunda än Skriften *bokstafligen* omtalar, så måste m:ll Bremer häruti antingen tänka lika

*) Deraf följer icke det pantheistiska, att vi dermed skola finna allt *godt*. Intressant är icke detsamma som godt. *Se* och *sentera* är icke detsamma som *gilla*. Denna urskillnad är ganska viktig.

med Strauss, eller ock frångå den riktning och grundtanke som hon sjelf angifvit. Förblifver hon åter dervid, så är det visst, att, huru som helst förhållandet varit med alla dessa händelser, utgjorde de dock aldrig *underverk*, när man härmed förstår någonting stridande emot lagarne i det Helas (andens och naturens) system. Det är också den egentliga frågan.

M:ll Bremer har icke yttrat någonting om de enskilda fallen. I anseende till den förut anmärkta motsägelsen, visar hennes bok icke bestämdt, om hon i den nyss omtalade *tillämpningen* skiljer sig från Strauss, eller ej. Vi hafva således blott anfört denna skiljaktighet som en *möjlighet*. Men äfven häremot talar icke så litet i boken. Hon har sjelf sagt (sid. 6) att i bibeln finnas »mythiska beståndsdelar och traditionella föreställningar». Kanske räknar hon då *dit* berättelserna om Christi gång på vattnet, Lazari uppväckande, himmelsfärden, tungornas utdelande om Pingstdagen o. s. v.? Vi veta det ej. Hvad vi med visshet veta om M:ll B. är blott, att hon anser ingenting vara underverk i och för sig sjelf.

I hela detta ämne är det verkligen vågsamt att afgöra någonting, utan att måhända begå en förgripelse emot den Hel. Ande. Ty när man påminner sig alla de tillfällen, då *Christus* framställer sin lära i form af liknelser, d. ä. klädd i en drägt, i ett uttryckssätt, som enligt hans egen för lärjungarne gjorda förklaring icke får tagas bokstafligen eller *efter orden:* så skulle mången kunna falla på den tanken, att möjligtvis också *den Hel. Ande*, då han inspirerade den Hel. Skrift och ingaf berättelserna i Nya Testamentet, velat vid sina tillfällen begagna paraboler. När den ena personen i gudomen talat genom *liknelser*, så kan det ju hända, att äfven den andra gjort det? Huruvida icke då till sådana böra räknas den Hel. Andes framställningar i Nya Testamentet om Christi gång på vattnet, om Christi uppträdande i ett högre beläget luftschacht (hvilket, enligt vårt nuvarande begrepp om himmelriket såsom någonting *andeligt*, verkligen ej innefattar mera himmelskt uti sig, än hvilken annan region af atmosferen eller ethern som helst), om vattens förvandlande till

vin m. m.; lärer ingen ibland oss menniskor ega förmåga och rättighet att afgöra. Frågan är således nog invecklad. Vi vete, att icke blott Philo Alexandrinus, utan, hvad mera betyder, sjelfve Origenes, hvilken ingen bestrider egenskapen af en orthodox kyrkofader, på flere ställen om hithörande berättelser yttrar, det de icke alltid måste förstås efter orden; han säger till och med om några, att de icke gerna kunnat så hafva tilldragit sig. — Hvad som slutligen allramest gör theologernes strid om underverken så egen, är den i ögonen springande stora omständigheten, att somlige med ordet *underverk* förstå ett faktum, stridande emot universi system i det hela (således emot naturlagar af hvad höjd och beskaffenhet som helst); andre, åter, mena dermed allenast någonting, som upphäfver vissa lägre naturlagar, fast det anses stå i harmoni med vissa högre; andre, slutligen, definiera icke alls sitt ord. När de nu begynna tvista med hvarandra, *utan afgjorda och fullt bestämda premisser*, så får ingen undra öfver, att ännu ingenting om underverken blifvit utreddt.

Hvar och en måste nu inse, huru oändligen vigtigt det är för det christna lifvet, att vinna en ståndpunkt, hvarpå christendomen kan lefva och verka med full kraft, *oanfäktad* och *oberoende* af sådana frågor, som *om* den eller den händelsen tilldragit sig *så* eller annorledes, hvilket måste afgöras allt efter som ett underverk anses möjligt eller ej, samt allt efter den förutsättningen, om händelsen skall räknas till underverkens klass eller ej? *Men till denna högre, från allt sådant frigjorda ståndpunkt för christendomen är det som tidehvarfvet stråfvar, såsom till fyl-*

*landet af sitt oumgängligaste behof *).*

*) Då Biet äfven i dag på morgonen hedrat denna vår artikel med en uppmärksamhet, som ifrån dess sida är naturlig nog; få vi blott vänskapsfullt fortfara med samma råd, som vi gåfvo Biet sist, nemligen, att komma med några positiva *skäl* emot oss, hvilka vi då utlofva att på allt sätt skäligt besvara. Vi tycka, att Biet någorlunda borde förstå sin egen ställning. Att det måste känna sig i trångmål, är begripligt, ju mera det nödgas se sin egen bas undergräfd af christendomen sjelf. Men vi säga för vår del uppriktigt, att vi önskade, det Biet måtte försvara sig på det möjligast bästa sätt, emedan allmänheten endast derigenom kan utröna, huruvida *ifrån Biets sida* verkligen någonting godt kan vara att vänta för religion och upplysning, eller om alltsammans endast består i ett methodistiskt arbete för mörker. Det är således alldeles icke satir, utan en ren önskan vi uttala, då vi utbedja oss, att Biet ville framdraga argumenter för sig. Men blir det omsider alltigenom så, *att Biet inga skäl vill bruka*, då måste det också oundvikligen finna sig i samma missöde, som hittills, att af hela allmänheten anses *inga skäl ega*.

STRAUSS, EVANGELIERNA OCH MAMSELL BREMER.

(Forts. från № 57.)

IV. *Återlösningen*, utan tvifvel det vigtigaste ämne i hela christendomen, äfvensom genom sitt grundbegrepp, såsom vi skola se, af den mäktigaste inflytelse på några af sjelfva den yttre samhällsorganismens djupaste frågor, vill m:ll Bremer *) hafva förklarad genom en liten berättelse, som förtjenar att läsas ord för ord. Hon har klädt sin framställning i formen af en liknelse, deruti tvenne personer, **A.** och **B.**, uppträda: B. är syndaren och A. frälsaren. Hon säger (sid. 70 o. f.):

»B. har förfallit i oordningar, och slutligen rymt ur sin faders hus. Långt skild derifrån har han råkat i slafveri hos en elak husbonde (vi kunna så godt kalla honom satan eller »lögnens fader»), och derigenom kommit i mångfaldigt elände. Fadren A. har likväl icke förändrat sig genom sonens förändring. Fadrens hjerta är detsamma, men sonens *hjerta och vilja måste förändras*, om fader och son skola kunna *återförenas* (*försonas*), och sonen återkomma till fadrens hus. Derföre går fadren ut att uppsöka sonen, och för att komma honom rätt nära, påtager han sig en tjenares skepelse. A. blir till det yttre en tjenare såsom B. Han delar dennas usla vilkor, hjelper honom i hans arbete, vårdar honom i hans elände, och utstår i hans ställe misshandlingar af den onde husbonden, och under allt detta stärker och upplifvar han sonen oupphörligt genom sin kärlek, sitt exempel, sina lärdomar, genom sin kraft och godhet. Sonen **B.** *inverkas slutligen häraf. A:s kärlek väcker hans.* Kärlek gör hans *vilja god*; och han *vill göra hvad A. vill.* A:s kraft styrker

B:s, och denna uppreser sig småningom ur sitt

*) Vi erinra läsaren ånyo om hvad vi sagt ifrån början af dessa artiklar, nemligen, att m:ll Bremers *Morgonväkter* visserligen icke i och för sig sjelfva förtjenade den utförlighet, hvarmed vi behandlat saken, helst de, oaktadt anspråket att utgöra ett vederläggningsarbete, dock sakna både vetenskapligt och annat inre verkligt sammanhang med sig sjelf; men att vi ansett den lilla skriften ganska tjenlig till *uppslagsända*, för att få vissa frågor af allmänheten behjertade, och följaktligen *dertill* begagnat den, enär vi förmoda, att den i sina flesta andra arbeten så förtjenstfulla författarinnans närvarande afhandling — som med alla sina lyten i innehållet, dock obestridligen besitter välmeningens och äfven stilens värde — säkert är eller blir så läst, att hela allmänheten genom den, såsom *medel*, kan väckas till eftertanke i bortglömda frågor.

sjunkna tillstånd, som en *ny menniska*. Den gamle B. är liksom död. En annan A. har i honom uppstått. Samfällt med A., eller rättare, genom A., *arbetar nu B. så kraftigt*, att han vinner sin befrielse ur den elaka husbondens tjenst. Frigjord utträder han derur, följer A. till fadershemmet, och den kärleksrike fadren kan åter der upptaga sin återvunna son och införa honom i sina utvaldes krets. A:s rättfärdighet har således rättfärdiggjort B., d. ä. *gjort honom rättfärdig*. A:s gerning är tillfyllestgörande för B. A:s förtjenst har i sjelfva verket blifvit B:s. Fadren har med sitt arbete och lidande återköpt sonen och gjort honom fri. Så uppfyller kärleken det svalj, som utan den ej kunde uppfyllas.»

Om vi nu få föreställa oss, att denna framställning utgör ett med sig sjelf likartadt, samhörande helt, så att förf. icke i sina sednare uttryck vill i hemlighet hafva någonting underförstäddt, hvarigenom hon återtager den klara tanke, hon i framställningens början eller föregående uttryck ovedersägligen uttalat; så innebär dess idé, att *försoningen* består uti *själens läkedom*. Synden betraktas såsom ett fenomen af sjukdomstillstånd i menniskoanden. Så fort det sjuka är häfvet, d. ä. *så fort* den syndiges hjerta, vilja och tänkesätt blifvit *förändrade* till godt och sant ifrån sitt förriga onda, illvilliga, falska, förvrängda skick, så att anden blir återställd, frisk och helad, så är menniskan i och med detsamma med Gud *återförenad* (*försonad*) *). Men Christus är och förblifver i alla fall frälsaren, emedan han ensam utgör den *läkare*, som kan verka andens förändring ifrån det sjuka tillståndet till det friska igen; och han gör det genom sin inflytelse på menniskosjälen, då (enligt utsagan hos Johannes) *han lefver i oss* och *vi i honom*.

Detta slags lära om synd och försoning vet icke af någon *hämnd* eller *vrede* hos Gud, ej heller något *enkom*, utom varelsens egen beskaffenhet tillfogadt *straff* för det onda, *utöfver* de olyckliga och svåra *följder*, som omedelbart vidlåda det onda i sig sjelf, och hvilka ögonblickligt också *upphöra*, då det onda upphör att vara qvar i själsbeskaffenheten. Vill man nu äfven kalla dessa följder Guds hämnd, vrede och straff, så kan man visserligen så göra; men då

måste man uppfinna något *nytt* och *annat* uttryck för *den* hämnd, *den* vrede och *det* straff, som tänkes öfvergå menniskan, äfven *sedan*, *oaktadt* och *utan afseende på om* hon upphört att till beskaffenheten vidare vara ond (själssjuk), och hvilka således *icke* äro omständigheter, omedelbart vidlådande det onda sjelf. I det antagna språkbruket menas likväl med dessa ord just detta *sednare:* man förstår med dem just ett sådant slags hämnd, vrede och straff, som ligga *utanföre* den syndiges eget väsende, dermed icke stå i nödvändigt förhållande, utan måste utöfva sig, hvilka förändringar som helst än detta väsende må undergå; hvarföre, om *detta slags* hämnd, vrede och straff skall kunna inställas, något tredje faktum, äfven *utanföre* själsbeskaffenheten, måste träda i verksamhet. Detta tredje har i alla tider allmännast hetat *offer*, såsom någonting »erbjudet» till blidkande af gudahämnden, gudavreden och gudastraffet. — Emedan vi icke vilja onödigtvis uppfinna nya ord, följa vi det allmännast vedertagna språkbruket, och benämna endast det *sednare* slaget — det utanföre syndarens väsende belägna — hämnd, vrede och straff; men de förut omtalade väsendet sjelf vidlådande omständigheterna af olycka, så länge väsendet är ondt, benämna vi icke *så*, emedan vi då skulle med samma ord beteckna två alldeles olika saker.

Denna urskillnad är ytterst vigtig att klart och djupt fatta, emedan ifrån den utgå två alldeles olika grundtänkesätt, hvilka dela verlden, och göra det icke blott i theologiskt, utan i socialt-juridiskt afseende, till bestämmande af de *brottsliges behandlingssätt* i samhället: antingen, nemligen detta skall utgå från principen om den brottsliges *botande* (vara ett *Penitentiär*-system) eller från idéen om ett brutet rättstillstånd, som staten skall *hämna*.

För att söka göra ämnet ännu begripligare, skola vi ånyo sätta framför oss tanken på syn-

den såsom ett fenomen af sjukdom i den psykiska, moraliska organismen (*menniskosjälen*), och vi skola dermed uppställa en analogi i behandlingssättet af sjukdom inom den fysiska organismen (*kroppen*).

Om en person t. ex. förkylt sig och fått frossan, så följa omedelbart med detta onda många fenomener af lidande, hvilka utgöra följder, vidlådande det onda sjelf och således kunna kallas ett *organiskt* lidande, emedan dessa svårigheter jemt räcka så länge, som det ifrågavarande onda förefinnes i den sjuka organismen, samt upphöra i och med det. Men skulle nu här det bruk vara vedertaget, att *dessutom* tillfoga den sjuka kroppen ett *annat* lidande, än hvad som hörer till frossan; t. ex. piska magen, nypa en

*) M:ll Bremer gör sid. 71 rad. 7 och 8 denna identitet emellan *försoning* och *återförening* med fadren, Gud.

och annan kroppsdel med tänger, bränumärka eller på annat sätt martera huden o. s. v., och N. B. göra allt detta icke såsom läkedom, icke såsom kur för att bortdrifva frossan, utan såsom en helt och hållet apart plåga; så kunna vi kalla detta tillkomna lidande ett *mekaniskt*, ett yttre tillskott. Det är tydligen en *enkom*, en *utom* den sjuka varelsens egna beskaffenhet påförd pina, *utöfver* det olyckliga och svåra, som omedelbart tillhör sjukdomen sjelf. Till den mekaniska plågans karakter hörer att, hvarken till syftet eller i verkställigheten vara förbättrande, således utan afseende på om den verkar helsa eller ej, samt äfven om det sjuka sjelf icke längre finnes qvar. Allt detta, som vi här, för att få det noga urskiljdt från det förra, kallat ett *mekaniskt* lidande, innefattar just hvad man förstår med *Straff*, utöfvadt af *Hämnd* eller *Vrede*.

Något dylikt sättes icke i fråga i och för sjukdomar inom den fysiska organismen eller kroppen. Men för sjukdomar inom den andliga organismen — för synd och brott — äro verldens tankar delade på det sättet, att hela *den ena* bildnings cykeln anser ett dylikt mekaniskt lidande, utöfver det organiska, höra ega rum, alltså antager Hämnd och Straff (icke till grunden i mening af läkedom för det onda, utan såsom apart pina); *den andra* bildningscykeln, deremot, förkastar hela denna idé om hämnd och straff, påstående, att *läkedom* är det enda, som behöfves för det moraliska onda, likasom för det fysiska. I denna läkedom kunna visserligen stränga åtgärder stundom tagas till begagnande emot den själssjuke (den brottslige), *så vida* och *så länge* sådana strängheter tarfvas för bortarbetandet af det onda (sjuka); men dessa mekaniska tillfoganden bestå då alldeles icke (såsom straffet) i något ondt eller olyckligt, äfven om läkemedlet för stunden kan kännas litet bittert, men likväl från straffet tydligen skiljer sig, dels deruti, att (såväl till syftet, som i verkställigheten) endast vara *kur*, dels ock deruti, att aldrig komma i fråga till bruk, i fall det onda (sjuka, brottsliga, syndiga) redan upphört.

Den förra af dessa begge åsigter — Hämndens,

Vredens och Straffets (såsom hämndutöfning, ej såsom *kur*) — utgör det *Hedniska* och *Judiska* i menniskokulturen. Den sednare — själs-läkedomens — är det *Christna*, sådant det uttalar sig hos Johannes.

Enligt det sednare — *Läkedomens idé* — är Hjelpen *afgjord* (den består i själens återbringande ifrån ond och falsk beskaffenhet genom Christi inflytelse i menniskoanden); och dess gränsor äro *bestämda* (det är: *så fort* det onda ur själen är borta, så är hela saken slutad: intet vidare lidande qvarstår). Men enligt det förra, — *Hämndens idé* — är Hjelpen hvarken till sin natur afgjord (d. v. s. man kan här aldrig rätt veta, hvari hjelpen skall bestå); ej heller till sina gränsor bestämbar (d. v. s. man kan icke veta om eller när den har hjelpt, eller ens till hvad qvantitet den skall tagas för att vara verksam). Menniskorna hafva inom den dithörande bildningscykeln (den Hedniska och Judiska) påtänkt mångfaldiga slags hjelpmedel, hvilka samtlige kunna hänföras under begreppet *Offer*, och utgå på att blidka det Gudomligas vrede genom hvarjehanda, som erbjudes det Högsta väsendet till försoning. Men man har aldrig kunnat öfverenskomma, hvaruti dessa offer rätteligen skulle bestå, för att fullkomligt uträtta det de borde (afböja de gudomliga hämndestraffen). Än offrade man hundrade oxar (hetakomben); än sina egna barn; än lät man slafvar blöda eller brinna; än nöjde man sig med att lägga frukter och blommor på den Högstes altaren. Och likasom man aldrig kunde förena sig om hvilket vore det säkraste slaget af offer, så viste man ej heller att bestämma dess antal (t. ex. om *hundrade* oxar behöfdes, eller om *femtio* kunde göra tillfyllest för att återvinna Guds nåd: om det vore nog att, vid menniskooffer, blott *döda* de härtill utsedde, eller om man icke äfven borde *martera* dem, såsom försoningslärorna ibland flere amerikanska stammar utvisa). Oafgjordheten och obestämbarheten i Hjelpmedlet, såväl till beskaffenhet, som till mängd, hafva tydligen sin grund i sakens natur här. Ty just emedan Hämnden och Vreden sjelfva stå på grunden

af orimlighet, så är det också omöjligt, att till någon rimlig bestämning bringa Hjelpen deremot.

För att se detta ännu klarare, skola vi återgå till det exempel, vi ofvanföre antogo vid en kroppslig sjukdom. Om, när en person fått frossan, icke Läkedom, utan Hämnd skulle brukas, och man således utöfver det organiska lidande, kroppen utstår, skulle tänka sig tillkomsten af mekaniskt påförda ytterligare plågor (t. ex. någon kroppsdels piskning, köttets nypande, hudens brännande o. s. v. se ofvan); så sakna dessa pinor all rimlighet, och hjelpen häremot — vinnandet af hejd i dessa mekaniska tillfoganden — kan således då icke heller uppfinnas inom gränsorna af det bestämbara. Man kan kasta salt i ugnen, man kan stöpa bly öfver stubbar i skogar, sätta stickor i trän, tugga ull, dricka sand, hvilket är fullt ut lika så rimligt, som allt annat orimligt man företager sig inom kretsen af det oförnuftiga. Helt annat är förhållandet med de organiska plågorna och hjelpen emot dem (läkedomen): de äro af sjelfva sjukdomen uppkomna, af den betingade, sluta med den, och ega således helt och hållet sin rimlighet, grundad på det sjukas beskaffenhet. Botemedlet kan då äfven utgrundas genom utforskandet af det sjukas natur, bestämmas deraf och till gagn användas, såsom riktadt på det sjuka sjelf och på intet annat. Alldeles detsamma kan man säga om företeelserna uti moralisk sjukdom (synd och brott). Det onda är här visserligen af helt annat slag; det grundar sig på andens fria handling och sträcker sig ofta utöfver den felande individen sjelf till andre. Men sådant hindrar icke, att äfven det onda, till den vidd och beskaffenhet det har, dock är ett visst något, hvilket således också eger sina gifna organiska följder af lidande (se ofvan), hvilka äro helt och hållet rimliga, och emot hvilka då ock ett rimligt botemedel kan finnas; men om man här utöfver det organiska tillägger ett mekaniskt lidande, utom sjelfva det ondas egna följder, så blir detta i *andligt* afseende lika orimligt, som det vi ofvanföre nämde i *fysisk* väg; och något botemedel kan då lika litet med säkerhet och bestämbarhet påtänkas emot dessa *mekaniska ofullkomligheter och oförmligheter i* andens verld.

Emot en gudavrede, på detta sätt tänkt, gifves ingen viss räddning, d. v. s. ingen räddning, som man vet om den räddar; ty det kan hända, att hundrade oxar (hekatombens offer) hjelpa deremot; men det kan också hända, att ett enda lamm (offret af passah) gör tillfyllest. Hela denna idé (den hedniska och judiska) har slutligen måst gå under, såsom allting på vantro och vansinne grundadt. Enligt den äkta christna föreställningen, der, rörande det onda, ingenting annat är i fråga, än allenast läkedom, finnas också inför Gud eller i Guds verld och i det Eviga inga andra plågor, än de, som *organiskt* tillhöra det Onda, och deruti hafva såväl sina gifna beskaffenheter, som sina gränsor; då också botemedlet har detsamma, och uti intet annat består, än i själens återförvandlande till godhet och sanning, genom Christi inflytelse på anden. Men våra samhällen på jorden, som, ehuru de kallas christna, dock till större delen af sina institutioner ännu qvarstå på för-christlig rot, hafva också *Hämnden* till grundtanke för de brottsliges behandling, och hylla dermed fö jande straff icke såsom läkemedel, utan såsom hämndutöfningar. Allt detta, såsom i grunden *hedniskt*, orimligt, vanvettigt och ytterst förderfvande, måste utrotas ur våra samhällen. Kärlekens idé hvilken i afseende på det onda är detsamma, som läkedomens och den sanna christendomens, rimlighetens, sansens och förnuftets, vill icke veta af någon hämnd eller några straff, såsom hämndutöfningar; man erkänner ganska väl stränga åtgärder emot det onda, såsom kurmethoder.

Den framställning M:ll Bremer gjort om återlösningen och försoningen ansluter sig tydligen till kärlekens, läkedomens och den sant christliga meningen, hvarmed vi förstå den, som Christus sjelf i evangelium predikat, och hvilken man också brukat kalla den *Johanneiska*, emedan, bland de heliga skrifternas författare, ingen tydligare, än Johannes, omtalar menniskans frälsning genom Christi lefvande i hennes ande, så att sjelfva det återlösningsmoment, menniskan har att söka och omfatta, sättes i själens rörande från elakhet och oförnuft genom Christus. Hu? ruvida, åter, denna utsigt öfver försoningen till sin grund alldeles sammanfaller med det, som

t. ex. de Wette i sin isagogiska lärobok kallar den *Paulinska Satisfaktionsläran*, står till att betrakta. M:ll Bremer förmodar det, såsom man ser af hennes utlåtande sid. 69 och följ.; och hennes förklaring är just uppställd till att bevisa denna förmodan. Vi fråga allenast: »erkänna Satisfaktionslärans förfäktare hennes (här ofvan intagna) förklaring för giltig och öfverensstämmande med sin mening om försoningen?»

Göra de det, då finnes i sjelfva verket ingen strid mera inom theologiens hela område; ty allt hvilar på begreppet om *hvad* menniskan skall omfatta till sin återlösnings *grund*, *antingen* Korslidandet, *eller* menniskosjälens Rening.*) (Christus är frälsare i begge fallen.) Men *då* hafva

*) Det är visserligen sant, att många af dem, som i Korslidandet se sjelfva återlösningsmomentet, likväl medtaga, såsom ett nödvändigt *item*, menniskosjälens förbättring eller rening genom tron; hvarvid man dock noga måste märka, att detta icke är frälsningens *grund*; och andra sekter, som utgå från samma grund (Korslidandet, såsom principium sasalutis) fästa på själens förbättring så litet afseende, att de snart sagdt kunna sägas predika deremot, af fruktan för den s. k. egna rättfärdigheten och verkheligheten. Visst är också, att desse (bland andra: methodisterne, sådana de vid åtskilliga tillfällen beskrifvas yttra sig) gå mycket konseqventare till väga ur den gifna, antika, hedniska offerprincipen.

228

också de äldre theologerne icke alls något att beklaga sig öfver, i anseende till den nyare tidens sträfvande i christendomsfrågan.

Göra de åter icke det, så har M:ll B. förfelat hela sitt medlingsförsök; hvarvid likväl är att märka, det hennes afgifna förklaring tydligen skiljer henne ifrån hela Satisfaktionslärans theologi, och sätter henne på en alldeles annan, dermed fremmande linie. Hvilken, slutligen, denna linie är, utgör ingen hemlighet för hvar och en något hemmastadd i litteraturhistorien.

AB. N:o 65 – 1842

(Slut e. a. g.)

STRAUSS, EVANGELIERNA OCH MAMSELL BREMER.

(Slut från № 65.)

Vi hafva nu genomgått de fyra hufvudämnen, hvilka vi ifrån början omtalade, såsom de vigtigaste, hvarvid vi för närvarande ämnade få fästa oss i anledning af här ofvannämnde brochyr, *Christi Gudom*, *Den Heliga Skrifts Theopneusti*, frågan om *Underverken* och *Återlösningen*. Vi sågo att Morgonväckternas författarinna i dem alla tillhörde åsigter, hvilka till sin kärna stodo i föga sammanhang med dem hon utgått att försvara; men deremot, »för så vidt» man tillåtes att i boken se ett med sig sjelf harmonierande helt, nära nog slutade sig till motsidans tänkesätt.

Denna vridning eller olika emellan afsigt och utförande har yppat sig hos många theologiska skribenter före vår författarinna här, och är således i litterärt afseende icke stort att tala om, ehuru det kan vara anmärkningsvärdt i logisk hänsigt, samt för den händelse, att man skulle tänka på verkan af bokens begagnande.

M:ll Fredrika Bremer anför mot slutet en skön bekännelse. Hon talar: »många äro röster»na i verlden, säger Paulus, men ingen af dem »är otydlig. Ja, många äro de röster, som vitt»na om den stora och goda Skaparen, men *en* »ljuder genom dem alla, lika ljuf och stark. — »den *eviga Kärlekens* egen! Och lyssnande till »alla vittnesbörd, som ifrån verldens begynnelse »ha talat om Gud och hans skapelse och fattan»de dem alla i deras bästa mening uti det ord »af sanning, som lefver i dem alla, återkommer »jag till brännpunkten för dessa strödda upper-

»barelser, till det *verldens ljus*, i hvilka (?) de »alla få sin rätta förklaring, och erkänner och »*bekänner*, att:

»All Guds tillsägelse äro ja och amen
i Kristo, Gudi till ära genom oss;»

»Och att jag ej vet annan väg, annan sanning, »annat lif, än Jesus Kristus i dag och i går, och »i morgon och så desslikes i evighet. Ty allt »är skapadt genom honom och till honom. Och »*han* är sanner Gud och det eviga lifvet. Ho»nom vare ära i evighet! Amen.

»Och i denna bekännelse vill jag lefva och dö.»

Då man tar i betraktande den långvariga och märkliga strid, som inom kyrkan förts rörande den frågan, huruvida till religionens grundval skulle läggas *Tro* eller *Kärlek*; så ser man af det föregående, att författarinnan ansluter sig till den sednare. Att Tron här genom *underordnas*, ehuru för ingen del *uteslutes* ur systemet, känner hvar och en, som rörande dessa tvister har sig något bekant. Denna ståndpunkt är alltså densamma, hvartill tidehvarfvet vill söka kämpa sig fram.

Då vi följaktligen lemna vårt hjertliga bifall till denna M. Bremers bekännelse, beklaga vi allenast, — såsom vi redan från början yttrade — att hon i det hela inlagt ett visst anspråk, som icke väl öfverensstämmer med hvad hon bekänt och talat. Hon började med att vilja vederlägga; men har ingenting vederlagt. Ett visst ledsamt ligger också i det sökta skrif- och stafsättet, hvarpå sjelfva den sist anförda sköna bekännelsen icke saknar prof. Visserligen innefattar detta i sig sjelf ett lappri; men som vi icke kunna gå ifrån den öfvertygelsen, att christendomen bör anses och behandlas såsom en *själens* sak, tycka vi, att man ej med flit bör understödja deras vidskepelse, som icke tro sig tala rätt christligt med mindre de nyttja aflagda grammatikalformer. Hjertat må dock gerna härutaf hemta vederqvickelse, så fort fromheten härunder är oskrymtad. Men detta är visserligen ej alltid fallet; och vi hafva känt personer, som ganska litet efterfrågat en sann Gud, under det att de med släpande klagogråt läspat om en «sanner.»

De näst sista orden i boken äro: »Huru oänd»ligt mycket vore ej ännu att säga! Nödsakad att

»här hufvudsakligen hålla mig till medelpunkten »af kristna läran, *har jag måst lemna åsido* (el- »ler blott flyktigt vidröra) många vigtiga läror, »som sammanhänga dermed, samt hela den oänd- »liga rikedomen af dess tillämpning på alla det »jordiska lifvets riktningar. *Min själ är öfverfull »deraf* och räcker dock ej till att fatta det, mitt »lif ej att uttala det, lefde jag än öfver hundra »år! Dock kunde jag äfven nu icke lefva utan »i hoppet att kunna meddela något af den *out- »sägliga lycksalighet* jag erfarit, genom utträdan- »de ur *Chaotiskt mörker* till ljus i Guds nåd och »*kärlekslära*, till bättre begripande af hans heli- »ga ordning i verldsstyrelsen. Jag *ville* ej lefva, »utan hoppet, att en gång låta andra förnimma »det Chor af stilla »fridsröster», som för mitt ö- »ra genomtonar alla hjertats och lifvets missljud, »och löser dess bundna harmonier; nej, jag ville »ej lefva. *Och jag skall ännu återkomma till »dessa ämnen, om ock mitt sista ord i dem först »torde uttalas sedan min sista suck utandats på »jorden, och detta klappande, oroliga hjerta är — »stilla».*

Detta är imedlertid icke skrifvet af en gammal, vid grafvens brädd stående, i lärdomens alla schackt så grundligt bevandrad theolog, att när han i sin bok »måst lemna många vigtiga läror åsido, som sammanhänga med christna lärans medelpunkt, äfvensom hela den oändliga rikedomen af dess tillämpning på alla det jordiska lifvets riktningar», hindret härföre icke ligger deruti, att han ej i ämnena är ganska väl underrättad, helst »hans själ deraf är öfverfull», utan deri, att han måst uppskjuta af brist på arbetstid. Uttrycken komma här tvertom ifrån ett fruntimmer i sin bästa ålder, och till långvarigheten af hvars lifstid vi hysa det största hopp, af välönskningar för vår litteratur, som, hellre än att riktas genom de *Oeuvres Posthumes*, författarinnan har synes utlofva, borde få se sig förskönad genom arbeten af *det* slag vid hvilket hennes älskvärda hand förut vant oss, och som vi alltid med så mycket nöje emottaga. AB. 7/4 - 1842

DEN OMVÄNDE ARISTOKRATEN.

I Lördagens *Svenska Bi* förekom någonting rätt fiffigt, af det slaget, hvarmed Biet stundom förmår roa både sina vänner och andra. Anledningen togs af de nyligen utkomna 2 delarne af romanen Gabrièle Mimanso, och det föll sig genast ganska qvickt, att se »Litteratur-bulletinen» börja med orden:

I *W. Isbergs* bokhandel utkomne:

40. Gabrièle Mimanso — — etc. etc.,

hvaraf en opartisk läsare faller på den naturliga tanken, att antingen Hr Isberg utgifvit denna roman, eller att den åtminstone blott hos honom är tillgänglig, eller att, som är troligast, Biet ej anser någon annan bokhandlare legitim att sälja böcker. Äfven grubblade vi litet på nummern 40, men insågo snart, att Biet bör numrera sina blunders, för att hålla reda på meriterna och kunna citera dem, när fråga blir om sammanskott vid en blifvande bolagsstämma.

Nu komma vi deremot till det, hvaröfver vi föllo i en starkare förundran, innan vi slutligen insågo den djupa, den förborgade meningen. Huru är det väl möjligt, tänkte vi, att Svenska Biet kunnat skänka Gabriè'es författare så utsökta loford, som dem, hvaraf denna recension öfverflödar? »En liflig egendomlighet, rask teckning, intressant gruppering, mjuk och skär teint, starkt individualiserade karakterer», och slutligen en hel mängd »mästerskap» — går det an för Biet, sade vi till oss sjelfve, att låta den till och med namngifne författaren, Hr Almqvist, besitta sådana egenskaper? en herre, som af Biets koryfeer hvarken saknat hat eller förföljelse? Under denna besynnerlighet anade vi genast tillvaron af någon mycket klok och »lurande jesuit», någon fintlig, »mefistofelisk lönmördare» af folks goda namn och rykte. Vi fortforo att läsa. Att Sv. Biet förklarade Hr A. hafva förvridna åsigter om »äktenskap och samhälle», funno vi af Biet icke blott förlåtligt, men tillbörligt; och vi hoppas med otålighet, det Biet ej måtte länge uppskjuta

med sin fullkomliga och grundliga vederläggning af »Det-går-an-principen», hvartill det har så godt tillfälle, när det en gång efter löfte »återkommer» till den nyligen i Aftonbladet införda kritiken öfver Hvassers bok; en återkomst och ett arbete, som säkert för Biet blifva lätta. Kuriösare var att inhemta, det Biet förmått sig till att finna något rörande och intressant i skildringen af en courtisane, en Louison eller Julienne, offret för en högvälborens barons nöjen, och slutligen under bulevardstriden af sjelfva sin älskare mördad. Likväl reserverar sig också Biet här med tillbörlig försigtighet, och dess intresse för romanen faller sedan gradvis ända till bokens slut.

Bevekelsegrunden härför är också ganska klar, och, såsom den i visst fall bidrager att kasta en dager inom bikupan, är den äfven värd att anmärkas.

Hela slutet af Gabrièles andra del skildrar nemligen den inre stämningen hos en *Omvänd Aristokrat*, hos en högadelig, som, efter att hafva stått i oppositionens leder, blifvit »slickad» af högsta makten, och nu ombyter skinn, vänder sina fordna vänner och tänkesätt ryggen, uppenbarar sig i de ädlaste, läckraste, tomma »fraser,» och blir, med få ord, allt detta eller något dylikt, som Biet sjelf bakom kulisserna torde hafva varit vittne till hos en och annan af sina *dyrbaraste*, *oskattbaraste*. . . . Men denna »tafla ur lifvet» var det, som icke för Biet gick an att utan fasa se framställd på papper. Den var förorimlig! Sådant har aldrig händt! och kan aldrig hända!

Biet ser något oantagligt uti, att af grefve Ambrose Hyacinthes besök hos konungen på St. Cloud härleda en »vändning i den förnäme bofvens bana och lösryckande ifrån de öfriga stämplande bofvarnes förbund.» Dylikt har visst icke tilldragit sig någonstädes. Primo händer det aldrig, att en konung vill locka till sig en oppositionsman; och secundo har man aldrig skådat, att en sådan nånsin gått in på slikt: det vet Biet. Den »finkänslighet, ridderlighet och ädelsinne», som grefve Ambrose efter sin omvändelse uppenbarar, står i starkaste kontrast med grefvens antecedentia, säger Biet; och så skulle det verkligen vara, om denna finkänslig-

het, ridderlighet och ädelsinne, nu liksom förut, hos grefven bestode i annat, än högadeliga »ordasätt», hvilka aldrig nånsin af antecedentia visat sig hindrade att med täck vältalighet låta sig höras, så fort någon ömhjertad dermed kan »lockas till att tro,» såsom fal'et är i Gabriè'e. Biet ville helst, att Ambrose Hyacinthe skulle hafva blifvit skildrad såsom en »grofkornig» bof, sådan som i den högre aristokratien intet motsvarande original eger; ty då hade taflan varit osann och följaktligen oskadlig. Men att omgifva honom med hela denna *fernissa* af ridderlighet, ädelsinne och finkänslighet, som just utmärker la haute volée, hvad helst den i sina gerningar bedrifver: det är för osant! Ty det slår sanningens spik på sjelfva hufvudet. Scenen i Gabrièles fängelse synes också Biet oantaglig, emedan den visar, huru en olycklig och värnlös flicka kan afvisa en grefves kärleksförklaringar. Sådant kan aldrig inträffa i verkligheten: det vet Biet. Denna scen visar också, att grefven till den grad hänföres af kärlek till den fängslade, instängda flickan, att han lofvar öfvergifva sina politiska planer, anläggningar mot konungen och allt, blott hon villfar hans böner och vill blifva hans maka. En så djup kärlek är orimlig hos en grefve, menar Biet. Biet kan hafva rätt; den är osannolik. Likväl är den icke alldeles omöjlig, och man har äfven inom detta stånd exempel på personer, som, åtminstone för stunden (såsom här) blifvit oemotståndligt hänförda af sköna fruntimmer, ända till den grad, att de, för att vinna dem, utlofvat allt. Äfven är sjelfva Constantin i Biets ögon mot slutet en narr; ty han säger der grefve Ambrose oförsynt i ansigtet, att han är *dubbelt föraktlig*, då han först af enskild hämnd stämplat mot konungen, och sedan likväl öfvergifvit folkets sak, när konungen räckt honom den nådiga handen. Det är ju en uppenbar sottise att förebrå någon dylikt? tycker Biet.

Huruvida man icke, detta allt oaktadt, kan hysa ett visst slags ganska stort intresse, att få se utvecklingen och slutet på denna »uslings» (grefve Ambroses) händelser; skall blifva ganska roligt att inhemta ur den snart förväntade tredje delen.

Huru Svenska Biet har kommit att begå den

bocken, att kalla Gabriële en *Afsigtsroman*, låter icke förklara sig under någon annan förutsättning, än att Biet icke sjelf gjort sig reda för hvad som med detta namn rätteligen förstås. Om författaren af en roman låter de der uppträdande personerna uttala maximer, läror, tänkesätt, som antingen icke stå tillsammans med dessa personers karakter i öfrigt, eller, om de det göra, dock icke vid de tillfällen, då de yttras, af någonting påkallas att uttalas: *då* är det icke i sjelfva verket, ur artistisk synpunkt, dessa personer, som i egenskap af rätta individer säga sina tankar, utan är det författaren som sjelf predikar *genom* dem och för den afsigten, att göra vissa sattser gällande. Hans personer äro då endast automater, och hans roman en Afsigts- eller Tendensroman. Men i annat fall icke. Månne nu förhållandet i Gabriële ej är sådant, att de hvarjehanda tankar, läror och framställningar, som der göras, t. ex. af en Louis Blanc, af Ouvriererne, af grefve Ambrose o. s. v. *både* öfverensstämma till fullo med personernas hela karakter, och *derjemte*, vid de tillfällen då de yttras, äro af händelsen naturligen påkallade att af dessa personer utsägas? Sålunda framkomma maximer, sattser, läror *både mot* och *med* i ämnena. Det är altså sant, att visst t. ex. nyssnämnde Hr Louis Blanc i ett sällskap, der det för honom är af stor vigt att göra den *renade* republikanismen gällande, uttalar en sådan republikanisms läror, och huru kunde han eljest uträtta hvad han i sin ställning skulle? Men andra, t. ex. grefvinnorna hos enkefru Tirlemont, Ambrose efter sin »omvändelse» och flere andra uttala lika *oförställdt* och *rent* rojalismens principer. Likaledes, för att taga ett annat fall, uttrycker sig visserligen Louison eller Julienne med en courtisanes tänkesätt och i ord, som Biet med märkvärdig trohet afskrifvit; men vid samma tillfälle kallar just romanens hufvudperson, Gabriële, dessa Juliennes tankar »förfärligt fräcka, rysliga, skändliga», ett omdöme, som Biet, i fall det velat ädagalägga opartiskhet, äfven bort citera såsom yttranden ur sjelfva *boken* och ej blott såsom *sina* bitankar. Nåväl? Ett arbete, deruti på detta sätt

alla till ämnet hörande tänkesätt *både mot* och *med* fått plats att *oförställda* uttala sig, kan det få namn af Tendensroman? Vore denna benämning här passande, så skulle det i sanning ej finnas något konstverk i verlden, hvilket icke borde tituleras för Afsigts-arbete, så fort personer deri förekomma, som yttra en individuell åsigt, en bestämd tanke öfver något, oaktadt de göra det helt och hållet i *sin* karakter, och *så* som menniskor i verlden bruka. De oerhördaste besattheter i estetisk nomenklatur skulle då uppstå. Sjelfva Richard III af Shakespeare bleffve en Afsigtstragedi; ty Richard uttalar sina förfärliga tänkesätt i en ganska individuell och bestämd form. Göz von Berlichingen, Hermann und Dorothea, Iliaden, Odysseen, kort sagdt allt, som det ännu ej fallit någon Estetiker in att benämna tendens-stycken, skulle på detta sätt få en så oegentlig benämning.

Resultatet af Biets hela tanke synes vara den, att romanen med alla sina *estetiska* förtjenster, hvilka det »gerna erkänner icke vara obetydliga,» brister på *moraliska* motiv. Ingen läsare kan väl heller misstaga sig på, huru omoraliskt det måtte vara, att skildra olyckorna och missförhållandena i en mängd ställningar inom samhället och lifvet, deruti ingen förbättring eller ändring kan inträffa, med mindre både svenska och utländska Bin mista all sin honung. Det är inte vax det.

Aftb. 29/2 47

BIETS HÖGSTA POLITIK.

Dessa dagar hafva i ett visst fall varit af en ganska egen märkvärdighet. Den på en gång religiösa och politiska sekt hos oss, hvilken uttalar sig genom Svenska Biet såsom sin förnämsta tidningsorgan, har genom de mest påfallande tecken gifvit tillkänna, i hvilken trängsel den ser sig vara kommen genom den belysning dess hemliga väsende erhållit. Då vi uti en series af artiklar gifvit våra tankar tillkänna rörande några af christendomens grundfrågor, framställde vi med detsamma till Biet den önskan, att det i stället för tomt skrik ville gifva skäl för sig, på det att allmänheten måtte få veta en gång, om dess redaktörer verkligen fota sig på den Hel. Skrift och sundt förnuft, eller om de i sjelfva verket äro lika blottade på försvar från dessa begge auktoriteter, som, öfverhufvud högtligen olärde och oskicklige, der frågan blir om allvarlig undersökning.

Äfven nu har intet *skäl* eller logiskt försvar blifvit från dess sida anbragt; men deremot hafva Biets *deklamationer* tagit en högst anmärkningsvärd vändning: en vändning, som vi förutsett, och om hvilken vi också temligen säkert känna hvilka krokar och svängningar redaktionen längre fram vill komma att på sin flykt försöka till frälsning af sin existens. Bi-grundsatsernas räddning skall dock uteblifva, emedan dessa grundsatser endast behöfva inför allmänheten *blottas*, för att *störtas*.

Bi-theologerne börja — såsom man af deras sednaste koncessioner ser — omsider märka, att de genom sitt försvar för Methodismen blottat sin egen ömtåligaste kärnpunkt. De lära för-

modligen genom de belysningar, som i recensionen öfver Morgonväckterna hittills skett, slutligen känna sig fallne för att inse, det hela den theologi, som icke grundar sig på Christi ord och lika litet på förnuftet, i sjelfva verket icke förtjenar *heta* Christendom, emedan den *icke är* det. Så långt är det åtminstone nu kommet, att man allmänt begriper, att det alldeles icke är på bi-grundsatsernas sida, som den sanna och egentliga christendomen (sådan Christus sjelf uttalat den) befinner sig, utan att *denna* just behöfver *försvaras emot* Biets läror och förfoganden. I sin förskräckelse öfver att se sig förklarad för blott och bart ett sektväsende, samt att i anseende till den innersta meningen af sitt system (principium salutis) stå på förklädd *hednisk* grund, har Biet hastigt kastat Scott och Methodismen öfver bord, under högt utrop, att det (Biet) måste göra *så*, för att se sjelfva Lutherdomen till godo, hvilken hotas, kantänka, i och med Biet.

Der befinna vi oss för närvarande. Biets koryfeer, hvilka nu gömma sig bakom Lutheranismen, såsom sin sköld, skola snart drifvas ur en förskansning, der de minst af allt hafva sitt hem. Det är verkligen icke af Biet, som den *lutherska läran* skall försvaras; men det är sannerligen *emot* Biet och dess parti i alla utgreningar, som *denna* lära, sådan hon till sin grundmening finnes af Luther och de förnämste reformatorerne predikad, måste skyddas och i sin renhet upprätthållas. Detta blir stridens nästa stadium. Det skall verkligen blifva angenämt nog att se, huru långt de sig så högt öfver lärdom bröstande biherrarnes erudition, jemte förmåga af slutkonst, sträcker sig, i händelse vi någon dag till deras påminnelse skulle framdraga sådana böcker, som t. ex. *Augsburgiska bekännelsen*, åtskilliga artiklar från ett ställe, vid namn *Schmalkalden*, såväl som ett och annat ytterligare, hvilket torde blifva svårt att få bort ifrån den lutherska läran i sin kärna och grundtendens. Det skall väl en gång komma att grundligen behjertas, huruvida det är på den ärlige, öppne, sanningsälskande

Luther man har att bygga påfve- och prelatvälde, tanketvång, hinder emot folkuppfostran och förföljelse emot personer, som arbeta för att göra Christi heliga lära till en sanning på jorden, genom att taga henne ur händerna på dem, som försvurit sig på att hon evigt skall bibehållas som en dikt.

I detta ögonblick ämna vi icke vidare tala om Luther och theologien, väl vetande att biherrarne på dem tänka mycket mindre än deras ord låta; och i stället öfvergå till några anmärkningar af mera politisk syftning.

Hvaraf kommer det — så kan man fråga — hvaraf kommer det, att ett antal personer, som, så fort man får tänka dem utom sina prelatensiska egenskaper vid riksdagar eller i annat förhållande äro hygglige, i många fall skicklige, i umgänget angenäme, slutligen också temligen belästa och ofta i förnuftig och nyttig väg talangfulle, att desse, säga vi, så snart de stå på sitt i och med prelat-tjensten hörande område, visa sig förvandlade liksom till andra menniskor, räcka handen åt mörker, ochristliga grundsatser, galenskaper, själssjukdomar och methodism?

Vi skola försöka att med några ord säga det, ehuru stora böcker derom kunde skrifvas och väl också en gång komma att skrifvas.

Presterskapet består af *två* slag. Dessa äro så väsendtligt olika, att högsta makt ligger uppå ett grundligt, klart och af hela allmänheten väl uppfattadt åtskiljande af dem begge.

Det så kallade *lägre Presterskapet*, ifrån skolmästare och adjunkter till och med kyrkoherdar, utgör det *ena* slaget. Detta är det *egentliga presterskapet;* ty det är till för christendomens skull, står folket nära, arbetar för dess väl, dess undervisande, tröstande, hjelpande — eller skulle och kunde åtminstone göra allt detta, om det derifrån icke afhölles genom inflytelse ifrån högre håll. *Detta* slags presterskap hotas för ingen del med undergång; tvertom måste det i

alla tider fortfara, emedan det är ett oumbärligt behof för folket att ega lärare och ledare på det godas och förnuftigas väg till salighet i evigheten och lycka i tiden. Med detta slags presterskap åsyftar tidehvarfvet ingenting annat, än blott, att förena det ännu närmare med folket sjelf, för hvars skull det är till, och hvilket sker i samma mån, som det allt mer kommer att uppfatta sin sanna ställning, sitt verkliga oberoende af allt annat än Christi lära, och sin egen största nytta af att genom folkets kärlek och förtroende befästas till en styrka, utur stånd att kullkastas. Detta presterskaps theologi, som till dogmerna ännu är prelatensisk, emedan dess styrelse så är, skulle snart blifva biblisk och öfverensstämmande med Christi ord, så fort stiftstyrelsen sjelf komme i förnuftiga och ändamålsenliga händer.

Det öfriga, så kallade *högre Presterskapet*, visar sig af en i grunden alldeles annan natur. Dess mening och syfte, sådant som det i Europa nu är och i mer än tolf sekler varit, består icke i att gå i Christendomens tjenst, utan i *Politikens*, och icke i en god och för samhället sann, helsosam och nyttig politiks, utan i en sådans, som har till arbete och afsigt, att hålla folket sjelf i mörker, svaghet, uselhet och nöd, för att till *några vises* fördel, som skilt sitt intresse ifrån folkets, taga och begagna folkets krafter, dess medel, dess lif, hela dess existens. Sådant kan omöjligen låta sig göra, utan att hålla menniskorna under ett naturvidrigt ok. Detta, åter, kan icke lyckas, utan att öfver deras själar utbreda ett mörker, som förlamar deras tankekraft. Och härtill fordras lögnaktiga läror af alla slag. Hufvuddogmen, såsom rot för allt, måste vara att menniskan bör tåligt fördraga icke blott alla de svårigheter och bekymmer, hvilka åtfölja lifvet på jorden, såsom sådant, och hvilka följaktligen med rätta kunna sägas vara skickade af Gud sjelf, efter han skapat detta lif åt oss; utan ock den uselhet, nöd och plågor af alla slag, dem *de få* behagat pålägga flertalet af sina medmenniskor, och hvilket allt måste utstås, så vida desse få skola kunna taga åt sig de öfriges merg och must. *Ömklighets-läran* är derföre så vigtig att predika, på det menniskorna måtte finna sig nöjde med att genom tusentals påfund, inlagda

uti institutionerna, plundras, kringskäras och kränkas; de skola framför allt trugas in på den öfvertygelsen, *att ett uselt lif på jorden är vilkoret för evig salighet.* De skola härigenom finna en rik ersättning i andra lifvet, för att de här låta de der *få* bemäktiga sig detta lifs goda. Visst är imedlertid, att om alla dessa millioner methodiskt förtryckta och methodistiskt för-uslade själar i en annan verld äfven skulle råka att utsättas för aristokrater och prelater, så skulle desse också der säga dem, att elände än vidare vore för dem en angelägenhet, samt att den egentliga saligheten borde uppskjutas till ännu ett annat lif. Denna salighet skall, i händelse aristokrater och prelater finge rå, ganska säkert *aldrig* komma åt inträda till någon verklighet för menniskorna sjelfva, utan evigt *uppskjutas* på behaglig tid. Deremot finna hofvens män och prelaterne ömklighetsläran alldeles icke passande *för sina egna personer*, utan anse det mycket lämpligt för sig att åtnjuta saligheten redan här i lifvet, och det så pass mycket, som deras organer nånsin förmå njuta. — Det var gifvet, att tidehvarfvet en gång måste vakna till insigt om hela detta vrängda förhållande i åsigter och i behandlingssätt af menniskor. Hvar och en begriper, att samhället med alla sina inrättningar måste vara till för menniskornas bästa, och icke tvertom. Således måste samhället i religiöst och politiskt afseende tillkämpa sig ett styrelsesätt, en social organism från det högsta till det lägsta, hvilken ej allenast till *namnet* utan i *verkligheten* afser menniskornas sanna väl. Emot alla de aristokratiska och prelatensiska myndigheterna, hvilka ingenting vidare äro än en *skabb på nationerna*, har följaktligen tidehvarfvet höjt sig, af den christliga och förnuftiga omtanken att söka bota det sjuka och förvrängda i mensklighéten.

Presterskapet i det hela har således ingenting att frukta af tidens genius; men väl har *Prelaturen* det, och måste hafva det. Vi säga med flit Prelaturen och icke *Prelaterne*. Ty desse, såsom individer och för så vidt de tänkas utom sitt prelatensiska förhållande, kunna vara både älskvärda och aktningsvärda menniskor. Det enda vi hos dem kunde undra öfver, är, att de vilja fortfara som prelater. Men dels är det för

personer *en place* icke så lätt att lemna sin innehafvande plats; dels torde ock förhållandet någon gång, ehuru mera sällan, vara, att de i blind välmening förmoda sin embetsverksamhet vara till för christendomens, menniskornas, sanningens och lifvets välfärd, ehuru de i sjelfva verket, om ock omedvetet, arbeta för mörker, lögnaktiga läror och ett oks läggande på folkets axlar, som gör det lydigt att uthärda allt hvad det aristokratiska och prelatensiska intresset behagar.

Att vi i denna embetsverksamhet återfinna *Katholicismens* politik, inser hvar och en. Och att den inom lutherska församlingen ännu qvarbehållna Prelatmyndigheten till sin mening och syfte i grunden är *katholsk*, begriper äfven hvar och en, som känner historien och ser frukterna af hierarchiens bemödanden än i dag.

Vi fatta också häraf ganska lätt Prelatpartiets vänskap för Methodismen. Ty sjelfva *namnet* och den *yttre formen* af *Katholicism* går dock icke an att *numera* begagna. Det är således bäst att nöja sig med *saken*. Och en *katholsk verklighet under namn och sken af Protestantism*, det är definitionen på *Methodism*.

Den politiska meningen med denna vänskap är tydligen följande. Sista riksdagen har ådagalagt hvilken makt folket i sanning kan hafva, till möjlig räddning af samhället ifrån det förfall, hvari det störtats genom de *få*, som skilt sitt intresse från samhällets eget. Klart är också, att nationens förmåga till restauration af sig sjelf skall stiga i samma mån, som den lär sig att allt djupare inse sitt *verkliga* bästa, *nödvändigheten* att styras af nationella myndigheter, och *rättigheten* att hafva en med samhällets gagn öfverensstämmande organisation. Men genom denna folkets stigande makt, som endast kan förkofras och fortgå till ett *godt* mål genom en allmännare utbredd bildning, hotas det på börd och lögnläror grundade elementet (det aristokratiska och prelatensiska) i staten. Någon säkrare räddning emot folkets makt och samhällets pånyttfödande till sanning, kunde således icke påtänkas, *än att söka utbreda vansinne i folkets egen själ.*

Då det religiösa intresset både är och måste

vara det högsta för folket, var lättaste utvägen, att deruti inkasta gäsningsämnena till mörker, tokeri, onatur och vanvett af alla slag. Klart nog borde man hoppas, att nationen skulle öfvergifva att tänka på samhällets förkofran och menniskornas bästa äfven här på jorden, om det kunde lyckas fanatismen, att leda folkmassorna in på funderingar, som väl intet stöd ega i Christi ord, men som icke desto mindre kunde få ett sken för sig inför de okunnige, att vara religion.

Ingenting kunde då vara fördelaktigare, än att lemna handräckning till utbredande af en *sådan* christendom, som verkade på magen, i stället för på hjerta och själ. Skulle man lyckas att få hela folket till att löpa efter stackars goda, i magnetiskt eller choreiskt tillstånd försatta flickors utsagor om himmel och helvete, så behöfde man sedan icke stort frukta för, att ett dylikt folk skulle finnas angeläget om sina jordiska rättigheteter, om samhällets förbättring, och om vinnande af *verklig* salighet i ett annat bättre lif, tillika med loflig lycka i detta.

Men utgången af den politiska planen med Methodisteriets understödjande i Sverige har icke ännu svarat tillräckligt emot afsigterna. Gud vet också, huru det kan komma att gå. Det torde vara bäst att man något aktar sig.

Under konung Johan III:s tid, då frågan också var om att utdrifva den rena lutherska läran ur Sverige, strandade likväl företaget emot Svenskarnes bättre vett. Den beryktade *Klosterlasse* gjorde då ingen större lycka än hans gengångare *Scott* nu. Sverige egde på dessa tider katholska drottningar, som dock föga blandade sig i regeringen, och i öfrigt voro kända för flere både goda och älskvärda egenskaper. Icke desto mindre gjordes den då regerande grenen af konungahuset till den grad förhatlig genom försöket att skilja Svenska folket ifrån sin dyrt förvärfvade religionsfrihet, att Johan III:s son måste lemna sin ärfda thron. Ingen kan påstå, att detta hörde till katholikernes plan, eller att Klosterlasses högsta gynnare i hemlighet ville arbeta på konungahusets fall; *men det gick imedlertid så, till*

844

följe just af deras arbeten.

Man kan väl icke säga, att orsaken till denna stora olycka låg ensamt i det dåvarande konungahusets obenägenhet för luthersk och ren christendom; men säkert är, att denna bedröfliga omständighet dock till allt det öfriga lade sitt. Svenska Biets koryfeer, som framför allt skryta af att vara historiske, känna utan tvifvel hela denna historia så väl, att de icke behöfva repetera den.

Imedlertid ser det nära nog ut, som om Biets högsta politik, i fall det sjelf vill erkänna sig ega någon tendens i grunden, skulle hafva till sitt slutliga mål, att, om möjligt, få Johan III:s och Sigismunds öden att hända på nytt.

LLB. 1/4 1942

OM NATIONERNAS »SKABB».

Det är verkligen synd att se huru ondt det gjort Svenska Biet, att vi förlidne Fredag kommo att kalla det aristokratiska och prelatensiska elementet i de europeiska samhällena en *skabb* på nationerna. Sannt är också, att då vi aldrig varit synnerliga vänner af att tala genom metaforer, utan helst benämnt sakerna sjelfva för hvad de äro, kunde vi äfven denna gång hafva låtit blifva att begagna oss af ett förblommeradt talesätt.

Likväl är det å andra sidan också visst, att då man just har att yttra sig öfver ett ämne, som till hela sin beskaffenhet ej står på annat än allegorier, inbillningar och bildverk, såsom fallet är med aristokratien och prelaturen, tyckes det icke vara ur vägen, att för dess räkning nyttja ett dess område så nära liggande uttryckssätt.

Och — ännu mer: sedan Sv. Biet releverat skabben med en så utomordentlig värme, som dess lördagsblad ådagalägger, måste man deraf falla på den naturliga tanken, att bilden i sjelfva verket bitit skarpare, än vi nånsin åsyftat, och att den innehåller en sanning, djupare och mera omfattande, än vi vid första utkastet ens föreställde oss. Vi hafva derföre tänkt närmare på saken, och funnit att Sv. Biet har rätt häruti. Skälen äro följande:

Då man talar om det *Aristokratiska* elementet, menar man ett stånd med politiska rättigheter, grundade blott på tillfälligheten af *börd* och icke på en *nödvändig befintlighet* af ädla och stora egenskaper hos personerna, som sitta i åtnjutande af dessa rättigheter. Imedlertid är allt hvad man på *förnuftig* väg kan anföra till adels-institutionens försvar, just det, att den i staten skall utgöra det *ädla*, det *upphöjda* i tänkesätten, det *storartade* i verk och handling. Vi veta ganska väl af historien, att Adeln till sitt ursprung icke grundar sig på dessa förutsättningar; utan bekommit sina företräden såsom stånd på en tid, då folket i det hela icke rådfrågades eller kunde rådfrågas. Det har således utgått ifrån *makt* — eller, om man vill, ifrån *våld* — men icke från förnuft. Likaledes kan ingen menniska påstå, att

adels-elementet ej kan fortfara på samma grund, som det begynt, nemligen på blind, rå makt. Det är först, så fort frågan blir, huruvida det kan fortgå, *stödt* på *förnufliga* skäl, som man nödsakas finna sådant vara en omöjlighet, enär själs-egenskaper, såsom ädelhet, upphöjdt sinne, storartad karakter m. m. icke äro af natur att med något slags säkerhet kunna påräknas gå i arf eller bero af *börd*. Man bestrider för ingen del rättmätigheten af arf; men man säger, att *sådant* icke förnuftigtvis bör vara ärftligt i staten, som till sin natur *icke kan ärfvas*. Börds-adeln (så vidt man härmed icke blott menar familjenamnets bibehållande, hvari vi icke se något ondt, utan dermed följande företrädesrättigheter) qvarstår således endast såsom någonting yttre, samhället åkommet, genom våld eller inbillningar påtrugadt, den egentliga organismen icke tillhörigt. Hvar och en vet och har af erfarenheten sett, att en adelsman, baron eller grefve kan ega fullt ut så stor grad af ädelhet, upphöjda tänkesätt och god karakter, som någon annan; och vi kunna ingalunda gilla denna brutala och pöbelaktiga riktning, som man någongång sett på ett annat håll uppenbara sig, att på förhand med ett blindt hat utfara emot allt hvad adelsmän heter, såsom om man ej bland detta stånd kunde träffa de mest oegennyttigt fosterländska tänkesätt. Men då man hos en adelsman finner en sådan inre adel, är det allsingen nödvändig följd af börden, utan ligger i det tillfälliga af hans personliga karakter och uppfostran, likt hvarje annan individs. Hela samlingen af *ädla menniskor* i ett land, födda af *hvilka föräldrar* som helst, utgör den *egentliga och sanna adeln*, ehuru doterad med inga politiska rättigheter. *Detta slags* adel är det också, som utgör samhällets starkaste värn, vilkoret för dess framgång, alla goda lagars och inrättningars skydd och alla betrycktas tillflykt. Blotta Börds-adeln eller Aristokratien förhåller sig till en sådan adel såsom det Oegentliga, Falska och — för att nyttja det mildaste uttrycket — det Sjuka förhåller sig till det Egentliga, Sanna och Friska. *Börds*-adeln är således hvad man brukar benämna en Parasit-växt, eller — för att ånyo begagna det skonsamma epithetet — ett sjukdomsfall i samhället, en yttre åkomma, en böld, ett slags vattenblåsa. Men när en sådan vattenblåsa ifrån

sitt föregående stora, fylliga och pösande skick nedfaller och förtorkar, utgör den visserligen hvad man i umgängesspråket benämner skabb. Den fortfar äfven nu att klia; hvem vet ej det? Den kliar ofta mycket, ju torrare och skrumpnare den är. Den kliar isynnerhet på fingrarne; och måste göra det mera, ju längre dessa äro. Dylika rön återkomma ständigt. Den tagna metaforen befinnes således visserligen riktig, och allt riktigare, ju mera man tänker derpå; ehuru det är en sanning, såsom vi förut äfven anmärkt, att denna allegori tillhör det milda uttryckssättet, då nemligen *Börds*-adeln icke betraktas under någon värre kategori än blott såsom en hudsjukdom på staten.

Och alldeles som *Aristokratien* bildar det oegentliga, falska och sjuka i motstycke till den i *förnuftig* mening rätta Adeln (hela samlingen af ädla menniskor i landet: ett stånd, verkligen *befintligt*, ehuru icke doteradt med politiska rättigheter); så förhåller sig ock *Prelaturen* till det egentliga och rätta Presterskapet i sann christlig mening. Ingenting hindrar således den nyttjade metaforen att passa likaväl för Prelaturen, som för Aristokratien. Den är, lindrigast taladt, en hudsjukdom på samhällskroppen, den också, likaväl som Börds-adeln; och till dess uldrifvande behöfves förnuftets qvattram, och — för patienter, som visa sig alldeles oåtkomliga för förnuft — skämtets svafvelblomma. Om det då hädanefter verkligen skulle gå så, att uttrycket *Skabb på nationen* blefve ett hos allmänheten gängse eller stereotyperadt talesätt, så stannar man härför i tacksamhet hos Svenska Biet, som releverat ordet, på grund af den djupa sanning, det funnit i bilden.

Den i föregående stycke gjorda reflexionen, att det verkligen ser ut, som om Aftonbladets oförgripliga framställning angående *Biets högsta politik* gripit vissa vederbörande både djupt och allmänt, bekräftar sig för öfrigt äfven af *Minerva* för i dag. Så har en »otvungen» insändare i Minerva, förmodligen i hopp, att ingen af Minervas publik läst Aftonbladets hiskliga artikel, sjelf framträdt med ingenting mindre än den

beskyllningen, att »Aftonbladet lofvar sitt mäk»tiga beskydd åt det *lägre* Presterskapet, under »det obetydliga förbehåll, att detta Presterskap »förnekar Christi Gudom, samt upphörer att pre»dika tålamod i lidandet m. m.» Allt detta var hvad vi kunde förutse; men det enda, som dervid förtjenar att lägga märke till, såsom vigtigt i saken, är, att de, som upprädt emot de framställda tankarna, icke kunnat berga sig med mindre, än att tillgripa det gamla medlet *osanningen*, d. v. s. att påbörda Aftonbladet något helt annat än hvad det sagt, och till största delen motsatsen deraf. Intet ord finnes i Aftonbladets artikel, som på minsta sätt har göra med förnekande af Christi Gudom, deremot talades om hela den stora mängden af Presterskapet såsom ett det vigtigaste element i samhället, samt såsom folkets män och upplysare till sann religiositet, i samma mån som det mer och mer uppfattar sin rätta ställning. Hvad Lidandet vidkommer, så är det väl sannt, att A. B. aldrig ansett skäligt för någon, att såsom pligt predika, det menniskorna tåligt böra underkasta sig allt *det slags elände*, lidande och förderf, som härflyta från sådana institutioner, hvilka endast bidraga till perpetuerande af missbruken och till hinder emot folkets egen uppfostran till upplysning och medborgerlighet, och hvartill vi onekligen äfven räknade prelaturen. Men, utom detta, återstår alltid mycket bekymmer, mycken nöd, åtföljande det menskliga lifvet till följe af sjelfva sin natur, och hvars uthärdande alltid blir en skyldighet, der det icke står till att afhjelpa. Minerva och hennes »otvungne» kunna således glädjas: en viss mängd uselhet blir alltid qvar, orubbligt qvar, både i naturen och i mennisko-karakterna, hvilket städse kan göras till mål för den *excellentaste bigt*, i sällskap med hvilka gourmander och annat hyggligt folk, som helst vid tillfället bjudas att assistera.

Minerva förmäler ock, hurusom Aftonbladet i samma *№* 73 skall hota Sverges konungahus med undergång. Denna citation är en lika talande förvridning af den tanken, att det är sjelfva det högre Presterskapet och Aristokratien (således *icke* Aftonbladet), som möjligen kunde hota

med en repetition af hvad i Sverge tilldrog sig på Johan III:s och Sigismunds tid, derest man får tänka sig nu, såsom då, en verkligen befintlig, ehuru hemlig plan i de *katholskt sinnade* presternas sätt att förbinda sig med den del af adels-elementet, som man hos oss uttrycker med benämningen kamarillan. Hela denna förmodan hvilar alltså, som man tydligen ser, endast på den förutsättningen, att något sammanhang, någon plan, någon ledande tråd gifves till i Biet och Minerva, hvilket vi naturligtvis icke kunna veta; äfvensom det är en sanning, att blott sällan en skymt af sammanhang i dessa blad visar sig. Likväl saknas icke fullkomligt alla spår af ett visst underligt Ett-och-samma, som, utan att precist häntyda på något, som hänger *logiskt* ihop, dock har tycke af ständigt sig lika ryckningar hos marionettdockor, de der dragas i armar och ben med ganska *politiskt* dolda trådar.

Härförutan yttrar insändaren sig äfven i den nu å bane varande tvistefrågan om methodismen, att »det värsta man hitintills hört såsom följder af Hr Scotts tillgöranden är, att »några pigor hänga läpp och några flata husbönder få äta kall mat om Söndagarna» (man bör ej undra att Minervas red. finner det sednare utgöra »det värsta som kan hända»), äfvensom han uttrycker den tankan, att i frågan emellan Hr Scotts och Aftonblads-redaktionens förvisning, skulle han utan betänkande rösta för det sednare — ett votum, hvars uppriktighet man åtminstone ej behöfver draga i tvifvelsmål — ehuru, tillägger han med blygsamhet, »om det berodde på mig, de gerna skulle få göra sällskap tillsammans åt begges förlofvade land — Norra Amerika.»

a. B. 5/4. 42.

248 350

— Redaktionen af Freja har i sitt gårdagsblad ställt sig på en pjedestal, i anledning af ett yttrande i Aftonbladet för d. 5 April. I en artikel, hvari vi hade tydligare och närmare utvecklat meningen med ett föregående af Svenska Biet upptaget uttryck: *Nationernas skabb*, såsom tillämpligt på *börds-* och *prelat-elementet* i samhället, yttrades nemligen: »Hvar och en vet och »har af erfarenheten sett, att en adelsman, baron »eller grefve kan ega fullt ut så stor grad af »ädelhet, upphöjda tänkesätt och god karakter, »som någon annan; och vi kunne ingalunda gilla »denna brutala och pöbelaktiga riktning, som »man någon gång sett på ett annat håll uppen»bara sig, att på förhand med ett blindt hat »utfara mot allt hvad adelsmän heter, såsom om »man ej bland detta stånd kunde träffa de mest »oegennyttigt fosterländska tänkesätt. Men då »man hos en adelsman finner en sådan inre adel, »är den alls ingen nödvändig följd af börden, »utan ligger i hans personlighet» etc. Nyssnämnde uttryck om den brutala och pöbelaktiga riktningen har Freja nu sjelfmant tagit åt sig, men påstår naturligtvis att beskyllningen är orättvis; att hon väl angripit adeln, att det är mot institutionen och dess idé hon riktat sina vapen, och äfven mot *de adels-individer*, som ännu läto påskina, att det rent patriotiska endast rymmes inom den adliga hjelmen; men hvaremot hon ej uraktlåtit att göra de adelsmän, som icke varit smittade af bemälde idé, all den rättvisa de förtjenat; hvaraf är klart, säger hon, att »någonting så enfaldigt ej bör »kunna tillvitas oss, som att utan undantag hafva »fördömt hvar och en, som råkat hafva ett »sköldemärke.» I bredd härmed frågar Freja, om icke den ofvannämnda stötande benämningen i Aftonbladet snarare, än hennes beteende, förtjenar namn af pöbelaktig.

I anledning häraf och om det än gerna må medgifvas, att den bild Aftonbladet begagnade.

var något stark, ehuru vi minst hade trott att Frejas smak och förkärlek för *musliga* saker skulle finna något dervid att invända, böre vi fästa uppmärksamheten derpå, att efter vårt begrepp, det pöbelaktiga aldeles icke ligger uti begagnandet af ett starkt uttryck om en sak, som i sig sjelf är *sann*, och som icke utan omskrifning kan tecknas med någon förmaksterm; utan i en conduite, sådan som den ådagalägges när man t. ex. utan giltiga skäl eller, ock mot bättre vetande, anfaller personers motiver med dåliga beskyllningar och recriminationer, eller med ett ord

med den mala fides, för hvilket de som begagna denna taktik, erhållit den numera till sin betydelse någorlunda kända benämningen af *politiska hvalfiskar*, allt sedan den bekante Argi lika bekanta fnysande och dykande på djupet i representationsfrågan. Huru förhåller sig nu denna politiska hvalfisknatur till Frejas beteende i frågan om Adeln? *Det är*, säger Freja — mot *Adelsinstitutionen och dess idé vi riktade våra vapen.*» Månne det då var för att motarbeta institutionen och dess idé, som Freja rekommenderade, bland alla de ingifna representationsförslagen, det som åsyftade att inrätta ett öfverhus med adel och biskopar i den nya representationen, *såsom det lämpligaste af alla?* Vi hafve redan flera gånger förgäfves och på det ömaste anhållit om Frejas utlåtande, huruvida hon ännu vidhåller denna sin tanka, och om hon verkligen anser införandet af ett sådant öfverhus vara det rättaste sättet att motarbeta börds-institutionen; och vi besvärja henne nu, i den sköldmös namn, som hon för på sin vignett, vid stoet, som hon rider på, och vid sjelfva hjelmen med den lilla kattungen, som pryder hennes antiaristokratiska hufvud, att icke låta oss för länge vänta på svar. Hvad åter *individerna* vidkommer, säger Freja att hon icke underlåtit att göra de adelsmän, som ej varit smittade af den aristokratiska idéen, all den rättvisa, de förtjena. Vi utbedje oss då äfven att Freja ville förklara, hvilka dessa adelsmän äro, som hon gjort rättvisa; att hon täckes nämna en enda adelsman, på hvilken hon ej sökt att tillämpa det påståendet, att »blodet är tjockare

än vattnet» m. m., och huru det kommit till, att hon företrädesvis sökt göra *oppositionens* ledamöter på Riddarhuset misstänkta för aristokratiska sympathier och motiver *i allmänhet*, utan att derifrån undantaga någon enda, om också vid ett och innat tillfälle en liten artighet kunnat bestås åt någon bland dem i anledning af något speciellt anförande. Hafve vi orätt häri, så bör det också ej vara svårt att vederlägga oss med något exempel; men kan Freja det icke — har hon i samma misstanka om hemliga aristokratiska afsigter sökt inväfva såväl Aftonbladets och Dagligt Allehandas redaktörer, blott derför att de äro adelsmän, som medlemmarne af oppositionen på Riddarhuset vid sista riksdag, just under det hon sjelf rekommenderade ett aristokratiskt representationsförslag och klandrade konstitutionsutskottets ledamöter, äfven dem af adeln, för deras *radika ism* och *norrskhetsifver*. — då innebär ett sådant handlingssätt just hvad vi efter vårt sätt att se, kalla pöbelaktighet, eller brist på *conduite* i fall detta ord, såsom Fransyskt, smakar bättre. A.M.N:o 80-1842.

WEN ORDEN AF TIDNINGSPÅFVAR.

En insändare i Svenska Biet försökte i förrgår att roa sina läsare med någonting i pekoral-genren så utmärkt, att det väl svårligen kan hållas för annat än ett inom nyssnämnda fack beläget skämt; men, i händelse, såsom slutet synes utvisa, meningen skulle vara allvarsam, är det icke lätt att upphitta någonting bedröfligare.

Frågan rör ingenting mindre än ett *Påfvevälde* inom Tidnings-litteraturen, och thiaren gifves åt Aftonbladet, i hvars mun lägges det byggliga valspråket: »Frihet att tänka som JAG tänker», och undan hvars påfliga dagbladsvälde det är högst nödvändigt att tillvägabringa en reformation. Huru denna reformation skall kunna försiggå finnes också mot artikelns slut påpekadt.

Enligt menniskors vanliga begrepp förstår man likväl med påfvevälde inom tankens verld ett sådant, som utbreder eller bibehåller sig med en *annan makt* än *sanningens* egen, och genom *andra vapen*, än öfverläggningens, diskussionens, raisonnementets. Nu ledes man till den frågan: hvilken annan makt, och hvilka andra vapen har väl Aftonbladet begagnat, eller ens kunnat begagna? Har det sysslor att disponera, för att få folk att hålla inne med tänkesätt, stridiga mot dess egna? Kan det gifva löften eller utsigter om befordran åt någon, som predikar en behaglig sats? Kan det, under hvarjehanda svepskäl, afsätta personer, om ock ännars aldrig så nitiska och gagneliga i sin tjenst, blott der för att de våga bruka mensklig tanke och ett förnuft, som icke offrar åt lögnen eller våldet?

Om så icke är, ser det verkligen ut, som om ett påfveliknande välde inom tankens verld snarare vore att söka på helt annat håll, än Aftontonbladets. Utöfvar detta blad verkligen någon makt inom nationen, hvilket man af den förskräckte insändarens fanatiska fraser frestas att förmoda, så kan detta omöjligen på annat sätt gå till, än så, att den läsande och tänkande allmänheten inom dess spalter funnit *sanningar* framställde, hvilka den tyckt skäligt vara att hylla. Men *sanningens välde* har ingen före insändaren i Biet behagat kalla *påfviskt*. Gifves det väl någon i Sverige, hvilken det ej står fullkomligen fritt, att läsa eller icke läsa Aftonbla-

det? Att tala, skrifva och trycka deremot, så mycket han vill och behagar? Får man nånsin göra så emot de påfviske, månne?

Det måste således vara sanningens egen makt, som förekommit insändaren så förfärlig, farlig, ja faslig. Och i sjelfva verket är den så äfven för hvarje person, hvilken önskar handla i mörkret och få saker af dithörande natur gällande. Det är onekligen visst, att sanningen innebär ett slags despotism, i *den meningen*, att hon, en gång insedd, icke låter sig förnekas af själen, utan tvingar utan nåd och hjelp. I denna mening kan man säga, att t. ex. *Euklides* utgör en af verldens mest absoluta despoter: ja, att hvarje aritmetika, för så vidt hon saknar tryckfel, innefattar flere tusende satser, deruti ingen frihet lemnas, att tänka annorlunda än satsen uttrycker sig sjelf. Två gånger två är fyra! Det är visserligen den mest despotiska sats man kan föreställa sig, emedan det omöjligen kan göras till något annat. Är insändaren aldrig så litet mathematikus, så vet han detta. Och om allt annat här i verlden kan man i *lika mening* säga, att det i *samma* grad, som det *talar sanning*, icke tillåter sin motsats gälla. Om man t. ex. påpekar en handling, en åtgärd, en regeringsmaxim, stridande emot befintliga lagar eller emot sundt förnuft, så är anmärkningens egen inneboende sanning af ett ganska stråft slag: den är ovederläggelig, allmänt antagen, så fort den blir känd, och despotisk i den meningen, att ingen, som anmärkningen rör, kan rädda sig undan tänkande menniskors ogillande. — Men ändock har det aldrig fallit någon in, före denne insändare, att anse en sådan sanningens makt för ett påfvedöme. Och hvarföre? Ty den nyttjar inga andra vapen, än den fria diskussionens.

Hvad som egentligen lär hafva förgrymmat insändaren, är, att Aftonbladet nekat införa en inskickad artikel, derföre att dess innehåll helt och hållet stred emot tidningens egna hufvudåsigter i offentliga ärender. Redaktionen hade nemligen svarat sig »med all beredvillighet in»taga sådana *repliker*, som lemna upplysning om »outredda eller felaktigt anförda, eller oförstådda »sakförhållanden, men deremot icke kunna göra »sig till organ för motsatta allmänna *åsigter* i

»sådana ämnen, rörande stat och kyrka, der bla»det en gång för alla prononcerat en bestämd »öfvertygelse, som det söker utbreda och göra »gällande.» Det är denna förklaring, som insändaren finner påfvisk.

Först och främst får man här fråga, hvilken annan tidning gör sig till budbärare af artiklar utaf motsatt tendens emot de åsigter, som den sjelf bekänner sig till? Vill Svenska Biet hafva den godheten gifva tillkänna, om det har lust till ett sådant försök, så skola vi kunna lofva, att till lindrande af redaktionsbesväret lemna ett litet underhåll åt dess spalter åtminstone till halfva tidningen. Eller är kanske meningen att en sådan förbindelse skulle gälla för Aftonbladet, men icke för de konservative?

För det andra måste man, för att gifva det ofvan citerade svaret egenskapen af påfviskhet, billigt öfverväga huruvida möjligheten att tala, skrifva, trycka och göra sig känd *på något annat ställe* än i Aftonbladet, vore *afskuren* i och med förnekandet af en plats inom bladet. Men sådant är på intet sätt fallet.

Hvaruti ligger då påfvedömet? Jo, deruti, menar insändaren, att Aftonbladet icke vill göra sig sjelf till organ för propagerande af *läror*, som det för sin del ogillar! Det är dock i sanning temligen mycket begärdt, och för öfrigt, utom sin grofva orimlighet, bra ohistoriskt. Ty påfvarne brukade man klandra för det, att de hindrade andra menniskor fritt säga, skrifva och trycka sina tankar, bäst de ville, kunde och gitte; men aldrig har det förr fallit någon menniska in, att påfvarne *sjelfve* och *med egna medel* skulle arbeta emot t. ex. katholicismen och sina egna tänkesätt. Att bränna Hieronymus af Prag och Johan Huss, då de ville uttala sina religionsföreställningar, och att genom ett dylikt kraftmedel, liggande helt och hållet utom diskussionens fält, göra för dem omöjligt att vidare tala, *det* var påfviskt gjordt; men ingen hade väl fordrat af t. ex. Leo X, att han i egen person skulle predika lutherska läran. Hvad vill då insändaren? Begagnar han icke vanliga menniskobegrepp? och är han lika okunnig i historien som i mathematiken? Han säger sig älska att vara »praktikus», och något ditåt lärer han väl ock förstå med den

besynnerliga »index-expurgersen», hvars mening det icke är godt att begripa. Är det hans tanke att försvara sin plats på samma linie, med Olle Nötbom, Dumbom, eller någon annan lika illustre, fast afsomnad notabilitet; så vilja vi icke göra honom förhoppningen om en sådan ära stridig.

Tidningspåfvens slut är imedlertid det mest pikanta. Frågan angår nemligen, som man der ser, egentligen den stora riksnödvändigheten, att blifva Aftonbladet qvitt. »Härtill fordras *uppoffringar*», menar han; och tiden torde vara inne, då »hvarje sann fosterlandsvän» måste vara betänkt på kraftmedel. Tidningspåfven föreslår nu ett sådant som är högst genialiskt. Han vill, att menniskorna skola högtidligen förbinda sig, *»att icke upptaga ett Aftonblad i sin hand, så länge den despotiska ensidigheten fortfar.»* *)

De flesta skola sannolikt förmoda, att dessa uttryck endast äro några löst utkastade ord för att gifva luft åt förargelsen öfver missbrukandet af alla de föregående uppmaningarne, bönerna och öfvertalningarna genom vissa devuerade i landsorten, att ej mer prenumerera på Aftonbladet; af det stora korftägsprogrammet i Wermlands tidning mot slutet af sistlidne år, i samma ändamål, spionerierna på posthontoren efter Aftonbladets abonnementer, aktieuppoffringarna för Svenska Biets uppsättning och dess utrugande genom vänner och våras vänner, samt slutligen försöken under Strausser-rättegången, att framställa Aftonbladet såsom en representant af irreligiositet och gudlöshet. Allt detta har väl ingenting förmått uträtta och skall också hädanefter bära ingen frukt, så länge man icke förmår att vederlägga Aftonbladets grundåsigter och visa orimligheten eller den förmenta samhällsförstörande egenskapen af dess läror, i afseende på konstitutionens anda och de sociala idéerna. Men det finnes, såsom bekant är, en fraktion i vårt land, likasom i flera andra länder, hvars hufvudegenskap är, att hafva ingenting lärt och ingenting glömt: som är starrblind midt på ljusa dagen och icke ser, att tiden äfven hos oss gått

framåt, att man *måste* något jemka med sig åt denna tid, och att dess fordringar numera ingalunda kunna tillintetgöras i och med Aftonbladet eller Dagligt Allehanda eller någon an-

*) Härvid glömmer den kloka projektmakaren tvenne omständigheter; 1:o att hvar och en, som skulle ingå på denna förbindelse, medsamma offentligen om sig sjelf utropar ungefär följande: »Mina vänner! jag bekänner mig offentligen vara en man, som icke förmår skilja emellan lögn och sanning; hvadan jag beslutit att icke med mina fingrar upplyfta och för ögonen sätta ett papper, som torde innehålla idel bedrägeri, ehuru det gudnås för mig ser ut som bara sanning!» vore fullkomligt riktiga, hvilken bekännelse om egen idiotism icke torde blifva så lätt att få mången klok menniska att till sin skam ingå på. 2:o har projektmakaren begått en stor inkonseqvens, som efter orden: »icke upptaga ett Aftonblad i sin hand», tillagt: »så länge den despotiska ensidigheten fortfar»; ty så byggligt, hofsamt och index-expurgensiskt detta vilkor än må låta, så är det likväl omöjligt att verkställa, emedan ingen kan veta *när* den despotiska ensidigheten i bladet upphör, om han icke får upptaga i sin hand och läsa ett enda blad deraf.

nan enskild pressens organ; en fraktion, som aldrig skall kunna förlika sig med *diskussionens* och *omdömets frihet*, eller med allmänna tänkesättets anspråk till något inflytande på de allmänna angelägenheterna; med ett ord, en fraktion, som med hat till institutionerna vester om fjellen, men deremot med mycken förkärlek till den östra grannens absolutism och klassprinciper, ännu alltid, så länge samtlige dess medlemmar icke gått ned i det tysta, skall lefva för det fåfänga hoppet om en slutlig seger åt reaktionen. Detta hopp kan likväl deras inbillning icke se närma sig förr, än oppositionspressen är på ett eller annat sätt utrotad, eller åtminstone dess inflytande förminskadt. Ehuru ytterst barnsligt och nästan fånigt deras föreställningssätt än är, att sådant skall i ringaste mån kunna åstadkommas, så länge icke *hela tryckfriheten* är tillintetgjord, och *böcker* och *brochyrer* blifvit lika omöjliga att skrifva och sprida, som tidningar, samt ehuru icke allenast vår egen, utan äfven andra länders erfarenhet allt hittills visat, att devuerade eller desperata sammanrotningar mot yttranderätten, sådana som de här påpekade, endast hafva en motsatt verkan, likasom påfvens i Rom index gör de derpå upptagna böckerna desto begärligare; allt detta oaktadt, säga vi, finnas goda skäl att förmoda, det de ofvanstående uttrycken icke så mycket äro händelsevis tillkomna, som fastmera med flit utkastade förkännings- och lystringsord till en ny oefterrättlighetsplan, som redan några månader varit i hemlighet omtalad att sätta i verket, men hvarom någon af de hetare medlemmarne uti rådslagen i en hastig vändning olyckligtvis kommit att sqvallra ur skolan. Det blir, efter hvad man hittills kunnat förnimma, en egen art af förening, hvars högsta styrelse kommer att hafva ett slags ordensattributioner och sin naturliga propaganda genom alla regeringens amovibla organer och chefer i embetsverken.

Som det imedlertid visat sig, att våra värde fiender, de desperata och devuerade, hafva en synnerlig fattigdom på talanger att organisera, så skole vi bjuda till att hjelpa dem med ett råd härutinnan, och det blir då så mycket mera «amysant», att, emot årets slut, då förmodligen den tillämnade minan skall springa, jemföra, huruvida verkställigheten instämmer med det af oss uppgjorda projektet.

Den ifrågavarande orden kan naturligtvis bära

hvad namn som helst, men det bör dock gerna vara något som ljuder, såsom *Konungens och fäderneslandets vänner*, *Föreningen till religionens och samhällets upprätthållande* eller något dylikt. Vidare har den lilla programfliken i Biet visat, att det ej går an i första hand att rent ut säga, det sällskapets yttersta ändamål är att helt och hållet först utrota Aftonbladet, sedan Dagligt Allehanda, och så blifva färdig med de öfrige; utan det är, till en början, nödvändigt, för att hafva åtminstone någon sorts sken af opartiskhet, att inskränka utrotningen, intill dess Aftonbladets *ensidighet* upphör, samt sedan lika så med Dagligt Allehandas, o. s. v., så att slutligen endast Svenska Biets, Minervas och Statstidningens ensidighet må få stå qvar. Se här nu ungefär huru organisationen kan gå för sig.

§ 1. I högsta graden formeras en hemlig, styrande kommitté, en sorts Tiomannaråd, som har den innersta medelpunkten för sina rådplägningar i vestra slottsflygeln och korrespondenser omkring i alla landsändar, samt någon omvänd och förbättrad publicist eller dylikt till föredragande och sekreterare.

§ 2. Genom föreningens högsta medlemmar och korresponderande ledamöterne af högsta graden, utgår till alla personer, både i hufvudstaden och landsorten, som hafva något att söka af vederbörande, underhand en *avis*, att hädan efter aldrig någonting är att hoppas för den, som låter förmärka oppositionella tänkesätt, eller finnes lemna medhåll åt Aftonbladets läror, så länge dess nuvarande ensidighet ej upphört.

§ 3. När ensidigheten upphört, skall sådant genom kungörelse i de devuerade tidningarna tillkännagifvas; dock kan, i anseende till Aftonbladets hittills visade elaka böjelser i detta fall, ett sådant upphörande och förbättring på intet vilkor anses hafva inträdt förr än om Tio år härefter.

Till verksammare vinnande af ändamålet, kommer nu härtill en edlig förbindelse på ära och tro att afläggas inom embetsmannaklasserna af hvar och en, som vill tillhöra de med nåd ansedde, det han skall icke blott sjelf undvika all gemenskap med Aftonbladet, utan ock söka förmå sin hustru eller fästmö, föräldrar, barn, syskon, svägrar, svägerskor och syskonbarn, med ett ord, alla, som äro i de slägtskapsförhållanden, som finnas i ärfdabalken uppräknade, att

bidraga till samma ändamål. I detta hänseende kommer följande vidare särskildt att stadgas:

§ 4. Eho, som vill ingå i statens tjenst, såsom extraordinarie, måste utfästa sig, att ifrån stunden af löftets afläggande aldrig hålla ett Aftonblad i sin hand.

§ 5. Den, som önskar befordras till Konungens trotjenare, styrke, att han under ett år före ansökningens ingifvande med sin kropp icke nalkats ett Aftonblad på nio alnars distans; eller ingått i kammare, på hvars bord ett Aftonblad kan ligga.

§ 6. Den, som åstundar göras till Konungens troman eller thess vederlike, ingifve betyg af vederhäftiga män, det han icke på nio alnars afstånd närmat sig någon person, eho thet vara månde, som Aftonbladet then dagen läsit.

Efter dessa negativa §§ vore skäligt att sätta årskilliga positiva, såsom:

§ 7. Den, som vill befordras till landshöfding eller general, måste styrka sig: *a*) dagligen läsa Sv. Biet tre gånger igenom, *b*) betala minst 100 Rdr till kupans underhåll, *c*) insända artiklar deruti, minst en i qvartalet, och så litet fotade på logik och grammatik, som sig göra låter.

§ 8. Den, som önskar vinna excellenstiteln, bör, utom hvad i föregående § stadgadt är, äfven kunna bevisa sig hafva fråntagit Aftonbladet minst ethundrade prenumeranter och skaffat lika många åt Svenska Biet; varande likväl härvid medgifvet, att en borgare eller bonde, om han varit eller kan komma i fråga till riksdagsman, räknas lika med två tjenstemän.

Slutligen bör tilläggas, att om hela planen skulle misslyckas, så skall ändock den visade goda viljan upptagas i räkningen, om det styrkes hvad i den vägen försökt blifvit; äfvensom det i samma hänseende skall gälla till förtjenst, att, när någonstädes politiska samtal kunna förekomma, hafva yttrat en rättmätig afsky för oppositionsmännen bland 1840 års representanter, enkannerligen Konstitutionsutskottet; för det hvilande representationsförslaget, för Norrmännens suspensiva veto och, framför allt, för de Förenade Staterna i Nordamerika.

Vi hafva nu lemnat en anvisning i all välmening; det beror på vederbörande att följa den.

(1842)

— Hvad skall man väl tänka om *Svenska Biets* theologiska förfarande i sina digra artiklar, med öfverskriften: *Fragmenter öfver Aftonbladets »redbara religiositet»*, och hvaraf i går lästes till och med den *Nionde*. I stället för att med något slags vetenskapligt behandlande möta hvad som i A. B. blifvit sagdt i artiklarna öfver Fr. Bremers brochyr, roar sig Biet med att vidt och bredt sväfva ut, i anledning af en liten, ur Hamburger Beobachter i A. B. införd, helt och hållet blott faktisk uppgift om ett kyrkomötes-beslut i afseende på Sonens förhållande till Fadren i gudomen, utan allt raisonnement å A. B:s sida. Vi tro, för vår del, att af ett naket faktiskt anförande föga slutsats kan dragas om den mer eller mindre redbarheten i religiositeten hos den, som endast gör uppgiften. Såvida imedlertid uppgiften är sann, så är den, för sin del, redbar nog. Deremot går Sv. Biet föga redbart till väga, då det icke vågar inträda i besvarande af verkliga raisonnementer, som stått i A. B., rörande flere theologiska förhållanden. — De s. k. Aftonblads-theologerne hafva aldrig hvarken med minsta ord eller mening förnekat *Treenighets*-läran; hvilket Bi-theologerne borde hafva observerat, för att inse hela onödigheten af deras långa artikel i denna väg, såvida den utgår på ett polemiskt syfte emot de förre theologerne. Ett sådant förnekande kan omöjligen finnas i det historiska anförandet af ett orthodoxt kyrkomötesbeslut. Lika litet skall Biet kunna uppspåra ett förnekande af Treenigheten eller Christi gudom i Aftonblads-artiklarna öfver morgonväckterna; enär tvertom ett serskildt stycke deruti egnades deråt. Christi gudomlighet icke blott erkändes här fullkomligt, såsom hvarje läsare lätteligen påminner sig; utan det framhölls till och med såsom serdeles vigtigt och på Bibeln grundadt, att Christus måste vara son af sin Fader på *annat* sätt, än hvar och en af oss är det af sin fader (således icke hvad man kallar bokstafligen, utan mythiskt); enär *härigenom* först en möjlighet gifves att fatta Christi iden-

titet med Fadren, och hvilket just för Treenighetsdogmen behöfves *). Allt detta måtte Bi-theologerne antingen icke begripa, eller ej med behörig uppmärksamhet hafva öfverlagt. — För öfrigt är det visserligen en sanning, att Christus sjelf icke gifvit oss Treenighets-läran, än mindre derom något visst yttrat. Men deraf följer icke, att denna lära behöfver vara *falsk*, lika litet, som tusentals andra problemer, om hvilka Frälsaren icke utlåtit sig. Hvar och en känner ur historien, att till och med redan Hinduerne föreställde sig gudomen i tre personer. Läran

*) En son, på vanligt sätt uppkommen af sin fader, kan omöjligen vara en och densamme med denne sin fader.

om *Trimurti* är orientalisk, och återfinnes i det bildade Asien öfverallt. Hvad man kan anmärka, är således blott, huruvida kännedomen deraf för en christen är oundgänglig för saligheten, då Christus sjelf ingenting derom föreskrifvit. Och något annat har ej heller blifvit anmärkt. Att Treenighets-dogmen skulle vara falsk, är ett påstående, som derur lika litet kan härledas, som att man skulle förneka sanningen af att t. ex. en triangel har tre sidor, eller en qvadrat fyra, för det, att man nämner, det Christus icke lärt någonting i dessa frågor, och att de således, så intressanta de än må vara, icke torde finnas oumbärliga för en christens eviga salighet. Det är denna urskillnad, som kan vara vigtig att göra, men som Biet behagat omfara. »Likgiltig och obetydlig» är för ingen del detsamma som *osann*. — Att Biets lärde läst den store, tyske, lutherske theologen *Twesten* är visst fägnesamt; men de borde icke heller lemna ur sigte hvad andre, säkert lika store och lutherske theologer i Tyskland mot Twesten anmärkt: icke just i treenighetsfrågan (hvarom ingen strid är, på det sätt, som Biet förstått saken), men uti annat, t. ex. rörande Twestens lära om alltings riktighet och rättighet att bestå, blott derföre, att det en gång kommit i gång att vara, d. v. s. att dess upphof kan historiskt uppvisas: en lära, som Protestanterne med skäl anmärka blir ett lika så stort stöd för Katholicismen, som nånsin för Lutherdomen; helst dermed alla missbruk, alla hedniska kulter och äfven det mest befängda af hvad slag, det vara må, kunde försvaras och vinna rättighet att fortfara. Ty *allt*, som varit, af hvilken *beskaffenhet* (god eller ond) som helst, måste naturligtvis hafva haft ett *upphof*, och således kunna historiskt uppvisas. Att t. ex. Danskarne intogo Sverige och en tid besutto det, skedde verkligen i tiden, och denna tilldragelse är följaktligen »historiskt konstaterad». Men ännu har det ej fallit någon in, att Danskarne *derföre* hade *rättighet*, att i all tid

364

besitta Sverige. Åtminstone uppfattade icke Gustaf Wasa den *historiska principen* så. Och icke heller Luther, då han öfverändakastade Roms andliga välde, oaktadt också det öfver tio sekler »konstaterat» sig. Hvad vill man då med allt detta oförnuftigt pretenderade stöd i historien? Icke blir någonting riktigare och sannare, för det, att det en lång tid varat. En sak blir derigenom visserligen *märkvärdig*, men kan likväl vara dålig, platt, skadlig.

— Längre ned i samma Bi förekomma några utfall emot den nyss utkomna 3:e delen af *Gabriële*, hvilka från Biets sida äro mycket begripliga, då man vet, att dess parti gjort politisk förföljelse emot denna romans författare till en kär sysselsättning. Således finner Biet i Gabriële alldeles orimligt, att en baron, som duellerat, kan förhjelpas på flykten och erhålla pass för att undkomma; liksom alla dagars erfarenhet icke visade, att personer, efter utöfvade gerningar af den tvetydigaste natur, blifvit tagne under armarne och förhulpne ur landet; hvarvid, bland annat, visst mer än en gång passerat, att personer i sjelfva Ludvig Filips ställning skrifvit handbref till rekommendation utrikes. Att brudpar på samma dag, som afresan sker, låta viga sig och underskrifva äktenskapskontrakt, vet Biet icke heller vara rimligt; fast icke blott all teater- och romanlitteratur derom kan förtälja så mycket Biet behagar, utan ock det verkliga lifvet, serdeles i söderländerna, derpå gifver tillräckliga exempel. Samma kan man säga om den psykologiska omständigheten, att grefvinnor, sådana som en Amenaïde de Tirlemont, hyst kärlek till grefvar, sådana som en Hyacinthe de Ruonville, hvilken väl var en bof, men dock alltid af *la haute volée*. Huru många förälskade sig icke i Rinaldo Rinaldini? huru många fröknar och grefvinnor hafva icke brunnit af kärlek till prinsar och chevalierer, som genomstungit eller förgiftat sina motståndare? Medeltidens riddare att förtiga, som aldrig saknade förnäma och sköna fruntimmers ynnest, för det, att de begått grymheter. Slutligen förekommer i Biet den kuriositeten, att det funnit täcka och behagfulla taflor, serdeles mot slutet af romanen, och i synnerhet hufvudpersonen Gabrièles karakter väl genomförd. Det har ej haft det ringaste att anmärka vid fabelns machineri eller händelsernas inre kombination.

Afh. N:o 88
1842

FÖRSKRÄCKELSE I BILÄGET.

Vi omtalade i går en viss Hr P. W. W., som i Sv. Biet skrifvit en *insänd* artikel, och af hvars hetlefrade och mer än vanligt fanatiska skrifsätt man kan döma till den förskräckelse, som måste hafva uppstått i sjelfva Biets läger, enär artikeln väl icke annars fått ett rum i prelaturens egen tidning. I sjelfva verket hvilar likväl farhågan på långt äldre grund, än den uppsatts i Aftonbladet, som bar namn af *Biets högsta Politik*, och hvilken endast gifvit luft åt ett allmänt spriddt tänkesätt öfver ett längesedan bekant faktum inom Presterskapet. Naturligt var väl, att prelaturens förfäktare skulle erfara en viss rädsla, då man på anförde tydliga och allom begripliga grunder visade att denna (prelaturen), långt ifrån att vara behöflig för christendomen, allenast består i en lemning ifrån katholska tiden, utgörande ett slags trefvare, hvarmed den politiska makten söker på religionens område få fram sina afsigter och under en täckmantel göra sina intressen gällande. Att det egentliga och stora, fast med namnet »lägre» betecknade Presterskapet således har en i sakens natur liggande olikhet emot det högre, är alldeles ovedersägligt; men det är i synnerhet på ett par förflutna riksdagar, som detta förhållande framträdt i sin rätta dager. Hvem vet icke, att då förut hvarje stifts biskop vid en riksdag till den grad *disponerade* »sitt presterskap» (såsom det ganska karakteristiskt hette), att han i det närmaste ansågs kunna inför regeringen ansvara för tänkesätt och vota hos sina 4 eller 5 till riksmötet uppkomne kamrater, hvilka då voro att betrakta föga annorlunda än som ett släp af satelliter åt honom, och genom honom åt makten; så förändrades detta vid sednaste riksdagar allt mera, och slutligen till den grad, att ganska många riksdagsmän bland det andliga ståndet insett möjligheten af sitt oberoende, sin sanna värdighet och

sin ställning till fäderneslandet, samt emancipe rat sig från den episkopala inflytelsen. Det hände icke således, att de alldeles utan egen pröfning rättade sig efter några från biskopsbänken emanerade voteringslistor, utan både tänkte, talade och röstade efter öfvertygelse. *Det är detta faktum, som utgör det egentligen nedslående för Prelaturen.* Ty om en biskop vid riksmötet nu ej betyder vidare, än att han blott för sin person kan i hattkullen inlägga den devouerade sedeln, men den *förblåndning* upphört, hvarmed han fordom kunde på en vink förmå sina s. k. »stiftsbröder», att teckna alldeles dylika sedlar: så nedsjunker hans plats tydligen icke litet, och de öfriga ledamöternes, d. v. s. kyrkoherdarnes o. d:s, stiger i samma mån. Det värsta är då, att allmänheten lätt nog förutspår, huruledes regeringen sjelf skall upphöra att lemna sitt mäktiga biträde till prelat-elementets upprätthållande, när den förmärker sig icke kunna påräkna synnerligt politiskt gagn mera genom detta elements inflytelse på det »lägre» presterskapet.

Just detta ögonskenliga förhållande är hvad som utgör det i sig sjelf förskräckliga för nämnde prelat-element, såsom sådant. Fåvitskt nog är det då, att som Hr P. W. W. deklamera emot uppsatser i en tidning, som intet vidare gjort, än lemnat sitt bidrag till en *redan gifven* saks uppklarande inför det allmänna medvetandet.

Hr P. W. W. har af taktik låtsat ställa sig på det »lägre» presterskapets led, för att *derifrån* ropa sitt korsfäst! korsfäst! emot sanningen; men han tillhör dock alltför uppenbart en helt annan skara. Icke heller må han inbilla sig, att det »lägre» presterskapet nu befinner sig så i dimmor, att det icke sjelf inser sin verkliga ställning af en på christendomen grundad kraft till folkets väl, emot *godtyckligheter* af hvad färger som helst.

Sjelfva Hr P. W. W:s försök, att uppreta de män, som beklada prelaturen, synes oss icke rätt lyckligt valdt. Ty det är alltför klart inför hvarje läsare af A. B., att dess uppsats icke polemiserar emot någon *person* inom prelaturen; och till yttermera visso uttalades detta formligen såsom en reservation emot missförstånd, och som en gärd åt sanningen. Hvem måste icke kunna

begripa, att man med historiens vittnesbörd och förnuftiga skäl kan gifva sina tankar tillkänna öfver en social formation, hvilket prelaturen utan tvifvel är, och visa den såsom en numera föråldrad återstod från en bildningsart (den katholska), hvilken vi icke längre *få* bekänna; utan att man derföre på minsta sätt underkänner det personliga och enskilda värde, hvilket, allt efter måttet af karakterens redbarhet, med nöje erkännes hos män, beklädande embeten inom denna sociala formation. Vi skola anföra ett exempel af upplysande slag. Man har i Sverige länge yttrat sig öfver obehöfligheten och skadan af Lagmansrätterna. Frågas nu, om någon kan vara nog enfaldig, att häri se en polemik emot de juridiska embetsmän i landet, såsom personer, hvilka bekläda Lagmanstjensterna? Åtminstone hafva vi icke hittills hört något så vanvettigt. Så länge en institution finnes bibehållen, är den laglig; följaktligen också de embetsmän, som henne utöfva, icke blott laglige, utan, *allt i mån af sin personliga karakter*, mer eller mindre aktningsvärda; men detta hindrar väl ej, att man kan framställa sina tankar om sjelfva institutionens beskaffenhet, i och för sig.

Hr P. W. W. har tydligen lagt an på att hetsa det »lägre» presterskapet genom att bortblanda frågan och inbilla detta presterskap, att det är anfallet i och med prelaturen; ehuru den tydligaste åtskillnad dem emellan blifvit gjord, och ganska säkert af tidehvarfvet kommer att än ytterligare göras, ju mera menskligheten verkliga angelägenheter uppklarna, och det egentliga presterskapet lär känna sin betydenhet. Hetsningsförsöket hörer således till det misslyckade. Hr P. W. W:s andra afsigt, och hvarom vi nyss ofvan talade, den, att söka inbilla prelaturens nuvarande beklädare, det de i och för sina *personer* blifvit anfallne genom yttranden, som angå den sociala inrättning, hvartill deras embeten höra, kan möjligen lyckas något bättre; likväl hafva våra biskopar i allmänhet visat sig ega så ljusa hufvuden, att, om de också af artighet emot Hr P. W. W. eller någon dylik författare, *låtsa* känna sig *personligen* kränkte, så *veta* de dock ganska säkert, att ingen vill dem det ringaste ondt såsom menniskor för sig, eller nekar

dem all den gärd af höflighet, aktning och vördnad, som de kunna förtjena. Det är väl sant, att man sett några af dem på riksdagar gå besynnerliga ärenden. Men då det icke är otänkbart, att de verkligen på *samvete* ansett sådant tillhöra deras *embetspligt*, så måste ju i sådan händelse äfven här allt det odiösa falla tillbaka på embetet sjelf, såsom sådant; och ej angå personerna, hvilka samvetsgrant utöfvade det.

Hr P. W. W. har till öfverskrift på sin artikel icke valt något ur den Hel. Skrift, hvilket eljest ej varit ur vägen, då han åtminstone ville synas skrifva i ett ämne rörande christendomen. Ledd af sin instinkt har han i stället tagit en romersk författare, den godkände Cicero; och det kan väl också icke nekas, att den hedniska litteraturen lättare låter sig begagna för prelaturen, än Nya Testamentet, som icke vet af någon sådan. Den gode Cicero är också en man, som med heder kan citeras af hvilket parti

det vara må. Här säger han, enligt vår författare: *Quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem*, hvilket, om Hr P. W. W. tillåter att en öfversättning får göras af så märkliga ord, kan blifva på svenska: »Hvem har sig obekant, det hoppet om att få framfara ostraffadt, utgör den största lockelse till synd.» Hr P. W. W:s hopp har väl denna gång slagit felt; men lockelsen, som frestade honom att skrifva, var för stark att kunna emotstås. Han skref således; och undertecknade sitt namn, P. W. W.; förmodligen: På Vanliga Vilkor. Författaren slutar med de tänkvärda orden, att han *hoppas*, det A. B. aldrig skall *få* rätt. — Men skulle nu händelsen vara, att A. B. *har* rätt, så måste det väl häråt nöjas.

— Hr P. W. W. har ytterligare i Sv. Biet »infört» en gladlynt artikel. Deri säger han bland annat: »Ins. (Hr P. W. W.) förstår temmeligen väl skilja Institutioner från de personer, som dem utöfva, likväl icke på samma sätt som A. B. Ins. kan således t. ex. icke fatta huru en institution i och för sig sjelf såsom sådan, kan »plundra», »kringskära», »kränka» och »förlama folket», huru den kan »utbreda vansinne i folkets egen själ», huru den, »för att hålla folket i uselhet m. m.» kan använda lögnaktiga läror af alla slag», och ändå utöfvas eller vårdas af »älskvärda», »vördnads- och aktningsvärda» personer.» En insändare, som icke fattar något dylikt, måste då icke hafva studerat t. ex. svenska medeltidens kyrkohistoria. Gustaf Wasa hade likväl en viss kännedom om, att den katholska kyrkligheten gjorde sitt till för att genom lögnaktiga läror utbreda mer eller mindre vansinne i folkets själ, att plundra och kringskära det o. s. v., enär han väl icke haft skäl att införa lutherska läran, derest ingenting vid katholicismens kyrklighet varit att anmärka. Och står något ännu qvar hos oss af detta slags kyrklighet, så torde väl Gustaf Wasas tänkesätt äfven i vår tid böra utsträckas till sådana ämnen. Att — allt sådant oaktadt — katholska prelater med subjektivt älsk- och vördnadsvärd karakter, både kunnat finnas och funnits, vitsordar imedlertid både förnuftet och historien. Ty härtill fordras blott, att männen hyst öfvertygelse om förträffligheten af hvad de förestodo; hvilken öfvertygelses hysande är ganska tänkbart äfven i frågan om saker och ämnen, som i sig sjelfve kunna vara förkastliga, ehuru ifrågavarande personer på deras ståndpunkt icke insågo förhållandet. Månne icke herr P. W. W. skulle kunna medgifva biskop *Brask* i Linköping hafva varit rätt vördnadsvärd i sitt slag, likasom erkebiskopen *Johannes Magnus* till karakteren visat sig temligen älskvärd? Men herr P. W. W. lärer väl ändock, såsom god protestant, nödgas erkänna, det katholicismen, såsom *institution* och utan förnärmande af enskilda katholikers aktningsvärda karakter, ändock i och för sig haft hvarjehanda ganska betänkliga fläckar.

— Biets kännedom om könsförhållanden är anmärkningsvärd. I en artikel om de *arbetande klasserna*, riktad emot Dagligt Allehanda för dess försvar af Expeditions-sekreteraren Richert, kallar Biet D. A. oupphörligen »hon» och »henne». Hvad som kan vara orsaken till denna inadvertens i biets uppsatts, är icke lätt fattligt, om icke dertill får tagas det bekanta naturhistoriska faktum, att arbetsbien sjelfve äro könlöse och att de följaktligen genom personlig obekantskap med ämnet tycka det göra alldeles detsamma hvilket slags pronomen, manligt eller qvinligt, man tillägger andra. I fortsättningen af den härliga diatriben emot folkets rätt att efter eget godtfinnande sköta *sin* egendom och dela *sin* jord, en rätt för hvilken Allehanda just i denna omtvistade artikel stridt med en ädel och hedrande öfvertygelse, torde vi väl få läsa, såsom en ännu ytterligare kuriositet, att Minerva benämnes »han» och »honom». Sådant blir rätt passande, då man talar om en personlighet, som så manligt går sitt och alla andre devuerades vanliga öde till mötes. Man känner, exempelvis, Hr Rothliebs slut. Att våga stiga i sådana fotspår, fordrar sannerligen ett *manligt* mod, det må vara hos Minerva eller hvilken bikarl som helst.

272

— Sv. Biet glorifierar sig öfver, att förf. till de »historiska grunderna för vår tids religiösa strafvande» gifvit det dogmatiska ordet *Justificatio* med det svenska uttrycket *Helgelse*, hvilken öfversättning Biet icke håller för nog lärd; enär det troligen hellre velat hafva *rättfärdiggörelse*. Biet behöfver härvid endast observera, att enligt den förf:s åsigter, som här framställt sig, utgöres menniskans rättfärdiggörande just af hennes helgande genom Christi inflytelse på hennes ande; han borde således öfversätta Justificatio med Helgelse. Detta ämne har så mångagånger på andra ställen blifvit utveckladt, att den, som icke nödvändigt vill missförstå saken, icke heller behöfver göra det.

HISTORISKA GRUNDER FÖR VÅR TIDS RELIGIÖSA STRÄFVANDE.

I den religiösa protest, som i våra dagar allt mer och mer tyckes vilja göra sig gällande emot de besynnerliga företeelserna af skenhelighet och mörker, vill mången ej se någonting annat än följderna af tidningars och nyhetsmakares arbeten. Det förtjenar då efterses, om verkligen så förhåller sig, och hvad vittnesbörd historien kan hafva att lemna i detta afseende. Religionen ligger på ett eller annat sätt nödvändigt under samhällets och bildningens utveckling, såsom det vigtigaste af allt för menniskan; tanken på hennes förhållande till Gud, Skapelsen och Evigheten upphör aldrig att verka på grunden af hennes väsende, rättande alla förhållanden i lifvet efter sig; hvarföre också ingenting är angelägnare, än att denna tanke måtte göras så ren och fullkomlig, som möjligt. Men det är också då ovedersägligt, att historien, om hon samvetsgrant rådfrågas, måste besvara den frågan, hvad upphof den närvarande tidens sträfvande kan hafva, enär det omisskännligt arbetar emot flere ganska gamla kyrkliga institutioner. Om detta sträfvande är detsamma som Protestantismens eget, så är det hos oss ganska befogadt; hvilket till en början måste vara vigtigt att veta, på det man icke måtte löpa fara att begå någonting otillåtligt. Men då vill det också säga, att *de* kyrkliga institutioner, hvaremot man talar, icke höra Protestantismen till, och följaktligen ingen skada göra vårt christna lif genom sitt fall.

Vi bedja att få göra läsaren uppmärksam på en erfarenhet, som säkert icke undgått någon vid Kyrkohistoriens studium. Christendomens *första* århundraden stå der så intagande, att ingen period af menniskoslägtets kända historia anslår själen med ett mäktigare behag. Hvaraf kommer det? och hvad är orsaken, att detta intresse vid de stora Kyrkomötenas inbrytande småningom förlorar sig och snart sjunker till den grad, att man snarare kan säga det förvandla sig ej blott till motsatsen af intresse — till tråkighet — utan till verkligt obehag, vedervilja, hat, så fort man på denna historias område kommer derhän, att man finner den s. k. *allmänna* (katholska) *kyrkan* hafva vunnit en rådande makt öfver chri-

stenheten?

Orsaken är, att under dessa första sekler var det ännu icke frågan om hela det slags institution, som man i *yttre* mening kallar *Kyrka*. Deremot lefde i sublim, innerlig storhet detta, som man också stundom brukat benämna Kyrka, men i *inre* mening: menniskosjälens djupa och saliga *förening med Gud* genom en sann och fruktbärande andlighet, grundad på kärlek till Christus, med orubblig tro, ståndaktighet och efterföljd. Det är denna förening, hvarom också Luther talar, såsom om den *egentliga* kyrkan; det är äfven densamma, som förekommer i en artikel af vår dogmatik, under den betydelsefulla benämningen Unio mystica.

Christendomens sjunkande och förfall betecknas genom *Lärosattsernas* öfvervigt, såsom yttre gällande system, med fordran på *allmän likhet*. Detta uppkom genom de stora (oikumeniska) Kyrkomötena, och hade sin naturliga orsak i behofvet, att göra slut på de mellan församlingarne väckta stridigheterna i satts-frågor. Det jettestora misstaget låg uti, att anse dylika tvister nånsin på detta sätt kunna slitas. Det rätta hade varit, att återförvisa alla sådana frågor till området af det *jemförelsevis mindre vigtiga*, hvarigenom det egentliga, som det i christendomen på grund af stiftarens lära *hufvudsakligen* gäller, bliſvit framhållet i sin rätta dag, försvarat sin plats och fortfarit att utgöra christendomens karakter af *lif*.

Onekligt är, att visst *någon satts* äfven i det christna lifvet, renast fattadt, måste vara allmänt gällande. *Att älska Gud öfver allting och sin nästa som sig sjelf*, hvilken kärlek, för att vara lefvande och ounderkuflig, *måste i menniskosjälen ingifvas och underhållas genom tron på Gud i sin uppenbarelse Christus:* när detta till ochristne eller barn skall utläras, så måste det framställa sig under formen af en lärosatts, och denna lärosatts måste också för hela christenheten vara allmängiltig, emedan den utgör christendomens sjelfva grundkarakter; således en sådan, hvarförutan den icke är christendom.

Men om en otalig mängd *andra* lärosatser kan man säga, att de, utan att vara falska, likväl för menniskans salighet betyda så litet, att de höra till antalet af *likgiltigheter*, i frågan derom. De

flesta af de reglementen för tron, hvarmed kyrkomötena sysselsatte sig, voro i sig sjelfva *filosofemer*. Icke grundadt på Christi tydliga utsagor, och mången gång utan ringaste anledning deraf, utgjorde det mesta, som kyrkomötena fastställde, ingenting annat än urgamla problemer af orientalisk vishet, hvilkas hem man finner icke blott i de Grekiska mysterierna och Mindre Asiens tempelskolor, utan ända bort hos Hinduerna, ofta i Braminernes, men ännu oftare i Buddisternes systemer. Ingen fråga kan således uppstå om, att icke alla dessa dogmer både hafva sin *historiska märkvärdighet*, och derjemte en stor *aktningsvärdhet* på det filosofiska området, i den meningen, som österlandet uppfattade filosofi. Men det utmärkande för christendomen — det, som just satt christendomen till vår *salighets* grundval — består i frälsningen undan alla sådana frågor, läror och tvister; hvilka alla, så vigtiga de än må vara inom filosofien, dock äro små, ringa och likgiltiga i afseende på vår andes räddning till evigt lif. Att älska Gud öfver allting och sin nästa som sig sjelf — derpå hänger lagen och profeterna, säger Christus. En menniska, genom Christi ande väckt och fortlefvande i *denna* kärlek, går till salighet, antingen hon härjemte vet reda på en mängd filosofiska märkvärdigheter, eller icke.

Dessa orientaliska filosofemer infördes i den christna församlingen genom män, som blifvit omvände, utan att derföre glömma sin lärdom. Deruti hade också ingenting ondt varit, om blott denna lärdom icke sedan blifvit af dem satt till hufvudet i tron, i stället för att få vara foten. Sådant skedde genom *kyrkomötena*.

I och med dem upphöjdes vissa af de urgamla filosofiska föreställningarne till *christna läroSatser*, och försågos med den yttre rättighet i samhället, att de af hvarje »rätt troende» måste antagas; till vidmakthållande af hvilken rättighet svåra yttre straff stadgades, för hvar och en, som vågade vara af annan mening, såsom: uteslutande

från församlingens gemenskap och, längre fram i tiden, ofta tortur ända till död. Kätterier bildades härigenom. Det vill säga: menniskor fingo *namn* af kättare, icke på grund af bristande kärlek till Gud och medmenniskor, utan på grund af olika tänkesätt rörande ett antal urgamla hedniska filosofemer, som kyrkomötena upphöjt till trosartiklar, och hvilka dogmer väl alltid innehöllo någon sanning, ehuru en för lifvet likgiltig sanning, så att man utan svårighet ser kättarne i de flesta af dessa frågor hafva ungefär lika rätt som den allmänt antagna (katholska) läro-normen; äfvensom denna å sin sida väl ock hade lika rätt som kättarne.

Men för att likväl vidmakthålla dessa till christna gjorda lärosatser i sin kraft af *allmän* giltighet, fordrades en ny myndighet i samhället, och detta blef *Kyrkan*, i yttre mening förstådd, eller *Hierarkien*; *Kyrkans institution*, såsom sådan nemligen (såsom Hierarki), blef följakligen inom christendomen alldeles detsamma, som inom hedendomen. Den var ett sätt, att söka bringa menniskosjälar till *lika tankar* — eller, der tankarne ej läto tvinga sig, åtminstone till *lika bekännelse* — öfver ämnen, för saligheten *likgiltiga*.

Man finner dock lätt, att ehuru de till normer upphöjda lärosattserna kunde hafva en underordnad vigt för saligheten, var dock *den* omständigheten icke likgiltig, att en makt skapades, som betog menniskan friheten, att i likgiltiga ämnen tänka hvad hon efter bästa vett för godt fann, eller, om hon ville, alldeles lemna dem derhän. Utom att en sådan hierarkisk makt är alldeles onödig, är den derjemte ända till förfärlighet skadlig, *derföre*, att genom dess inflytelse nödvändigt de likgiltiga dogmerna upphöjas till *hufvudsaker* i christendomen, hvaremot det

egentliga, enkla, stora — kärleken till Gud och medmenniskor — föres bort till bakgrunden, »junker i dimma, glömmes, försvinner.» Detta blir också allt mera christendomens historia, ifrån de allmänna kyrkomötenas period att räkna; och häfstången för denna olycka är den inom christendomen uppkomna och allt mer till myndighet utbildade hedniska institutionen: Kyrkan, såsom hierarki. Upprättandet af ett prestvälde, försedt med makt öfver samveten och själar i *annan* mening, än blott att undervisa och förmå dem till kärlek emot Gud och medmenniskor, innebar således christendomens oundvikliga förfall, genom att förvandla den, i större eller mindre grad, till det slags hedendom, hvilken också fotade sig på *sattser* och mysteriösa *bruk*, i stället för på en helig stämning i anden, hjertat och förståndet. Christendomens räddning och återbringande till sin egentliga och första, rena mening, ligger följaktligen i afkastandet af idéen om en så beskaffad hierarki, grundad på relativa sattsers värde och vigt. Detta afkastande utgjorde Protestantismens grundsträfvande. Vi skola se huru långt, ifrån Luther räknadt, den dermed hunnit; och vi skola med detsamma upptäcka hvilka häfstänger hierarkien bragt i rörelse för att slutligen, om möjligt bibehålla sin tillvarelse i verlden. (Forts. e. a. g.)

Mk. 85. 1847

HISTORISKA GRUNDER FÖR VÄR TIDS RELIGIÖSA STRÄFVANDE.

(Forts. från N:o 35.)

Det var klart nog, att i samma mån, som den christna församlingen till sina yttre former stadgade sig och en kyrka med presterskap, icke längre såsom *lärare* blott, utan med *hierarchisk myndighet*, utbildade sig till den grad, att det andliga ståndet kom i snart sagdt uteslutande besittning af tidehvarfvets hela bildning, leddes också detta stånd, allt mera hänfördt af sin makt, att vända sakerna till sin fördel. Det historiska blef då det vigtigaste föremålet för tron; hvad de andliga beslöto på koncilierna, utgjorde lag för församlingarna; hvarje afvikelse *derifrån* förklarades föra till evig fördömelse, och sekter, som vågade hysa en varierad öfvertygelse i de för lifvet obetydligaste spörjsmål, förföljdes genom verldsliga medel, såsom kättare, värde att utrotas med eld och svärd. Sekel efter sekel måste naturligtvis det historiska religionsområdet ökas; kulten, den yttre gudstjensten, erhöll en mängd tillsatser af allt mera hednisk anstrykning, såsom att hos presten, i förening med de heliga handlingar han i kyrkan förrättade, skulle ligga ett slags medlarekall, satisfierande den vredgade Guden och uträttande en försoning af församlingens synder. Till hjelp för anden skulle lända: messor, helgons tillbedjande, dyrkan af reliker, vallfarter, kroppsdelars gisslande, bortlemnande af sin egendom till kyrkan, och afläggande af löften, som, ju naturstridigare, vidrigare och förfärligare de voro, ansågos desto mer behaga det högsta väsendet. För att stadga och bibehålla den eröfrade hierarkiska makten öfver samvetena, uppfanns dogmer om den förnämste prestens egenskap, att vara sjelfva Christi ståthållare på jorden; och alltsammans bragtes till ett oantasteligt system genom läran om den gudomliga ande, som förklarades alltid hafva hvilat och fortfarande hvila öfver *Traditionen*, hela kedjan af mötenas beslut, bullorna och legenderna.

Detta fortsattes, i det närmaste obehindradt, intill lutherska reformationens epok. En stor mängd religiösa dikter bortskuros nu oblidkeligt genom de första reformatorernes förklaring om

nödvändigheten att återgå till *Bibeln*, såsom ensam det högsta rättesnöret (*Canon*) af gudomlig art; hvaremot hela den påfviska Traditionen nedsattes till menniskoverk.

Detta steg hade likväl många följder, som sjelfva de första reformatorerne ej tyckas hafva förutsett, åtminstone icke i ord uttalat. Men Protestantismens grundsats var dock en gång för alla gifven, och hvad som *deraf sedan följdriktigt utgått*, måste nödvändigt tillerkännas Protestantismen sjelf och anses tillhöra reformatorernes *ande*, äfven i de stycken, der de under sin jordiska lefnad ej kunde hinna utlägga allt i *ord*, eller framtränga till bestämdt medvetande af hvarje enskild, ehuru med grundsatsen oundvikligt förknippad fråga.

En af Protestantismens gifna följder var att, sedan kyrkans absoluta makt en gång sågs bruten och församlingens pröfvorätt i andliga ämnen blifvit erkänd, inrymdes härigenom åt förnuftet sjelf en rättighet att granska, som småningom åt theologien gaf den nya riktning, att man började skilja emellan det *ideella* i christendomen och den blott yttre bilden, symbolerna, den timliga formen och de historiska berättelserna. Mången theolog, som kanske ej i och för sig sjelf älskade det rent andliga i den christna kulten, tvangs likväl in på detta område genom den allt klarare framträdande nödvändigheten att *rädda christendomen*, då en utbildad historisk och linguistisk filologi undanryckte det ena stödet efter det andra från det yttre, blott symboliska och bildliga. Utom att härigenom angelägenheten att uppsöka christendomens *andliga kärna* var gifven, fann man också ett arbete åt detta håll allt mer belönande genom den djupa rikedom, som denna heliga, till sin halt i grunden eviga lära erbjöd. Arbetet har fortgått, och gör så ännu. Vi skola betrakta hufvudpunkterna deraf.

Det är just emellan theologerne sjelfve, som talrika och föga afbrutna fejder ägt rum, än om den ena historiska dogmen, än om den andra; så att hvarje bildad prest utan tvifvel har sig bekant, huruledes man, rätt eller orätt, dock genom ett slags tyst öfverenskommelse inom flertalet af åtminstone det högre presterskapet ledt sig till antagande af ett slags *esoterisk* (d-

lärdes) uppfattning, ej i allt öfverensstämmande med den *exoteriska* (de profanes, eller den stora mängdens), hvilken öppet från predikstolarne förkunnades. Hvad skall man imedlertid tänka om denna dubbelbet? Man hörde mången säga, att äfven med antagande af Bibeln till hufvudgrund, gåfves det många ibland de historiska bibelberättelserna, hvilka icke kunde förstås efter den stränga eller nakna *bokstafslydelsen*. Dit hänförde man t. ex. den mosaiska urkunden om verldens skapelse på sex dagar, vissa englars affall, paradiset, syndafallet genom ätandet af en frukt, döden såsom en följd *deraf*, ormens linguistiska förmåga, Mosis berättelse om sin egen död och begrafning (i V Mosebok), åsnans talkunskap; ej mindre än ock slutligen åtskilliga utsagor i Nya Testamentet, vettande åt oförklarbarheternas sida, så fort de tagas efter orden, och hvarom redan Origenes gjort anmärkningar. Olikheterna emellan hvad man *predikade* (det exoteriska) och hvad man verkligen *trodde* (det esoteriska) ökade sig, i samma mån som naturvetenskaperna och filosofien gåfvo anledning till tvifvelsmål. I jemt stigande dermed visade sig ock dubbelheten af att, *sådant oaktadt*, oförändradt åt folket utlära hvad man sjelf betvifla-de, allt mera besynnerlig. Hvarje ädel menniska tvangs ovilkorligt att uppsöka en ståndpunkt för christendomen, hvarpå den kunde stå fast, fullkomligen fredad för otrons anfall, och tillika så *öfverensstämmande med sig sjelf*, att skiilnaden emellan esoterisk och exoterisk lära upphäfdes, och en christen bekännare med öppen panna och rent medvetande kunde »predika allt hvad han trodde», och »tro allt hvad han predikade». Det är denna högre ståndpunkt man kallat ny, ehuru den icke i egentlig mening kan vara det, enär den redan finnes till sin kärna uttalad af Christus sjelf och församlingens *första* lärare. Det är den, som ofvanom de blotta yttre symbolerna och strid underkastade historiska berättelserna, visar christendomen såsom en rent *andlig* lära (om menniskoandens frälsning: botande, helande, heliggörande), i harmoni med själens mest sublima känslor och med förnuftets rätt förstådda kraf, hvilket omöjligen kan stå i kamp med Gud, då Gud sjelf också skapat detta. Imedlertid kan man säga, att denna hö-

gre ståndpunkt *framkallades* genom den otro och religiösa skepticism ända till liknöjdhet, hvari tidehvarfvet sjunkit just till följe af ett envist vidhållande af krassa legenden, af fakta och sattser, dem Christus aldrig lärt. Det var den *köttsliga* christendomen, som födde otro, ljumhet och gudlöshet; men *det* goda kan man säga följde häraf, att otron nödgade menniskorna att taga sin tillflykt till en *andlig* christendom, en lära af evig art, oberoende af sådant, som är linguistiska tvister underkastadt.

Immanuel Kant, den tyska filosofiens pånyttfödare, var, genom sitt arbete öfver Religionen inom Förnuftets gränsor, den förste, som i stort gjorde försöket att framställa de religiösa idéer, hvilka, såsom rent andliga och förnuftiga sattser, ligga i christendomen och dess historiska uppenbarelse. Efter Kant trädde många in på samma bana. Schelling, under sin strid med Jacobi, arbetade utan tvifvel åt samma håll; men tycktes på sednare tider hafva omfattat en riktning, ej väl öfverensstämmande med hans förut tydligt uttalade läror. Likväl har han på så länge ingenting utgifvit, att man, af fruktan för misstag, bör afhålla sig ifrån att, på blotta rykten om hans föreläsningar, sluta till hans innersta och verkliga mening för närvarande. Hegel är således den, som på *sitt* sätt kan anses hafva bragt *slutstenen* till den filosofiska byggnad, hvilken Kant började.

Härvid företer sig nu det märkvärdiga, att ehuru redan för lång tid tillbaka alla *spekulativa* forskningar på theologiens område (särdeles sådana, som sträckte sig utom blott filologiska tolkningar af sjelfva urkunden, den Hel. Skrift såsom basis), visserligen stått illa i ropet hos det kyrkligt symboliska eller, såsom det helst sjelf kallade sig, det strängt (efter en förmenad bokstaf nemligen) orthodoxa partiet; så fick dock filosofien temligen ostörd gå *bredvid* allt detta, länge nog. Kant, Fichte och Schelling hafva under en hel generation odeladt ansetts för män, hvilka fört menskligheten ett jettesteg framåt; och man var äfven på lång tid icke emot, att tilldela Hegel ett ännu högre rum, för den nya utveckling han erbjöd filosofien, isynnerhet från den skarpt logiska sidan. Orsaken, hvarföre så-

dana män, som desse, *tolererades*, var väl dock till största delen den filosofiska *terminologien*, det lärda språket, hvars svårfattlighet för mängden gaf de kyrklige hopp om, att innehållet ej synnerligen skulle kunna sprida sig hos allmänheten. Så förblef också länge fallet.

Imedlertid förbereddes på detta sätt hvad som låg i Försynens plan att inträffa. De lärde och bildade klasserna hade tvenne slags theologi, som de läto fredligt bygga och bo tillsammans i sina själar, så länge freden var möjlig: en *filosofisk*, grundad på vetenskapernas framsteg och resultater, samt en *kyrklig*, som vidhöll det historiskt traditionella, oaktadt inom protestantismen. Det är gifvet, likväl, att en jemnvigt emellan tvenne sådana ej länge kunde räcka. I samma mån som de svårläste grundförfattarnes tankar afklädde sig terminologien, utgingo dessa tankar bland allmänheten och vidgade synkretsen här. Detta skedde hufvudsakligen derigenom, att filosoferne sjelfve företogo sig att emellanåt, likasom till ombyte, skrifva på ett språk, hvilket ej uteslutande var deras eget, utan kunde förstås af en hvar. Publiken vann härigenom ett nytt slags nöje, det, att lära sig *tänka* öfver *tänkesätten* i verlden. Och härmed vände den sig, intresserad ända till begärlighet, in på theologiens område.

Nu framträdde Strauss, och med honom öppnades — åtminstone i negativ mening — den andra stora epoken, sedan Luthers tid, för de theologiska studierna. Han var den förste, som omedelbart sammanförde de föregående theologernes kritiska forskningar öfver urkunderna; han leddes härigenom till nedrifvande af ej så litet, förut anseddt som historiskt visst. Han framdrog oblidkeligt de motsägelser han tyckte sig finna emellan olika bibelställen, och kan sägas vara den förste, som företog sig, att i den Hegelska filosofiens degel pröfva och smälta dogmerna. Utan att gilla eller underskrifva Strauss, tillhör det oss likväl, att se hvilken länk han utgör i kedjan af humanitetens gång framåt till målet. Ehuru Strauss påstod sig och troligen också förmodade sig allenast skrifva för theologer, måste dock ett så genomfördt arbete, som hans, väcka det största och allmännaste uppse-

ende, oaktadt det gick så skoningslöst tillväga och i början intet afseende gjorde på följderna för det positiva i den antagna kultens sattser. Resultaterna af hans kritik, dessa må för öfrigt tåla vid att motsägas i ganska många stycken, hade dock det med sig, att nedflytta diskussionen på ett annat och oerhördt vidsträcktare område, än hans föregångare bland bibeltolkare gjort. Huru det hierarkiska elementet och de i denna mening kyrklige inom Protestantismen skulle känna sig till grundvalen hotade härigenom, är begripligt. En naturlig sympathi, i förening med behofvet att se sig om efter egen räddning, kom dem då att kasta sina blickar på den *Katholska* kyrkans riktning till *disciplinarisk* sammanhållighet för att utfinna, om icke inom Protestantismen något medel skulle kunna skapas till bildande af samma eller en likartad kraft, som den, hvilken under århundraden gifvit den katholska hierarkien dess styrka.

Hjelpmedlet förefanns i det nya slags organisation, som klarast och mest utarbetadt framträder i *Methodismen*. — Alla de, som *förnämligast* sätta religionen i något *utom* menniskan varande, i en symbolisk frälsning (ögonblicklig, genom omedelbar nådeverkan, och utan afseende på hennes eget verkliga tillstånd af sedlighet); vidare: i ett vidhållande af formell, skenbar fromhet, i sinnets nedslagenhet, tillika med afhållande från oskyldiga, af Gud sjelf naturen medskapade böjelser, jemte så mycket starkare öfverlemnande åt naturstridiga lustar: i andeligt högmod och orättmätigt förakt för tillåtliga verldsliga göromål och nöjen: i sabbatens helighållande genom yttre, till en del småaktiga och intet betydande iakttaganden: i botöfningar, gisslande, bann, bigt: i allt detta, med få ord, som, i stället för att bilägga och försona den stora striden emellan Gud och lifvet, gör tvisten, så mycket som möjligt, obilägggelig — alla sådana menniskor, mer eller mindre välmenande och upprikтiga, utgöra från årtusenden tillbaka *ett enda stort kulturslag*, inom hvad trosbekännelse de än för öfrigt må befinna sig. De hafva egentligen aldrig tillhört någon viss, positiv religion, men träffas på området af alla. Om de förstode sig sjelfve, så skulle de veta, att de i grun-

den äro dyrkare af Nihilism: de uppfatta det Absoluta blott såsom Negationen af allt Något: de gå ut på att afhålla sig ifrån Allt, för att dymedelst söka Gud; men träffa i stället Intet. Ty de kunna, efter sitt sätt att förstå det Absoluta, aldrig finna honom uti Något, enär hvarje sådant, just genom att vara ett *begränsadt*, af dem anses för *ondt*. Detta kultur-fenomen finna vi äldst hos *Buddaisterne* i den innersta Orienten; det har sedan fortplantat sig och återses i olika former öfverallt. Det upptäckes ibland Katholiker och Protestanter, likaväl; ty det tillhör ingendera positivt, men det är också icke emot någondera. Dess grundidé består blott uti att söka undfly allt Något (allt individuellt, begränsadt, ändligt), emedan hvarje sådant skall vara syndigt; de arbeta således på att *förinta* sig sjelfva och om möjligt, af heligt begär, äfven alla andra; enär blotta Intet är det rätt heliga och syndfria. Men såsom de likväl, oaktadt allt undflyende, späkande, afsägande af det ena Något efter det andra, omöjligen kunna vinna den stora segern att nånsin komma till ett rent Intet, så arbeta de sönder sig för en Omöjlighet. En och annan vänder då om på halfva vägen, fortfar väl med samma slags jargon som förut, men faller med själens begär ned öfver något i sig sjelf lika syndigt, som allt annat, men hvilket han för sin räkning undantager, för att lefva. Sådana enskilda *sluta* således med att blifva skrymtare.

Dessa slags *Religiosi* (hvilka i Europa sednast uppenbarat sig, bland annat, under namnet Methodister) hafva i hvarje tid lättast af alla menniskor låtit binda sig till allt hvad man behagat för dem utstaka; ty, enär verlden och lifvet för dem utgör *ingenting*, så gå de gerna in på att *lyda* allt hvad det nånsin kan falla någon myndighet in att bjuda. Methodismen är blott en speciell gren af detta kulturslag, i vårt sekel; dess grundåsigt af lifvet har i fordna perioder funnits hos Asketer af alla färger, hos s. k. Pietister, Läsare, Böhmister m. fl. sins emellan olika i mycket, men öfverensstämmande i den Buddaistiska grundföreställningen om Gud och Verlden. Personer, tillhörande denna bildningsart, betraktades ständigt med stort

välbehag af styrelserna i samhället och kyrkan, emedan dessas öfverherrar af dylika individer aldrig röna motstånd, ehvad de vilja bemäktiga sig.

Man må således alldeles icke tro, att det är af enkom kärlek till det enskilda fenomenet *Methodismen*, eller af tycke för dess sattser i sig sjelfva, som Prelaturen och Makten i allmänhet så välvilligt omfattat den; tvertom, torde de för egen räkning le åt dess svärmeri och kasta den ifrån sig, om den icke längre kan tjena dem till ändamålet. Men de inse tydligt, att om massorna kunde förvandlas till hopar af så beskaffade *verldsföraktare*, som ofvanföre beskrifvits — till Budda-bekännare (icke till *namnet* naturligtvis, men till saken och till *verldsåsigten*, likasom i Japan, China, Tatariet, Tibet och östra delen af Indien, der den mest utbildade verldsliga och andliga despoti derföre kan ega rum) — så skulle medsamma också här i Europa faran vara förbi för den strängt kritiska granskning, hvartill tidehvarfvet blifvit väckt, rörande gudaläran i denna verldsdel. Det behöfs icke mer, än att menniskorna allmänt bekomma det sinnelaget, att på jorden efterfråga *ingenting* — på grund deraf, att hvarje Något är syndigt, och saligheten endast finnes uti själens ned-dykande uti det rena Intet — så skola nog alla sedan blifva redebogna, både att med nöje lemna ifrån sig sina timliga egodelar, och att obetingadt sätta tro till alla kyrkliga traditioner. Hvarken *tvifvel* eller *motsägelse* ega då mera rum. Menniskorna tillförsäkras om Himmelriket, emot den lilla koncessionen blott, att lemna ifrån sig Jorden. Denna är väl i sig sjelf så föraktlig, att ingen alls borde bry sig om att ega den; men herskarne i kyrka och stat taga den ändock, på det den icke måtte ligga alldeles handlöst. Bördan af detta besvär plågar dem mycket, men de pålägga sig den med godhet och nåd. Det är således också billigt, att de, jemte allt det öfriga, äfven fordra *tacksamhet* af folket, en djup tacksamhet, för det dryga arbete, de bestrida, att taga ifrån folket hvad det har.

(Forts. e. a. g.)

HISTORISKA GRUNDER FÖR VÅR TIDS RELIGIÖSA STRÄFVANDE.

(Forts. från № 92.)

Vi hafva i det föregående tagit i betraktande hvad historien säger om den ställning, hvaruti de christna hufvudsekterna kommit till hvarandra, och huruledes ett presterskap, som ifrån att blott utgöra lärare, uppvuxit till en politisk myndighet i samhället, af sjelfva sin position tvingas att se sig om efter fortfarande stöd för denna sin vunna makt. Hvilken utveckling den härigenom väckta kampen kan i en framtid komma att undergå, är omöjligt att till sina enskildheter förutsäga. Imedlertid kan det icke vara utan intresse, att än vidare söka uppdraga den hufvudriktning, som samhället i afseende på det hierarkiska, enligt vår oförgripliga förmodan, går att taga. Huru fort eller huru långsamt denna utveckling, eller, om man hellre behagar säga, denna hvälfning kan genomlöpa sina stadier, är af underordnad vigt att söka bestämma, då man talar om en så vidsträckt enhet, som hela samhället. Hvad vi i det efterföljande hafva att nämna rörande tidehvarfvets tänkesätt om presterskapets rätta egenskap såsom *lärare*, mera än som *maktägande*, såväl som om lärosattsernas tendens att ifrån yttre omklädnad och bild öfgå till idé och andligt lif, uttala vi följaktligen med högtidlig reservation emot den förmodan, som önskade vi, eller ens som kunde vi föreställa oss, att brytningar af detta slag böra brådstörtas eller ens behöfva inträffa, derest de, som lefva i de bestående institutionerna, endast på ett förnuftigt vis småningom gifva med sig för den kulturens allmänna gång framåt, som ej *kan* utebliva i denna, mer är i andra riktningar. Med säkerhet finna vi blott, att det måste vara ej blott intressant, men äfven maktpåliggande för hvarje ädelt tänkande medlem af samhället och isynnerhet för hvarje prestman, att närmare behjerta ståndets ställning och dess förhållande till den heliga lära, hvars tolk det är kalladt att vara.

Hvad den protestantiska kyrkan enskildt be-

träffar, så är redan af det föregående klart, att genom bristen på ett gemensamt andeligt öfverhufvud (påfve) inom den icke fanns samma fasta konsistens, som i den katholska. Sådant var också här omöjligt till följe af den protestantiska grundsatsen, hvarigenom traditionens helighet hade störtats och den idéen förnekats, att den Hel. Ande hvilat öfver koncilierna. Då den Hel. Skrift ensam sattes till högsta rättesnöre för menniskornas religiösa tro, var med detsamma i *grundsatsen* medgifvet, att åt hvar och en lemnades rättigheten att efter sitt bästa samvete forska i bibeln, till bestämmande och uppfattande af sin tro. *Lärare* kunde och borde alltid fortfarande finnas emellan de enskilda menniskorna och bibeln: undervisare, som, så godt de förstode, hade att i församlingarne utlägga och förklara den Hel. Skrift. Men dylika lärare kunde — enligt den protestantiska *grundsatsen* — aldrig uppträda emellan bibeln och menniskorna, såsom *myndighet*, sägande till de sednare *hvad de nödvändigt måste* (vid straff och viten *måste*) förstå i den Hel. Skrift; jemte anordnande, med egenskap af lagstadga, *hvilka sattser* de såsom, samhällsskyldighet, vore pligtige att stödja på bibeln eller, i nödfall, derutur »urgera.» Ty så fort en dylik mellanmyndighet tänkes, är icke den Hel. Skrift ensam högsta rättesnöret (norma fidei) för allmänheten; utan *en tredje* står *öfver* dem begge, *befallande huru* man *skall fatta* bibeln. Katholicism är då genast inne: koncilier och traditioner herrska på sitt gamla sätt, ehuru under nya namn.

Det vill således ovedersägligt synas, att då den *yttre* kyrkan inom protestantismen fick fortfara såsom hierarki, skedde detta medgifvande endast emedan den protestantiska grundsatsen i början antingen till sin rena mening ej fullt insågs, eller våldfördes; eller ock, hvilket är troligast och naturligast, att en lemning af katholicism bibehöll sig i protestantismen under det Interim, den öfvergångsperiod, som vid alla stora brytningar en tid måste ega rum, innan det nya hinner komma till rent medvetande af sig sjelf. Denna öfvergångsperiod varar ännu.

Ett sådant Interim visar sig dock icke gerna kunna räcka för all framtid. Det förekommer numera bestämdt nog, att *antingen* blir christenheten tvungen att återvända till katholicism, *eller* ock måste den mellanmakt modiferas, som, med rättighet att ålägga yttre straff och viten, utstakar *hvad* i christendomen skall hållas för religion, eller icke, och härtill begagnar bibeln mest för att blott hemta citater till stöd åt egna förmenanden. I få ord: antingen måste vi åter hafva en *Påfve* med konklaver, kardinaler, koncilier, traditioner, legender, prelatur och alla slags yttre till enhet i lärosattserna strängt sammanhållande *stadgar;*

eller ock, jemte den Hel. Skrift, ingenting vidare än en andlig *Lärarepersonal,* hvilken då fortfar i det stora kallet att gifva *undervisningar* (öfverlemnande åt hvars och ens samvete, att deraf för sig »behålla hvad godt är»); men utan att trosbekännelserna utgöra några yttre, eller statsbefallningar. Enligt den sednare riktningen, tänkt i sitt fulländningsstadium, skulle det förmodligen gå med Religionen alldeles som med menniskans öfriga Uppfostringsämnen (Historia, Mathematik, Kemi, Språk, o. s. v.) hvilka icke försvunnit från jorden och icke nedsjunkit, utan tvertom vunnit oupphörlig förkofran och utbildning till allt högre fullkomlighet, *oaktadt i dem blott lemnas undervisning* (med rättighet för de undervisade, att deröfver sedan ej blott tänka, utan äfven erkänna hvad de på bästa samvete kunna och vilja); men icke *befallningar.* Det står t. ex. icke skrifvet i någon yttre samhällslag, att man, vid utsatt vite, måste bekänna staden Rom hafva blifvit byggd år 752 f. Chr., att Cyrus och Alexander uträttade de och de vissa bedrifterna, att Yngve Frey byggde Upsala o. s. v., ehuru dessa sanningar nog ändå omfattas, så länge icke vetenskapen finner giltiga skäl att i dem göra modifikationer, eller mähända aflägga dem. Orsaken, hvarföre med all denna lära- och tankefrihet, inga uppfostringsämnen ändock fallit, utan tvertom stigit, måste ligga deruti, att menniskosjälen af Gud blifvit skapad så, att den verkligen söker sanning och upplysning, hänförd af lagarne i sin egen organiska konstruktion, och utan dessa yttre stadgar, som icke kunna undvika att ofta misstaga sig, lagstiftarens mening må hafva

varit huru god som helst. En lag i samhället kan alltför väl bjuda och säga, *att* den, som söker N.N. tjenst, skall kunna t. ex. *historia*, *mathematik*, *kemi*, o. s. v. Men om samhällslagen derjemte stadgade *huru* enskilda fakta i historien, mathematiken, kemien, m. m. skulle förstås, vid vite af t. ex. landsförvisning eller att icke bekomma tjensten, så blefve följden säkert den, att historiens, mathematikens, kemiens, m. fl. s. studium derpå ej vunne, utan nedfölle till en slentrian, gående politikens ärenden, mera än sanningens. Det är någonting åt detta håll, som visar sig hafva blifvit händelsen med Religionen derföre, att den blifvit understödd — såsom man förmodat, men egentligen nedstött — genom verkan af åtskilliga yttre feltagna institutioner, hvilka alldeles icke höra till christendomens kärna.

Om denna grundkärna — kärleken till Gud öfver allting och till nästan, såsom sig sjelf: ett lif, som blott genom tron på Christus, Guds son, och genom hans personliga, andliga inflytande på själen, kan vara till i sin fullhet hos menniskan, medförande andens helande och frälsning — om denna Christendomens grundkärna hafva vi vid sina tillfällen i det föregående tillåtit oss att yttra vår mening. Tankarne måste väl ännu vara delade rörande sättet, huru denna kärna, af evig och oförvissnelig natur, allt mer och mer skall aftäcka sig genom det skals uppmjukande och bortfallande, hvilket i bildningen ännu sitter qvar utomkring henne. Omisskänlig är likväl den riktning, som menniskornas efter lif, verklig frälsning och hjelp odödligt längtande sinnen tagit, till vinnande af det väsendtliga och egentligen heliga i läran; jemte det tydliga aflägsnandet ifrån formalism och gamla hedniska fördomar, hvilka, med huru stor välmening de än må hafva blifvit inpräglade, dock aldrig till någonting hulpit det arma, fallna, olyckliga menniskohjertat. Man inser allt djupare, att *andens sjukdom* måste på andeligt sätt botas, och att *botemedlet* måste användas i och på området af sjelfva det sjuka, d. v. s. *uti* menniskoanden, men ej *utanför* densamma. Man vänder sig således, dragen af Guds egen mäktiga hand, allt mer och mer bort ifrån

öfvertygelsen om järteckens kraft att hela, om bilders, trädstyckens och våtvarors förmåga att något uträtta i frågor af denna art. Men klart är också, att Guds heliga försyn — i detta stora ämne, som i alla — låter tidehvarfvets utveckling blott långsamt gå för sig, enär densamma bör ske i menniskornas egen lefvande tro och i deras inre, sanna, grundliga öfvertygelse, hvilken alldeles icke i ett ögonblick (huru methodistiskt eller choreiskt som helst) låter sig förvandlas, utan måste organiskt fritt och friskt uppväxa till den blomning och slutliga frukt, som ligger i Guds råd att gifva oss. Denna tanke, om trons och den christliga öfvertygelsens småningom skeende utveckling ifrån skal till kärna, är i sig sjelf icke ny; den finnes till och med uttalad i vårt dogmatiska system, i dess lära om nådens ordning, hvilken för menniskan (och således väl äfven för menskligheten) nämner flera stadier och öfvergångar, ifrån Kallelse (Vocatio) ända till Helgelse (Justificatio) och slutligen en rent andelig förening med Gud (Unio mystica), hvilken måste tillhöra frälsningens högsta hemlighet.

Lika tydligt är likväl också, att alla de, som befinna sig i besittning af sådana *former*, hvilka mer tillhöra christendomens skal än dess kärna, skola icke blott söka *förneka* sanningen af den utveckling till högre och renare andlighet i religionen, hvartill menniskorna sträfva, utan äfven *motarbeta* den. Sådant har sin naturliga förklaringsgrund bland annat i de fysiska emolumenter, som de, kanske förlåtligt, ehuru svagt nog, frukta måste gå förlorade, väl icke för sig personligen, men för vissa dermed doterade inrättningar, derest man tillåte christna läran utveckla sig efter rent protestantiska grundsattser.

Hvar och en måste härvid dock, för att icke begå något slags orättvisa, noga skilja emellan embetena (jemte inrättningar och former), betraktade såsom samhällsinstitutioner, och de män, hvilka i någon tidepunkt bekläda dem eller hafva sig ombetroddt att utföra hvad i och med dem finnes stadgadt att göra eller låta. Vi hafva förut talat härom och upprepa det ånyo.

Säkert befinnas många ibland desse män samvetsgranne, redlige, för religionen ömme, samt sådane, att, i fall de ock kasta sina blickar längtansfullt på Katholicismen, de dock icke göra det af annat än rent, oskrymtadt nit. De hysa väl inalles den förmodan, att christendomen icke kan hjelpas, utan genom det yttre sammanhållningsband och medel att verka på menniskornas superstition, som *Katholska* kyrkan i en mängd disciplinariska inrättningar erbjuder, och hvilka *Methodismen* i föga olika former äfven skulle kunna skänka oss. Men då vi af vördnad för andres tänkesätt, så fort de äro uppriktiga, på detta sätt tillkännagifva vår respekt för dem, måste vi ock, å vår sida, fordra samma aktning tillbaka för vår oförgripliga mening, hvilken i korthet är, att Protestantismen har rätt i sina första, oförfalskade grundsattser, samt att tidehvarfvet eger tillåtelse att utveckla sig i *deras* riktning.

Aftbl. N:r 96 1842

Uti den i gårdagens *M* af Sv. Biet förekommande s. k. *öfversigten* af Aftonbladet för i Lördags, hvilken denna gång (af skäl, som längre ned skola finnas begripliga) blifvit långtrådigare än vanligt, förekomma dock tvenne ganska anmärkningsvärda roligheter. Biets bekanta »lakej» har till en början gifvit prof på, att han antingen icke kan eller icke vill läsa rätt innantill, då han, såsom A. B:s tanke, anför, det *personer* inom katholicismen, till följe af sin enskilda karakter, plundrat, kringskurit, kränkt, o. s. v. folket, och lakejen på denna grund frågar, om väl Brask och Johannes Magnus varit dylika personer? Hvar och en vet likväl, att det är på *institutionen*, dess lagar och författningar, som skuggan kastas (se det föregående i A. B.), och bör kastas, för det egentliga onda; samt att det endast berott på enskilda händelser, då institutionens utförare och utöfvare äfven för sina *personer* kunna anses hafva varit lika felaktige som institutionen sjelf (sådana exempel finnas visst också ymnigt nog, t. ex. Jerechini o. a.). Hvad förnuftig mening ligger då i Biets fråga till A. B., om det varit Brask och Johannes Magnus, som kränkt, plundrat och bedragit, enär A. B. expressis verbis anförde dem såsom bevis på aktnings- och älskvärde män? Förbistringen hos Biet att omöjligen kunna skilja *institutionen* ifrån *personerna*, som utöfva den, måste vara alldeles objelplig, såvida man ej får antaga den, af sina orsaker, vara dugtigt tillgjord. Vi måste då ännu en gång rycka fram med ett exempel, försökande, om det kan vara talande nog för Biet. Ponera, att någon yttrade sig öfver *Dödsstraff* såsom en felaktig och skadlig stadga inom lagverkets institution. Månne då detta innebure ett tadel emot alla, eller ens emot någon enda af de *Skarprättare*, som under tidernas lopp verkställt dödsstraffet? Är det icke ganska tänkbart, att man kan i dem, såsom enskilde personer, se rätt aktningsvärda och hederliga menniskor, fastän de för utkomstens skull sköta ett kall, hvilket man på uppgifne grunder finner litet skärande.

Den andra roligheten är af ännu anmärkningsvärdare slag. Att Biet icke anser Minervas utgifvare devuerad nog, utan säger, att man emel-

lan Haparanda och Ystad knappt kan uppsöka någon, som är mera en *man för sig*, må gerna vara; ty allt är relativt, och, jemförd med Biets vise, torde visserligen monstret Polyfem, äfven så långt kommet som det är i sin omvändelse, dock ännu alltid vara ett rent vidunder af sjelfständighet. Vi förbigå då detta. Men efterföljande tyckes verkligen af »lakejen» vara upptecknadt i en dyster stämning under någon promenad i en mörk lund, t. ex. Solna skog i närheten af kommunisterbostället, eller någon annan lika vacker och inbjudande trakt:

»A. B. synes finna det *underligt*, att de journalister, som uppträda såsom *konservativa* skriftställare, sällan eller aldrig kunna ifrågakomma vid befordringar, då deremot de *liberala*, som äro tjenstemän, kunna blifva kammarråder, kanzlister och hvad som helst; och det synes som A. B. skulle finna en viss *obillighet* häri. Detta är ett humant drag af A. B.; det är ett erkännande från *ett håll*, der man *minst* kunde vänta det, att en person väl icke alldeles bör utestängas från all slags befordran, endast derföre att han som journalist försvarar grundsatser *hvilka för stunden i vissa delar hyllas af Regeringen*. Om A. B. dock tänkte litet närmare på saken, så skulle det finna helt naturligt, hvarföre en liberal skriftställare har mycket lättare att blifva befordrad, än en konservativ. Att befordra den förre är någonting populärt, något som visar, att man är öfver små politiska konsiderationer. För sådant uppbäres och prisas enhvar, som kunnat dertill bidraga. Söker åter en konservativ någon befattning, så komma dussintals beställsamma tungor i rörelse, för att föreställa den eller dem, af hvilka saken kan bero, att den personen är allt för »kompromitterad», allt för »impopulär», att det »alls icke går an» att anställa en man af så »prononcerade tänkesätt», att det skulle »väcka klander hos de fria tidningarne» m. m., och hvem är, som icke lyssnar till dylika betänkligheter? Enhvar, som beträder en sådan skriftställarbana, har ock troligtvis beredt sig på förhand att detta väntar honom, han *bör* åtminstone ha beredt sig derpå. Och vi hoppas dessutom, att ingen konservativ publicist uppträder för egen befordran eller vinning.»

Slutet är i synnerhet märkvärdigt. Om ingen *konservativ* publicist uppträder för egen befordran eller vinning, för hvad i Guds namn uppträder han då? Förmodligen endast för sitt

samvetes och sin politiska *öfvertygelses* räkning? Vi hoppas, att ingen menniska drar på munnen vid denna tanke. Hvad åter beträffar det förmenta tillbakasättandet af de devuerades agenter, så är det dock bestämdt icke *alltid* fallet, och händelsevis har man just i dessa dagar fått ett ganska talande bevis på motsatsen, samt för Biet ett riktigt argumentum ad hominem, uti en af generaltulldirektör frih. Gyllenhaal gjord tillsättning af tullinspektorstjensten vid Hammarby tull. Till denna tjenst lärer nemligen sjelfva Svenska Biets ursprungliga stiftare, Hr kapten Hammardahl, som aldrig gjort tjenst i tullverket, blifvit utnämnd framför meriterade medsökande inom samma verk; och är detta ett nytt experiment af det särdeles under friherre Gyllenhaals tid inkomna bruket, att flytta till åren komne främmande personer in på tullverkets stat, för att om fyra eller fem år derefter kunna uppföras på dess redan mycket belastade pensionsstat. Nu torde Biet, som närmare känner till sin förra chefs förhållanden, säga oss, antingen Hr Hammardahl icke tillhör den konservativa sidan, eller ock uppgifva de meriter han kan ega framför de andre sökanderne. Allmänheten vet om honom icke stort annat, än att han skall haft något att syssla eller varit använd i och för H. M. Konungens enskilda affärer, samt att han, efter hvad det berättas, genom en intrig skildes ifrån befattningen med och andel i Biet, som likväl var hans egendom på visst sätt. Detta var visst icke vackert; men om den nuvarande Biredaktionen och dess patroner burit sig illa åt emot Hr Hammardahl, hvars privata förhållanden i öfrigt äro oss alldeles obekanta, så kunna väl icke tullverket och dess tjenstemän med fog anses skyldige att sota för denna orätt[illegible]dymedelst, att friherre Gyllenhaal till dess e[illegible]ttande begår en annan.

EN BIKARLS BEKYMMER.

En *Landtprest*, som likväl bär alla kriterier af att, om ock längtande till landets rena luft, dock för närvarande taga sina inspirationer från stadens gator, har i Sv. Biet »insändt» *några frågor till Aftonbladets redaktör*. Den »insända» artikeln har sitt intresse uti, att temligen ohöljdt visa hvilken förskräckelse man på ett visst håll känt öfver den för en tid sedan i A. B. påpekade, men dessförutan af hvarje tänkande man längesedan insedda, verkliga och oförnekliga *åtskillnad*, som ligger emellan ett protestantiskt presterskap, lefvande och verkande till christna religionens framgång, och en från katholicismen återstående qvarlefva af prelatur, lefvande och verkande för politiska ändamål och, efter hvad riksdagarne visa, gående i helt andra ärenden än den Hel. Andes. Ingenting kan också vara farligare för prelatinstitutionen, såsom sådan, än den omständigheten, att icke blott hela folket, utan deribland synnerligen sjelfva det egentliga och stora presterskapet tydligt och grundligt inser nyssnämnda åtskillnad. Ty dermed följer ovilkorligen, förr eller sednare, att prelatinstitutionen förlorar sin inflytelse hos det egentliga presterskapet. Märker åter regeringen, att prelatinstitutionen icke längre förmår uträtta sitt ärende, att draga det stora, allmänna presterskapet efter maktens politiska önskningar, så inträffar lika säkert, att regeringen icke vidare efterfrågar att upprätthålla denna institution ifrån sin sida: den förlorar då stöden på begge hållen och faller ohjelpligt. För att nu, så vidt möjligt, söka fördröja detta fall genom att bortblanda frågan, skall den ena fattiga landtpresten efter den andra fram och tala i Biet, med extase förklarande, huruledes det »lägre presterskapet» och särdeles landtpresterne alls icke vilja vidkännas den ifrågavarande åtskillnaden, utan älska prelaturen på det ömmaste. Den, som eger någon bekantskap med presterskapet på landet, vet så der temmeligen huru det står till med dess ömma prelatkärlek, och huru högt det egentliga presterskapet uppskattar lyckan och nåden af att söka tubbas bort ifrån folkets allmänna stora intresse (hvarmed detta presterskaps sanna väl är på det innerligaste förenad), för att dragas in

i hofsläpet. Den taktiken att i prelattidningen författa artiklar, som utgifvas för att vara insända från stackars landtprester, dem man låter så innerligen gråta och beklaga sig öfver anfallen på sina älskade och högt vördade prelater, är då något för enfaldig. Dylika reklamationer — äfven om de antagas härleda sig från oförfalskad hand — betyda väl icke synnerligt, när de allenast komma från en och annan; uti ett så talrikt stånd måste väl en här och der kunna uppletas, katholsk nog eller sykofant tillräckligt, för att finnas beredd till utbasunande af prelaturens förträfflighet. Men åtminstone borde dessa reklamationer då icke införas i Sv. Biet, enär derigenom all trolighet tillägges dem, att blott leda sitt uppskof ifrån någon i bihanget. Sålunda har en viss Hr P. W. W. nyligen figurerat och fått sin vederbörliga deconfiture. Nu kommer en Hr »landtprest», visserligen hvarken Goldsmiths Vicar of Wakefield eller Lafontaines Bebenroth, men dock en Primros i sitt slag. Den listiga herren utbeder sig af Aftonbladsredaktören isynnerhet svar på den hufvudfrågan, *huru prestерskapet i stiften väl skulle styras, ifall Prelaturen vore afskaffad?*

Vi skola icke undandraga oss att ingå i detta ämne, lika litet som i ett par andra mindre, af samma protestantiska landtprest framstäl'da, derest han först vill hafva godheten och besvara följande af oss nu gjorda spörsmål, och göra det lika kategoriskt, som han begär sitt svar af oss:

»Månne det kan höra till begreppet om en god förvaltning (vare sig öfver hvilken embetsmannakorps helst), att flertalet af de ledamöter, som utgöra förvaltningens styresmän, *icke genom något oflagdt prof behöfver dokumentera sig ega den ringaste kunskap i de lagar och författningar*, hvarefter förvaltningen skall skötas?» I fall, såsom vi tro, man härtill förnuftigtvis måste säga Nej; så betraktas ytterligare följande. För att blifva lektor i mathematiken vid ett gymnasium behöfver man icke genom examen eller något annat slags prof bevisa sig känna det ringaste af jurisprudentia ecclesiastica, ega någon annan lagfarenhet, eller ens hafva läst ett ord i derom handlande böcker, författningar och

lagsamlingar. Item, intet deri, för att blifva lektor i Historien; item, intet deri, för att erhålla hvad lektion som helst, utom dem eller den enskilda, som är anslagen för theologi, och hvarmed, enär lektorn tagit pastoralexamen, äfven kyrkolagfarenhet följer. Att de öfriga lektorerne, såsom prebendarier, äfven taga pastoralexamen, betyder, i de allra flesta fall, ingenting för hvad vi härom tala; enär desse lektorer merendels blott genom theser, utan någon vidare examen och utan allsköns kyrklig jurisprudens, få præstera sitt præstandum. Till och med för att blifva biskop ligger ingen i institutionens lagar grundad nödvändighet att bevisa sig hafva läst ett ord i de författningar, hvarefter ett stifts presterskap skall styras och de kyrkliga angelägenheterna skötas. Nåväl: af så dokumenterade män bildas nu det slags styrelseverk, hvarunder Sveriges presterskap lyder öfverallt, med undantag blott af de två stiften Upsala och Lund (hvilkas konsistorier åtminstone till större delen måste bestå af i kyrkolag o. s. v. examinerade män, såsom theol. professorer.)

Hvad följer då häraf annat, än att personer, som i afseende på sin enskilda karakter och sina kunskaper *för öfrigt* kunna vara ganska utmärkte, dragas till en embetsverksamhet, som antingen tvingar de flesta af dem att öfvergifva sitt egentliga lärarekall (som lektorer), eller ock att sitta i stiftsstyrelsen såsom jamän, nollor, fullkomligt i händerna på en eller annan — vare sig biskopen eller någon enskild konsistoriekamrat eller notarien — icke måhända just kunnigare i den ecclesiastiska jurisprudensen, men dock skicklig såsom kamratledare för »högre» ändamål.

Sedan Herr *Landtprest*, som citerat exempel af andra embetsverk, antingen bevisat oss, att man t. ex. till ledamöter i hofrätt, till förestånd are för domsaga o. s. v. tager personer, de der ingen *vitsordad* kunskap behöfva hafva uti lagarne, hvarefter dömas skall, (blott på den hoppfulla förmodan, att ledamöterna nog studera sig in i saken, *sedan* de väl fått embetet om händer); eller, i fall Hr *Landtprest* det icke gitter visa, i stället beskedligt erkänner den närvarande kon-

sistorialinrättningen vara den orimligaste man lätteligen kan uppfinna; så skall det i ordningen tillkomma oss att gå honom tillhanda med svar på frågan, *huru det kunde vara tänkbart, att ett annat slags styrelse funnes för presterskapet*, icke så anarkiskt, som Hr *Landtprest* föreställer sig, men ändock icke så blottad på förnuft, som han af sina grunder väl helst vill önska det. Besynnerligt vore i sanning, om icke det egentliga presterskapet också skulle kunna ega en egentlig (d. v. s. en uti den protestantiska kyrkolagfarenheten *bevisadt* kunnig) styrelse. Svaret, mena vi, ligger icke så långt borta; och skall, om det behöfs, från vår sida icke uteblifva. Med samma få vi då äfven tjena Hr *Landtprest* med den *närmare* definition han begärt såväl på prelatur, som på prelatensisk theologi. Men ingendera göra vi förr, än han behagat kategoriskt svara på ofvanstående.

K.B. 106 – 1842

BREF IFRÅN HUGG
RICHA

Bästa Richard! Jag
gjordt af dig, att du
rat de flera bref,
Svenska Biet, reda
sednast den 8 Apr
kasom allmänhete
annat än underst
någon i Biet, so
således, likt hvar
fides, icke förtjen
vältaliga tystnad.
kas i den förmod
af någon litterär
härflöto ifrån m
mig både till k
olika emot för hv
skildrade karakt
mörja i brefven
drig existerat (t.
son, Stina, Eva
min bästa Richa
högtidligt förklar
lig

skulle bevisa emot Lutherdomen, om m
en roman, hvaruti man läte Luther och
hon tänka och handla som papister. 2:
dessa författare lika litet varseblifvit, at
1:dröfliga händelser de komponerat i akt
ning, att visa de svåra följderna af den s.
går-an-theorien, dock alla äro sådana, at
dylika skulle kunna inträffa under den g
stitutionens auspicier, såsom dagliga
heten vid handen gifver. Men skillnader
väl den, att om sådant (som otro, öfverg
kärlekslöshet m. m.) inträffar med persone
tänkas hafva bekänt sig till Det-går-an t
så handla de i dessa omoraliska fall såsom
ter från läran, d. v. s. den ifrågavarande
erkänner dem icke *då* vidare tillhöra si
emot, när dylikt händer under den nuvars
tenskapsinstitutionen, påstår samma institu
tenskapet fortfara *det oaktadt*, hvilket åda
igenom dagligen förekommande juridis
der äktenskapet förblifver oupplöst, ehu
lekslöshet, öfvergifvande, elakhet, o. d.
mycket förefinnes mellan makarne. 5:o
tarne hafva slutligen icke märkt, att stö
len af de inkonvenienser, svårigheter, nöd
behagligheter, som de låta historiens hu
soner utstå, härleda sig allenast deraf, at
rättas lefva i ett samhälle och en omgifn
Det-går-an-theorien icke är antagen; me
svårigheter i annat fall ej alls skulle v
Och dessa svårigheter bevisa då lika lit
den ifrågavarande theorien, som det skull
något argument emot t. ex. christendon
man skref en framställning om alla inko
ser, de christne utstå i China eller andra
na länder, der de lefva omgifna af he
Säkert är, att man som christen ej kan l
trefligt derborta, utan tvertom har både sk
missförstånd och förföljelse att utstå; me
christen skall finna christendomens sann
vidrörd, mycket mindre vederlagd deraf,
bekännare lida genom omkringfarande otro
fall på dem.

NORGE.

Norska tidningar meddela den under
t Norge åter förlorat en af sina skalder
ren i Högsta Domstolen *Henrik Anker*
ard. Han dog af en hjern-inflamma
r gammal.

De sista dagarnas förhandlingar i Sto

sistorialinrättningen vara den orimligaste man lätteligen kan uppfinna; så skall det i ordningen tillkomma oss att gå honom tillhanda med svar på frågan, *huru det kunde vara tänkbart, att ett annat slags styrelse funnes för presterskapet*, icke så anarkiskt, som Hr *Landtprest* föreställer sig, men ändock icke så blottad på förnuft, som han af sina grunder väl helst vill önska det. Besynnerligt vore i sanning, om icke det egentliga presterskapet också skulle kunna ega en egentlig (d. v. s. en uti den protestantiska kyrkolagfarenheten *bevisadt* kunnig) styrelse. Svaret, mena vi, ligger icke så långt borta; och skall, om det behöfs, från vår sida icke uteblifva. Med samma få vi då äfven tjena Hr *Landtprest* med den *närmare* definition han begärt såväl på prelatur, som på prelatensisk theologi. Men ingendera göra vi förr, än han behagat kategoriskt svara på ofvanstående.

K.B. 106–1842

(Insändt.)

BREF IFRÅN HUGO LÖWENSTJERNA TILL RICHARD FURUMO.

1:a *Brefvet.*

Bästa Richard! Jag har ansett det rätt förnuftigt gjordt af dig, att du aldrig med ringaste ord besvarat de flera bref, som du ifrån mig sett införda i Svenska Biet, redan för ett par år tillbaka, och nu sednast den 8 April. Förmodligen har du sjelf, liksom allmänheten, ansett dessa bref för ingenting annat än understuckna, författade i mitt namn af någon i Biet, som velat dig illa; och hvilket allt således, likt hvarje annat, som har sin rot i mala fides, icke förtjenade något vidare svar, än föraktets vältaliga tystnad. Du kunde så mycket mera stärkas i den förmodan, att mitt namn blifvit begagnadt af någon litterär vinglare, och att brefven alls icke härflöto ifrån mig sjelf, som jag i dem framställde mig både till känslor, tänkesätt och språk ganska olika emot för hvad jag är till min i Törnrosens Bok skildrade karakter; äfvensom den besynnerligaste mörja i brefven förekommer om personer, som aldrig existerat (t. ex. abderiterne Bengt Gudmundsson, Stina, Eva, länsman Lönroth m. fl.). Likväl, min bästa Richard, så otroligt det än låter, får jag högtidligt förklara dig, att icke blott dessa bref verkligen äro från mig, utan att ock förhållandet är detsamma med en för några år sedan utkommen underlig brochyr i grönrutigt omslag, hvilken kallade sig »den äkta och veritabla Törnrosens bok», af samma naturliga skäl, som våra kryddkrämare på sina egna blanksmörjsfabrikater sätta etiketter, utvisande kompositionen vara äkta och veritabelt engelsk. Vet, Richard! detta pecorale var också ifrån mig! verkligen från mig, Richard! och likaledes brefvet den 8 April, aftryckt i Sv. Biet! Hör nu, huru en sådan gåta upplöser sig.

Du känner, bästa Richard, att jag numera är en gammal man; ty, redan vid vår första bekantskap, som skedde för tio år tillbaka, var jag mina 60 fyllda. Nu vet du också, huruledes min egenskap, att drömma om nätterna och drömma makalöst, är så utmärkt*), att den icke blott gjort mig märkvärdig i Nerike, utan rikskunnig i hela Sverige.

När jag då på detta sätt ligger sluten i sömnens armar, händer det mig, såsom många gamla, att jag drömmer mig tillbaka i de tänkesätt och känslor, jag hyste som barn, eller under de första decennierna af min lefnad, hvilka förflöto i ett tidehvarf, för 50 år tillryggalagdt, och således ganska olikt emot det, hvari vi nu befinna oss, och som äfven jag med lif och lust deltager uti, så fort jag bara är *vaken*.

I *drömmen* är jag således icke fullt fri ifrån att vara temligen rasande på dig, bästa Richard, och det af det enkla skäl, att du icke tänker och talar såsom man gjorde för 50 år sedan, än mindre för 5 sekler tillbaka. Jag ser mig ofta i den sköna slummern omgifven af all verldens biskopar, furstar och courtisaner; och jag tycker mig derunder liksom i det hederligaste sällskap. Vanligtvis drömmer jag mig för min egen person vara en professor, visserligen något haltande i min vetenskap, men icke destomindre ganska treflig, vänskapsfull och bygglig i umgänge, samt bleklagd på det sätt, som lärdomen älskar och vill. Jag sysselsätter mig då nitiskt och ifrigt med att motarbeta tidehvarfvet, hvilket jag, sluten i min ljufva sömn, icke alls förmår begripa; jag går på i drömmen som en fullfjädrad hjelte; jag författar belysningar, som jag inskickar till min stads tidning, och artiklar för utlänningen, att införas i hans lexica och journaler; artiklar, säger jag, hvari jag, för den goda sakens vinnande, mindre håller mig vid sanningen, än, på det sätt som i en dröm både är vanligt och lofgifvet, fantaiserar hop lögner om de personer, som jag utrikes vill sätta i misskredit. Hvad tycker du väl, Richard? Jag har på detta sätt i drömmen tyckt mig skrifva missfirmliga och osanna saker till och med om dig, och skickat till Brockhaus i Tyskland; likasom jag författat den ena slagdängan efter den andra för att skada dig inom fäderneslandet; och alltsammans derföre, att, när jag drömmer, ser jag dig i en helt annan dager, än när jag är vaken, har mina sinnen i behåll och kan bruka mitt mensklige förnuft.

I sjelfva verket, bästa Furumo, skulle detta betyda icke det ringaste, ty hvilken drömmer icke både absurdt och infamt? Sådant brukas allmänt, och ingen menniska säger något derom. Men olyckan vill, att jag icke blott drömmer lifligt, utan, hänförd af mitt temperament, talar jag tillika i sömnen.

Äfven detta, goda Richard, vore ej det ringaste anmärkningsvärdt, om jag icke egde i mitt hus en betjent, som satt sig i sinnet att blifva en märkvärdig man. Han är ganska trogen och bra annars, kan skrifva stil, ärnar, som jag tror, blifva prest, och är under tiden kammartjenare hos mig, i rang näst efter vår goda Jacques, som du känner. Denna man ligger inne hos mig om nätterna för att passa mig upp med hvad som då kan förefalla. Karlen heter Angeldorff, och lär vara slägt med någon skåning.

Hvad tycker du nu om det oråd, som min beskedlige lakej Angeldorff fallit på? I stället för att inskränka sig till de göromål, som anstå en kammartjenare, har han gått så långt i kärlek och intresse för min person, att han roat sig med att vid nattlampans sken uppskrifva allt hvad han hör mig tala i sömnen. Naturligtvis radoterar jag mycket om dig, af skäl, som jag i det föregående gjort begripliga; och allt detta har min Angeldorff upptecknat, dels i form af bref, som han insändt att införas i Svenska Biet, dels i skapnad af grön-, blå- och gulrutiga brochyrer.

Blif derföre icke ond, bästa Richard, öfver dessa mina bref, hvilka intet annat äro, än löjligs drömmars foster, och af hvilka du säkert genom min nitiske, skrifveri älskande kammarjenares arbete får läsa en hel series. Orsaken hvarföre min goda Angeldorff insänder dessa befängda produkter till Biet, är troligen, att denna tidning, såsom skapad för drömmande menniskor (såväl dem, som drömma om att någon sanning finnes i vår ännu qvarstående adelsinstitution, som i den *närvarande* äktenskapsformen, och de från katholicismen bibehållne kyrkomeningarne), tillika skulle vara den bäst passande lokal för herr Hugo Löwenstjernas drömbref.

Jag log, när jag blef bekant med min kammartjenares lilla glada puts, hvarmed han tänkt göra både min person en ära och derjemte visa sitt dévouement, som för mig är så stort, att han hållit mig till och med som sofvande värd att anses som författare. Såsom vaken har jag likväl velat underrätta dig om sakens rätta sammanhang, och derföre nu tillskrifvit dig i Aftonbladet, hvilket är de vaknes tidning.

Var derföre, gode Richard, lika öfvertygad hädanefter som hittills, att du inga fiender har hvarken i Biet, i Upsala, eller någonstädes; ty alla bref, utfall och småsaker, hvilka, hädanefter som hittills, emot dig skola visa sig, äro ingenting annat, än din gamla, goda vän, Hugo Löwenstjernas ord, talade i sömnen, och antecknade af någon min snälla lakej, hvilken ärnar göra sig odödlig genom att allmängöra sådant. Hela *Biet* är, så att säga, intet annat än *Törnrosens bok*, affattad på *naftsidan*. Du torde förundra dig öfver denna oväntade upptäckt, och att det är jag sjelf, som äfven här ligger och spelar under alltsammans, men så är det imedlertid verkligen.

Sedan jag kommit under fund med förhållandet, och märkt att man på Jagtslottet brukade skrifva upp mina drömmar, har jag ganska mycket roat mig deråt, men allenast bedt min beskedliga Angeldorff stryka ut den del af radoterierna, som innefattade för långa och osammanhängande slentrianer. Likväl har han svarat mig, att, likasom sådana saker mycket väl anstode en person, som talade i sömnen, skulle det också med stor enthusiasm läsas af Sv. Biets abonnenter, emedan de på sjelfva dagarne vore hvad jag är om nätterna. Jag har då skrattat och låtit honom handla efter behag.

I mitt drömbref förlidne 8 April, ser du, att jag synnerligen vurmar med historier, som skola innefatta vederläggningar af den s. k. Det-går-an theorien. Hvar och en, som är vaken, liksom jag nu, märker utan svårighet, att då man blott först en gång riktigt vet hvad som menas med denna theori*), så bevisa dessa historier om Bengt Gudmunsson och Stina Eva m. fl. lika litet, som alla de förut i samma väg och af samma missförstånd utgifne noveller. Denna theorie innefattar i korthet blott det, att utan verklig kärlek emellan man och qvinna herrskar hvarken *moralitet* eller *lycka* i deras förhållande; och då äktenskapsinstitutionen, i sin *närvarande* form, ingen garanti lemnar härpå, så behöfver den också nödvändigt ombildas till förbättring. Detta kan ingen menniska neka, och ingen betviflar det heller, fast icke alla utsäga

*) Se Törnrosens Bok, band. III, *Linden*; och band XII. *Herr Hugos akademi.*

*) Se härom bland annat, den ej längesedan allmängjorde recensionen öfver Hyresserska boken om äktenskapet.

NÅGOT FRAN TYSKLANDS TEOLOGISKA POLEMIK.

Frågan om söndagens firande har, som man vet, nyligen inom det Preussiska riket uppväckt mycken skriftvexling mellan både teologer och icke teologer, dervid jemte mycket ultrarigoristiskt och methodistiskt, äfven mycket sundt och välgrundadt i liberal anda blifvit yttradt. Ett ganska tänkvärdt bidrag till denna litteratur för sig, har nu sednast lemnats af en viss *Detroit*, sjelf *prestman* i Königsberg, den der uti en predikan, som sedan blifvit af trycket utgifven, öppet förklarat sig *emot* hvarje tvång till upprätthållande af den kristliga kulten. »Kristendomen, — säger han, — måste väsendtligen vara grundad på något inre, och den ingår derföre icke i oss utifrån utan uppenbarar sig inifrån i det yttre.» . . . »Högtidsdagar och Söndagar måste väl finnas, för att låta känslans inre verld träda ut i en yttre uppenbarelse, men dessa hållpunkter äro likväl i sjelfva verket fastställda endast *för vår svaghets skull*; ty den »i sanning frie» behöfver dem icke, ty han är, hvad ögonblick som helst, beredd på att aflägga räkenskap för sina handlingar och tankar.» — En doktor *Jachmann*, privatdocent i teologien vid universitetet i Königsberg, hvars brochyrer om »Sabbaten och Söndagen» omedelbart sluta sig till Detroits predikan, utgår från den ganska riktiga historiska åsigten, att den kristna söndagen väsendtligen skiljer sig från den judiska sabbaten. De äldsta kristna lade sabbaten på veckans första dag, för att icke ha sin gudstjenst gemensam på samma dag med judarna, och behöllo det hedniskt astrologiska namnet *söndag* (dies solis, solens dag) emedan de deri funno en symbol af det ljus, som kristendomen var kallad att utbreda öfver jorden. Det är imedlertid satt utom allt tvifvel, att i de trenne första århundradena de öfriga timmarna af söndagen, hvilka icke voro anslagna till gudstjensten, på intet vis ansågos frikallade från de vanliga söcknedagarnes arbeten och verldsliga sysselsättningar. Först Constantin den store var den, som stadgade att

»på den heliga söndagen alla domare och öfriga städernas innevånare skulle hvila, liksom alla arbeten, konster och handtverk skulle för denna dag uppskjutas. Dock så, att landtbrukare icke af söndagens helgd skulle vara hindrade att sköta sin jord.» Påfven Leo förbjöd äfven dessa sednare sysselsättningar på söndagen, och kejsarne Gratianus och Theodosius voro nog grundliga methodister, att stänga till teatrarna på denna dag, »såsom varande inrättningar af hedniskt ursprung, och alltså för goda kristne föga passande». På detta sätt försjönk den kristna församlingen allt mer och mer i en sysslolös kyrksamhet, så att slutligen söndagen blef för de kristne alldeles detsamma, som sabbaten för israeliterna. I och med reformationen inträdde imedlertid en förändring härutinnan; den Augsburgiska bekännelsen förklarar sig nämligen i sin tjugonde artikel uttryckligen *mot allt tankefvång* och grundar åter kristendomens väsende på dess naturliga frihet, sådan denna i nya testamentet mångenstädes är tydligt uttalad. De, som ännu i dag tala om ett sabbatsfirande inom den kristna kyrkan, hålla sig således ännu fast vid en mera gammaltestamentlig än evangelisk åsigt, och bekänna icke den sanna protestantismen. Något, som genomskinligast visar sig i förhållanderna inom den nuvarande engelska kyrkan! »Har man icke här redan inom sjelfva protestantismen uppfört den fullkomligaste hierarkiska byggnad? Man har förnyat hela katolicismens ceremonigudstjenst. Detta är en protestantism, som endast ännu saknar namnet af en påfve, för att vara en ordentlig papism i ordets fullaste bemärkelse». Några fullkomligt upplysande kommentarier till förevarande stridsfråga se vi just nyligen lemnade af vissa mesyrer i Frankrike, der bland annat det parisiska presterskapet sistlidne påskhögtid lyckats få teatrarna tillslutna och alla arbeten suspenderade på långfredagen, — hvad som alltsedan revolutionen icke ägt rum! — och hvaraf följden var att icke precist, såsom beräknadt var, kyrkorna blefvo mer fulla än vanligt, men deremot att krogar och värdshus blefvo det så mycket mer.

Till Red. har följande berättelse inkommit:

PROMENAD PÅ NORR. Maj 1842

Den förlorade Vermländskan.

Majvädret i Stockholm är likväl i år ett förtjusande väder, och vi stå derför i den största tacksamhet hos systemet. Något mera upplyftande kan knappt tänkas, än att slå slag öfver Norrbro, först inhemta en habanna hos hr Del Monte eller Labatt, sedan hos hr Rylander gå in och betrakta de till prof inlemnade daguerreotyperna, som äro två, ytterligare inträda hos hr De la Croix för att betrakta den sist ifrån Paris inkomna Charivari, som är dum, och efter så mycket nöje åter utgå i fria luften. Nu upptäcker man till höger och venster hvad som är skönare än allt hvad konsten från »in-» eller »utlandet» har att visa. Denna oförlikneliga Strömparterr till höger och detta Strömsborg till venster, med ömt behag hvilande i Målarens vågor — hvad känner man icke vid åsynen af dem begge? Man känner ofantligt. Likväl ser man icke så uteslutande på dem, att man icke ännu förtjustare fångar efter de då och då på Norrbro sig visande originalerne till hr Dardels teckningar. Allt är dock bara lappri här i verlden, förrän man kommer fram till Gustaf Adolfs torg. Här finner man vid den store konungens hästs bronzfötter *Svea* symboliserad i en deligens, hvilket betyder, att fäderneslandet för närvarande rullar fram och tilbaka på hjul. Stort mera kan man icke begära, och man begär det icke heller. Något spektakel, en och annan gång, behöfver man till uppfriskning, det är sant; man har det derföre ock straxt utmed sig till höger, arrangeradt af regeringen. Men såsom solen ännu glimmar på himlahvalfvet och man icke kan njuta af ett så tändt ljus som hr Beckman utan vid lampsken, så går man ännu icke in på att hafva ledsamt inom den kongl. teaterns väggar, utan promenerar bort emellan de kulisser, stadens eleganta husrader kring Gustaf Adolfs torg uppställa för ögat. Frågan är endast, hvilken gata man skall välja? För att hafva en lugn och glad stund, besluter man sig till att icke tänka på politiken, och för att ej en gång genom ett namn påminnas derom, går

man icke i dag Regeringsgatan. Nej, man går åt Fredsgatan, som befinner sig i en helt annan riktning. Man viker af bort till venster, nalkas Fredsgatans inbjudande mynning, beundrar Prins Carls palats och Pehr Abergs stora bokstäfver.

Hvartenda föremål är nu märkvärdigt. Det angenämaste är dock en skyllerkur, hvars herrliga invånare skyllrar för — — mig! Skall jag uttala det? Nåväl! jag vill då icke längre i berättelsen nyttja det betydelselösa *man*, utan säga *jag;* och jag får tillägga, att jag, som promenerar i dag, jag är militär, jag är löjtnant. Men; jag är icke egenkär, jag går derföre helt hastigt för-

bi den åt mig skyllrande posten, och fortfar på den menniskovänliga Fredsgatan. Jag kommer ända fram till hörnet, der Drottninggatan vidtager, der herr Engelmarck har sin rikt furnerade lärftsbod, och jag stadnar i yttersta förlägenhet om jag skall vända mig vensterut till Rosenbad, eller gå upp åt Drottninggatan.

Ödet, som i hemlighet drager hvarje menniska dit hon slutligen skall, och som i dag bade åt mig besparat att blifva vittne till en händelse ämnad att resa håren på mitt unga hufvud, föranledde mig att gå upp åt Drottninggatan. Jag tror på sympathier och på antipathier, och jag är förvissad om sanningen af att man ej sällan, utan att sjelf veta hvarför, hänföres att gå dit man aldrig ämnat sig. Jag frågade i dag till min förundran icke efter att besöka Behrens, oaktadt belägen straxt i hörnet, och när jag kom så långt som till apotheket Morian — — der har en löjtnant ingenting att göra. Jag passerade herr Taube och kom till Odens gränd. Besynnerliga infall! En liten hund sprang framför mig och behagade vika af från Drottninggatan ned åt St. Claras kyrkoport. Skulle jag följa en hund? Jag gjorde det.

I vackert väder har man allt skäl att gå in på en så skön kyrkogård, som St. Claras; och den lilla hunden tog en bestämd väg snedt öfver den fram emot norra kyrkoporten. Hunden hade några gånger kastat sitt bruna, glänsande, täcka hufvud tillbaka, men då skådat uppåt med så synbar oro, att det förundrade mig. Denna stackars hund måste säkert vara någon menni-

skas enda vän, och nu gå antingen bort eller hem i ett rätt vigtigt ärende, tänkte jag; jag vill se hvart han tar vägen. Jag kan i dag ingenting bättre göra, än göra ingenting.

Utkommen genom kyrkoporten följde jag min nätt trippande bekantskap utför den så kallade »norra backen.» Hvarje Stockholmsbo känner denna lokal, och vet äfven, att här i ena hörnet ligger herr Yggbergs kryddbod. Min lilla täcka hund försvann; jag såg mig om till höger och venster och kunde i hast ej upptäcka hvart han ställt sina fjät. Kan han hafva gått in i boden till herr Yggberg? Skulle han kunna hafva något ärende dit? Nyfikenheten att utspana, hvem det intagande lilla djuret tillhörde, och — såsom jag förut nämt — säkert den hemliga dragningen, som ödet tillställt, för att göra mig till vittne af en märkvärdig händelse, föranlät mig att stiga in efter. Jag mötte derinne en liten, rödlätt man.

(Slut e. a. g.)

(Insändt.)

PROMENAD PÅ NORR.

Den förlorade Vermländskan.

(Forts. från N:o 120.)

Jag råkade således, såsom jag sist berättade, en man, sjelfva egaren till kryddboden i »norra backen», och jag vände mig till honom, för att bedja honom lemna mig några upplysningar om det jag önskade. Han svarade mig, och jag lemnade honom nu; men innan denna händelses slut var det likväl af ödet bestämdt, att jag ännu en gång skulle återkomma till hans person. Jag gick.

Fördenskull var jag snyo i det fria. Hvilken förträfflig egenskap på hus, att hafva tvenne portar? När jag såg mig om, märkte jag nu helt oförmodadt och till mitt stora nöje den nätt trippande hunden komma ut genom en inkörsport; och, så löjtnant jag var, beslöt jag att ännu en gång följa de vackra, behagliga stegen.

Långt var jag icke kommen, förrän jag af min qvicka föregångare leddes in på en tvärgata, hvars namn jag icke känner, emedan jag icke är fullkomligt hemmastadd i Stockholm. Här såg jag tvenne personer stå och samtala, under åtbörder, som antingen uttryckte vrede eller kanske snarare förundran och sorg. Den ena var en gumma: för att döma efter kläderna, på gränsen emellan fru och madam, men med en näsa, röd — af gråt. Jag hade sett sådana förr, och skulle icke nu hafva fästat mig vid denna, om icke den lilla hunden med snabba skutt begifvit sig till de begge samtalandes grupp. Han hoppade upp mot dem under dansande lifliget, och förmådde mig att närmare betrakta dem sjelfva. Personen, till hvilken den hederliga gumman vände sig med så stora gester, var ett ungt, välklädt fruntimmer. Hennes ansigte var väl för mig till hälften doldt under hatten, men hvad som syntes, var skönt ända till ovanlighet. Hennes kinder tillkännagåfvo en fin blekhet, och hon hörde på den talande med en uppmärksamhet, som stundom förledde henne, att mekaniskt, men dock blott i liten skala, göra efter de rörelser, som den pathetiska gumman utförde framför henne. Således, när den åldriga utbredde sina armar och händer till höger och venster vidt och ansenligt, derunder nickande på ett ganska hemskt sätt, slog äfven den unga damen sina

små händer, i de gula franska handskarne, litet smått åt sidan också, eburu omärkligt nog och fullt med smak; och äfven hennes hals gjorde en liten böjning, som liknade en artig nick till svar på gummans häftiga «resonnemanger». Hvad mig beträffar, så skulle jag hafva tillåtit mig att stå fastvuxen på gatan, för att betrakta ett par figurer, värdiga, den ena en Hjalmar Mörners, den andra en Rafaëls pensel, om jag icke härigenom fruktat att ådraga mig deras blickar och störa dem i de vigtigaste meddelanden. På det att de derföre icke måtte tro, att jag ville dem det minsta, stog jag dem beskedligt förbi: men gjorde det så ytterst nära, som det på gatan går an. Madamen blef härigenom nödsakad att klifva litet åt sidan; jag, åter, fick anledning, att, i förbigående, göra den unga damen en hastig ursäkt, för att jag kommit att komma åt hennes shawlspets. Hennes ena handske hade verkligen också genom mitt ovårdsamma annalkande, kommit att falla på gatan; jag upptog den, under en löjtnants eleganta rodnad, öfverlemnade den, bad ännu en gång snabbt om ursäkt och gick.

Likväl hade detta ögonblick varit tillräckligt att visa mig hennes ansigte helt och hållet, och den egna grace, hvarmed hon, utan att säga något, genom blicken gaf mig tillkänna, «att det gjort ingenting», var icke blott nog för att försäkra mig om tillgift, utan innehöll tillika något verkligt förtrollande. Under det att jag aflägsnade mig, hörde jag gumman, fortsättande sitt förra samtal och utan att på minsta sätt fråga efter mig, yttra: «Ack du store Gud! ja, så går det! nu sitter den arma, stackars menniskan i ett hyble på Tavastgatan hos fru R*, huset M...»

Aha, tänkte jag, de tala om en olycklig flicka. Intressantare ämnen gifvas icke. Jag tog mig anledning att kasta mina blickar tillbaka, för att ännu en gång få ögonen på den lilla täcka hunden, som ifrån början ledt mig in i hela denna bekantskap. Jag hörde då den unga damen, till svar på hvad gumman sist talat, fälla dessa ord: «och ni är säker på, att hon verkligen är ifrån Carlstad, och heter Johanna Sofia S*, och att hon varit engagerad på Hornsgatan, hos... (jag hörde här ett namn) ... Det är förskräckligt! förskräckligt! Jag skall med det första ... jag besöker henne i eftermiddag, och då ...»

Jag förnam icke det sakta uthviskade slutet.

Icke heller hade jag nånsin förut varit en entusiastisk vän af Södermalm, Horns- eller Tavastgatorna, hvilket jag nu blef. Jag anslogs djupt af den rörelse, som så omisskänligt, sannt och innerligt lät sig förnimma i det unga fruntimrets hela uttryck. Talade hon om en slägting, eller om en vän blott? Men, i alla fall säkert om någonting förskräckligt. Jag stod förstenad; det vill säga, jag gick så betydligt framåt, som nånsin anständigheten tillät och försigtigheten fordrade för att icke blifva misstänkt för lyssnare.

Kortligen, min vän! Jag skrifver dig till för att säga dig, att — tro mig, eller tro mig icke — men om eftermiddagen, samma dag, befann också jag mig i det hus på söder, hvars adress jag uppsnappat på norr. Jag skaffade mig anledning att gå in, genom att fråga efter en viss fabrikör. Man svarade mig, att jag gått galet, och att den, som jag frågade efter, icke bodde der. Jag visste det förut ganska väl. Men imedlertid hade jag kommit in i det rum jag önskade. Genom

en till hälften öppnad dörr såg jag skymten af just samma älskvärda person, som utgjorde det egentliga föremålet för mitt besök. Jag beslöt att icke rätt begripa det svar jag fick om fabrikören, utan vara i behof af ytterligare underrättelser. Jag nalkades — okunnig och obetänksam, som en främmande ofta utan all svårighet kan vara — till den halföppna dörren, steg på tröskeln och adresserade mig till de innanför varande. Hvad såg jag? Icke blott den intagande damen, med hvars person jag redan förut i dag gjort en flyktig bekantskap, utan äfven en till, om hvars utseende jag förgäfves bjuder till att sätta svart på hvitt; men som säkert, åtminstone efter all min förmodan, var sjelfva den förlorade Wermländskan. (Slut e. a. g.)

Kom aldrig ut mera

ÄR SAMHÄLLET ETT KADAVER?

Till denna fråga ledes man vid läsningen af en uppsats i *Svenska Biet* för i Lördags, handlande om Hr *N. Ignells* nyligen utkomna bok: *Grunddragen af den christliga sedoläran.* Denna recension är berömvärd för sitt lugn i stilen och sin frihet från de ovettiga utflygter Biet annars med så stor förkärlek brukar begagna emot dem, som det behagar hedra med anfall, och hvilkas följd också varit, att desse anfallne emot Biet naturligtvis och ganska förlåtligt brukat samma språk tillbaka. Men, oaktadt denna skenbara stillhet i formen, förekomma dock i innehållet ett antal högst försåtliga och märkliga meningar, hvilka för sin antisociala syftning ej kunna lemnas oanmärkta. Biet har i sin ingress följande ord, hvilka, då de sammanbindas med slutet, tydligen emot Hr Ignell och alla, som våga uttala hvad de på samvete anse för sanning, innebära det hot, att de icke kunna användas i samhällets tjenst. (Läsaren finner också såsom en liten kuriositet aparto, att Biet sammanför saker, som med hvarandra hafva föga att skaffa, men hvilka det tillhör Biets politik att få satta på ett bräde):

»Således kan ingen neka sin beundran åt förf. af *Det går an* och försvararen af den samhällstheori, hvarpå denna åsigt af äktenskapet hvilar, den må vara huru förvillad som helst. Likaså låg i prestmannen *Tybecks* sträfvande på botten något aktningsvärdt, ehuru sträfvandet var ett skeppsbrutet sinnes. På samma sätt förtjenar *Strauss* i Tyskland och den förf., som sistl. år å vetenskapens vägnar uppträdde till försvar för den *Straussiska bearbetningen* i Sverige, sin gärd af högaktning, hvad helst man än må tänka om sjelfva beskaffenheten af deras verksamhet. Visserligen måste samhället å sin sida försaka anspråken på den offentliga verksamhet, hvarmed sådana, icke sällan rikt utrustade naturer kunde, under andra förhållanden, hembära detsamma gagn, då denna verksamhet, till följe af de oöfvervinnliga hinder åsigterna lägga i vägen, *icke kan förenas med den allmänna, som samhället erkänt såsom sin;* men modet att för ideen uppoffra materiella fördelar, att skatta det oändliga så högt, att de sednare efterskänkas, då de icke längre utan efterskänkande af det förra kunna njutas, må ingen vägra sin beundran. Kan det icke nekas, att hvad de verka, kan positivt åstadkomma skada och förvillelse, så måste det äfven medgifvas,

att de negativt kunna åstadkomma gagn. Utan sådana menskligheten irrstjernor af större eller mindre storlek skulle måhända andeverksamheten stelna i en död form och slendrianen förtynga och försoffra dess krafter. Strid är lif, och sanningen, den gudomliga, om den än för någon tid kan bortskymmas, kan icke öfvervinnas. Endast *då* måste denna aktning minskas, när dessa män inkonseqvent vilja förena det oförenbara, när de fordra att samhället skall vara förpligtadt att använda deras verksamhet, fastän de hvarken kunna eller vilja conformera sina åsigter med samhällets, *när de fordra att detta skall upplösa sig sjelft för deras skull, att det allmänna skall vika för deras individuella anspråk, när de vilja upphöja den enskildes rätt öfver det allmännas*, eller när de uppträda för att, till hämnd, förstöra de samhällsinstitutioner, som icke kunnat med deras åsigter längre begagna deras verksamhet såsom offentlige män. Då *framträder egoismen alltför stark* för att kunna längre högaktas. Det är ett sjelfafgudande, som snarare förtjenar ömkan än beundran.»

Emot hela denna episod vore ingenting att invända, om det först och främst vore en afgjord sak, att samhället utgör en stenbild, utan skyldighet eller möjlighet af *vidare utveckling till sådant*, som vetenskap, konst, sanning och natur visa vara rättare och bättre än något förut befintligt, eller ett kadaver, hvaruti allt progressivt lif upphört; samt om, för det andra, det vore bevisadt, att hvar och en menniska är en *egoist*, en *sjelfförgudare*, som understår sig att yttra sina tankar i högre ämnen, med anspråk på, att, derest hans påståendens riktighet icke gendrifvas, de då i stället måtte användas till just detta samhälles förkofran.

Hvad den *första* punkten vidkommer, så ådagalägger all historia, att samhället aldrig varit ett sådant kadaver, som Biet nödvändigt här förutsatt, för att dess framställning skall ega giltighet; och vi tro icke heller, att Samhället, upplifvadt af Guds ande, någonsin så blir. Men då följer också sjelfva motsatsen af hvad Biet tänker och vill. De författare, som uppträda med *nya* åsigter, böra oundgängligen *vederläggas, om* de hafva orätt; ty i *den* händelsen böra de utom all tvifvel hindras ifrån att verka, vare

sig enskildt eller offentligt. Men sker icke ett sådant vederläggande, och — hvad än mera betyder — *kan det icke ske*, då måste så beskaffade författare ovedersägligt hänföras till de *regenerativa* krafterna i samhället, hvilka genom sanning och värme äro kallade att upplyfta eller framföra detsamma vidare i tiden. Hvad betyder då denna Biets fras, då det finner af dylika författare obilligt begärdt, »när de fordra, att samhället skall upplösa sig sjelf för deras (författarnes) skull: att det allmänna skall vika för deras individuella anspråk», och i synnerhet denna förträffliga sentens: »att samhället å sin sida måste försaka anspråken på den offentliga verksamhet, hvarmed sådana, icke sällan rikt utrustade naturer kunde under andra förhållanden hembära detsamma gagn, då denna verksamhet, till följe af de oöfvervinnliga hinder åsigterna lägga i vägen, icke kan förenas med den allmänna, som samhället erkänt såsom sin.» Finnes uti allt detta något slags mening, så är det den, att samhället icke *bör förbättra* sina brister genom att med sig och sin verksamhet *införliva* personer, hvilka till ett sådant arbete vore duglige; utan, att det tvertom *bör tvinga dessa* personer att blifva samhällsformernas fiender och uppträda såsom förstörare, då de kunde vara tvertom. Det tjenar då — för att vidröra den *andra* punkten — visserligen icke till stort, att kalla dylika personer *egoister*, eller tala om deras *hämnd*, en rubrik, som temligen orimligt tillägges vidhållandet af sanningar, som ingen vederlagt eller förmår vederlägga. När samhället, eller, rättare sagdt, de, som under tiden hafva samhällets yttre makt och personers användande till statens tjenst i sina händer, följa den principen, att endast för dessa tjenster begagna *jamän, sykofanter, förrädare af egen förut hyllad öfvertygelse* och *oförmågor af alla slag*, då tro vi uppriktigt, att fäderneslandet härpå föga vinner, och i farans stund står redlöst. Kan Biet lägga handen på hjertat och säga oss, om alla de män i förflutna tider, hvarpå hela vår *närvarande* samhällsbyggnads skick religiöst och socialt hvilar, och hos hvilka Biet således står i lika stor tacksamhetsskuld, som vi alla, om —

fråga vi — dessa män, och t. ex. Luther bland dem främst (efter om honom ständigt talas), vid sitt första uppträdande icke visade sig med åsigter, som voro oförenbara med *dem*, hvilka kyrkan och staten *då* allmänt erkände för sina? Och, för att tala om sjelfva Gustaf Wasa, månne han väl stod i kontakt, öfverensstämmelse och godt förstånd med sin tids allmänt antagna religiösa tänkesätt, de katholska, hvilka han utförde ur riket? eller med de sociala, danska, som han genom sitt uppträdande till Sveriges räddning störtade? Gustaf Wasa blef ändock använd till rikets tjenst. Alla tidehvarf finnas uppfyllda af alldeles dylika exempel, om ock mindre lysande och på lägre horizonter. Emedan allt detta omöjligen kan nekas hvarken af Biet eller någon annan, så är det klart, att Biet med sin utflygt mot Hr Ignell har ett helt annat, hemligt syfte. Den grundsats, som Biet uttalar om utestängande af alla personer med *regenerativa tänkesätt* från statens tjenster, kan visserligen hyllas af alla de antisociala styresmän, som, för egen räkning, nödvändigt vilja qvarhålla samhället i kadaveröst skick och hindra dess utveckling till andlig förkofran; men historien visar, att samhället aldrig vunnit på, att tvinga sig till erhållande af fiender, eller att bland sina vänner endast få räkna personer utan egen öfvertygelse. Det har således aldrig länge burit sig, att söka qvarhålla det kadaverösa skicket. Biets uttalade hot emot Hr I. — och förmodligen likaså emot hela flocken af män, hvilka i sina sträfvanden icke gå tillväga med bitankar — torde väl så till vida vara mindre farligt, som det vanligen händer, att till samhällets spets slutligen en gång strålen tränger af ett ljus, som visar den högste styresmannen rätta halten af de kadaveröses meningar; men det är undertiden godt, att hafva sig till minnes antecknadt, hvilket slags befordringsprincip Biets gynnare vilja göra i staten gällande. — Till Hr Ignells bok återkomma vi en annan gång.

A B 20119 1842

TANKAR OM NATIONAL-HAT.

Dagligt Allehanda för den 11 Maj har en artikel med öfverskrift: *Om folkens egen ansvarighet för sin historia*, hvilken visar orimligheten af att vid nationerna skulle kunna fästas någon slags ansvarighet för det onda som genom seklerna tilldragit sig, då man likväl — just ifrån samma sida, der man, för att bekomma en anledning att tadla folken, mycket ordar om *deras* skuld i tidehvarfvets olyckor — dock förnekar dem rättigheten att deltaga i styrelsen öfver sig,

och således de facto gör och alltid gjort det för dem omöjligt, att annorlunda än i någongång inträffande ögonblickliga explosioner (revolutioner) inverka på händelserna *). Att folken följaktligen i allmänhet hafva att för ingenting ansvara, är ganska påtagligt. Om en impuls ifrån dem någon gång gjort sig gällande, så har det merendels varit till *godt*, det heter, till afkastande af något ända till ytterlighet bragt tyranni, sedeförderf eller i landet inkommen irreligiositet. Läser man historien med öppna ögon, så finner man oförnekligt, att när någon rätt stor och afskyvärd kalamitet fallit öfver en nation, så har den utgått ifrån de högsta klasserna: det var sedeslösa Messalinor, ogudaktige Caliguler, vanvettige och grymme Appier, som genom den upphöjda plats de innehaft i samhället, inverkat på och nedsmittat det hela. När en plebej varit lastfull och ond, har det onekligt för honom ensam betraktadt varit lika omoraliskt och felaktigt; men hans exempel, likasom verkan af hans vilja hafva icke kunnat utsträcka sig långt. Man kan derföre utan orättvisa och med stöd af häfdernas intyg anse för ett *politiskt axiom*, att det onda i stort kommit öfver folken uppifrån, eller ifrån de sig så kallande högsta ständen. Hvad det goda angår så har detta visserligen ock någongång nedflutit från en och annan vis eller god personlighet ibland de högt uppsatte; men merendels har all

räddning i stor skala, allt godt af omfattande och till roten gående natur ej ledt sitt upphof från annat, än det lägre folket, Menigheten, hvilken Guds ande rört, och som, ej längre fördragande oket af tusenfaldiga laster, grymheter, skenfagra uselheter och smittor af alla slag ifrån de högsta klasserna, gifvit samhället en impuls till förbättring, regeneration och återtagande af det förlorade goda; hvilken impuls de der högste slutligen icke varit i stånd att emotstå, och derföre gifvit med sig. Det största räddningsmedlet i historiens yngre epoker är väl Christendomen; hvarifrån utgick den då och gjorde sig gällande, om ej ifrån det lägre folket och hos dem, som de store i sin förnämhet aktade för pack? Frälsaren talade till *dessa: de* omfattade hans lära, och *de* utbredde den under hans andes ledning. Christendomen spridde sig så ifrån folkets rot och grund *uppåt* till de högsta grenarne i

*) I denna artikel visar D. A. också det sanna skaplynnet hos hvarje *anti-konstitutionell* trosbekännare, hvilket stundom ganska väl kan vara sådant, att det tillåter folkets äfven *ständiga* inverkan på den s. k. allena-styrandes handlingar, med vilkor blott, att detta icke sker genom folkets *Pluralitet*, eller hela folkets ombud, utan blott genom den *Aristokratiska klassen* häraf, de s. k. *Devuerade*, hvilka i grunden endast vilja *sig sjelfve*; ehuru de i all underdånighet *tyckas* underkasta sig monarken. Målningen i D. A. understödjes genom anförandet af Hr *Tristramy* i Gabriele Mimansos sista del. I sjelfva verket gifver ock den 3:e delen af Gabriele, fullt ut så mycket som den 1:a och 2:a, taflor öfver ett folks inre politiska lif, stridigheter och intressen, men af andra slag. Man ser här isynnerhet arterna af olika lynnen hos de *Devuerade*. Det

märkvärdiga är alltid, när desse devuerade icke skildras med *hatets* pensel, utan med *sanningens*, och derigenom, i grunden att tala, så mycket skarpare *emot* dem; det vill säga, att man ser, *huru* personer af dylik politisk bekännelse *kunna* vara menniskor af hjerta och själ, åtminstone i förbigående; men derjemte ändock tillika utgöra snart sagdt vidunder, i stånd af mångahanda, antingen onda handlingar, ehuru *sådana handlingar*, som i alla tider låtit sig väl förena med ridderligheten (se grefve Hyacinthes karakter), eller *sådana tänkesätt*, som med all ädelhet dock förena en stor inskränkthet (kammartjenaren Tristramys). Huru finkänslig och god är icke denne man på sin underordnade plats? Och huru rättfram hans bekännelse, hvilken i botten är tanken hos alla aristokratiska devuerade, att det alls icke kommer så noga an på huru det går med sjelfva monarkens *person* (han kan till och med, tycka de, undanföras, för att gifva rum åt en ny dynasti — se Gustaf IV Adolf etc.), *blott undanförandet sker af en royalistisk hand*, en monarkists, en aristokrats; ty då — menar Tristramy, och alla de öfriga likaledes — är principen i alla fall qvar, hvilken princip, åter, i sjelfva verket är den, att *klassen af royalisterne*, den aristokratiska ligan, den högsta hof-adeln, utgör *den, som i sjelfva verket bör vara den styrande makten*, och hvars ärenden den arma regentens person — lik en med yttre ceremonier tillbedd, men icke desto mindre föraktad idol — blott är kallad att utföra.

Det är, när man klart inser detta, som det fenomen blir begripligt, hvarföre kamarillan i alla tider och alla länder har så angeläget, att den stackars »allena-styrande» skall hafva hela makten *odelad* och utan intrång från folkets sida, på det att Han rigtigt måtte kunna utföra de planer, kamarillan på sidovägar vill förmå Honom till; och derföre är det ock förklarligt, huru samma kamarilla, såsom dess organ Minerva ständigt ådagalägger, söker förtyda hvarje anfall, som folket gör på *kamarillans* tilltag och orättmätigheter, till ett anfall på den »allena-styrandes» person. Då ingenting mera hotar den aristokratiska ligan med undergång, än ett sannt och öppet närmande emellan regenten sjelf och folket, emedan kamarillans styrelse derigenom faller till intet; så är ock för regentens och folkets sanna väl ingenting vigtigare, än att djupt och skarpt fatta skaplynnet hos den aristokratiska faktionen. Dertill bidrager föga att se denna faktions medlemmar tecknade såsom idel sataner, medvetne bofvar o. s. v., emedan skildringarne derigenom, såsom falska, blifva intet verkande och onyttiga; men mera betyder, att lära känna dess personer för *hvad de till karakteren verkligen äro*, nemligen en högst märkelig väfnad af godt och ondt, det ena ögonblicket ådagaläggande en högsint ädelhet, det andra i stånd till de svartaste gerningar: med ett ord, *sådane*, som historien, med få undantag, visar alla tiders »chevalierer», och som grefve Hyacinthe framstår i Gabriële. Dylika karakterer förekomma mindre rimliga inför en kammar-psykolog, som blott dömer menniskorna efter en uppgjord theori, eller efter hvad han med sitt goda hjerta *önskar* dem vara; men sanna äro de dock i verkligheten, och

hafva gudnås alltid varit det. I förbigående sagdt, tycka vi att D. A., som vid åtskilliga enskildheter i romanen Gabriele gjort anmärkningar, och i sista delen icke tyckts märka fortsättningen af den politiska tråd, som i 1:a delen blifvit börjad, genom dessa och flera andra uttryck visat en sjelfständighet i omdöme, hvilken besegrar den af D. A:s motståndare yttrade tanken, då de så beställsamt och nedrigt söka insinuera hos publiken, att D. A. blott skulle utgöra ett slags släp åt vissa vänner. De måtte väl då kunna inse, att D. A. är sjelfständigt: och att hafva gjort något för ändamålet, att lära folk inse detta, är säkert ganska godt. Slut på notan

samhället; och de högsta ständen antogo den icke, gjorde den icke till statsreligion *förr*, än den påträngande verkan nedifrån folket blifvit så stark, att den ej vidare kunde återhållas eller hindras. Men sedan de der högste nu en gång emottagit christendomen, *hvad* gjorde de väl sedan med den? *Hvilka* inympade väl på christendomen all hednisk surdeg? *Hvilka* förvandlade den till ett nytt medel att lägga menniskors genom evangelium frigjorda ande under ett nytt ok? *Hvilka*, med ett ord, införde katholicism i verlden? *Det* gjorde de der »högste». Och *hvarifrån* kom ånyo den räddning ifrån detta onda, som i och med protestantismen återförde eller åtminstone ville återföra oss till evangelii ursprungliga renhet? Ifrån *Folket*, det *lägre* folket: och från män *derutur*. Alla de rörelser emot katholicism, som föregingo Luthers uppträdande och förberedde Protestantismens seger (Waldensernes, Mähriska brödernes, Ziskas, Hussens och Prags handlingar), hvad voro de annat än från det nedre folket utgångne? Och *hvad* var väl Luther sjelf, om icke en man af äkta tysk folkiskhet, visst icke af de högsta ståndens art, fast hög till sinnes i himmelsk, eller, om man hellre vill, i ren naturmening, sådan som det lägre folket, när det finnes af det högre oförderfvadt, nästan alltid är. Genom sin saks sanning och det hänförande i sin personlighet fick Luther, jemte det folk, som följde honom och som fruktansvärdt stod bakom honom, äfven några furstar *med* sig. Detta länder dessa furstar visserligen till stor heder: men ifrån *dem* utgången var icke den stora lutherska hvälfningen till menskligheteus väl.

För att nu förbigå allt öfrigt, ville vi här blott fästa läsarens uppmärksamhet vid den märkvärdiga frågan om *Nationalhat*, hvarom en tid skrefs så mycket. Efter vår tanke, stödd på historiens intyg, hafva aldrig nationer hatat hvarandra i grunden eller af sig sjelfva; utan när fenomener af denna ohyggliga art visat sig, hafva de endast utgjort efemera företeelser, *instigationer ifrån de öfver nationerna herrskande högsta ståndeu*, eller de styrande, hvilka för *sina och sina familjers enskilda fördelar* fört folkmassorna i härnad mot hvarandra, tvungit dem att mörda hvarann, uppbränna hvarandras boningar, skövla

hvarandras egendom, och sålunda uppretat dem till kamp och ömsesidig kränkning. Genom sina svarta organer hafva de predikat in i nationerna sekthat, förakt och vämjelse för hvarandra för olika trosmeningars skull, samt på detta sätt tidtals åvägabragt nationalhat, hvilka ingen grund hade i folkens egen natur.

Låtom oss opartiskt betrakta Svenskar, Norrmän, Danskar, om hvilka det i långliga tider utgjort en skole-lexa, huru afund, nationalhat och inbördes ilska dem emellan skulle gro i sjelfva märgen. Till hvilka verkligheter hänför sig likväl slutligen denna lexa? Låtom oss slå upp historiens blad. N.B. 23/5.92 (Forts. e. a. g.)

TANKAR OM NATIONAL-HAT.

(Slut från № 115.)

Det är vår grundsats, *att folken aldrig hatat hvarandra af egen, i deras natur inneboende drift.* Men enskilde personer hafva funnit sin uträkning vid, att reta dem till *uppror* emot menskligheten, lif, natur och sanning. Desse anstiftare af det första, ursprungliga och universala upproret hafva varit af två slag: *Dynaster* (aristokrater och furstar af alla lägre och högre ordningar) samt *Hierarker* (predikanter af alla slags falska läror). *Furstar* hafva först menniskorna i härnad mot hvarandra, upplifvat dem till mord, rån och brand på hvarandras områden, och genom sekler underblåst en fiendtlighet, som utgjort vilkoret för deras egna ätters bibehållande i makt och anseende, emedan de ej på annat sätt kunde fortfara att sitta vid styret. Och falska lärors *Prester* hafva gått dem tillhanda genom att i folken inblåsa hat till hvarann för olika meningar i religionen, oftast rörande de mest likgiltiga frågor. När nationerna således genom *förkättrandet* lärt att förfölja och förakta hvarann till själen, samt genom *krigen*, så vidt görligt, förderfvat och utodt hvarann kroppsligen, hafva de omsider så försvagats både till ande och lekamen, att de blifvit ett lätt rof för *de få*, af de der begge slagen, som vi nyss omtalat.

Men för att, om möjligt, föreviga den makt, de sålunda vunnit, nedsatte sig *de få* och skrefvo *lagar* för folken, utan dessa folks hörande och än mindre till deras fromma i menskligt sann mening. Dessa lagar utgingo *hufvudsakligen* på lydnad under *Dynasternes* verldsliga och *Hierarkernes* andliga välde, d. ä. under *våldet* och *lögnen*. För Våldet och Lögnen kändes det besvärligt, att *dagligen* gå ut och taga sina rof. Bequämligare och bättre var det, att om möjligt *en gång för alla* taga dem. Detta tillvägabragtes genom hela den koloss, som under tiderna fått namn af *verldslig* och *andlig Lagstiftning*, för så vidt nemligen deruti ingår stadganden, stridande mot menniskans verkligen och af skapelsen tillhörande beskaffenhet, men bindande henne under dynasternes och hierarkernes ok. Och *sådana* stadganden stå i lagarne icke blott till oräknadligt antal, utan kunna stundom sägas utgöra de-

ras hufvud- och rot. Våld och lögn, hvilka begge innebålla en djup onatur, ett förvridande af menskl ighet och sans, ett uppror emot Guds skapelse, kunde icke annorlunda befästas på jorden, än genom en ganska långvarig lagstiftning, som tvang och tillvande menniskorna att framsläpa ett uselt, oformligt lif: dynaster och hierarker kunde icke annorlunda vara till. — Den *enda sanna läran och lagen* är *den*, att menniskorna skola hysa en orubblig, evig *kärlek* och *tro*, först och främst till Gud och sedan till hvarandra inbördes. Detta är Jesu Christi lära och lag. För denna lära och lag sjunka både våldet och lögnen till intet.

Den egentliga betydelsen af folkens stora sträfvande i tidehvarfvet är således i grunden ingen annan än den: *att göra slut på det ursprungliga, allmänna uppror, som fordne herrskare* med allt slags sjelftagen myndighet (aristokrater, dynaster; falska lärors predikanter, hierarker), *af ålder gjort emot menskl ighet och sanning.* Folkens återtagande af sina oafytterliga rättigheter har alltid på herrskarnes språk fått namn af »uppror»; och det är ganska begripligt; men i sig sjelfva utgöra dessa nationalhandlingar blott ett dämpande af de andres ursprungliga uppror. Hvarje folk har omsider lärt sig, att det icke till fiende har något annat folk vid sin sida; men att dess enda verkliga och förfärliga fiende är den, som det måste likt en orm bära och underhålla i sitt eget sköte: det är Våldets och Lögnens inrättningar, som folket ej allenast måste sucka under, utan äfven med sina medel dryga *betala* — för hvad? — *för att af dem* så vidt möjligt *förstöras.* Kan någonting på en gång skamligare och förfärligare tänkas?

Hvad vill nu *Nationalhat* säga? Man berättar om sådant emellan Spanjorer och Portugisare, emellan Fransoser och Engelsmän, emellan Germaner och Slaver, emellan Svenskar och Ryssar, och — för att komma till hvad än närmare rör oss — emellan Svenskar, Danskar och Norrmän. Hvad är sanning i allt detta?

Henrik af Burgund, hans ättlingar och sedermera huset Braganza kunde icke i Portugal upprätthålla sin furstemakt utan genom krig med

konungarne i Leon och det öfriga Spanien. Oupphörliga härnader, hämndbragder, oförrätter och våld, utöfvade under sekler, inplantade slutligen emellan Portugisare och Spanjorer en tvedrägt, som säkert aldrig skall kunna lösas så länge Portugal är en serskild stat. Konung Henrik II i England gifte sig med en fransysk furstinna, Eleonore de Guienne, och härmed skulle han ock ärfva — d. ä. lägga under engelska kronan — en mängd länder på fasta landet, som både till sina inbyggares härkomst och provinsernas läge naturligen sammanhörde med Frankrike. Härmed uppblossade ett af de största och märkligaste krig, som historien vet att omtala. Poesien och litteraturen hafva deraf skördat rika ämnen för sina bearbetningar: men engelsmännen och fransoserna sjelfva hafva framför allt inbragt ett bittert och långvarigt inbördes hat deraf. I Sverige skulle ganska säkert än i denna stund Uppländningar slåss med Södermanländningar, Svear gå och bränna hos Vetsgöterne, Småländningar härja i Skåne och Skåningar i Småland, om vi ännu lefde i Fylkeskonungarnes dagar, eller i Erikska och Sverkerska konungatvisternes tider, eller till och med under Gustaf Adolf den Store, till hvars ungdomsdater det hör, att i norra Skåne hafva utfört ett af de vildaste och förfärligaste tåg, med mord, brand, rånande och skändande af män, barn och qvinnor, hvilka gjort honom och hans svenskar ej det ringaste förnär, men måste utstå dessa gruffligheter endast derföre, att Danska regeringen, hvarunder Skåne då lydde, skulle vidkännas repressalier. Det är sorgligt nog, att dylika ohyggligheter skola befläcka en så stor mans ungdomsminne; men det historiskt vigtiga förblifver imedlertid alltid att se, huru brinnande hat, gränsboer emellan, kan sättas i gång genom deras respektive dynasters tvister sinsemellan; hvarefter oviljan sedan blott kan utsläckas genom tidens läkande hand och den välgörande inflytelsen ifrån naturen sjelf, som alltid, när den får verka ohämmad, drager folken till inbördes kärlek, bistånd

och umgänge, helst deras ställning alltid är sådan, att de behöfva hvarandra och aldrig kunna annat än vinna på att älska hvarann.

Se vi på Sverige och Danmark enskildt, så gifva många af tidens tilldragelser den glädjande utsigten, att gamla, genom våldets och lögnens bearbetningar hos de begge folken inrotade fördomar verkligen stå på väg att helt och hållet bortdö, för att lemna rum åt de vänligaste förhållanden. Resor och påhelsningar, icke allenast mellan invånarne på ömse sidor om Sundet, men äfven från andra städer och orter i de begge länderna, gå i ständigt tilltagande. Svenskar och Danskar hylla hvarandras språk och litteratur. Uppreser sig ingenting politiskt af det gamla slaget dem emellan, så torde den dag icke vara alltför aflägsen, då en så stark andlig förening sammanknyter den Skandinaviska Nordens alla folk, att ingenting yttre mera förmår åtskilja dem. De politiska institutionernas närmande till hvarandra är utan tvifvel härvid hufvudsaken, då man vill tala om det jordiska vehiklet för saken; men då, af begripliga skäl, de tre folkens splittrare och egentlige fiender, boende inom dem sjelfve, skola lägga alla möjliga hinder i vägen för sådant, så kan man om det önskvärda utforandet härat ej hysa några stora förhoppningar särdeles snart. Så mycket vigtigare är, att folken närma sig till hvarandra i det, som ingen kan hindra: i ett storartadt, poetiskt uppfattande af de uråldriga historiska minnen, som utvisa deras rent folkliska samband med hvarandra: i deras öfverensstämmelser vid uppfattandet af lifvet och naturen: i uppvisandet af allt det fremmande och folkvidriga, som under seklerna förorsakat deras skiljsmessa ifrån hvarandra och sökt föreviga denna, m. m. Det poetiska och litterära sammanknytandet torde väl till en början förekomma mången alltför luftigt, idealiskt och svagt, att kunna uträtta en verklig sammangjutning emellan politiskt olika folk; men i många fall äro de osynliga krafterna de största, och följderna af deras verksamhet oberäkneliga. Aft. N:r 131 1842

Svenska Biet fortfar att tala om, sin Melanthon. Då Aftonbladet aldrig påstått, att icke den bekante reformatorn, utom sitt vanligen brukade och med grekiska etymologien öfverensstämmande namn *Melanchthon*, äfven kunde heta och efter smak skrifvas annorlunda, så kunna biets »lärde» med detsamma inse, att alla deras deklamationer åt detta håll sakna all betydelse. Aftonbladet hade ingenting vidare i hela denna stora sak gjort, än anmärkt namnets rätta skrifsätt, enligt språket *). Att detta tillika är det vanligen nyttjade, vet hvar och en. Men deraf följer icke, att Aftonbladet nånsin förnekat hvarken M. sjelf, i fall han velat, eller någon annan, att skrifva sig huru orätt som helst.

*) Aftonbladets ord voro härom in extenso dessa: »Svenska Biet för i går stafvar den store reformatorn, Luthers medarbetare, oupphörligen Melanthon. Eljest heter han Melanchthon.» *Eljest* betyder icke, att han *aldrig annorlunda* kunde skrifva.

HURU RÄDD MAN KAN BLI FÖR TVÅ ORD.

I dag har *Svenska Biet* förlorat jemnvigten mer än vanligt, och det ser verkligen ut, som ämnade det antaga till karakter, att alldeles öfvergifva sin lilla rest af trankilitet. Aftonbladet hade berättat om Hr biskop Butschs utnämnande till kommendör: ett verldsligt nådebevis, hvilket vid sidan af det andliga, stora, högvigtiga och heliga ärende, biskopen uträttat med H. K. H. prins Gustaf, visar sig en liten smula sådant som det är. Men, ehvad man än må tänka om nådebeviset i sig sjelf, så rör detta icke biskop Butschs person. Genast skall nu likväl denne hederlige och förträfflige man inblandas i Biets politik genom följande historik, som i medlet af nittonde århundradet spelar en god figur:

»Biskop Butsch kallades under Riksdagen att undervisa H. K. H. Arfprinsen Hertig Carl till dess första Nattvardsgång. Detta heliga, för nationens framtid betydelsefulla, förtroende borde väl haft någonting äfven för Aftonbladets förstockade stenhjerta nog rörande och fridlyst, för att endast kunna nämnas med vördnad. Eller är A. B:s »presterliga» och »opresterliga» Red. *ensam* bland Svenskar den, för hvilken det varit en småsak, *huru* Christendomen inplantas i det unga barnasinnet i allmänhet, och den unge Furstes isynnerhet, som är bestämd att ärfva Svea rikes thron? Biskop Butsch kallades detta år att undervisa den andra i ordningen af de unga Furstarne, H. K. H. Prins Gustaf, till samma heliga handling. Och huru har han uppfattat, och huru har han fullgjort förtroendet? *Så*, »om det egnade en *Guds* tjenare, en *Zions* herde. *Så*, att vid Hr Biskopens återkomst detta år den unge Arfprinsen af sin ädle lärare sjelfvilligt lärer utbedt sig förmånen af enskilda *bibelförklaringar; så*, att vid det sista förberdande förhör, som hölls med Prins Gustaf, en insigt i *nådens ordning* af den unge Prinsen ådagalades, som visade att undervisningen varit både grundlig, allvarlig, flärdlös, och att den trängt till djupet, att ett frö hos de kungliga ynglingarne är nedlagdt, hvaraf en *varaktig* frukt

både *kan* uppvexa och *är* att hoppas. Skulle någon Svensk man finnas, som icke af fullaste varmaste hjerta erkänner den outsägligt stora förbindelse, hvaruti *nationen* för detta står hos Hr Biskopen? Skulle någon *verklig* Svensk finnas, som bärför kunde håna honom? En *Straussisk hedning* kunde kanske göra det; visst ingen annan. — Det var naturligt, att H. M. Konungen icke *kunde* låta den man, som beredt, och *så* beredt, 2:ne hans sonsöner till deras första nattvardsgång, blifva utan ett vedermäle af sin *både* ynnest *och* tacksamhet. Ett sådant i penningar, en dusör, borde väl sjelfva Aftonbladet begripa ej här var på sin plats. Något annat, som kunnat vara passande, lärer sjelfva A. B. ej kunna till föreslående uttänka. Hr Biskopen erhöll således Kommendörsstjernan, en utmärkelse som alla Biskopar förr eller sednare vanligen vinna, och *den enda* som Hr Biskopen *kunde* mottaga. Var detta besynnerligt? Skulle någon annan än ett *Aftonblad* deröfver kunna tillåta sig ett hån?»

Man måste känna sig stå på en rätt vacklande grund, då man kan förhetsa sig till att skrifva så. Då sådant, som här är i fråga, nödvändigt skulle *betalas* — hvilket vi knappt trott behöfvas — kanske hade då presenten af ett *Porträtt* varit lika så bra: hvilket vi ej nämna derföre, att vi vete något speciellt ansigte nu just att bortgifva, men blott emedan Sv. Biet provocerat oss till att uppgifva »något annat.»

Aft. Bl. N:r 132 1842

REVY AF TIDNINGARNE. d. 16 Juli 1872

Svenska Minerva meddelar i dag ett bref ifrån landsorten, deruti man bekommer två rätt märkliga uppgifter: den ena, att garnisonssoldatens konduit nu är ojemförligt bättre, än förr, och den andra, att hufvudstadens öfriga folkklasser till en förvånande grad försämrats till sina seder. Orsaken är den, att garnisonssoldaten beror af H. M. Konungens personliga inflytelse, hvilket deremot ej är fallet med andra folkklasser. Likväl uppgifver Minervas brefskrifvare längre ned, att han i Stockholm observerat två andra omständigheter, hvilka hafva sin stora betydelse, i afseende på de der «andra klassernas» moralitet. Den ena var, att han aldrig i något hus hörde eller såg barnen läsa till bords, eller läsaen aftonbön; den andra, att vid två bröllop, som han bivistade, brudgummarne och brudarne icke nedföllo på sina knän, utan stodo raka, hvilket var så mycket mer oväntadt, som den ena brudgummen var en gesäll. Att dessa fakta i sin mån visa en sedeslöshet, medgifva vi nog, och finna det äldre brukets aftagande i denna del rätt mycket att beklaga. Men Minervas korrespondent borde hafva upplyst oss, om garnisonssoldaterna läsa oftare till bords, än andra menniskor, och huruvida de alltid knäfalla, när de vigas. I motsatt fall är det i sanning underligt, att de kunnat bibehålla sin moral, och till och med ökat den så, som korrespondenten förmäler. Äfven borde han ej hafva underlåtit att gifva underrättelse om, att den feminina afdelningen af de «andra folkklassernas», såsom man berättar, lär vara mest sedlig i de nejder af staden, der större kaserner välsigna omgifvelsen genom sin närvaro. Detta måste väl också hafva sin grund i någon hemlig inflytelse, ehuru vi icke begripa eller kunna utreda den.

— *Freja* för i går har en naturhistorisk framställning om sättet att uppdraga bin, som innehåller många nya, oväntade och rätt roliga uppgifter. Likväl saknar läsaren ett och annat, som icke i sitt slag skolat vara mindre på sin plats, nemligen huru sådana bin uppdragas, som tillkommit utom kupan, uppfödas på visst särskildt ställe, och icke en gång göra sig kände som äkta

Obs. "Sådet"

bin, ehuru de till later och lynnen visserligen, om ock blott i hemlighet, tillhöra samma slägte. Dessa bin på sidan, eller bibin, njuta sin förkofran ifrån den egentliga kupan, vanligen genom någon i tysthet smygande insekt, som spelar rôlen af mellanlänk, frère de charité, emellan kupan och dem. Denna mellangående varelse är ett icke mindre märkvärdigt fynd i naturalhistorien. Han är mera göting än bi; han är icke så rik på honung, som icke mera på en annan besynnerlig matière, hvarmed han omgifver hela sin kropp och deraf har färg. Detta ämne liknar nästan erg af mynt. Denna insekts figur har derigenom någonting mycket utmärkande, och skulle han tillhöra människornas race, så kunde man knappt hålla sig ifrån att anse honom för en gammal procentare. Det skall vara fråga om att gifva detta inom naturen nyss upptäckta species ett namn. Såsom det på »höjderna» gör mycket gagn (ehuru allt i hemlighet), blir säkert namnet ganska distinktigt.

— *Svenska Biet* för i dag meddelar ett utdrag ur *Nordamerikansk Statistik*, hvari det för Förenta Staterna besvärande faktum framträder, att *Slafvarnes* antal inom unionen, som för 50 år sedan steg till blott en *half* million, nu stegrats till närmare *två och en half* millioner. Ett sådant förhållande utgör otvifvelaktigt detta samhälles största fläck.

För sanningens skull bör allemast anmärkas, först och främst, att slafveriet är en lemning ifrån den »goda» tiden, då dessa amerikanska stater befunno sig i royauténs händer, en lemning, som det utan tvifvel länder den sedan uppkomna friheten till skam att icke hafva kastat ifrån sig, men hvarvid man likväl ej bör förbise, att på upphofvet till ett ondt ligger mera responsabilitet än på fortfarandet, så illa det än är. För det andra erbjuder sig den märkvärdigheten, att de enda Slafstaterna, som finnas inom unionen, eller de södra, såsom bekant är, till största delen stå under allt det slags *aristokratiska* inflytelse, som ännu inom Fristaterna kan bibehålla sig; och att det just är denna tendens, som kämpar i den stora striden emot de norra staterna, för bibehållandet af slafvar.

— Officiella bladet säger att Aftonbladet gifvit åt Regeringens beslut om inköp af herr Zethelii sågar och filar en färg, som illa passar till den stora omtanka Regeringen i denna sågaffär ådagalagt. För att förklara och försvara bemälde Reg:s åtgärd, om hvilken off. bladet uppgifver att den redan blifvit »tillräckligt förklarad och försvarad», anför bladet: att af skog, som aftrummas till ved bortgår i spånor $^1/_9$ eller $^1/_{18}$, då yxa, men blott $^1/_{72}$ eller $^1/_{144}$ då såg begagnas; att 5 $^1/_2$ millioner famnar ved årligen förbrukas och att besparingen medelst sågs användning derföre uppgår till 550 000 famnar eller à 3 Rdr famnen, till 1 $^1/_2$ million Rdr Bko per år.

Detta allt kan vara fullkomligt riktigt, utan att på minsta sätt vederlägga Aftonbladets yttrande, att Hr Zethelii sågar fått en rikspuff. Var det icke meningen, att Hr Z. sågar skulle framför alla andra puffas, såsom de bästa till d. s. k. »aftrumningen», hvarföre framställdes då inköpet och rekommenderandet af dessa sågar såsom hufvudsak i Regeringens beslut?

Af denna förklaring må vederbörande dock ej sluta, att vi användt benämningen puff, endast derföre att den för tillfället var den språkrättaste; nej: afsigten var verkligen att fästa Regeringens, och enkannerligen vederbörande departementschefs uppmärksamhet på äfventyret af de ofta återkommande försöken att inblanda Regeringen i hushållsdetaljer och förvandla den till ett teknologiskt institut. Vi hafva Guds välsignelse af hushålls-sällskaper och hushållsakademier, och Reg. bör söka att hålla dessa i verksamhet, samt sorgfälligt undvika att sjelf pröfva sågar och filar. Rika näringsidkare äro merändels medlemmar af de der sällskaperne eller hushållsinstitutionerne, och Regeringen kan vara öfvertygad, att sådana korporationers medlemmar mer än tillräckligt förstå, att puffa hvarandra, utan att Regeringen behöfver göra sig till deras organ. Herr Zethelius t. ex., hvars förtjenster om jernhandteringen så väl som om guldsmedsyrket vi högt värdera, har så många utvägar att göra sina tillverkningar bemärkta, att han, äfven utan konseljens besvärande, skall k una undertrycka en tilläfventyrs skickligare sågtillverkare i någon glömd vrå af landsorten. Det är väl nu en hundra år man arbetat att förmå arbetarn att till träds fällning och styckning nyttja såg, så att Regeringens omsorg i denna del ingalunda var ny; men vår öfvertygelse är, att några väl förtjenta »skrapor» till de institutioner, som åtagit sig att befordra hvarjehanda hushållning, men försummat både ifrågavarande och

många andra föremål, skolat på några år verka mer, än användande af statens pengar för att kringprida prof af en viss tillverkning, hvilket egentligen tillhör fabrikanten sjelf att göra.

Statst:s här ofvan intagne kalkyl, hvilken blifvit tagen till grund för Regeringens egen, visar bättre än allt räsonnemang, hur lätt det är att i saker, som förutsätta kännedom af de lägsta detaljerna i ett arbete, föra Regeringen bak ljuset.

Stats. säger, att 1 ½ million Rdr årligen skall besparas, genom sågs införande till vedaftrumning; detta är alldeles befängdt. För det första afgår ej som Statst. säger 1/9 i spåner genom yxas begagnande, emedan denna 1/9 är beräknadt för grofva stockar, som helt och hållet på längd styckas innan de klyfves, och detta är icke händelsen med mer än kanske högst 1/10 af den ved som begagnas. Vidare styckas redan nu en stor del ved med såg, nemligen nära nog all den ved, som i tre alnars klof införas till provinsstäderna. Vidare fälles en del skog genom verklig rothuggning, till hvilken ingen såg kan begagnas. Vidare har man den erfarenheten, att sågen ej gerna af arbetarne appliceras lika nära till trädets rot, som yxan, hvarföre man ock mångenstädes varit betänkt på särskildta såginrättningar; slutligen kosta sågar och filar så betydligt mer än yxa, att deras inköp och underhåll för vedfällning skulle gifva största delen jordbrukare en verklig förlust i stället för vinst, i synnerhet på de många orter, der sjelfva vedens värde ej uppgår till hälften af Statstts föreslagna pris. När vederbörligt afdrag göres för alla dessa item, så qvarstår ej mycket af officiella bladets halfannan million — Vi hafva obemärkt räkat in i minutier, men det kan icke heller undvikas när man skall trumma ved i kapp med konseljen.

Aft. St. 16/7 1842

— *Freja* har i dessa dagar infallit i en hetsig feber, hvilken, i anseende till årstiden, är betänklig; och vi beklaga den. Men vi kunna uppriktigt säga, att vi förusett den, vid betraktande af Frejas oklokhet, att så gerna förlöpa sig, eller hvad man kallar onödigtvis taga sak på bak. Hon hade i fredags, för att få skämta litet på naturforskningens gebiet, hvilket nu är så populärt, skrifvit en artikel om biskötsel (vi minnas ej titeln fullständigt). Den var roligt nog hållen; och om aftonen följande dag lade vi till densamma en komplettering, rörande *bibin*, emedan vi ansågo ett så godt ämne icke böra visa sig för publiken endast halft. Men hade hon varit klok och trankil, så skulle hon hafva följt den väg, hennes frände Minerva stundom såväl förstår betrada, att hålla kontenansen, på sätt, som för ett fruntimmer alltid är värdigt och vackert. Hvarföre göra väsen af en insekt? ett föremål för naturforskning, mera än för politik?

I går aftons visade sig hennes symtomer icke rätt goda; nästan besynnerliga. Ibland annat anför hon intyg af tvenne män, hvari de förklara sig icke hafva på förhand afvetat Aftonbladets artikel för i lördags. Sådana intyg kan hon, genom vår egen bemedling, få ännu flere, och egentligen så många hon behagar; ty Stockholm besitter, enligt Forssell, öfver 85,000 invånare: mera än 82,999 återstå följaktligen för att gifva Freja dylika attester.

Nu får man se, huru sjukdomen vidare artar sig. Diagnosen är imedlertid gjord. Skulle de hittills försträckta botemedlen visa sig tillräckliga, så behöfs intet mer; och sådant kan icke annat än rätt mycket glädja oss, liksom säkert hvarje menniska. Men i motsatt fall är det verkligen visst, att för Frejas egentliga onda (vi mena icke små alienationer) måste en allvarsammare kur påtänkas, och hvilken i sig sjelf ligger utom Aftonbladet, ehuru derföre måhända icke utom bokhandeln, att bibringa; i fall man alls någon gång finner sådant mödan värdt.

Hela det potpourri, som Frejas gårdagsnummer innehåller om rektor Almqvist, m. m., förlåta vi henne icke blott, utan vi uppmana henne att med de 3 bokstäfverna i detta namn göra alla de mirakulösa representationer, hon nånsin kan påhitta, både med eller utan stearinljus.

Allvarsammare är, hvad vi hört en och annan framställa, huruvida det vore gagneligt, att den »fria pressen» söndersle sig sjelf. Likväl kan derom icke vara frågan här, såvida Freja genom sina fleråriga beteenden ådagalagt sig icke tillhöra denna press; hvarmed vi icke syfta på hennes utfall mot den eller den tidningen, utan på hennes åtgörande i *sak*. Freja kallar sig också signifikativt den »verkligt fria», som blifvit ett hvardagsnamn för *ultra*, hvilket sednare blott brukas om söndagarne. Vi tillstå öppet, att långt ifrån, att tidens riktning till frihet, sann laglighet för hög som låg, verklig konstitutionalitet och fram skridande skulle lida genom att se från sig skiljd en »politisk vindflöjel», anse vi det för en vinst, om Freja ville helt och hållet afkasta den masque, som blifvit henne blott till hälften afdragen, och rangera sig dit hon hör. Halfva vänner äro för frihetens sak, likasom för allt, det sämsta. Huru mycket mindre skadlig för denna sak är icke då sjelfva Biet? Anda ifrån sin upprinnelse och så länge det existerar, har det haft och kommer det säkert att hafva sin *stående* karakter: i detta afseende är det alldeles pålitligt. Häraf följer, att hvar och en vet hvar han har biet; ingen i hela landet är dupe derpå. Härigenom utgör biet åtminstone en del af en verklig sida i den periodiska litteraturen. Hvar och en, som af uppfostran, börd eller sin sociala ställning älskar och hyllar *det slags* riktning, som biet har till kallelse att uttala, söker der hvad han önskar, och finner det; och finner det på dess vis omasqueradt. Hvar och en, åter, som anser hela den ultraistiska riktningen falsk, och som afskyr de medel, biet för framgången häraf begagnat, vet likväl om biet, att, ehuru han ogillar hela dess position och vägar, kan han dock ur dess spalter inhemta hvad som i och för denna position i lifvet kan vara att säga. Och sådant har utan tvifvel sitt intresse, ur negativa skäl för den ena, likasom ur positiva för den andra. Men hvad är Freja? Och hvad har man derur att inhemta? Nr 164 A.B. 20/7.42.

'Dådet' sid. 326.
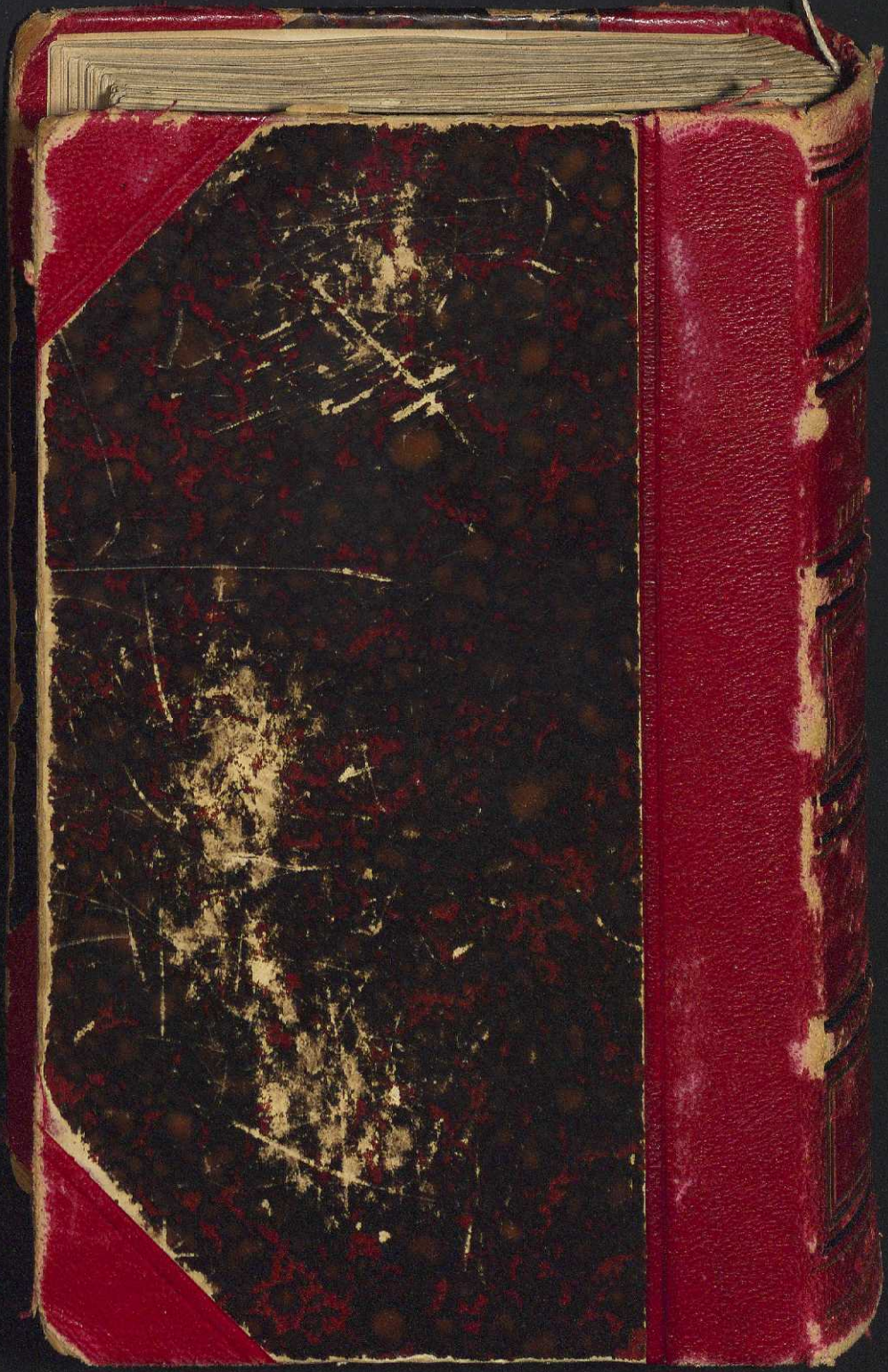
F. BECK & SON
Bokbindare
STOCKHOLM